ਨਿਤਨੇਮ

ਸਟੀਕ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ

ਨਿਤਨੇਮ

ਸਟੀਕ

(ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੀ ਟੀਕਾ)

ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ, ਸੁਧਾ ਸਵੱਯੇ,
ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ, ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ, ਰਹਿਰਾਸਿ ਸਾਹਿਬ ਸੰਪੂਰਨ,
ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ, ਬਾਰਾਮਹਾ ਮਾਂਝ, ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ

ਟੀਕਾਕਾਰ—

ਪੰਡਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ

ਵਿਦਿਆ ਮਾਰਤੰਡ ਮੁਜੰਗ ਨਿਵਾਸੀ (ਲਾਹੌਰ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ—

ਭਾ. ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਕੰ:

ਭੇਟਾ : 90/-

ਤਤਕਰਾ

ਟਾਈਪ ਸੈਟਿੰਗ :

ਗਲੋਬਲ ਕੰਪਿਊਟਰਜ਼,

ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਰੋਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਫੋਨ : 0183-5061242

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਟੀਕੇ ਦੇ ਨਿਯਮ

੧. ਮੂਲ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਤੁਕ ਨੂੰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਜਤਾਨ ਵਾਸਤੇ ਅੰਕ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

੨. ਪਦ ਅਰਥ ਬਰੀਕ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਪਦ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਲ ਰੂਪ [ ] ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ।

੩. ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਛੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੂਲ ਦਾ ਅੰਕ ਵੀ ਬਰੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

੪. ਅਰਥ ਦੀ ਸੰਗਲੀ ਜੋੜਨ ਵਾਸਤੇ, ਜੋ ਪਦ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ = ਇਹਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹਨ ।

੫. ਅਰਥ—ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸੁਖਾਲ ਵਾਸਤੇ—ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਤਰ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ।

੬. ਹਰ ਇਕ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਖਰੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ :— ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

੭. ਲੋੜ ਮੁਜਬ ਫੁਟਨੋਟ ਜਾਂ ਜਿਥੇ-ਜਿਥੇ ਯੋਗ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮੁਖ ਬੰਦ

ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਸਦਾ "ਨਿਰੰਕਾਰ" ਨਾਮ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ "ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ" ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਗਤ ਅਕਾਰ ਵਾਲੇ ਰੱਬ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ "ਆਕਾਰ ਵਾਲਾ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਿਰਾਕਾਰੀ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ"। ਯਥਾ :—

"ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗੁ ਕਿਛੁ ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣ ਤੇ ਪ੍ਰਭ ਭਿੰਨ ॥"

[ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ

ਉਸ ਰੇਖ, ਰੰਗ ਤੇ ਰੂਪ—ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਆਪੇ ਹੀ ਏਕੰਕਾਰ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਏਕਾਂਗ ਤੇ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ੴ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਫੁਟ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

ਨਿਰਾਧਾਰ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਨ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਹੋਆ ਏਕੰਕਾਰੁ ਆਪੁ ਉਪਾਇਆ।

ਓਅੰਕਾਰਿ ਅਕਾਰੁ ਚਲਿਤੁ ਰਚਾਇਆ।

ਸਚੁ ਨਾਉ ਕਰਤਾਰੁ ਬਿਰਦੁ ਸਦਾਇਆ। [ਭਾ: ਗੁ: ਵਾਰ ੨੨]

ਉਸ ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਧ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਸਿਖ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਅਕਾਰ ਵਾਲੇ ਬਨਾਉਟੀ ਰੱਬ ਦਾ ਟਪਲਾ ਨਾ ਲੱਗੇ।

ਦਾਸ—ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ

ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ੴ ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ=ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ । ਸਤਿ-ਜੋ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਕਰਤਾ=ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਅਕਾਲ=[ਅ+ਕਾਲ] ਮੌਤ ਰਹਿਤ, ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲਾ । ਸੈਭੰ=[ਸਵਯੰ-ਭੂ] ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ । ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਕ੍ਰਿਪਾ ।

ਅਰਥ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੱਚ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਹੈ, ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਨਮ ਤੋਂ ਵੀ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ—(੧) ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਓਅੰ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਕਾਂਗ ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝਮੇਲੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਦਸ ਦਿਤਾ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ ਹੈ ।

(੨) ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਓਅੰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਘੜ ਦਿਤੇ ਜੋ 'ਕ੍ਰਿਤਮ' ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਸਨ ।

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਲੀ ਨਾਮ 'ਸਚ' ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ :—

ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ ਕਥੇ ਤੇਰੇ ਜਿਹਬਾ ॥ ਸਤਿਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਪਰਾ ਪੂਰਬਲਾ ॥
[ਮਾ: ਮ: ੫

(ੳ) *ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥* [ਸੁਖਮਨੀ ੧੬-੬

(ਅ) *ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਬਿਨੁ ਬਾਦਰਿ ਛਾਈ ॥* [ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ

(ੲ) *ਜਪਿ ਮਨ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ॥* [ਧ: ਮ: ੪

(੩) ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਕਤੇਬਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਮੰਨੇ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਵੀ ਓਹੀ ਇਕ ਹੈ ।

(ੳ) *ਸਭ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਤੂੰ ਕਾਦਿਰੁ ਕਰਤਾ ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕੁ ॥*
[ਵਾਰ ਆਸਾ

(ਅ) *ਕਕਾ ਕਾਰਨ ਕਰਤਾ ਸੋਊ ॥* [ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ

(੪) ਕਰਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਦੇਵੀ ਆਦਿਕ ਕਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਸਾਬਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ :—

(ੳ) *ਪੁਰਖੁ ਸਤਿ ਕੇਵਲ ਪਰਧਾਨੁ ॥* [ਸੁਖਮਨੀ

(ਅ) *ਜਹ ਨਿਰਮਲ ਪੁਰਖੁ ਪੁਰਖ ਪਤਿ ਹੋਤਾ ॥* [ਸੁਖਮਨੀ

(ੲ) *ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨ ਚੇਤਿਓ ਕੀਤੇ ਨੋ ਕਰਤਾ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ॥*
[ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

(੫) ਕਰਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਰਭਉ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਰਾਮ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਦਾ ਡਰ; ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਡਰ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਯਸ਼ੋਧਾ, ਨੰਦ, ਕੰਸ ਆਦਿਕ ਦਾ ਡਰ, ਸੰਦੀਪਨ ਗੁਰੂ ਦਾ ਡਰ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ । ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨ, ਸ਼ਿਵ, ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਡਰ :— "ਡਰਪੈ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਨਖੵਤ੍ਰਾ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਅਮਰੁ ਕਰਾਰਾ ।" (ਸਾਰਾ

ਸ਼ਬਦ)। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਰਤੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਣ ਹੀ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

(ੳ) ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ ਰਾਮ ਰਵਾਲ
[ਵਾਰ ਆਸਾ

(ਅ) ਸਗਲਿਆ ਭਉ ਲਿਖਿਆ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ॥
ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸਚੁ ਏਕੁ ॥ [ਵਾਰ ਆਸਾ

(ੲ) ਜਿਨ ਨਿਰਭਉ ਜਿਨ ਹਰਿ ਨਿਰਭਉ ਧਿਆਇਆ ਜੀ
ਤਿਨ ਕਾ ਭਉ ਸਭੁ ਗਵਾਸੀ ॥ [ਰਹਰਾਸਿ

(੬) ਕਰਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ, ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤੇ, ਅਵਤਾਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਣ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੁਣ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੈ।

(ੳ) ਨਿਰਵੈਰ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਭ ਦਾਤੇ ॥ [ਭੈ: ਮ: ੫

(ਅ) ਤੂੰ ਨਿਰਵੈਰੁ ਸੰਤ ਤੇਰੇ ਨਿਰਮਲ ॥ [ਮਾਝ ਮ: ੫

(ੲ) ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ॥ ਆਜੂਨੀ ਸੰਭਉ ॥ [ਸਾ. ਮ: ੪

(੭) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਅ-ਕਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। 'ਏਕ ਸ਼ਿਵ ਭਏ ਏਕ ਗਏ ਫੇਰ ਏਕ ਭਏ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਹੈ'। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੁਣ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ :-

(ੳ) ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਅਨਕਾਲ ਸਰੂਪਾ ॥ [ਅਕਾਲ ਉਸ:

(ਅ) ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਪਰਤਖਿ ਹੋਇ
ਨਾਉ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਭਾਇਆ [ਭਾਈ ਗੁ: ਵਾਰ ੩੯

(੮) ਕਰਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਿਵੇਂ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਓਵੇਂ ਜੰਮਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਜੋਨੀ ਹੈ। 'ਸੋ ਮੁਖੁ ਜਲਉ ਜਿਤੁ ਕਹਹਿ ਠਾਕੁਰੁ ਜੋਨੀ॥' ਇਹ ਗੁਣ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ :—

(ੳ) ਹਰਿ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ ॥ [ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ

(ਅ) ਸੰਕਟਿ ਨਹੀ ਪਰੈ ਜੋਨਿ ਨਹੀ ਆਵੈ
ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਜਾ ਕੋ ਰੇ ॥ [ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ

(ੲ) ਤੂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਜੋਨਿ ਨ ਆਵਹੀ ॥
[ਮਾਰੂ ਮ: ੫

(੯) ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਹੈ, ਪਰ ਸੂਰਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। 'ਤਿਸਕੇ ਚਾਨਣ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ' ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ :—

(ੳ) ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ਅਜੋਨੀ ਸੰਭਉ
ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਉ ਨ ਭਰਮਾ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮ: ੧

(ਅ) ਨਾਉ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਭਾਇਆ ॥ [ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ੯ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਸਿਆ ਹੈ 'ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ'। ਸਿਖ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਹਰ ਦਾ ਦਾਤਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ ?

(ੳ) ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ ॥
ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਅਹੁ ਹਮਾਰਾ ॥ [ਚੌਪਈ ਪਾ: ੧੦

(ਅ) ਗੁਰੁ ਕਰਤਾ ਗੁਰੁ ਕਰਣੈ ਜੋਗੁ ॥ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ ਭੀ ਹੋਗੁ ॥
[ਗੋਂਡ ਮ: ੫

(ੲ) ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੁ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥
[ਸਿਰੀ. ਮ. ੫

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਭੁਖੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕੋਲ ਰੋਟੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਨਾ ਖਾਣ ਕਰਕੇ ਭੁੱਖਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲਵੇ

ਤਾਂ ਭੁਖੇ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਭੁਖ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਆਪ ਨੇ ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦਸੋ, ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ?

ਉੱਤਰ—ਹੇ ਸਿੱਖ! ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ:—

ਜਪੁ ॥

(ਪਿਛੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ) ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸੌਖਾ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਸਿਖ:—

ਏਕੋ ਜਪਿ ਏਕੋ ਸਾਲਾਹਿ ॥ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੋ ਮਨ ਆਹਿ ॥
ਏਕਸ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ਅਨੰਤ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਜਾਪਿ ਏਕ ਭਗਵੰਤ ॥
[ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ

ਪਹਿਲੇ ੧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤਕ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਵਰਨਣ ਕਰਕੇ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ 'ਜਪੁ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜਪ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਕਿਸਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਉੱਤਰ—

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਦਿ=ਅਰੰਭ, ਮੁੱਢ। ਜੁਗਾਦਿ=[ਜੁਗ+ਆਦਿ] ਜੁਗ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ। ਸਚੁ=ਸਤਿ।

ਅਰਥ—ਸਭ ਦਾ ਮੁਢ ਸੱਚ ਹੈ, ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਮੁਢ ਸੱਚ ਹੈ, ਓਹੀ ਸੱਚ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸੱਚ ਅਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ॥੧॥

ਭਾਵ—ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਫਲ ਨਿਸਚੇ ਉਪਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਿਸਚੇ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਭੁਖ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕਰਤਾਰ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇਹਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਵਨਾ ਲਈ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਦਾ ਮੁਢ 'ਸਚ' ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਸਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏ ਕਿ-

(ੳ) ਸਸਾ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸੋਊ ॥
ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨ ਕੋਊ ॥ [ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ

(ਅ) ਰੂਪੁ ਸਤਿ ਜਾ ਕਾ ਸਤਿ ਅਸਥਾਨੁ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

(ੲ) ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ਰਿਦੈ ਜਿਨਿ ਮਾਨਿਆ ॥
ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਤਿਨਿ ਮੂਲੁ ਪਛਾਨਿਆ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

ਉਪਦੇਸ਼—ਮਨ ਵਿਚ ਸੱਚ ਧਾਰ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪੋ, ਤਦ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਆਪ ਨੇ ਸੱਚ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਪਨਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਦਸਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੋਚਨ, ਵਿਚਾਰਨ, ਵਰਤ ਰਖਣ ਅਤੇ ਮੋਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉੱਤਰ—

੧. ਸੋਚੈ ਸੋਚਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸੋਚੀ ਲਖ ਵਾਰ ॥ ੨. ਚੁਪੈ ਚੁਪ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਲਾਇ ਰਹਾ ਲਿਵ ਤਾਰ ॥ ੩. ਭੁਖਿਆ ਭੁਖ ਨ ਉਤਰੀ ਜੇ

ਬੰਨਾ ਪੁਰੀਆ ਭਾਰ ॥ ੪. ਸਹਸ ਸਿਆਣਪਾ ਲਖ ਹੋਹਿ ਤ ਇਕ ਨ ਚਲੈ ਨਾਲਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਚੈ=ਸੋਚਨਾ, ਵਿਚਾਰਨਾ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਘੋਖਨਾ। ਚੁਪੈ=ਚੁਪ ਰਹਿਣਾ, ਮੌਨ ਧਾਰਨੀ। ਚੁਪ=ਸ਼ਾਂਤਿ, ਠੰਡ, ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਦੁਖ ਦਾ ਮਿਟਨਾ। ਭੁਖਿਆ=ਭੁਖੇ ਰਹਿਣਾ, ਵਰਤ ਰੱਖਣਾ। ਭੁਖ=ਖਾਹਸ਼। ਲਿਵ ਤਾਰ=[ਲਿਵ ਬ੍ਰਿਤ, ਸੁਰਤ+ਤਾਰ-ਲੋਹੇ ਦੀ ਤਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਇਕੋ ਜੇਹੀ] ਅਖੰਡ ਬ੍ਰਿਤੀ, ਇਕ ਰਸ ਸਮਾਧੀ। ਪੁਰੀਆ=ਲੋਕਾਂ। ਸਹਸ=ਹਜ਼ਾਰਾਂ।

ਅਰਥ—੧. ਸੋਚਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਰੱਬ ਦੀ ਸੋਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜੇਕਰ ਲੱਖਾਂ ਵੇਰੀ ਵੀ ਸੋਚ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ। ੨. ਮੌਨ ਧਾਰਿਆਂ ਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜੇਕਰ ਅਖੰਡ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਵੀ ਬੈਠੇ ਰਹੀਏ। ੩. ਵਰਤ ਰਖਿਆਂ ਵੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ। ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਏ ਤਦ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੁਖਿਆਂ ਦੀ ਭੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ। ੪. ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਵੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ।

ਭਾਵ—੧. ਨਜਾਯ ਆਦਿਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਰੱਬ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭੀ ਕਪੋਲ ਕਲਪਨਾ ਹੈ।

੨. ਮੌਨ ਧਾਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਮਨ ਚੁਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਟੱਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਬਿਨੁ ਮਨ ਮੂਏ ਕੈਸੇ ਹਰਿ ਪਾਇ'?

(ੳ) ਬੋਲੈ ਨਾਹੀ ਹੋਇ ਬੈਠਾ ਮੋਨੀ ॥
ਅੰਤਰਿ ਕਲਪ ਭਵਾਈਐ ਜੋਨੀ ॥ [ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫

੩. ਵਰਤ ਰਖਿਆਂ ਵੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ—

(ੳ) ਵਰਤ ਨ ਰਹਉ ਨ ਮਹ ਰਮਦਾਨਾ ॥
ਤਿਸੁ ਸੇਵੀ ਜੋ ਰਖੈ ਨਿਦਾਨਾ ॥ [ਭੈਰਉ ਮ: ੫
(ਅ) ਅੰਨ ਤੇ ਰਹਤਾ ਦੁਖੁ ਦੇਹੀ ਸਹਤਾ ॥
ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਵਿਆਪਿਆ ਮਮਤਾ ॥ [ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫
(ੲ) ਛੋਡਹਿ ਅੰਨੁ ਕਰਹਿ ਪਾਖੰਡ ॥ ਨਾ ਸੋਹਾਗਨਿ ਨਾ ਓਹਿ ਰੰਡ ॥
[ਗੌਂਡ ਕ:

੪. ਸਿਆਣਪਾਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰਦੀਆਂ :—
(ੳ) ਲਾਖ ਹਿਕਮਤੀ ਜਾਨੀਐ ॥ ਆਗੈ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ ॥
[ਗਉੜੀ ਮ: ੫
(ਅ) ਸਿਆਨਪ ਕਾਹੂ ਕਾਮਿ ਨ ਆਤ ॥ [ਗੂਜਰੀ ਮ: ੫
(ੲ) ਸਹਸ ਭਾਤਿ ਕਰਹਿ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਸੰਗਿ ਤੁਹਾਰੈ ਏਕ ਨ ਜਾਈ ॥
[ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ

ਉਪਦੇਸ਼—ਚਤੁਰਾਈਆਂ, ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੌਰ ਸਕਦਾ, ਕਰਤਾਰ ਸਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

੧. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ

੨. ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਲਿ=ਕੰਧ ।

ਅਰਥ—੧. ਸੱਚੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈਏ ? ਉੱਤਰ—ਝੂਠ ਛੱਡੋ । ੨. ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਕਿਵੇਂ ਟੁਟੇਗੀ ? ਉੱਤਰ—

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ

ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਾਜਾਈ=ਰਜ਼ਾ ਵਾਲਾ, ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

ਅਰਥ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰੋ, ਤਦ ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਟੁੱਟ ਜਾਏਗੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਆਇਆ ਹੈ, ਓਹੀ ਹੁਕਮ ਹੈ ॥੧॥

ਭਾਵ—ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਕਰ ਹੋ ਕੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਉਪਰ ਤੁਰਨਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਕੂੜ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਉਪਦੇਸ਼—ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਬਣੋਗੇ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਹੁਕਮ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੀਭ ਦੇਹ ਵਾਲੇ ਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਨਿਰੰਕਾਰ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤਦ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇ ਜੋ ਇਹ ਹੁਕਮ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ ॥ ੨. ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ॥ ੩. ਹੁਕਮੀ ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ ॥ ੪. ਇਕਨਾ ਹੁਕਮੀ ਬਖਸੀਸ ਇਕਿ ਹੁਕਮੀ ਸਦਾ ਭਵਾਈਅਹਿ ॥ ੫. ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ ॥

ਅਰਥ—੧. ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਬਣੇ ਹਨ । ਹੁਕਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । ੨. ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਜੀਵ ਬਣੇ ਹਨ, ਹੁਕਮ

ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ੩. ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਉੱਤਮ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਨੀਚ ਹਨ, ਹੁਕਮ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ੪. ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਇਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ ਹਨ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭੁਆਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੫. ਸਭ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ— ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ—

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ
ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੁਝੈ=ਜਾਣੇ। ਹਉਮੈ=ਮੈਂ ਮੇਰੀ, ਹੰਗਤਾ, ਮਮਤਾ।

ਅਰਥ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਜਾਣੇਗਾ ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ॥੨॥

ਭਾਵ—੧. ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਬਨਣਾ ਵੀ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ ਸਭ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ, ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ :—

(ੳ) ਹੁਕਮੀ ਸਹਜੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਅਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ॥ [ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੩

(ਅ) ਹੁਕਮੇ ਆਇਆ ਹੁਕਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੇ ਦੀਸੈ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ ਪਇਆਲਾ ਹੁਕਮੇ ਕਲਾ ਰਹਾਇਦਾ॥ [ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੧

੨. ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੇ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਣਾ ਵੀ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਨੇਕ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭੌਣਾ ਵੀ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਰ ਇਥੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ, ਬੇਸਮਝ ਮਾਲਕ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਹੈ ਜੋ

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁਖ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਦਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭੁਆਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਸੱਚਾ ਨਿਆਉਂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੇਂਦਾ ਹੈ :—

ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ਆਪਣੈ ਕਰਮੀ ਵਹੈ ਕਲਾਮ ॥

[ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੧

੩. ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਡਿਗ ਪਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਬਖਸ਼ ਲੈਂਦਾ ਹੈ :-

(ੳ) *ਜਾ ਕਉ ਅਪੁਨੀ ਕਰੈ ਬਖਸੀਸ ॥*
ਤਾ ਕਾ ਲੇਖਾ ਨ ਗਨੈ ਜਗਦੀਸ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

(ਅ) *ਅਸੰਖ ਖਤੇ ਖਿਨ ਬਖਸਨਹਾਰਾ ॥*
ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸਦਾ ਦਇਆਰਾ ॥ [ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ

੪. ਜੋ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਪਿਆਰੇ', ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦਾ ਵਸੇਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :-

(ੳ) *ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਹਉ ਨਹੀ*
ਕਿਛੁ ਆਹਿ ਨ ਮੋਰਾ ॥ [ਬਿਲਾਵਲੁ, ਸਧਨਾ

(ਅ) *ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥*
ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਹਿ ਤ ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਤਾ ਵਿਚਹੁ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥

[ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੩

ਉਪਦੇਸ਼—ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਮੰਨਣਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਜਦ ਇਸ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਿਭਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਢੋਈ ਪਾਵਾਂਗੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਅੱਜ ਤਕ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਕਰਤਬਾਂ ਨੂੰ

ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ—

੧. ਗਾਵੈ ਕੋ ਤਾਣੁ ਹੋਵੈ ਕਿਸੈ ਤਾਣੁ ॥ ੨. ਗਾਵੈ ਕੋ ਦਾਤਿ ਜਾਣੈ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ੩. ਗਾਵੈ ਕੋ ਗੁਣ ਵਡਿਆਈਆ ਚਾਰ ॥ ੪. ਗਾਵੈ ਕੋ ਵਿਦਿਆ ਵਿਖਮੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ੫. ਗਾਵੈ ਕੋ ਸਾਜਿ ਕਰੇ ਤਨੁ ਖੇਹ ॥ ੬. ਗਾਵੈ ਕੋ ਜੀਅ ਲੈ ਫਿਰਿ ਦੇਹ ॥ ੭. ਗਾਵੈ ਕੋ ਜਾਪੈ ਦਿਸੈ ਦੂਰਿ ॥ ੮. ਗਾਵੈ ਕੋ ਵੇਖੈ ਹਾਦਰਾ ਹਦੂਰਿ ॥ ੯. ਕਥਨਾ ਕਥੀ ਨ ਆਵੈ ਤੋਟਿ ॥ ੧੦. ਕਥਿ ਕਥਿ ਕਥੀ ਕੋਟੀ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ॥ ੧੦. ਦੇਦਾ ਦੇ ਲੈਦੇ ਥਕਿ ਪਾਹਿ ॥ ੧੨. ਜੁਗਾ ਜੁਗੰਤਰਿ ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ ॥ ੧੩. ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਏ ਰਾਹੁ ॥ ੧੪. ਨਾਨਕ ਵਿਗਸੈ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੋ=ਕੋਈ। ਗਾਵੈ=ਵਰਨਣ ਕਰਦਾ, ਕਹਿੰਦਾ, ਆਖਦਾ। ਤਾਣ=ਬਲ, ਜ਼ੋਰ, ਤਾਕਤ। ਨੀਸਾਣੁ=ਪ੍ਰਗਟ, ਜ਼ਾਹਰ, ਪ੍ਰਤੱਖ। ਅਚਾਰ=ਕਰਮ, ਕੰਮ। ਵਿਖਮ=ਕਠਿਨ, ਔਖੀ। ਹਾਦਰਾ ਹਦੂਰਿ=ਨੇੜੇ

ਤੋਂ ਨੇੜੇ । ਜਾਪੈ=ਜਾਨਣਾ । ਕਥ=ਕਥਦੇ ਹਨ, ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕੋਟੀ= ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ । ਕਥਿ=ਕਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਥੱਕੜ । ਥਕਿ ਪਾਹਿ=ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ, ਥੱਕ ਪੈਂਦੇ, ਮਰ ਜਾਂਦੇ । ਜੁਗੰਤਰਿ [ਜੁਗੰ+ਅੰਤਰਿ]=ਜੁਗ ਵਿਚ । ਖਾਹੀ= ਪਦਾਰਥ । ਵਿਗਸੈ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ, ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ।

ਅਰਥ—੧. ਕੋਈ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ । ੨. ਕੋਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੩. ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੪. ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ (ਫਲਾਸਫੀ) ਔਖੀ ਹੈ । ੫. ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਨਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੬. ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵ ਦੇਹ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੭. ਕੋਈ ਇਹੋ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਜਾਨਣਾ ਤੇ ਵੇਖਣਾ ਔਖਾ ਹੈ । ੮. ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਵੇਖਣਾ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੈ । ੯. ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਕਥੱਕੜਾਂ ਦਾ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ੧੦. ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਕਥੱਕੜ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਥਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ੧੧. ਉਹ ਦਾਤਾ ਦੇਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੧੨. ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਦਿਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ੧੩. ਉਸ ਹੁਕਮ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਰਸਤਾ 'ਹੁਕਮੁ' ਬਨਾਇਆ ਹੈ । ੧੪. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ 'ਹੁਕਮੁ' ਦੇ ਰਾਹ ਪੁਰ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਉਤੇ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੩॥

ਭਾਵ—ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦਾ

ਯਤਨ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਇਕ-ਇਕ ਗੁਣ ਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕੋਸਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਧਾਪੀ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਜਾ ਪਏ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ, ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਬਨਾਇਆ—

(ੳ) ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥
ਪ੍ਰਭ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਤਿਨਿ ਭੇਦੁ ਜਾਤਾ ॥ [ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫

(ਅ) ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਰੇ ॥ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਹੁ ਸੁਖਿ ਦੁਖਿ ਓਹੀ ਧਿਆਈਐ ਰੇ ॥ [ਗਉੜੀ ਮ: ੫)

(ੲ) ਇਹੀ ਅਚਾਰ ਇਹੀ ਬਿਉਹਾਰਾ
ਆਗਿਆ ਮਾਨਿ ਭਗਤਿ ਹੋਇ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫

(ਸ) ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਸੁ ਮਿਲੈ ਤੁਧੁ ਆਏ ॥
ਜਿਸੁ ਭਾਣਾ ਭਾਵੈ ਸੋ ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਏ ॥ [ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ੩

ਉਪਦੇਸ਼—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ 'ਗੁਣ ਬੇਅੰਤ ਹਉ ਏਕ ਨ ਜਾਣਾ' ਮੰਨ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਤੁਰੋ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜਿਸ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਆਪ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਿਮਰੀਏ ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚੁ ਨਾਇ ਭਾਖਿਆ ਭਾਉ ਅਪਾਰੁ ॥ ੨. ਆਖਹਿ ਮੰਗਹਿ ਦੇਹਿ ਦੇਹਿ ਦਾਤਿ ਕਰੇ ਦਾਤਾਰੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਾਇ=ਨਾਮ । ਭਾਖਿਆ=ਬੋਲੀਆਂ । ਭਾਉ=ਪ੍ਰਭਾਉ, ਲਿਹਾਜ਼ ।

ਅਰਥ—੧. ਮਾਲਕ ਸੱਚਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਉ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਪਾਰ ਹੀ ਨਾਮ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੨. ਅਤੇ ਦੇਹ ਦੇਹ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦਾਤਾ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮੰਗੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

੧. ਫੇਰਿ ਕਿ ਅਗੈ ਰਖੀਐ ਜਿਤੁ ਦਿਸੈ ਦਰਬਾਰੁ ॥ ੨. ਮੁਹੌ ਕਿ ਬੋਲਣੁ ਬੋਲੀਐ ਜਿਤੁ ਸੁਣਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥

ਅਰਥ—੧. ਉਸ ਦੇ ਦਿਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੋੜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੀ (ਭੇਟਾ) ਰਖੀਏ ? ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਦਿਸ ਪਵੇ। ੨. ਮੂੰਹੋਂ ਕਿਹੜਾ ਬਚਨ ਬੋਲੀਏ ? ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੇ ।

ਉੱਤਰ—

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ
ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਅਰਥ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਉਠਣਾ ਉਸ ਅੱਗੇ ਭੇਟਾ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਸਤਿਨਾਮੁ ਦਾ ਜਾਪ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਬਚਨ ਬੋਲੋ ਤਦ ਕਰਤਾਰ ਪਿਆਰ ਕਰੇਗਾ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਕਈਆਂ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕਰਮ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਆਪ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ ? ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਬਿਨਾਂ

ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਸ਼ੁਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਤਾਂ ਮਲ ਵਿਖੇਪ ਵਾਲਾ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਲਗੇਗਾ ?

ਉੱਤਰ—

ਕਰਮੀ ਆਵੈ ਕਪੜਾ

ਨਦਰੀ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਪੜਾ=ਜਨਮ, ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹ। ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ=ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਰਾਹ, ਗਿਆਨ।

ਅਰਥ—ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕੀ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—

ਨਾਨਕ ਏਵੈ ਜਾਣੀਐ

ਸਭੁ ਆਪੇ ਸਚਿਆਰੁ ॥੪॥

ਅਰਥ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਸਿੱਖ! ਤਦ ਇਉਂ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਆਪ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੪॥

ਭਾਵ—ਦੇਸਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਗੌਡ, ਅੱਲਾ ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਰਹੀਮ, ਕਰੀਮ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਦਿਆਲੂ ਆਦਿਕ ਉਸ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਨਾਮ ਹਨ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸਫੁਟ ਕੀਤਾ ਹੈ—

'ਦੇਹੁਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ ਪੂਜਾ ਔ ਨਿਵਾਜ ਓਈ ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਦੇਸਨ ਕੇ ਭੇਸ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ।' [ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ

ਭਾਵੇਂ ਨਾਮ ਅਪਾਰ ਹਨ, ਪਰ 'ਸਤਿਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸੁਖਦਾਈ' ਹੈ।

ਜੋ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉਸੇ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

'ਦੇਹਿ ਦੇਹਿ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥' [ਓਅੰਕਾਰ

ਜਦ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਦੀ ਦਾਤ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਭੇਟਾ ਕੀ ਰੱਖੀਏ ?

'ਤੇਰੋ ਕੀਆ ਤੁਝਹਿ ਕਿਆ ਅਰਪਉ' [ਧਨਾਸਰੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ

ਪਦਾਰਥ ਤੁਛ ਹਨ, ਜੋ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਭੇਟਾ ਜੋਗ ਉਹ ਪਦਾਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਦੇ ਦਿਤੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਟ ਦੇਣੀ ਕਹੀ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਫੁਲ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਫਲ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ :—

'ਪਹਿਲੈ ਪਹਰੈ ਫੁਲੜਾ ਫਲੁ ਭੀ ਪਛਾ ਰਾਤਿ ॥
ਜੋ ਜਾਗੰਨਿ੍ ਲਹੰਨਿ ਸੇ ਸਾਈ ਕੰਨੋ ਦਾਤਿ ॥' [ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ

ਕਈਆਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ 'ਕਰਮ' ਕਰਨੇ ਅੰਤਹ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਧੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੰਨੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :—

'ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥
ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਜਿਤੁ ਛੂਟੈ ।' [ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫

ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਜਨਮ ਹੈ, ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ । ਮੁਕਤੀ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਗਿਆਨ ਹੈ । ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੈ ।

ਉਪਦੇਸ਼—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਉਠੋ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਮੰਨ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕਰੋ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਕੇਹੜੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ?

ਉੱਤਰ

੧. ਥਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ ਕੀਤਾ ਨ ਹੋਇ ॥
੨. ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਰੰਜਨ=ਨਿਰ+ਅੰਜਨ, ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ, ਸ਼ੁਧ ਸਰੂਪ ।

ਅਰਥ—੧. ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

੨. ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਕੀ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਹੋ ਹੀ ਕਿਵੇਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—

੩. ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ਮਾਨੁ ॥
੪. ਨਾਨਕ ਗਾਵੀਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਣੀ=ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ । ਨਿਧਾਨੁ=ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਅਰਥ—੩. ਜਿਸ ਨੇ ਜਪਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਮਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ । ੪. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਰਾਸਧਾਰੀਏ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਾਨ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ,

ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ

੫. ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ ਮਨਿ ਰਖੀਐ ਭਾਉ ॥
੬. ਦੁਖੁ ਪਰਹਰਿ ਸੁਖੁ ਘਰਿ ਲੈ ਜਾਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ । ਪਰਹਰਿ=ਤਿਆਗ, ਦੂਰ । ਘਰਿ=ਸਰੂਪ। ਲੈ=ਅਭੇਦ ।

ਅਰਥ—੫. ਹੇ ਸਿੱਖ ! ਭਾਵੇਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਈਏ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸੁਣੀਏ ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਰਖੀਏ। ੬. ਤਦ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕੀ ਤਾਂ ਨਾਦ ਦਾ ਸੁਣਨਾ, ਵੇਦ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗਾਉਣ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਦਸਿਆ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—

੭. ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਦੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ੮. ਗੁਰੁ ਈਸਰੁ ਗੁਰੁ ਗੋਰਖੁ ਬਰਮਾ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰ ਬਚਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ, ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼। ਨਾਦੰ=ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚੋਂ ਅਨਾਹਦ ਵਾਜੇ ਸੁਨਣੇ। ੨—ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਓਅੰ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਭੀ ਨਾਦ ਹੈ । ੩—ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਕੁਨ ਭੀ ਨਾਦ ਹੈ । ਵੇਦੰ=ਗਿਆਨ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ;

ਈਸਰੁ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ । ਗੋਰਖੁ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ । ਮਾਈ=[ਮਾ-ਮਾਯਾ, ਈ=ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ] ਲਛਮੀ ਤੇ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ।

ਅਰਥ—੭. ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਨਾਦ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਵੇਦ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਸਭ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੮. ਗੁਰੂ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹੀ ਪਾਰਬਤੀ, ਲਛਮੀ ਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਉਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਗੁਣ ਤਾਂ ਸੁਣਾਓ।

ਉੱਤਰ—

੯. ਜੇ ਹਉ ਜਾਣਾ ਆਖਾ ਨਾਹੀ ਕਹਣਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧੦. ਗੁਰਾ ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ੧੧. ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ ॥੫॥

ਅਰਥ—੯. ਜੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਵੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆਂ ਉਹ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ੧੦. ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕੋ ਸਮਝ ਦਿਤੀ ਹੈ। ੧੧. ਕਿ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਭੁਲ ਜਾਵੇ ॥੫॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਇਸ ਸਾਰੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਂਗੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮੂਰਤ ਕੋਈ ਬਣਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰੇਗਾ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉਹ ਹੀ ਇਜ਼ਤ ਪਾਏਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਹੈ। ਪਰ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਗੁਰ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਹੈ।

ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ ॥ [ਸ੍ਵਯੇ ਪਾ: ੧੦

ਦੇਵੀਆਂ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਨਾਦ ਬੇਦ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਜੰਜਾਲ ਹਨ। ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਛਡਕੇ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਓਟ ਫੜਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ—

ਸਭਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ॥ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧

ਇਹ ਗੱਲ 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਪਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਇਕੋ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਭਨੀਂ ਥਾਈਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਸਿਖ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਗੁਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ। ਉਸ ਲਈ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ 'ਕਹਿਬੇ ਕਉ ਸੋਭਾ ਨਹੀ'। ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ 'ਉਪਮਾ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਪਮਾ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ ॥' [ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫

ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਏਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਏ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਖ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ 'ਤਜ ਆਨ ਸਰਨ ਗਹੀ'।

ਉਪਦੇਸ਼—ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਬੁਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਬੁਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨ ਸਮਝੋ। ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ ਤੇ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਥੋਕੀਂ ਸਮਝੋ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ? ਕੀ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਨ ਕਰੀਏ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵਾ ਵਿਣੁ

ਭਾਣੇ ਕਿ ਨਾਇ ਕਰੀ॥ ੨. ਜੇਤੀ ਸਿਰਠਿ ਉਪਾਈ ਵੇਖਾ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿ ਮਿਲੈ ਲਈ॥ ੩. ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਿਕ ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ॥ ੪. ਗੁਰਾ ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ॥ ੫. ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ॥੬॥

ਅਰਥ—੧. ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਤਦ ਨ੍ਹਾਵਾਂ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਵਾਂ, ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਨਹਾ ਕੇ ਕੀ ਕਰਾਂ? ੨. ਜਿੰਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੇ ਲਿਆ ਹੈ? ੩. ਮੱਤ ਵਿਚ ਹੀ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਮਾਣਕ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਸਕਣਗੇ। ੪. ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕੋ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ੫. ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਇਕੋ ਹੈ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਭੁਲ ਨ ਜਾਏ॥੬॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਮਨ ਸੁਧ ਹੋਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤੀਰਥ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

(ੳ) ਪਾਪ ਕਰਹਿ ਪੰਚਾਂ ਕੇ ਬਸਿ ਰੇ॥ ਤੀਰਥਿ ਨਾਇ ਕਹਹਿ ਸਭਿ ਉਤਰੇ॥ ਬਹੁਰਿ ਕਮਾਵਹਿ ਹੋਇ ਨਿਸੰਕ॥ ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਾਂਧਿ ਖਰੇ ਕਾਲੰਕ॥ [ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੫

(ਅ) ਅਨੇਕ ਤੀਰਥ ਜੇ ਜਤਨ ਕਰੈ ਤਾ ਅੰਤਰ ਕੀ ਹਉਮੈ ਕਦੇ ਨ ਜਾਇ॥ [ਗੂਜਰੀ ਮ: ੩

(ੲ) ਤਨਿ ਧੋਤੈ ਮਨੁ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇ॥ [ਵਡਹੰਸੁ ਮ: ੩

ਨਾਮ ਜਪੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੇਵਲ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਪਾਣੀ ਮੋਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨ ਲਈ ਬਨਾਇਆ ਹੈ। ਮਨ ਵਰਗੀ ਸੂਖਮ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਸ਼ੁਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਦੂਜਾ—ਸਾਰੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੇ ਕਰਮ ਕੀਤਿਆਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਤੇਹ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਰੂਪ ਕਰਮ ਕੀਤਿਆਂ ਤਰੇਹ ਮਿਟਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਕਰਮ ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ। ਜੇ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਿਹਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਰੱਬ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਉਣ ਦੀ। ਅੱਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆਂ ਅੰਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਇਵੇਂ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਲਾਇਆਂ ਮਿਹਰ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

(ੳ) ਜਲ ਕੈ ਮਜਨਿ ਜੇ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਮੇਂਡੁਕ ਨਾਵਹਿ ॥
ਜੈਸੇ ਮੇਂਡੁਕ ਤੈਸੇ ਓਇ ਨਰ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਆਵਹਿ ॥
[ਕਬੀਰ ਜੀ

(ਅ) ਕਹਾ ਭਇਆ ਨਰ ਦੇਵਾ ਧੋਖੇ ਕਿਆ ਜਲਿ ਬੋਰਿਓ ਗਿਆਤਾ ॥
[ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ

ਤੀਜਾ—'ਬਾਹਰ ਨ ਭਟਕੋ ਸਭ ਕੁਝ ਮੱਤ ਵਿਚ ਹੈ'। 'ਬਾਹਰਿ ਟੋਲੈ ਸੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਹੀ'। ਰਤਨ ਮਾਣਕ ਜਵਾਹਰ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ 'ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ ਨ ਬਾਹਰਿ ਜਾਇ ॥'

ਜਦ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਵੈਰਾਗ ਵਿਵੇਕ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਕ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਤਦ ਦਿਸਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਸਾਂ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਕਰਮ ਹੈ 'ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ'। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਜੇ ਗੁਰਾਂ

ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸੁਣੇ'।

(ੳ) ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਵੈ ॥
ਪੀਪਾ ਪ੍ਰਣਵੈ ਪਰਮ ਤਤੁ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਲਖਾਵੈ ॥
[ਧਨਾਸਰੀ ਪੀਪਾ ਜੀ

(ਅ) ਬਾਹਰਿ ਢੂਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੇ ਗੁਰਿ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਦਿਖਾਇਆ ਥਾ ॥ [ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫

ਉਪਦੇਸ਼—ਤੀਰਥਾਂ ਪਰ ਨ ਭਟਕੋ, ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਤੁਰੋ। ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਕਰਮ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣੋ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ— ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਜੋ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਉਣ ਨਾਲ ਮਨ ਸ਼ੁਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਮਨ ਤਾਂ ਰੱਬ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਮਰਾ ਵੱਡੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗਤ ਵੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਤਾਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਜੇ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਆਰਜਾ ਹੋਰ ਦਸੂਣੀ ਹੋਇ ॥ ੨. ਨਵਾ ਖੰਡਾ ਵਿਚਿ ਜਾਣੀਐ ਨਾਲਿ ਚਲੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ੩. ਚੰਗਾ ਨਾਉ ਰਖਾਇ ਕੈ ਜਸੁ ਕੀਰਤਿ ਜਗਿ ਲੇਇ ॥ ੪. ਜੇ ਤਿਸੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ ਤ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੇ ॥ ੫. ਕੀਟਾ ਅੰਦਰਿ ਕੀਟੁ ਕਰਿ ਦੋਸੀ ਦੋਸੁ

ਧਰੇ ॥ ੬. ਨਾਨਕ ਨਿਰਗੁਣਿ ਗੁਣੁ ਕਰੇ ਗੁਣਵੰਤਿਆ ਗੁਣੁ ਦੇ ॥ ੭. ਤੇਹਾ ਕੋਇ ਨ ਸੁਝਈ ਜਿ ਤਿਸੁ ਗੁਣੁ ਕੋਇ ਕਰੇ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਰਜਾ=ਉਮਰ। ਦਸੂਣੀ=ਦਸ ਗੁਣੀ, ਦਸ ਹਿੱਸੇ। ਵਾਤ=ਗੱਲ। ਕੇ=ਕੋਈ। ਦੋਸੀ=ਅਪਰਾਧੀ, ਗੁਨਾਹੀਂ। ਗੁਣ=ਉਪਕਾਰ।

ਅਰਥ—੧. ਜੇ ਚਾਰ ਜੁਗ ਦੀ ਉਮਰਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਚਾਲੀ ਜੁਗ ਦੀ ਹੋ ਜਾਏ। ੨. ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣੇ ਭੀ ਜਾਈਏ ਅਤੇ ਜਿਧਰੋਂ ਲੰਘੀਏ ਉਧਰੋਂ ਹੀ ਆਦਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਕੋਈ ਨਾਲ ਉਠ ਤੁਰੇ। ੩. ਚੰਗਾ ਨਾਂ ਰਖਾ ਕੇ ਅਰਥਾਤ ਨੇਕ ਨਾਮ ਹੋ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਸ ਤੇ ਕੀਰਤੀ ਵੀ ਖੱਟ ਲਈਏ। ੪. ਜੇਕਰ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠਾਂ ਨਾ ਆਵੀਏ ਤਾਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁਛੇਗਾ। ੫. ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀੜਿਆਂ ਅੰਦਰ ਕੀੜਾ ਜਾਣ ਕੇ ਸੁਟਿਆ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਦੋਸੀ ਵੀ ਉਸ ਉਤੇ ਦੋਸ ਲਾਉਣਗੇ। ੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਢਹਿ ਪਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਣਵਾਨ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਗੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੁਣ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੭. ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਉਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਗੁਣ ਕਰੇ ॥੭॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਆਦਿਕ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਰੀਝ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ 'ਲੋਕ ਪਤੀਣੈ ਕਛੂ ਨ ਹੋਈਐ' ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਿੰਮਰਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਢੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਉਪਦੇਸ਼—ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਡਿਗ ਪਵੋ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਸਾਡਾ ਮਾਇਕੀ ਮਨ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਉਚ ਪਦਵੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਦ ਯੋਗ ਆਦਿਕ ਸਾਧਨਾ ਦੁਆਰੇ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਯੋਗ ਆਦਿਕ ਤਾਂ ਕਰਨੇ ਮਾੜੇ ਨਹੀਂ ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਸੁਣਿਐ ਸਿਧ ਪੀਰ ਸੁਰਿ ਨਾਥ ॥ ੨. ਸੁਣਿਐ ਧਰਤਿ ਧਵਲ ਆਕਾਸ ॥ ੩. ਸੁਣਿਐ ਦੀਪ ਲੋਅ ਪਾਤਾਲ ॥ ੪. ਸੁਣਿਐ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈ ਕਾਲੁ ॥ ੫. ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥ ੬. ਸੁਣਿਐ ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿਧ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਧੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹੋਣ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਜਿਥੋਂ ਚਾਹੇ ਜਾ ਸਕੇ, ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ੮੪ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸੁਰਿ=ਦੇਵਤੇ । ਨਾਥ=ਮਾਲਕ, ਜੋਗੀ । [ਸੁਰਿ ਨਾਥ=ਸੁਰ-ਵੱਡਾ ਨਾਥ=ਗੋਰਖਨਾਥ] ਧਵਲ=ਧੁਰਾ, ਆਸਰਾ । ਕਾਲੁ=ਮੌਤ । ਵਿਗਾਸੁ=ਅਨੰਦ ।

ਅਰਥ—੧. ਜਿਸ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਓਹੀ ਸਿਧ, ਪੀਰ, ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਨਾਥ ਹੈ । ੨. ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਓਹੀ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਧੁਰਾ ਅਰਥਾਤ ਆਸਰਾ ਹੈ । ੩. ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਹ ਦੀਪਾਂ, ਲੋਆਂ ਅਤੇ ਪਤਾਲਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਜਾਣਦਾ

ਹੈ । ੪. ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੋਹ ਸਕਦੀ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੈ । ੬. ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਸੁਨਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਖ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ॥੮॥

੧. ਸੁਣਿਐ ਈਸਰੁ ਬਰਮਾ ਇੰਦੁ ॥ ੨. ਸੁਣਿਐ ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹਣ ਮੰਦੁ ॥ ੩. ਸੁਣਿਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਤਨਿ ਭੇਦ ॥ ੪. ਸੁਣਿਐ ਸਾਸਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵੇਦ ॥ ੫. ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥ ੬. ਸੁਣਿਐ ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਈਸਰੁ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ । ਮੁਖਿ=ਮੁਖੀ, ਉੱਤਮ ।

ਅਰਥ—੧. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਓਹੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਹੋਏ ਹਨ । ੨. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੰਦੇ ਭੀ ਉੱਤਮ ਹੋ ਕੇ ਸਲਾਹੇ ਗਏ ਹਨ । ੩. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਅਤੇ ਤਨ ਦਾ ਭੇਦ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ । ੪. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ । ੫-੬. (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ) ॥੯॥

੧. ਸੁਣਿਐ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਗਿਆਨੁ ॥ ੨. ਸੁਣਿਐ ਅਠਸਠਿ ਕਾ ਇਸਨਾਨੁ ॥

੩. ਸੁਣਿਐ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ੪. ਸੁਣਿਐ ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ੫. ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥ ੬. ਸੁਣਿਐ ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਠਸਠਿ=ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ । ਪੜਿ=ਪੜ੍ਹਨਾ, ਵਿਦਿਆ ।

ਅਰਥ—੧. ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਗਿਆਨ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ । ੨. ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ । ੩. ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੪. ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸਹਜ ਪਦ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੫-੬. (ਅਰਥ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ) ॥੧੦॥

੧. ਸੁਣਿਐ ਸਰਾ ਗੁਣਾ ਕੇ ਗਾਹ ॥ ੨. ਸੁਣਿਐ ਸੇਖ ਪੀਰ ਪਾਤਿਸਾਹ ॥ ੩. ਸੁਣਿਐ ਅੰਧੇ ਪਾਵਹਿ ਰਾਹੁ ॥ ੪. ਸੁਣਿਐ ਹਾਥ ਹੋਵੈ ਅਸਗਾਹੁ ॥ ੫. ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥ ੬. ਸੁਣਿਐ ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰਾ=ਸਰੇਸ਼ਟ, ਉੱਤਮ । ਗਾਹ=ਗ੍ਰਾਹਕ । ਅੰਧਾ=

ਅਗਿਆਨੀ, ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ [1]ਬੇਮੁਖ, ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਉਲਟ [2]ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ। ਦੂਖ=ਦੋਖ, ਦੋਸ਼, ਇਸ ਜਗਾ ਦੂਖ ਦਾ ਅਰਥ ਦੁਖ ਨਹੀਂ, ਦੂਖ ਦਾ ਅਰਥ ਦੁਖ ਉਥੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਜਾਂ ਦੂਖ ਰੋਗ ਹੋਵੇ, ਪਾਪ ਨਾਲ ਦੂਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਦੋਸ਼ ਅਪਰਾਧ ਗੁਨਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ[3]।

ਅਰਥ—੧. ਸੁਨਣੇ ਕਰਕੇ ਸਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਾਹਕ ਹੋਈਦਾ ਹੈ। ੨. ਸੁਨਣੇ ਕਰਕੇ ਸੇਖਾਂ ਪੀਰਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ੩. ਸੁਨਣੇ ਕਰਕੇ ਅਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਹ ਲੱਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ੪. ਸੁਨਣੇ ਕਰਕੇ ਅਥਾਹ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਾਥ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ—ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝ ਲਈਦੀ ਹੈ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਹੈ। ੬. ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਸੁਨਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਖ ਤੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥੧੧॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਦਸ ਕੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸ਼ਿਵ, ਸ਼ੇਖ, ਪੀਰ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਵੇਦ, ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਹਿ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਸੁਣਿਆਂ ਹੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਲੱਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਥੇ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਸੁਨਣਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ :—

ਸੁਨਿ ਅੰਧਾ ਕੈਸੇ ਮਾਰਗੁ ਪਾਵੈ ॥ *[ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ*

ਇਧਰ ਕਿਹਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਹ ਕਿਵੇਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਧਰ

---

੧. ਅੰਧੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਮੁਖਿ ਲੋਇਣ ਨਾਹਿ ॥ ਅੰਧੇ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਖਸਮਹੁ ਘੁਥੇ ਜਾਹਿ ॥ [ਵਾਰ ਰਾਮ: ਮ: ੨

੨. ਸੋ ਕਿਉ ਅੰਧਾ ਆਖੀਐ ਜਿ ਹੁਕਮਹੁ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਈ ਅੰਧਾ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ [ਵਾਰ ਰਾਮ: ਮ: ੨

੩. ਜਾਤੇ ਦੂਖ ਪਾਪ ਨਹਿ ਭੇਟੈ ਕਾਲ ਜਾਲ ਤੇ ਤਾਗੋ ॥ [ਪਾ: ੧੦

ਕਿਹਾ ਸੁਣਿਆਂ ਹੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਲੱਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਹੈ । ਫਿਰ ਆਪ ਨੇ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕਿਹਾ—

ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਸੁਣਿਆ ਪੇਖਿਆ ਸੇ ਫਿਰਿ ਗਰਭਾਸਿ ਨ ਪਰਿਆ ਰੇ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫

ਅਤੇ ਇਸੇ ਦੇ ਠੀਕ ਵਿਰੁਧ ਦੂਜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਇਉਂ ਕਿਹਾ—

ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ [ਸਲੋਕ ਮ: ੩

ਬੱਸ ਇਸ ਸੁਣਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸੁਨਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਇਹ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ :-

ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ ਮਨਿ ਰਖੀਐ ਭਾਉ ॥ [ਜਪੁ ਜੀ

ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਉ ਰਖ ਕੇ ਸੁਣੀਏ, ਤਦ—

(ੳ) ਸੁਣਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਉਤਾਰੀ ਮੈਲੁ ॥
ਮਹਾ ਪੁਨੀਤ ਭਏ ਸੁਖ ਸੈਲੁ ॥ [ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫

(ਅ) ਕਥਾ ਸੁਣਤ ਮਲੁ ਸਗਲੀ ਖੋਵੈ ॥ [ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫

ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਰਨ ਏਹੋ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ—

ਸਭ ਤੇ ਊਤਮ ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ॥ ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਦਰਦ ਦੁਖ ਲਥਾ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ

ਹੁਣ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹਰੀ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ । ਹਰਿ ਕਥਾ ਵਿਚ 'ਨਾਮ' ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ । ਹਰਿ ਕਥਾ ਮਨ ਤੇ ਭਾਉ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਲ ਕੱਟੀ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਮਨ ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਗਿਆ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੁਣਨਾ ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਮੰਨਣ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੇਵਲ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਸੁਨਣੇ ਨੂੰ ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ । ਕੇਵਲ

ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ :—

ਅਖੀ ਬਾਝਹੁ ਵੇਖਣਾ ਵਿਣੁ ਕੰਨਾ ਸੁਨਣਾ ॥ ਪੈਰਾ ਬਾਝਹੁ ਚਲਣਾ ਵਿਣੁ ਹਥਾ ਕਰਣਾ ॥ ਜੀਭੈ ਬਾਝਹੁ ਬੋਲਣਾ ਇਉ ਜੀਵਤ ਮਰਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਕੈ ਤਉ ਖਸਮੈ ਮਿਲਣਾ ॥ [ਸਲੋਕ ਮ: ੨

ਇਥੇ ਸਾਰਾ ਭਾਵ ਸਫੁਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ ਹੀ ਸੁਨਣਾ ਹੈ। ਜੋ ਹੁਕਮੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸੁਨਣਾ ਸੁਨਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹਾ ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਸਗੋਂ :—

ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਤਿਨ ਕਾ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥ [ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪

ਉਪਦੇਸ਼—ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵੇਦਾਂ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਨ ਪਵੋ, ਸਗੋਂ ਮਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਹੋ ਜਾਓ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਆਪ ਨੇ ਸੁਨਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਤਾਂ ਮੰਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ? ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲ ਕਿਸ ਲੇਖੇ ਆਈ? ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ ਮੰਨਣ ਹੀ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਸੁਨਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੰਨਣਾ ਕੀ ਹੋਇਆ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਮੰਨੇ ਕੀ ਗਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ੨. ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ ਪਿਛੈ ਪਛੁਤਾਇ ॥ ੩. ਕਾਗਦਿ ਕਲਮ ਨ ਲਿਖਣਹਾਰੁ ॥ ੪. ਮੰਨੇ ਕਾ ਬਹਿ ਕਰਨਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ੫. ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ

ਹੋਇ ॥ ੬. ਜੇ ਕੋ ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ ਮਨਿ ਕੋਇ ॥੧੨॥

ਅਰਥ—੧. ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗਤੀ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ੨. ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇਗਾ ਤਾਂ ਮਗਰੋਂ ਪਛਤਾਏਗਾ, ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੇ ਕਥਨ ਨੂੰ ਅਧੂਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਖ਼ੁਦ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ੩. ਕਾਗਜ਼ ਕਲਮ ਦਵਾਤ ਤੇ ਕੋਈ ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੪. ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਨਾਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗਤੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕੀਏ। ੫. ਸ਼ੁਧ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ ਕਿ ੬. ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਸ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੰਨਦਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੈ ॥੧੨॥

੧. ਮੰਨੈ ਸੁਰਤਿ ਹੋਵੈ ਮਨਿ ਬੁਧਿ ॥ ੨. ਮੰਨੈ ਸਗਲ ਭਵਣ ਕੀ ਸੁਧਿ ॥ ੩. ਮੰਨੈ ਮੁਹਿ ਚੋਟਾ ਨਾ ਖਾਇ ॥ ੪. ਮੰਨੈ ਜਮ ਕੈ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਇ ॥ ੫. ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ ॥ ੬. ਜੇ ਕੋ ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ ਮਨਿ ਕੋਇ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਰਤਿ=ਸਮਝ, ਪਛਾਣ, ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖ਼ਤ। ਚੋਟਾ=ਮਾਰ।

ਅਰਥ—੧. ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆਂ ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੨. ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆਂ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦੀ ਖਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੩. ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਜਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਯਥਾ—ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ ਜੋ ਲਿਖਤੇ ਲੇਖਾ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਉ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨ

ਪੇਖਾ॥ ੪ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਜਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਯਥਾ—ਜਹ ਲਾਲਚ ਜਾਗਾਤੀ ਘਾਟ॥ ਦੂਰਿ ਰਹੀ ਉਹ ਜਨ ਤੇ ਬਾਟ॥ ੫-੬. ਅਰਥ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ॥੧੩॥

੧. ਮੰਨੈ ਮਾਰਗਿ ਠਾਕ ਨ ਪਾਇ॥ ੨. ਮੰਨੈ ਪਤਿ ਸਿਉ ਪਰਗਟੁ ਜਾਇ॥ ੩. ਮੰਨੈ ਮਗੁ ਨ ਚਲੈ ਪੰਥੁ॥ ੪. ਮੰਨੈ ਧਰਮ ਸੇਤੀ ਸਨਬੰਧੁ॥ ੫. ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ॥ ੬. ਜੇ ਕੋ ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ ਮਨਿ ਕੋਇ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਾਰਗਿ=ਰਸਤਾ। ਠਾਕ=ਰੋਕ, ਰੁਕਾਵਟ। ਮਗੁ=ਰਸਤਾ, ਰਾਹ। ਪੰਥੁ=ਭੇਖ। ਸੇਤੀ=ਨਾਲ।

ਅਰਥ—੧. ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ੨. ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩. ਨਾਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਭੇਖਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦਾ। ੪. ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆਂ ਜੀਵ ਦਾ ਸਬੰਧ ਧਰਮ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਭੇਖਾਂ ਦੀ ਆੜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੫-੬. ਅਰਥ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ॥੧੪॥

ਕਈ ਸੱਜਣ 'ਮਗੁਨ' ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਹੇ ਰਾਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਮਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਗੁਣ ਹੀ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਹੇ ਰਾਹ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਣਾ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਪੂਰਤ

ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਦੂਜਾ—ਮਗੁਨ ਪਾਠ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਪਾਠ ਦੀ ਯਮਕ ਅਧੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਤੀਜਾ—ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ "ਡਿੰਭਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਹੀ ।" ਤਾਂ ਨਾਮ ਰਸੀਆ ਖ਼ੁਦ-ਬ-ਖ਼ੁਦ ਡਿੰਬਾਂ ਭੇਖਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਤੁਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਭਾਵੇਂ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਜ, ਭਾਈ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਹੀਰੀਏ, ਸ੍ਰ: ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਰੀ, ਸ੍ਰ: ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਈਸ, ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿਕ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ 'ਮਗੁਨ' ਪਾਠ ਹੀ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਪੰਡਤ ਸੰਤ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਜੀ, ਗਿਆਨੀ ਬਿਬੇਕਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗਿਆਨੀ ਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿਕ ਕਈ ਸਜਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦਾਸ ਨੇ 'ਮਗੁਨ' ਪਾਠ ਸ਼ੁਧ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਏਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜੋ ਉਪਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਵਿਚਾਰ ਬਥੇਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵੇਰੀ ਕਈਆਂ ਸਜਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਵੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਸੱਜਣ ਜਨ ਇੰਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਝ ਜਾਣਗੇ । ਅਗੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ।

੧. ਮੰਨੈ ਪਾਵਹਿ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ ॥ ੨. ਮੰਨੈ ਪਰਵਾਰੈ ਸਾਧਾਰੁ ॥ ੩. ਮੰਨੈ ਤਰੈ ਤਾਰੇ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ॥ ੪. ਮੰਨੈ ਨਾਨਕ ਭਵਹਿ ਨ ਭਿਖ ॥ ੫. ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ ॥ ੬. ਜੇ ਕੋ ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ ਮਨਿ ਕੋਇ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ=ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਰਾਹ, ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ । ਸਾਧਾਰੁ=ਸੁਧਾਰ ਲੈਣਾ । ਭਿਖ=ਚੁਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨਾਂ ।

ਅਰਥ—੧. ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਰਾਹ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨. ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੩. ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਆਪ ਤਰਦਾ ਹੈ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ ਬਣਾ ਕੇ ਤਾਰਦਾ ਹੈ। ੪. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭੌਂਦਾ। ੫. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਮੰਨਣ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੬. ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੰਨਦਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੈ ॥੧੫॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੌਹਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ 'ਸੁਣਿਐ' ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ ਸੀ। 'ਸੁਣਿਐ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣਾ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲੈਣਾ 'ਮੰਨਿਆ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ— ਅਸਾਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਉਪਰ ਚੱਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਚਲਦੇ ਵੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਯਤਨ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਹਾਂ, ਉਨਾਂ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਜਦ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਜਿਵੇਂ ਭੁਖਾ ਰੋਟੀ ਵੱਲੇ ਅਤੇ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਵੱਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੌੜਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਟਿਕੇ। ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਜੀਉ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਇਵੇਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਾਝ ਜੀਅ ਨ ਸਕੀਏ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ 'ਮੰਨਣਾ'। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਸਿਖ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਚਮੁਚ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਹੋ ਜੋਏ।

ਉਪਦੇਸ਼—ਜੋ ਕੁਝ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਓ, ਤਦ ਸਭ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਾ ਲਵੋਗੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਉ

ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਨਾਮ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਪੰਚ ਪਰਵਾਣ ਪੰਚ ਪਰਧਾਨੁ ॥ ੨. ਪੰਚੇ ਪਾਵਹਿ ਦਰਗਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ੩. ਪੰਚੇ ਸੋਹਹਿ ਦਰਿ ਰਾਜਾਨੁ ॥ ੪. ਪੰਚਾ ਕਾ ਗੁਰੁ ਏਕੁ ਧਿਆਨੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੰਚ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਸਮਦ੍ਰਿਸਟਾ ਤੇ ਸਮ ਵਰਤੀ, ਪੈਂਚ, ਮੁਖੀ । ਧਿਆਨ= ਖਿਆਲ ।

ਅਰਥ—੧. ਪੰਚ ਪਰਵਾਨ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਚ ਹੀ ਪਰਧਾਨ ਹਨ । ੨. ਪੰਚ ਹੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਨ ਪਾਉਣਗੇ । ੩. ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਚ ਹੀ ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ੪. ਪੰਚਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਖਿਆਲ ਇਕ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਪੱਕ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਲਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਅਤੇ ਕੋਈ ਅੱਠ ਦਿਗਜੇ ਹੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਫੁਰਮਾਇਆ । ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਤਾਂ ਦਸੋ ।

ਉੱਤਰ—

੫. ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ ਕਰੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ੬. ਕਰਤੇ ਕੈ ਕਰਣੈ ਨਾਹੀ ਸੁਮਾਰੁ ॥ ੭. ਧੌਲੁ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਕਾ ਪੂਤੁ ॥ ੮. ਸੰਤੋਖੁ ਥਾਪਿ ਰਖਿਆ ਜਿਨਿ ਸੂਤਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਧੌਲੁ=ਬਲਦ । ਸੁਮਾਰੁ=ਗਿਣਤੀ, ਹਿਸਾਬ । ਸੂਤਿ= ਮਰਯਾਦਾ ।

ਅਰਥ—੫. ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ ਜੋ ੬. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ੭. ਧਰਮ ਬਲਦ ਹੈ, ਜੋ ਦਇਆ ਦਾ ਪੁਤਰ ਹੈ । ੮. ਦੂਜਾ ਸੰਤੋਖ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਤ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਧਰਮ ਬਲਦ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਚੁੱਕੀ ਖੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਨੇ ਮਰਿਆਦਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗਊ ਦਾ ਬੱਚਾ ਬਲਦ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਡਤ ਲੋਕ ਇਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਸੱਚ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—

੯. ਜੇ ਕੋ ਬੁਝੈ ਹੋਵੈ ਸਚਿਆਰੁ ॥ ੧੦. ਧਵਲੈ ਉਪਰਿ ਕੇਤਾ ਭਾਰੁ ॥ ੧੧. ਧਰਤੀ ਹੋਰੁ ਪਰੈ ਹੋਰੁ ਹੋਰੁ ॥ ੧੨. ਤਿਸ ਤੇ ਭਾਰੁ ਤਲੈ ਕਵਣੁ ਜੋਰੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਚਿਆਰੁ=ਸਿਆਣਾ। ਧਵਲੈ=ਬਲਦ। ਜੋਰੁ=ਆਸਰਾ।

ਅਰਥ—੯. ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਪੁਛੋ। ੧੦. ਜੋ ਉਸ ਬਲਦ ਉਤੇ ਕਿੰਨਾਂ ਕੁ ਭਾਰ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ੧੧. ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਰ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਰ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹੋਰ ਧਰਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦਸੋ ੧੨. ਕਿਹੜਾ ਐਡੇ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠਾਂ ਖੜਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਆਪ ਨੇ ਤਾਂ ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਝਗੜਾ ਨਿਬੇੜ ਦਿਤਾ ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹਿਸਾਬ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਹਰੇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਰਕੇ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਝੂਠ ਹੈ?

ਉੱਤਰ—

੧੩. ਜੀਅ ਜਾਤਿ ਰੰਗਾ ਕੇ ਨਾਵ॥ ੧੪. ਸਭਨਾ ਲਿਖਿਆ ਵੁੜੀ ਕਲਾਮ॥ ੧੫. ਏਹੁ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿ ਜਾਣੈ ਕੋਇ॥ ੧੬. ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ ਕੇਤਾ ਹੋਇ॥ ੧੭. ਕੇਤਾ ਤਾਣੁ ਸੁਆਲਿਹੁ ਰੂਪੁ॥ ੧੮. ਕੇਤੀ ਦਾਤਿ ਜਾਣੈ ਕੌਣੁ ਕੂਤੁ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵੁੜੀ ਕਲਾਮ=ਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜ਼ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਕਲਮ, ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ। ਤਾਣੁ=ਜ਼ੋਰ। ਸੁਆਲਿਹੁ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਕੂਤੁ=ਕੁਵਤ, ਤਾਕਤ।

ਅਰਥ—੧੩. ਜੀਵਾਂ, ਜਾਤਾਂ ਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

੧੪. ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਤੇਜ ਕਲਮ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ੧੫. ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ? ੧੬. ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਹੋਵੇਗਾ ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ੧੭. ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਜੋਰ ਕਿੰਨਾ ਹੈ ? ਅਤੇ ਰੂਪ ਦੀ ਸੁਹੱਪਣਤਾ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ? ੧੮. ਉਸ ਦੀ ਦਾਤ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ? ਕਿਸ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੇਗਾ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਕਰਤਬਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਤੋਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਤਾਂ ਦਸੋ—

ਉੱਤਰ—

੧੯. ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ ॥ ੨੦. ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥ ੨੧. ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ੨੨. ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥ ੨੩. ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥ ੨੪. ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਸਾਉ=ਪਸਾਰਾ। ਕਵਾਉ=ਕੁਦਰਤ, ਫੁਰਨਾ, ਮਾਯਾ। ਵਾਰਿਆ=ਵਰਨਣ । ਵਾਰ=ਵਾਲ ।

ਅਰਥ—੧੯. ਇਕ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੨੦. ਉਸੇ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਸਿਲਸਿਲੇ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਹਨ । ੨੧.

ਉਸ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਕਿਹੜਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾਂ ? ਅਰਥਾਤ ਵਿਚਾਰ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । ੨੨. ਮੈਥੋਂ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਲ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਇਸ ਲਈ ਏਹੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ । ੨੩. ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਓਹੀ ਕਾਰ ਚੰਗੀ ਹੈ । ੨੪. ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੬॥

ਸਿਧਾਂਤ ੧—ਪਹਿਲੀਆਂ ਚੌਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਗਾਉਣਾ, ਸੁਣਨਾ ਤੇ ਮੰਨਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ 'ਪੰਚ' । ਯਥਾ-

ਪੰਚ ਲੋਗ ਸਭਿ ਹਸਣ ਲਗੇ ਤਪਾ ਲੋਭਿ ਲਹਰਿ ਹੈ ਗਾਲਿਆ ॥

[ਸਲੋਕ ਮ: ੪

ਜਿਵੇਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪੈਂਚਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਦਾ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

੨—ਜਗਤ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਹੈ । ਇਕ ਦਾ ਧਰਮ ਦੂਜੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ, ਦੂਜੇ ਦਾ ਤੀਜਾ ਨਾਸਕ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਮਝ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਅੱਗ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਸਾੜਨਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਬੁਝਾਣਾ, ਪਰ ਇਹ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੇ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ 'ਕਾਠ' ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਨ 'ਅੱਗ' ਕਾਠ ਵਿਚ ਨ ਰਹਿੰਦੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਦੇ ਦਰਖਤ ਹਰਾ ਭਰਾ ਨ ਹੁੰਦਾ । ਇਹ ਸਭ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਹਰ ਇਕ ਤੱਤ ਦਾ ਧਰਮ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਧਰਮ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਦਇਆ ਤੋਂ ਸਾਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਦੂਜਾ ਹੈ 'ਸੰਤੋਖ' ਜਿਸ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੇ ਵੈਰ ਨੂੰ ਜਰ ਲਿਆ ਹੈ ਵੈਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲੁਕੋ ਕੇ ਇਕ ਤੱਤ ਦਾ ਦੂਜੇ ਨਾਲ, ਦੂਜੇ ਦਾ ਤੀਜੇ ਨਾਲ, ਤੀਜੇ ਦਾ ਚੌਥੇ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਦਾ ਪੰਜਵੇਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਕਰਾ ਕੇ ਸੰਤੋਖ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਥਿਰ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ 'ਸਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਮਿਲ ਦੇਹ ਬਨਾਈ'। ਪੰਜੇ ਤੱਤ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸਨ, ਪਰ ਸੰਤੋਖ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਤਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦੇਹ ਬਣਾ ਦਿਤੀ। ਬਸ, ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਉਂ ਰਚੀ ਗਈ। ਏਹੋ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਤੇ ਢੁਕ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਕਰਤਾਰ ਸੂਰਜ ਵਿਚ 'ਤਪਤ' ਧਰਮ ਪੈਦਾ ਨ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਖੇਤੀਆਂ ਨਾ ਪਕਦੀਆਂ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਨਾ ਰਖਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾੜ ਕੇ ਫਨਾਹ ਕਰ ਦੇਂਦਾ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਬਾਬਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ 'ਧਰਮ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਜਗਤ ਖੜਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਸੰਤੋਖ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਫਲ ਹੈ'।

੩—ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜੋ ਕੂਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਗਤ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਇਕ ਬੈਲ ਹੈ, ਬਲਦ ਨੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿੰਙਾਂ ਉਤੇ ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੁਰਜਨ ਤੋਸ਼ ਨਿਆਯ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦੇ ਹਨ :— ਭਲਾ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸੋ, ਜਿਸ ਬੈਲ ਨੇ ਧਰਤੀ ਚੁਕੀ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸ ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਬੈਲ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਹਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤਦ ਮੰਨਣਾ ਪਏਗਾ ਜੋ ਇਕ ਧਰਤੀ ਇਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਉਹ ਬੈਲ ਖੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿੰਙਾਂ ਉਤੇ ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਧਰਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਉਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਕੌਣ ਹੈ ? ਬਸ! ਇਉਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਧਰਤੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੂਰਾ ਅਨਵਸਥਾ

ਦੋਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਦੂਜਾ—ਉਹ ਬੈਲ ਕਿਸ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਨੂੰ ਚੁੱਕੀ ਖੜਾ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹਨ। ਬੈਲ ਨੇ ਜੇ ਸਿੰਙਾਂ ਤੇ ਚੁਕਿਆ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਚੁਕਿਆ ਹੋਊ, ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਕੌਣ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੇਠਾਂ ਕਿਹੜਾ ਬਲਵਾਨ ਖੜਾ ਹੈ ? ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਛੱਡ ਕੇ 'ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਕਰਤਾਰ ਹੈ' ਇਸ ਗੱਲ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖੋ।

੪—ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ 'ਕਰਤੇ ਕੈ ਕਰਣੈ ਨਾਹੀ ਸੁਮਾਰੁ'। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ 'ਜੀਅ ...ਤਿ' ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਜਾਣੈ ਕੌਣ ਕੂਤ' ਤਕ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੫—ਕਈਆਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਉਂ ਘੋਟ ਘੋਟ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ ਬਨਾਉ ਬਨਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ 'ਨਾਨੇ ਹਾਲ ਵਖਾਨਦਾ ਮਾਂ ਪਾਸ ਇਆਣਾ'। ਜੋ ਬੱਚਾ ਅਜੇ ਜੰਮਿਆ ਹੀ ਹੈ ਉਹ ਮਾਂ ਕੋਲ ਨਾਨੇ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪਾਗਲਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਘਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਤੇ ਤਫਸੀਲ ਨਾਲ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੀ ਉਸੇ ਸੰਗਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਤੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ 'ਸੌ ਸਿਆਣਿਆਂ ਇਕੋ ਮਤ' ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਹੀ ਕਾਦਰ ਨੇ ਸਭ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਹੀ ਅਗੇ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਦਿਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਦਾ

ਨਿਰਣਾ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਵਿਚ ਜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸਾਥੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਹੀ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਕਾਦਰ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ?

ਉਪਦੇਸ਼—ਕਾਦਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ—ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਕਾਦਰ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਮੰਨ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸੇ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਡਿਗੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕਰੋ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਚ, ਪਰ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਵਲੋਂ ਮਨ ਰੁਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਉਡਦੇ ਸਾਰੇ ਪੰਛੀ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਉੱਤਰ—

੧. ਅਸੰਖ ਜਪ ਅਸੰਖ ਭਾਉ ॥ ੨. ਅਸੰਖ ਪੂਜਾ ਅਸੰਖ ਤਪ ਤਾਉ ॥ ੩. ਅਸੰਖ ਗਰੰਥ ਮੁਖਿ ਵੇਦ ਪਾਠ ॥ ੪. ਅਸੰਖ ਜੋਗ ਮਨਿ ਰਹਹਿ ਉਦਾਸ ॥ ੫. ਅਸੰਖ ਭਗਤ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਵੀਚਾਰ ॥ ੬. ਅਸੰਖ ਸਤੀ ਅਸੰਖ ਦਾਤਾਰ ॥ ੭. ਅਸੰਖ ਸੂਰ ਮੁਹ ਭਖ ਸਾਰ ॥ ੮. ਅਸੰਖ ਮੋਨਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ਤਾਰ ॥ ੯.

ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥ ੧੦. ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥ ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ। ਤਾਉ=ਤਪਾਉਨਾ, ਕਰਨਾ। ਸਤੀ=ਪ੍ਰਣ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮੰਦਾ ਬਚਨ ਦਿਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣਾ ਨਾਸ ਹੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਅਜਿਹੇ ਹਠ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਰ=ਸੂਰਮੇ। ਭਖ= ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰ=ਲੋਹਾ ਸ਼ਸਤਰ। ਲਿਵ ਲਾਇ ਤਾਰ=ਇਕ ਰਸ ਸਮਾਧੀ।

ਅਰਥ—੧. ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਜਪ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ। ੨. ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ ਪੂਜਾ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਤਪ ਆਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੩. ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੂੰਹ ਜ਼ਬਾਨੀ ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੪. ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਜੋਗੀ ਹਨ ਜੋ ਮਨ ਕਰਕੇ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੫. ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ ਭਗਤ ਹਨ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੬. ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਤੀ ਹਨ, ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ ਦਾਤੇ ਹਨ। ੭. ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਹਨ ਜੋ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ੮. ਅਸੰਖਾਂ ਮੋਨੀ ਹਨ ਜੋ ਇਕ ਰਸ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ੯. ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂ? ਇਕ ਵਾਲ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ੧੦. ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ! ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੭॥

੧. ਅਸੰਖ ਮੂਰਖ ਅੰਧ ਘੋਰ ॥ ੨. ਅਸੰਖ

ਚੋਰ ਹਰਾਮਖੋਰ ॥ ੩. ਅਸੰਖ ਅਮਰ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ਜੋਰ ॥ ੪. ਅਸੰਖ ਗਲਵਢ ਹਤਿਆ ਕਮਾਹਿ ॥ ੫. ਅਸੰਖ ਪਾਪੀ ਪਾਪੁ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ੬. ਅਸੰਖ ਕੂੜਿਆਰ ਕੂੜੇ ਫਿਰਾਹਿ ॥ ੭. ਅਸੰਖ ਮਲੇਛ ਮਲੁ ਭਖਿ ਖਾਹਿ ॥ ੮. ਅਸੰਖ ਨਿੰਦਕ ਸਿਰਿ ਕਰਹਿ ਭਾਰੁ ॥ ੯. ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ੧੦. ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥ ੧੧. ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥ ੧੨. ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅੰਧ ਘੋਰ=ਮਹਾਂ ਅਗਿਆਨੀ, ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ । ਅਮਰ= ਹੁਕਮ । ਮਲੇਛ=[ਮਲ+ਇਛ] ਭੈੜੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲੇ । ਮਲੁ ਭਖਿ=ਗੰਦੀ ਖੁਰਾਕ ।

ਅਰਥ—੧. ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਹਨ । ੨. ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਚੋਰ ਅਤੇ ਹਰਾਮ ਖਾਣੇ ਹਨ । ੩. ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੪. ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗਲ ਵਢ ਕੇ ਹੱਤਯਾ ਕਮਾਂਦੇ ਹਨ । ੫. ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਪਾਪੀ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੬. ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਝੂਠੇ ਝੂਠ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ । ੭. ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਮਲੇਛ ਗੰਦੀ ਖੁਰਾਕ ਖਾਂਦੇ ਹਨ । ੮. ਅਗਿਣਤ

ਹੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਕੇ ਸਿਰ ਤੇ ਭਾਰ ਚੁਕ ਰਹੇ ਹਨ । ੯. (ਇਹ) ਨਾਨਕ ਨੀਚ ਬਹੁਤਾ ਵੀਚਾਰ ਕੀ ਕਹੇ ? ੧੦. ਇਕ ਵਾਲ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਮੈਥੋਂ ਤਾਂ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ੧੧. ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਕਾਰ ਚੰਗੀ ਹੈ । ੧੨. ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੮॥

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦੀ ਵੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸਹੰਸਰ ਨਾਮ ਆਦਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਮੱਕਾ, ਜਗਨਨਾਥ, ਸਤਵਾਂ ਆਸਮਾਨ ਅਤੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਆਦਿਕ ਦਸਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੱਚਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਅਸੰਖ ਨਾਵ ਅਸੰਖ ਥਾਵ ॥ ੨. ਅਗੰਮ ਅਗੰਮ ਅਸੰਖ ਲੋਅ ॥ ੩. ਅਸੰਖ ਕਹਹਿ ਸਿਰਿ ਭਾਰੁ ਹੋਇ ॥

ਅਰਥ—੧. ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵੀ ਅਣਗਿਣਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਵੀ ਅਣਗਿਣਤ ਹਨ । ੨. ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਉਸ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਹਨ । ੩. ਅਸੰਖ ਇਸ ਲਈ ਕਹੇ ਹਨ ਕਿ ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਕਿਹਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਪਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਬੇਹਿਸਾਬ ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਵਾਲਾ ਕਹਿਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰਕੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਪਾਪ ਚੁਕਣਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਜਦ ਕੁਛ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਪਾਪ ਹੈ ਤਦ ਤਾਂ ਚੁਪ ਵੱਟ ਕੇ ਹੀ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਹਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ । ਜਦ ਚੁਪ ਕਰ ਬੈਠੇ

ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮੋਨੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਆਪ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹੋ ਮੋਨੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵੀ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਫੜਦਾ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ ?

ਉੱਤਰ—

੪. ਅਖਰੀ ਨਾਮੁ ਅਖਰੀ ਸਾਲਾਹ ॥ ੫. ਅਖਰੀ ਗਿਆਨੁ ਗੀਤ ਗੁਣ ਗਾਹ ॥ ੬. ਅਖਰੀ ਲਿਖਣੁ ਬੋਲਣੁ ਬਾਣਿ ॥ ੭. ਅਖਰਾ ਸਿਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ਵਖਾਣਿ ॥ ੮. ਜਿਨਿ ਏਹਿ ਲਿਖੇ ਤਿਸੁ ਸਿਰਿ ਨਾਹਿ ॥ ੯. ਜਿਵ ਫੁਰਮਾਏ ਤਿਵ ਤਿਵ ਪਾਹਿ ॥ ੧੦. ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇਤਾ ਨਾਉ ॥ ੧੧. ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਨਾਹੀ ਕੋ ਥਾਉ ॥ ੧੨. ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥ ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਖਰੀ=ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ। ਸਾਲਾਹ=ਵਡਿਆਈ, ਉਪਮਾ, ਜਸ, ਤਾਰੀਫ। ਗਾਹ=ਵਿਚਾਰਨਾ। ਬਾਣਿ=ਬਾਣੀ। ਸਿਰਿ ਸੰਜੋਗ=ਦੋ ਸਿਰਾਂ ਦਾ ਜੁੜਨਾ, ਰਿਸ਼ਤਾ, ਨਾਤਾ।

ਅਰਥ—੪. ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ, ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ

ਵਡਿਆਈ ਹੈ । ੫. ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਗੀਤ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ । ੬. ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖਣ ਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ੭. ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੮. ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਅੱਖਰ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਅੱਖਰ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਹਨ । ੯. ਜਿਸ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਫਲ ਪਾਇਆ ਹੈ । ੧੦. ਜਿੰਨਾ ਜਗਤ ਉਸ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਸਾਜਿਆ ਹੈ । ੧੧. ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ । ੧੨. ਅਰਥ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ॥੧੯॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਵਲ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਪਲੜੇ ਵਿਖਾਏ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਤੇ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਨੀਚ ਕਰਮ ਤੇ ਨੀਚ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ 'ਭਲੇ ਹੋਣ' ਦੀ ਬੋ ਉਠ ਖੜੋਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬੋ ਫਿਰ ਹਉਮੈ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਕੇ 'ਕਰਤਾਰ ਤੇ ਸਾਡੇ' ਵਿਚ ਇਕ ਪੱਕੀ ਕੰਧ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਰੱਬ ਦੀ ਯਾਦ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ॥' ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਨੀਚ' ਪਦ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਦ ਆਪ ਨੂੰ ਨੀਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, 'ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਜਾਣੈ ਨੀਚਾ ॥ ਸੋਊ ਗਣੀਐ ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ'॥

੨—ਤੀਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਟਿਕਾਣੇ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ

ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਮ ਨੂੰ 'ਭਾਉ' ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰੀਏ, ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਵੀ ਵੇਖੀਏ, ਉਥੇ ਹੀ ਦਿਸੇਗਾ, ਲੋੜ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਸਭ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਖਰਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਜਹਾ ਬੋਲ ਤਹਾ ਅਛਰ ਆਵਾ' । 'ਬੋਲਣਾ' ਅਰਥਾਤ 'ਨਾਮ' ਵਡਿਆਈ ਗਿਆਨ ਦੇ ਗੀਤ, ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ, ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ, ਬਾਣੀ ਦਾ ਲਿਖਣਾ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਅਰਥਾਤ ਪੜ੍ਹਣਾ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਅਖਰਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, 'ਲੇਖੈ ਬੋਲਣ ਬੋਲਣਾ ਲੇਖੈ ਖਾਣਾ ਖਾਉ' । 'ਲੇਖਾ' ਅਰਥਾਤ ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਸਾਂ ਹਰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ—'ਲਿਖੁ ਨਾਮੁ ਸਾਲਾਹ ਲਿਖੁ ਲਿਖੁ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥' 'ਬਾਬਾ ਏਹੁ ਲੇਖਾ ਲਿਖ ਜਾਣੁ ॥ ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਹੋਇ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ ॥'

ਜਦ ਅਸਾਂ ਹਰੇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜਦ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਹਾਰ ਕਰਾਂਗੇ ਏਹੋ ਗੱਲ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਅਖਰ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਸਾਡੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪ 'ਅਲੇਖ' ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ਸੋਈ ਜੀਉ ॥

ਉਪਦੇਸ਼—ਸਾਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਇਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਹੀ ਸਾਜੇ ਗਏ ਹਾਂ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਪਿਛੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅੰਤਹ

ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਧੀ ਵਾਸਤੇ ਪੁੰਨ ਕਰਨੇ ਕਹੇ ਹਨ। ਪੁੰਨੀ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਪਾਪੀ ਨਰਕ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਅਜ ਤਕ ਅਸੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਕੀ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸੱਚ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਭਰੀਐ ਹਥੁ ਪੈਰੁ ਤਨੁ ਦੇਹ ॥ ੨. ਪਾਣੀ ਧੋਤੈ ਉਤਰਸੁ ਖੇਹ ॥ ੩. ਮੂਤ ਪਲੀਤੀ ਕਪੜੁ ਹੋਇ ॥ ੪. ਦੇ ਸਾਬੂਣੁ ਲਈਐ ਓਹੁ ਧੋਇ ॥ ੫. ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ੬. ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ ੭. ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ ਆਖਣੁ ਨਾਹਿ ॥ ੮. ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ ਲਿਖਿ ਲੈ ਜਾਹੁ ॥ ੯. ਆਪੇ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹੁ ॥ ੧੦. ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੀ ਆਵਹੁ ਜਾਹੁ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ।

ਅਰਥ—੧. ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਜਾਂ 'ਤਨ' ਸਰੀਰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਏ। ੨. ਤਾਂ ਉਹ ਖੇਹ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਤਿਆਂ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੩. ਅਤੇ ਜੇ ਕਪੜਾ ਮੂਤ੍ਰ ਨਾਲ ਪਲੀਤ ਹੋ ਜਾਏ। ੪. ਤਾਂ ਸਾਬਣ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧੋ ਲਈਦਾ ਹੈ। ੫. ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੋ ਮੱਤ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰੀ ਗਈ ਹੈ। ੬. ਓਹ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਧੁਪੇਗੀ। ੭. ਪੁੰਨਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੁਝ ਆਖਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਅਰਥਾਤ੍—ਪੁੰਨਾਂ ਨਾਲ

ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ੮. ਜੀਵ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਉਹ ਕਰਤਬ ਕੁਦਰਤੀ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੯. ਇਸ ਲਈ ਜੀਵ ਆਪੇ ਬੀਜੇ ਦਾ ਆਪੇ ਹੀ ਫਲ ਖਾਏਗਾ। ੧੦. ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੨੦॥

ਸਿਧਾਂਤ—'ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਜਗੁ ਜਾਇਆ ਭਾਈ' ਅਰਥਾਤ 'ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੋਇ ਏਕ ਸਮਾਨ' ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਜੇਹੇ ਪਾਪ ਹਨ ਤੇਹੇ ਹੀ ਪੁੰਨ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਲੋਹੇ ਦੀ ਜ਼ੰਜੀਰ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਜ਼ੰਜੀਰ ਬੰਨਣ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਾਪ ਨਰਕ ਭੁਗਾ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੁਟਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪੁੰਨ ਸੁਰਗ ਭੁਗਾਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੁਟਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਜੈਬੋ। ਹੋਛੇ ਤਪ ਕਰ ਬਾਹਰ ਐਬੋ।' ਜਦ ਪੁੰਨ ਵੀ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕਰਨਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇਛਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ 'ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੋਇ ਏਕ ਸਮਾਨ।' ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੈ, ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੂਜਬ ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ, ਇੰਨਾਂ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਸਿਟਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਉਪਦੇਸ਼—ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੁਣਦੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਜੋ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ, ਦਯਾ ਕਰਨੀ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ, ਕੀ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਤੀਰਥੁ ਤਪੁ ਦਇਆ ਦਤੁ ਦਾਨੁ ॥ ੨.

ਜੇ ਕੋ ਪਾਵੈ ਤਿਲ ਕਾ ਮਾਨੁ ॥ ੩. ਸੁਣਿਆ ਮੰਨਿਆ ਮਨਿ ਕੀਤਾ ਭਾਉ ॥ ੪. ਅੰਤਰ ਗਤਿ ਤੀਰਥਿ ਮਲਿ ਨਾਉ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਤੁ=ਦੇਣਾ। ਗਤਿ=ਪ੍ਰਾਪਤ।

ਅਰਥ—੧. ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਤਪ ਕਰਨਾ, ਦਯਾ ਕਰਨੀ ਤੇ ਦਾਨ ਦੇਣਾ। ੨. ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਪਾਏਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਨੋ ਤਿਲ ਜਿੰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰਥਾਤ ਮਾਮੂਲੀ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੇਗੀ ਪਰ ਹਾਂ ੩. ਜਦ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਤਦ ੪. ਅੰਦਰਲਾ ਤੀਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਨ੍ਹਾਉਣ ਨਾਲ [ਮਨ ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਜਾਏਗਾ]।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਦਰਲੇ ਤੀਰਥ ਵਿਚ ਨਹਾਏਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਹਉਮੈ ਹੋਵੇਗੀ?

ਉੱਤਰ—ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਓਹ ਤਾਂ ਕਹੇਗਾ :—

੫. ਸਭਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਮੈ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ੬. ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥

ਅਰਥ—੫. ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੬. ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਦ ਜਗਯਾਸੂ ਅੰਦਰਲੇ ਤੀਰਥ ਵਿਚ ਨਹਾਏਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਕਹੇਗਾ, ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਇਹ ਸਭ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਹੈ।

੭. ਸੁਅਸਤਿ ਆਥਿ ਬਾਣੀ ਬਰਮਾਉ ॥
੮. ਸਤਿ ਸੁਹਾਣੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਅਸਤਿ=ਕਲਿਆਣ, ਮੁਕਤੀ । ਆਥਿ=ਰਸਤਾ । ਸੁਹਾਣੁ=ਸੋਹਣਾ । ਚਾਉ=ਅਨੰਦ । ਬਾਣੀ ਬਰਮਾਉ=ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਣੀ, ਅਕਾਲੀ ਹੁਕਮ, ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ ।

ਅਰਥ—੭. ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ । ੮. ਜੋ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੁਰੇਗਾ ਉਹ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸੱਚਾ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਹੋ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਨੰਦ ਰਹੇਗਾ ।

ਸਿਧਾਂਤ—ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਦਯਾ, ਤਪ ਦਾਨ ਆਦਿ ਕਰਮ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਮੰਨੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਮ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਦੁਰਾਡੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ 'ਨਿਹਫਲ ਧਰਮ ਨ ਕਉਡੀ ਕਾਮੰ ।' ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਸੱਚਾ ਤੇ ਸੁਚਾ 'ਹਰਿ ਭਜਨ' ਹੈ 'ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਬਿਨ ਹਰਿ ਭਜਨ ਨਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ॥' ਹਰਿ ਭਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਫਜ਼ੂਲ, ਤਪ ਕਰਨਾ ਬਿਰਥਾ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਬੇਫਾਇਦਾ ਅਤੇ ਦਯਾ ਕਰਨੀ ਨਿਹਫਲ ਹੈ, ਨਾਮ ਜਪੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਾ ਤਾਂ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ 'ਅਵਰ ਕਰਤੂਤਿ ਸਗਲੀ ਜਮੁ ਡਾਨੈ ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਮਾਨੈ ॥' ਇਸ ਲਈ ਹਰਿ ਭਜਨਾ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ।

ਉਪਦੇਸ਼—ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਤੁਰੋ ਏਹੋ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਿਧਾ ਰਸਤਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਬਿਆਨ

ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਲ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—

੯. ਕਵਣੁ ਸੁ ਵੇਲਾ ਵਖਤੁ ਕਵਣੁ ਕਵਣ ਥਿਤਿ ਕਵਣੁ ਵਾਰੁ ॥ ੧੦. ਕਵਣਿ ਸਿ ਰੁਤੀ ਮਾਹੁ ਕਵਣੁ ਜਿਤੁ ਹੋਆ ਆਕਾਰੁ ॥ ੧੧. ਵੇਲ ਨ ਪਾਈਆ ਪੰਡਤੀ ਜਿ ਹੋਵੈ ਲੇਖੁ ਪੁਰਾਣੁ ॥ ੧੨. ਵਖਤੁ ਨ ਪਾਇਓ ਕਾਦੀਆ ਜਿ ਲਿਖਨਿ ਲੇਖੁ ਕੁਰਾਣੁ ॥੧੩. ਥਿਤਿ ਵਾਰੁ ਨਾ ਜੋਗੀ ਜਾਣੈ ਰੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨਾ ਕੋਈ ॥ ੧੪. ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀ ਕਉ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥ ੧੫. ਕਿਵ ਕਰਿ ਆਖਾ ਕਿਵ ਸਾਲਾਹੀ ਕਿਉ ਵਰਨੀ ਕਿਵ ਜਾਣਾ ॥ ੧੬. ਨਾਨਕ ਆਖਣਿ ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ ਇਕ ਦੂ ਇਕੁ ਸਿਆਣਾ ॥ ੧੭. ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਵਡੀ ਨਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਕਾ ਹੋਵੈ ॥ ੧੮. ਨਾਨਕ ਜੇ ਕੋ ਆਪੌ ਜਾਣੈ ਅਗੈ ਗਇਆ ਨ ਸੋਹੈ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਕਾਰੁ=ਜਗਤ। ਕਾਦੀਆ=ਕਾਜ਼ੀਆਂ। ਸਾਲਾਹੀ=ਸਿਫਤ ਕਰਾਂ। ਵਰਨੀ=ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ। ਆਖਣਿ=ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਾਂ ਮੂੰਹ।

ਅਰਥ—੯. ਵੇਲਾ ਕਿਹੜਾ, ਵਕਤ ਕਿਹੜਾ, ਥਿਤ ਕਿਹੜੀ ਤੇ ਵਾਰ ਕਿਹੜਾ ਸੀ? ੧੦. ਉਹ ਰੁਤ ਕਿਹੜੀ ਤੇ ਮਹੀਨਾ ਕਿਹੜਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ? ੧੧. ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਇਸ ਦਾ ਲੇਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਲਾ ਲੱਭਦਾ। ੧੨. ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ, ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਭਦਾ। ੧੩. ਕੀ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਭੀ ਥਿੱਤ, ਵਾਰ, ਰੁਤ, ਮਹੀਨੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ? ੧੪. ਜਿਸ ਕਰਤੇ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਜਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੧੫. ਕੀ ਕਰਕੇ ਕਹਾਂ? ਕਿਵੇਂ ਸਿਫਤ ਕਰਾਂ? ਕਿਵੇਂ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ? ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਾਂ? ੧੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਾਂ ਸਭ ਕੋਈ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ। ੧੭. ਜਿਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਲਕ ਵੱਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੈ। ੧੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਚੰਗਾ ਜਾਣੇਗਾ, ਉਹ ਅਗੇ ਗਿਆ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ ॥੨੧॥

ਸਿਧਾਂਤ—'ਗੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹੈਨ ਘਨੇਰੇ' ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਗਰ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹਨ ਪਰ ਸਚ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਜਦ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਕਾਦਰ ਦਾ ਕਥਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਗੇ। 'ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਭਲਾ ਕਹਾਵੈ॥ ਤਿਸਹਿ ਭਲਾਈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ॥'

ਉਪਦੇਸ਼—ਸਿਆਣਪਾਂ, ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰ

ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਵੋ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਤਬਕ ਤੇ ਚੌਦਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਕਹੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਸੱਚ ਹੈ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ ਲਖ ਆਗਾਸਾ ਆਗਾਸ ॥ ੨. ਓੜਕ ਓੜਕ ਭਾਲਿ ਥਕੇ ਵੇਦ ਕਹਨਿ ਇਕ ਵਾਤ ॥ ੩. ਸਹਸ ਅਠਾਰਹ ਕਹਨਿ ਕਤੇਬਾ ਅਸੁਲੂ ਇਕੁ ਧਾਤੁ ॥ ੪. ਲੇਖਾ ਹੋਇ ਤ ਲਿਖੀਐ ਲੇਖੈ ਹੋਇ ਵਿਣਾਸੁ ॥ ੫. ਨਾਨਕ ਵਡਾ ਆਖੀਐ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੁ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਓੜਕ=ਅੰਤ, ਅਖੀਰ । ਵਾਤ=ਗੱਲ । ਸਹਸ=ਹਜ਼ਾਰਾਂ । ਅਠਾਰਹ=੧੮ ਪੁਰਾਣ । ਅਸੁਲੂ=ਅਸਲ ਵਿਚ । ਧਾਤੁ=ਅਸਲ ਚੀਜ਼, ਆਤਮਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

ਅਰਥ—੧. ਪਤਾਲਾਂ ਹੇਠਾਂ ਪਤਾਲ ਲੱਖਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਾਂ ਉਪਰ ਅਸਮਾਨ ਵੀ ਲੱਖਾਂ ਹਨ । ੨. ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਅਖੀਰ ਤਕ ਢੂੰਡ ਥੱਕੇ ਹਾਰ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਕੋ ਗੱਲ 'ਬੇਅੰਤ' ਹੀ ਕਹੀ ਹੈ । ੩. ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਤੇ ਅੰਜੀਲ ਆਦਿਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਕੋ ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ੪. ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਲੇਖਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲਿਖੀਏ? ਕਿਉਂਕਿ ਲੇਖੇ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਆਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਆਪੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ॥੨੨॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਸਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਿੱਧਾ ਨੱਕ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਿੰਗ ਪਾ ਕੇ, ਪਰ ਸਿਧਾਂਤ ਸਭ ਦਾ ਇਕੋ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਦਿਸੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਕੀਤਾ 'ਏ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਮੇਰਿਓ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ'। ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ, ਕਤੇਬਾਂ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਤੱਤ ਵਸਤੂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ।

ਉਪਦੇਸ਼—ਕਰਤਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਕਿੱਡਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਸਾਲਾਹੀ ਸਾਲਾਹਿ ਏਤੀ ਸੁਰਤਿ ਨ ਪਾਈਆ ॥ ੨. ਨਦੀਆ ਅਤੈ ਵਾਹ ਪਵਹਿ ਸਮੁੰਦਿ ਨ ਜਾਣੀਅਹਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਾਲਾਹੀ=ਸਲਾਹੁਣ ਵਾਲੇ। ਸੁਰਤਿ=ਖਬਰ। ਵਾਹ=ਵਹਿਣ, ਬਰਸਾਤੀ ਨਾਲੇ।

ਅਰਥ—੧. ਸਲਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਲਾਹਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਵੀ ਐਨੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਕੇਡਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਹੈ। ੨. ਜਿਵੇਂ ਨਦੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜੋ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਵਲੋਂ ਹਟਾਇਆ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ—

੩. ਸਮੁੰਦ ਸਾਹ ਸੁਲਤਾਨ ਗਿਰਹਾ ਸੇਤੀ ਮਾਲੁ ਧਨੁ ॥ ੪. ਕੀੜੀ ਤੁਲਿ ਨ ਹੋਵਨੀ ਜੇ ਤਿਸੁ ਮਨਹੁ ਨ ਵੀਸਰਹਿ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਿਰਹਾ=ਪਹਾੜਾਂ। ਸੇਤੀ=ਸਮਾਨ, ਜਿੰਨਾ।

ਅਰਥ—੩. ਕੋਈ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਪਹਾੜਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਧਨ ਮਾਲ ਹੋਵੇ। ੪. ਜੇਕਰ ਜਗਯਾਸੂ ਦੇ ਮਨੋਂ ਕਰਤਾਰ ਨ ਭੁਲੇ ਤਾਂ ਜਗਯਾਸੂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠਾਂ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੀੜੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥੨੩॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਜਦ ਸਿੱਖ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਹਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਸਚ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਡਰ ਜਾਂ ਧਮਕੀ ਹੇਠਾਂ ਆ ਕੇ ਸਚ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ। ਤਲਵਾਰ, ਬੰਦੂਕ, ਕੈਦ, ਅੱਗ, ਤੀਰ, ਤੋਪ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰ ਸਚ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਅੱਗੇ ਖੁੰਢੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਸਿਖ ਨੂੰ ਸਚ ਤੋਂ ਡੇਗਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਸਿਖ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀੜੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

੨—ਜਗਜਾਸੂ 'ਤੂੰ ਤੂੰ' ਕਰਦਾ 'ਤੂੰ' ਦਾ ਰੂਪ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਲੂਣ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦਾ ਜੁ ਪਾਣੀ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਹੈ ? ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਵੀ ਸੱਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਹ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਹਸਤੀ ਵਖਰੀ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਆਪਣੀ 'ਹੋਂਦ' ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ ਤਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਏਗਾ ਕੌਣ ? ਅਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿਸਦਾ ?

ਉਪਦੇਸ਼—ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਸੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦਸੋ ਜੋ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਅੰਤੁ ਨ ਸਿਫਤੀ ਕਹਣਿ ਨ ਅੰਤੁ ॥ ੨. ਅੰਤੁ ਨ ਕਰਣੈ ਦੇਣਿ ਨ ਅੰਤੁ ॥ ੩. ਅੰਤੁ ਨ ਵੇਖਣਿ ਸੁਣਣਿ ਨ ਅੰਤੁ ॥ ੪. ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ ਕਿਆ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥ ੫. ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ ਕੀਤਾ ਆਕਾਰੁ ॥ ੬. ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ੭. ਅੰਤ ਕਾਰਣਿ ਕੇਤੇ ਬਿਲਲਾਹਿ ॥ ੮. ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਨ ਪਾਏ ਜਾਹਿ ॥ ੯. ਏਹੁ ਅੰਤ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥ ੧੦.

ਬਹੁਤਾ ਕਹੀਐ ਬਹੁਤਾ ਹੋਇ ॥ ੧੧. ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਊਚਾ ਥਾਉ ॥ ੧੨. ਊਚੇ ਉਪਰਿ ਊਚਾ ਨਾਉ ॥ ੧੩. ਏਵਡੁ ਊਚਾ ਹੋਵੈ ਕੋਇ ॥ ੧੪. ਤਿਸੁ ਊਚੇ ਕਉ ਜਾਣੈ ਸੋਇ ॥ ੧੫. ਜੇਵਡੁ ਆਪਿ ਜਾਣੈ ਆਪਿ ਆਪਿ ॥ ੧੬. ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਕਰਮੀ ਦਾਤਿ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿਫਤੀ=ਉਪਮਾ, ਤਾਰੀਫ । ਕਰਣੈ=ਕੰਮਾਂ । ਮੰਤੁ= ਮਸ਼ਵਰਾ, ਗੁਪਤ ਸਲਾਹ । ਪਾਰਾਵਾਰੁ=ਉਰਾਰ ਪਾਰ । ਆਕਾਰੁ=ਜਗਤ । ਕਾਰਣਿ=ਵਾਸਤੇ । ਬਿਲਲਾਹਿ=ਰੋਂਦੇ ਹਨ ।

ਅਰਥ—੧. ਸਿਫਤਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਕਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ । ੨. ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਦਾਤਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ । ੩. ਵੇਖਣ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਸੁਨਣ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ । ੪. ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਸਲਾਹ ਹੈ ? ੫. ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਜਗਤ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ? ੬. ਉਸ ਦੇ ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਦਾ ਵੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ । ੭. ਅੰਤ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰੋਂਦੇ ਹਨ । ੮. ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ੯. ਇਹ ਅੰਤ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਅਰਥਾਤ ਅਖੀਰ ਜਿਸੇ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ । ੧੦. ਜਿੰਨਾਂ ਬਹੁਤਾ ਕਹੀਏ ਉਹ ਉੱਨਾ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੧੧. ਮਾਲਕ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵੀ ਉੱਚੀ ਹੈ । ੧੨. ਪਰ ਉਸ ਉੱਚੇ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਉੱਚਾ ਹੈ । ੧੩. ਕੋਈ ਏਡਾ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ । ੧੪. ਤਾਂ ਉਸ ਉੱਚੇ ਨੂੰ ਜਾਣੇਗਾ । ੧੫. ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ ਉਹ ਆਪ ਹੈ, ਆਪਣੀ

ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਆਪੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੧੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਹੀ ਦਾਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ॥੨੪॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਛਤ ਉਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪੁਲ ਤੇ ਖੜਾ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਜੀ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਸਿਖ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਪਰਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਖੂਬੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਕਰਤਾਰ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗਤ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੀ ਹੈ। ਜਗਤ ਦੇ ਜੰਜਾਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਜੀਵ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ 'ਨਾਮ' ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

ਉਪਦੇਸ਼—ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਅੰਤ ਲੈਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛਡ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਾਓ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਕਰਤਾਰ ਜੋ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਿਲੇ ਵਿਚ ਉਹ ਕੁਝ ਲੈਂਦਾ ਵੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਬਹੁਤਾ ਕਰਮੁ ਲਿਖਿਆ ਨਾ ਜਾਇ ॥ ੨. ਵਡਾ ਦਾਤਾ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ ॥ ੩. ਕੇਤੇ ਮੰਗਹਿ ਜੋਧ ਅਪਾਰ ॥ ੪. ਕੇਤਿਆ ਗਣਤ ਨਹੀ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ੫. ਕੇਤੇ ਖਪਿ ਤੁਟਹਿ ਵੇਕਾਰ ॥ ੬. ਕੇਤੇ ਲੈ ਲੈ ਮੁਕਰੁ ਪਾਹਿ ॥ ੭. ਕੇਤੇ ਮੂਰਖ ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ ॥ ੮. ਕੇਤਿਆ ਦੂਖ

ਭੁਖ ਸਦ ਮਾਰ ॥ ੯. ਏਹਿ ਭਿ ਦਾਤਿ ਤੇਰੀ ਦਾਤਾਰ ॥ ੧੦. ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੀ ਭਾਣੈ ਹੋਇ ॥ ੧੧. ਹੋਰੁ ਆਖਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਇ ॥ ੧੨. ਜੇ ਕੋ ਖਾਇਕੁ ਆਖਣਿ ਪਾਇ ॥ ੧੩. ਓਹੁ ਜਾਣੈ ਜੇਤੀਆ ਮੁਹਿ ਖਾਇ ॥ ੧੪. ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੇ ਦੇਇ ॥ ੧੫. ਆਖਹਿ ਸਿ ਭਿ ਕੇਈ ਕੇਇ ॥ ੧੬. ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥ ੧੭. ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਮਾਇ=ਘਾਟਾ। ਕਰਮੁ=ਬਖਸ਼ਸ਼। ਖਾਇਕੁ=ਮੂਰਖ।

ਅਰਥ—੧. ਬਖਸ਼ਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਲਿਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ੨. ਦਾਤਾ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਤਿਲ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ। ੩. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਯੋਧੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ੪. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਹੋਰ ਮੰਗਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ੫, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਉਸ ਤੋਂ ਦਾਤ ਲੈ ਕੇ ਵੇਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਪ ਕੇ ਟੁਟ ਪਏ ਹਨ। ੬. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦਾਤਾਂ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਮੁਕਰ ਪਏ ਹਨ। ੭. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੂਰਖ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਰੱਬ ਤੋਂ ਭੁਲ ਕੇ ਖਾਊਂ ਖਾਊਂ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ੮. ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਤੇ ਭੁਖ ਦੀ ਸਦਾ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ੯. ਪਰ ਹੇ ਦਾਤੇ! ਇਹ ਵੀ ਤੇਰੀ ਦਾਤ ਹੈ। ੧੦. ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬੱਝਣਾ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਈਦਾ ਹੈ। ੧੧. ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ

ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਆਖ ਨਹੀਂ ਸਕੀਦੀ। ੧੨. ਜੇ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਕੁਝ ਆਖਣ ਲਗ ਪਵੇ। ੧੩. ਤਾਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਮੂੰਹ ਤੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਓਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੧੪. ਪਰ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਜੁ ਕਰਤਾਰ ਆਪੇ ਸਾਡੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਆਪੇ ਹੀ ਦੇਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਮੰਗਦੇ ਨਹੀਂ। ੧੫. ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਨਿਸਚੇ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਕੋਈ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਸਬਰ ਵਾਲੇ ਵਿਰਲੇ ਹਨ। ੧੬. ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਫਤੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਲਾਹੁਤਾ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ੧੭. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ ॥੨੫॥

ਸਿਧਾਂਤ—'ਦੁਖ ਦਾਰੂ'। ਜਦ ਕੋਈ ਦੇਸ, ਕੌਮ ਜਾਂ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਬਲ, ਪੁਰਖੱਤ ਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਤੋਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਸਤ ਤੇ ਬੇ-ਸਮਝ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਰਖਿਆ ਤੋਂ ਆਪ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਕੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਮਾਰ ਖਾਣ ਦਾ ਆਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਭੁਖ ਦੀ ਮਾਰ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁੱਤਾ ਆਦਮੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਨਾ ਜਾਗੇ, ਹਲੂਣਾ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਨਾ ਜਾਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਟੁੰਬ ਕੇ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੂੰਢੀਆਂ ਵੱਢ ਕੇ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਖਿਆ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਭੁੱਖ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਉਭਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਖ ਭੁਖ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁਖ ਦੀ ਅਕਲ ਟਿਕਾਣੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੁਸਤੀ, ਆਲਸ, ਨਾ ਉਮੀਦੀ, ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਪਰ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਕੜ, ਹੈਂਕੜ, ਗੁਮਾਨ ਮਗਰੋਂ ਲਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਰਤਾਰ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਆਪ ਸੁਆਰਨ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਚ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਅਟਕਲ ਸਿੱਖੀਦੀ ਹੈ, ਹਿੰਮਤ, ਹੌਂਸਲਾ, ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਮਾਦਾ ਪੈਦਾ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਧੀਰਜ ਤੇ ਸਾਹਸ ਵਧਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਦੁਖ ਭੁਖ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਕਈ ਗਏ ਗੁਜਰੇ ਦੇਸ ਵੱਸ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਮੁਰਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਜਿੰਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਖੁਦ ਮੁਖਤਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ 'ਦੁਖੁ ਦਾਰੂ ਸੁਖੁ ਰੋਗੁ ਭਇਆ' । ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਆਪਣੀ ਉਨਤੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਉਪਦੇਸ਼—ਦੁਖ ਭੁਖ ਵੇਲੇ ਘਾਬਰੋ ਨਾ, ਰੱਬ ਦੀ ਦਾਤ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ, ਗੁਣ ਗਾਓ, ਉੱਦਮ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਕਰਤਾਰ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਲੈਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਕੁਝ ਮੁਲ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂ ਯੱਗ, ਤਪ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਫਲਾਣਾ-ਫਲਾਣਾ ਕੰਮ ਜਾਂ ਪਾਠ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕੁਝ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇੰਦਰ ਬਨਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਯਗ ਕਰਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਸਾਧਨ ਕਹੇ ਹਨ ਕੀ ਇਹ ਸੱਚ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਅਮੁਲ ਗੁਣ ਅਮੁਲ ਵਾਪਾਰ ॥ ੨. ਅਮੁਲ ਵਾਪਾਰੀਏ ਅਮੁਲ ਭੰਡਾਰ ॥ ੩. ਅਮੁਲ ਆਵਹਿ ਅਮੁਲ ਲੈ ਜਾਹਿ ॥ ੪. ਅਮੁਲ ਭਾਇ ਅਮੁਲਾ ਸਮਾਹਿ ॥ ੫. ਅਮੁਲੁ ਧਰਮੁ ਅਮੁਲੁ ਦੀਬਾਣੁ ॥ ੬. ਅਮੁਲੁ ਤੁਲੁ

ਅਮੁਲੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ੭. ਅਮੁਲੁ ਬਖਸੀਸ ਅੰਮੁਲੁ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ੮. ਅਮੁਲੁ ਕਰਮੁ ਅਮੁਲੁ ਫੁਰਮਾਣੁ ॥ ੯. ਅਮੁਲੋ ਅਮੁਲੁ ਆਖਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥ ੧੦. ਆਖਿ ਆਖਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੧੧. ਆਖਹਿ ਵੇਦ ਪਾਠ ਪੁਰਾਣ ॥ ੧੨. ਆਖਹਿ ਪੜੇ ਕਰਹਿ ਵਖਿਆਣ ॥ ੧੩. ਆਖਹਿ ਬਰਮੇ ਆਖਹਿ ਇੰਦ ॥ ੧੪. ਆਖਹਿ ਗੋਪੀ ਤੈ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ੧੫. ਆਖਹਿ ਈਸਰ ਆਖਹਿ ਸਿਧ ॥ ੧੬. ਆਖਹਿ ਕੇਤੇ ਕੀਤੇ ਬੁਧ ॥ ੧੭. ਆਖਹਿ ਦਾਨਵ ਆਖਹਿ ਦੇਵ ॥ ੧੮. ਆਖਹਿ ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਸੇਵ ॥ ੧੯. ਕੇਤੇ ਆਖਹਿ ਆਖਣਿ ਪਾਹਿ ॥ ੨੦. ਕੇਤੇ ਕਹਿ ਕਹਿ ਉਠਿ ਉਠਿ ਜਾਹਿ ॥ ੨੧. ਏਤੇ ਕੀਤੇ ਹੋਰਿ ਕਰੇਹਿ ॥ ੨੨. ਤਾ ਆਖਿ ਨ ਸਕਹਿ ਕੇਈ ਕੇਇ ॥ ੨੩. ਜੇਵਡੁ ਭਾਵੈ ਤੇਵਡੁ ਹੋਇ ॥ ੨੪. ਨਾਨਕ ਜਾਣੈ

ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ ੨੫. ਜੇ ਕੋ ਆਖੈ ਬੋਲੁ ਵਿਗਾੜੁ ॥ ੨੬. ਤਾ ਲਿਖੀਐ ਸਿਰਿ ਗਾਵਾਰਾ ਗਾਵਾਰੁ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਮੁਲੁ=ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਲ ਨ ਪੈ ਸਕੇ, ਬੇ-ਕੀਮਤਾ। ਵਾਪਾਰ=ਲੈਣ ਦੇਣ, ਵਣਜ। ਭਾਇ=ਪ੍ਰੇਮ। ਸਮਾਹਿ=ਅਨੰਦ। ਦੀਬਾਣੁ=ਦਰਬਾਰ। ਧਰਮੁ=ਇਨਸਾਫ। ਤੁਲੁ=ਤਕੜੀ, ਵਿਚਾਰ। ਪਰਵਾਣੁ=ਵੱਟਾ, ਮਾਪ, ਦਲੀਲ। ਕਰਮੁ=ਕ੍ਰਿਪਾ। ਫੁਰਮਾਣੁ=ਹੁਕਮ। ਗੋਵਿੰਦ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਈਸਰ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ। ਦਾਨਵ=ਦੈਂਤ। ਸੁਰਿ=ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼, ਦੇਵਤੇ। ਗਾਵਾਰਾ ਗਾਵਾਰੁ=ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ।

ਅਰਥ—੧. ਗੁਣ ਅਮੁਲ ਹਨ, ਵਪਾਰ ਅਮੁਲ ਹਨ। ੨. ਵਪਾਰੀ ਅਮੁਲ ਹਨ, ਖਜ਼ਾਨੇ ਅਮੁਲ ਹਨ। ੩. ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅਮੁਲ ਹਨ, ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਮੁਲ ਹਨ। ੪. ਪ੍ਰੇਮ ਅਮੁਲ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਅਮੁਲ ਹੈ। ੫. ਇਨਸਾਫ ਅਮੁਲ ਹੈ ਦਰਬਾਰ ਅਮੁਲ ਹੈ। ੬. ਵਿਚਾਰ ਅਮੁਲ ਹੈ, ਦਲੀਲ ਅਮੁਲ ਹੈ। ੭. ਬਖਸ਼ਸ਼ ਅਮੁਲ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਅਮੁਲ ਹੈ। ੮ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਮੁਲ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਅਮੁਲ ਹੈ। ੯. ਸਭ ਕੁਝ ਅਮੁਲੋਂ ਹੀ ਅਮੁਲ ਹੈ ਮੁਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ੧੦. ਕਈ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਲਿਵ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਥਕ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ੧੧. ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਵੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੧੨. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪੰਡਤ ਵੀ ਵਖਿਆਨ ਕਰਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੧੩. ਬ੍ਰਹਮੇ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇੰਦ੍ਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੧੪. ਗੋਪੀਆਂ ਤੇ ਕਾਹਨ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੧੫. ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਸਿਧ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੧੬. ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬੁਧ ਆਦਿਕ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੧੭. ਦੈਂਤ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਦੇਵਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੧੮. ਸੁਰ, ਮਨੁੱਖ, ਮੁਨੀ,

ਭਗਤ ਜਨ ਤੇ ਸੇਵਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੧੯. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਆਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ੨੦. ਕਿੰਨੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਉਠ ਉਠ ਕੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਮਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੨੧. ਜਿੰਨੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਏਨੇ ਹੀ ਹੋਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ੨੨. ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਣਗੇ। ੨੩. ਜਿਡਾ ਵੱਡਾ ਉਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੇ ਓਡਾ ਵੱਡਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨੪. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਉਹ ਸੱਚਾ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੨੫. ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਬੁਰਾ ਬਚਨ ਆਖੇਗਾ। ੨੬. ਉਹ ਤਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਲਿਖਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਸਮਝੇਗੀ ਤੇ ਦਰਗਾਹੇ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ ॥੨੬॥

ਉਪਦੇਸ਼—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਮੁਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੀਦੀ ਸਭ ਕੁਝ ਅਮੁਲ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਸ ਦਾ ਮੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੨—ਬ੍ਰਹਮਾ, ਇੰਦ੍ਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਉਸ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਦੱਸੋ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਹੈ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਸੋ ਦਰੁ ਕੇਹਾ ਸੋ ਘਰੁ ਕੇਹਾ ਜਿਤੁ ਬਹਿ ਸਰਬ ਸਮਾਲੇ॥ ੨. ਵਾਜੇ ਨਾਦ ਅਨੇਕ ਅਸੰਖਾ ਕੇਤੇ ਵਾਵਣਹਾਰੇ॥ ੩. ਕੇਤੇ ਰਾਗ ਪਰੀ ਸਿਉ ਕਹੀਅਨਿ ਕੇਤੇ ਗਾਵਣਹਾਰੇ॥

੪. ਗਾਵਹਿ ਤੁਹਨੋ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਗਾਵੈ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਦੁਆਰੇ ॥ ੫. ਗਾਵਹਿ ਚਿਤੁ ਗੁਪਤੁ ਲਿਖਿ ਜਾਣਹਿ ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਧਰਮੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ੬. ਗਾਵਹਿ ਈਸਰੁ ਬਰਮਾ ਦੇਵੀ ਸੋਹਨਿ ਸਦਾ ਸਵਾਰੇ ॥ ੭. ਗਾਵਹਿ ਇੰਦ ਇਦਾਸਣਿ ਬੈਠੇ ਦੇਵਤਿਆ ਦਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ੮. ਗਾਵਹਿ ਸਿਧ ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰਿ ਗਾਵਨਿ ਸਾਧ ਵਿਚਾਰੇ ॥ ੯. ਗਾਵਨਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀ ਗਾਵਹਿ ਵੀਰ ਕਰਾਰੇ ॥ ੧੦. ਗਾਵਨਿ ਪੰਡਿਤ ਪੜਨਿ ਰਖੀਸਰ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਵੇਦਾ ਨਾਲੇ ॥ ੧੧. ਗਾਵਹਿ ਮੋਹਣੀਆ ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ ਸੁਰਗਾ ਮਛ ਪਇਆਲੇ ॥ ੧੨. ਗਾਵਨਿ ਰਤਨ ਉਪਾਏ ਤੇਰੇ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਲੇ ॥ ੧੩. ਗਾਵਹਿ ਜੋਧ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰਾ ਗਾਵਹਿ ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ ॥ ੧੪. ਗਾਵਹਿ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਖੇ ਧਾਰੇ ॥ ੧੫.

ਸੇਈ ਤੁਧੁਨੋ ਗਾਵਹਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਨਿ ਰਤੇ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਰਸਾਲੇ ॥ ੧੬. ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ ਗਾਵਨਿ ਸੇ ਮੈ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਨਿ ਨਾਨਕੁ ਕਿਆ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ੧੭. ਸੋਈ ਸੋਈ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚਾ ਸਾਚੀ ਨਾਈ ॥ ੧੮. ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ਜਾਇ ਨ ਜਾਸੀ ਰਚਨਾ ਜਿਨਿ ਰਚਾਈ ॥ ੧੯. ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ ਭਾਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਨਸੀ ਮਾਇਆ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ॥ ੨੦. ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ ਜਿਵ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੨੧. ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸੀ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥ ੨੨. ਸੋ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਿਬੁ ਨਾਨਕ ਰਹਣੁ ਰਜਾਈ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋ ਦਰੁ=ਉਹ ਦਰਵਾਜਾ । ਵਾਵਣਹਾਰੇ=ਵਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਵਜੰਤ੍ਰੀ । ਪਰੀ=ਰਾਗਨੀਆਂ । ਨਾਦ=ਸ਼ਬਦ, ਅਵਾਜ਼ । ਈਸਰੁ= ਸ਼ਿਵ । ਵੀਰ ਕਰਾਰੇ=ਤਕੜੇ ਸੂਰਮੇ, ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਯੋਧੇ । ਰਿਖੀਸਰ=ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ । ਜੁਗੁ=ਚਾਰ । ਮਛ=ਮਾਤ ਲੋਕ, ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ । ਪਇਆਲੇ= ਪਤਾਲ, ਅਮਰੀਕਾ ਆਦਿਕ ਮੁਲਕ । ਅਠਸਠਿ=੬੮, ਅਠਾਹਠ । ਖਾਣੀ

ਚਾਰੇ=ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ (ੳ) ਅੰਡਜ, ਅੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀ ਆਦਿਕ (ਅ) ਜੇਰਜ, ਜੇਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ, ਮਨੁੱਖ ਆਦਿਕ (ੲ) ਸੇਤਜ, ਪਸੀਨੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੂੰਆਂ ਪਿਸੂ ਆਦਿ (ਸ) ਉਤਭੁਜ, ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਘਾਹ ਦਰਖਤ ਆਦਿਕ। ਮੰਡਲ=ਇਕ ਦੇਸ। ਵਰਭੰਡਾ=ਬ੍ਰਹਮੰਡ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਦੇਸ ਤੇ ਖੰਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰਸਾਲੇ=ਰਸਾਂ ਦੇ ਘਰ, ਪ੍ਰੇਮੀ। ਨਾਈ=ਵਡਿਆਈ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਦਾਤਾ! ਉਹ ਦਰ ਕੇਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਘਰ ਕੇਹਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ੨. ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਅਗੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਜੇ ਤੇ ਅਸੰਖਾਂ ਨਾਦ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਵਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ੩. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਗ ਰਾਗਣੀਆਂ ਸਣੇ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਖੜੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ੪. ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਤੇ ਅੱਗ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਦਰਵਾਜੇ ਤੇ ਖੜੋਤਾ ਧਰਮ ਰਾਜ ਵੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੫. ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਲਿਖਣਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਧਰਮ ਰਾਜਾ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ। ੬. ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਦੇਵੀ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਤੇਰੇ ਸਵਾਰੇ ਹੋਏ ਸਦਾ ਹੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ੭. ਇੰਦ੍ਰ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸਣੇ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੮. ਸਿਧ ਸਮਾਧੀਆਂ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਸਾਧ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੯. ਜਤੀ ਸਤੀ ਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਜੋਧੇ ਵੀ ਤੇਰਾ ਜਸ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੦. ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪੰਡਤ ਤੇ ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੧. ਸੁਰਗ, ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਪਤਾਲ ਦੀਆਂ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ੧੨. ਤੇਰੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਰਤਨ, ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਦਰਿਆ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੩. ਜੋਧੇ, ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ

ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੪. ਖੰਡ, ਮੰਡਲ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਜੋ ਤੂੰ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਸਰੇ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੫. ਤੈਨੂੰ ਓਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ੧੬. ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਚੇਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਵਿਚਾਰਾ ਨਾਨਕ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾ ਸਕੇ ? ੧੭. ਉਹ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਅਤੇ ਸਚੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਸੱਚੀ ਹੈ। ੧੮. ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਰਚਨਾ ਰਚਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ, ਅਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਾ ਕਦੇ ਗਿਆ ਹੈ ਨਾ ਜਾਏਗਾ। ੧੯. ਜਿਸ ਨੇ ਹੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਭਾਂਤਾਂ ਭਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਵੰਨੋ ਵੰਨੀ ਦੀ ਮਾਇਆ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੨੦. ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਮਰਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ੨੧. ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਉਤੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ੨੨. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਾਲਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ॥੨੭॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਅੱਗ, ਪੌਣ, ਪਾਣੀ, ਧਰਤੀ, ਚੰਦ, ਸੂਰਜ, ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤੇ, ਦਰਿਆ, ਤੀਰਥ, ਰਤਨ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੇਤੰਨ ਦਾ ਗਾਉਣਾ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੜ੍ਹ ਵਸਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਗਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ? ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਬਣੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਰੀਗਰ ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਵੇਖਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਧੰਨ ਰਚਨਹਾਰ' ਬਸ ! ਅਦਭੁਤ ਕੁਦਰਤ ਆਪਣੇ ਕਾਦਰ ਨੂੰ ਜਨਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਾਦਰ ਨੂੰ ਜਨਾਉਣਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਹਨ।

ਉਪਦੇਸ਼—ਕਰਤਾਰ ਅਗੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦਾ, ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੇ

ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਉਥਾਨਕਾ—ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਮੇਰ ਤੇ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਗੋਰਖ ਆਦਿ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਚਰਚਾ ਦਾ ਮੁਢ ਇਹ ਸੀ :— ਸਿਧ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋਗ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰ ਉੱਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਗਲੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ।

ਜੋਗੀ—ਤਪਾ ਜੀ! ਜੋਗ ਸੁਧ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਆਪ ਇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਪਾਓ, ਝੋਲੀ ਫੜੋ, ਬਿਭੂਤ ਰਮਾਓ, ਖਿੰਥਾ ਪਾਓ ਅਤੇ ਡੰਡਾ ਫੜ ਕੇ ਸਾਡੇ ਜਮਾਤੀ ਬਣ ਜਾਓ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ—ਸਿਧੋ! ਅਸੀਂ ਸੱਚੇ ਜੋਗੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਜੋਗ ਤੁਸਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਜੋਗ ਨਹੀਂ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜਦ ਖਿੰਥਾ, ਡੰਡਾ ਆਦਿਕ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜੋਗ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਮੁੰਦਾ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰਮੁ ਪਤੁ ਝੋਲੀ ਧਿਆਨ ਕੀ ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤਿ॥ ੨. ਖਿੰਥਾ ਕਾਲੁ ਕੁਆਰੀ ਕਾਇਆ ਜੁਗਤਿ ਡੰਡਾ ਪਰਤੀਤਿ॥ ੩. ਆਈ ਪੰਥੀ ਸਗਲ ਜਮਾਤੀ ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ॥ ੪. ਆਦੇਸੁ ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ ਜੁਗੁ

ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰਮੁ=ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮ ਕਰਨੀ, ਵੈਰਾਗ। ਪਤੁ= ਪਾਤ੍ਰ, ਖੱਪਰ। ਝੋਲੀ=ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਆਟਾ ਆਦਿਕ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਹੈ। ਕੁਆਰੀ=ਕੁੜੀ ਵਿਆਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਦੇਹ ਕੁਆਰੀ ਕੁੜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨੇ ਵਿਆਹ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ। [ਜਿੰਦ ਵਹੁਟੀ ਮਰਣ ਵਰੁ ਲੈ ਜਾਸੀ ਪਰਨਾਇ ॥] ਪਰਤੀਤਿ=ਯਕੀਨ। ਆਈ ਪੰਥੀ=ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਪੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪੰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਧਰ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਆਈ ਹੋਈ ਚੇਤਨਾ ਸੱਤਾ 'ਆਈ ਪੰਥ' ਹੈ। ਆਦੇਸੁ= ਨਮਸਕਾਰ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਆਦੇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਨੀਲ=ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਨਾਹਤਿ=ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਕਾਇਆ=ਜਿੰਦ।

ਅਰਥ—੧. ਸੰਤੋਖ ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਹਨ, ਵੈਰਾਗ ਖੱਪਰ ਹੈ, ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਦੀ ਬਿਭੂਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੨. ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੀ ਅਨ ਵਿਆਹੀ ਵਹੁਟੀ ਸਮਝਨਾ ਖਿੰਥਾ ਹੈ, ਦਲੀਲ ਵਾਲਾ ਯਕੀਨ ਡੰਡਾ ਹੈ। ੩. ਸਾਰੇ ਸਾਡੇ ਜਮਾਤੀ ਹਨ, ਇਹੋ ਆਈ ਪੰਥ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਤਣਾ ਹੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿਤਣਾ ਹੈ। ੪. ਆਦੇਸ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਦੇਸ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ, ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਆਦਿ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਰੂਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥੨੮॥

੧. ਭੁਗਤਿ ਗਿਆਨੁ ਦਇਆ ਭੰਡਾਰਣਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਜਹਿ ਨਾਦ ॥ ੨. ਆਪਿ ਨਾਥੁ ਨਾਥੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਅਵਰਾ

ਸਾਦ ॥ ੩. ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਦੁਇ ਕਾਰ ਚਲਾਵਹਿ ਲੇਖੇ ਆਵਹਿ ਭਾਗ ॥ ੪. ਆਦੇਸੁ ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭੁਗਤਿ=ਭੋਜਨ । ਭੰਡਾਰਣਿ=ਭੋਜਨ ਵਰਤਾਣ ਵਾਲੀ। ਨਾਦ=ਸੰਖ । ਅਵਰਾ=ਹੋਰ, ਵਾਧੂ । ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ=ਮਿਲਣਾ ਵਿਛੜਨਾ।

ਅਰਥ—੧. ਗਿਆਨ ਭੋਜਨ ਹੈ, ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਭੋਜਨ ਵਰਤਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ; ਏਹੋ ਸੰਖ ਵਜਾਇਆ ਹੈ । ੨. ਉਹ ਆਪ ਨਾਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਨੱਥੀ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ ਰਿੱਧਾਂ ਸਿੱਧਾਂ ਦਾ ਸਵਾਦ ਹੀ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮੈਂ ਰਿਧਾਂ ਸਿਧਾਂ ਦਾ ਰਸ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ । ੩. ਮਿਲਣਾ ਤੇ ਵਿਛੜਨਾ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕੰਮ ਤੋਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਆਪੇ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ੪. ਅਰਥ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ॥੨੯॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਣ ਵੇਲੇ ਸੰਖ ਵੱਜਦਾ ਹੈ । ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਇਕ ਨਾਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚੇਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਚੇਲੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤ ਵਧ ਘਟ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋੜ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਚ ਹੋਵੇ ਕਿ ਹਾਇ ਮੈਂ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜਕੇ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਜਾ ਪਿਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਚੇਤੇ ਆਇਣਾ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਉਂਦੀ

ਹੈ। 'ਭੇਖੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨ ਪਾਈਐ'।

ਉਪਦੇਸ਼—ਸੰਤੋਖ ਰਖਣਾ, ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਡਰਨਾ, ਮੌਤ ਚੇਤੇ ਰਖਣੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਨਾ, ਰਿਧਾਂ ਸਿਧਾਂ ਦੀ ਚਾਹ ਨਾ ਕਰਨੀ, ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਤਣਾ, ਇਹ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਆਪ ਨੇ ਯੋਗ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਖਰਾ ਹੀ ਯੋਗ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਯੋਗ ਦਾ ਕਰਤਾ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਹੈ, ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਥ ਤਾਂ ਓਹੀ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਵੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਨਾਥ ਕਿਹਾ ਹੈ। 'ਜਿਸ ਦੀ ਨੱਥੀ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ।' ਸੋ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦ ਤੁਸਾਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਨਾਥ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤਾਂ ਜੋਗ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਏਕਾ ਮਾਈ ਜੁਗਤਿ ਵਿਆਈ ਤਿਨਿ ਚੇਲੇ ਪਰਵਾਣੁ॥ ੨. ਇਕੁ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕੁ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕੁ ਲਾਏ ਦੀਬਾਣੁ॥ ੩. ਜਿਵ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵੈ ਜਿਵ ਹੋਵੈ ਫੁਰਮਾਣੁ॥ ੪. ਓਹੁ ਵੇਖੈ ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ ਬਹੁਤਾ ਏਹੁ ਵਿਡਾਣੁ॥ ੫. ਆਦੇਸੁ ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਾਈ=ਮਾਯਾ। ਜੁਗਤਿ=ਜੁੜੀ। ਵਿਆਈ=ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਲਾਏ ਦੀਬਾਣੁ=ਮਾਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਵ। ਵਿਡਾਣੁ=ਅਚਰਜ।

ਅਰਥ—੧. ਇਕ ਨਾਲ ਮਾਯਾ ਜੁੜੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੂਈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਚੇਲੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ੨. ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਭੰਡਾਰੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ। ਭਾਵ-ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩. ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਨ)। ੪. ਉਹ ਕਰਤਾਰ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਇਹ ਵਡਾ ਅਚਰਜ ਹੈ।'੫. (ਅਰਥ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ) ॥੩੦॥

ਉਪਦੇਸ਼—ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਹਨ, ਇਹ ਉਸ ਤੇ ਉਲਟ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਓਹੀ ਸਾਡਾ ਨਾਥ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਨਾਥਾਂ ਦਾ ਨਾਥ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਥੀ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ, ਉਹ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿਥੇ ਹੈ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਆਸਣੁ ਲੋਇ ਲੋਇ ਭੰਡਾਰ ॥ ੨. ਜੋ ਕਿਛੁ ਪਾਇਆ ਸੁ ਏਕਾ ਵਾਰ ॥ ੩. ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ॥ ੪. ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਕੀ ਸਾਚੀ ਕਾਰ ॥ ੫. ਆਦੇਸੁ ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ

ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲੋਇ ਲੋਇ=ਹਰੇਕ ਲੋਕ।

ਅਰਥ—੧. ਹਰੇਕ ਲੋਕ ਉਸ ਦਾ ਆਸਣ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ੨. ਜੋ ਕੁਝ ਭੰਡਾਰੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਕੋ ਵਾਰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੩. ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਸਭ ਕੁਝ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ੪. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸਚੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਸੱਚੀ ਹੈ। ੫. (ਅਰਥ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ)॥੩੧॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਪੋਖਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਵੇਰਾਂ ਭਰਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਦੇ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਭੰਡਾਰੇ ਦਾ ਪਤਾ ਇਉਂ ਦਿਤਾ ਹੈ, 'ਧਰਤੀ ਦੇਗ ਮਿਲੈ ਇਕ ਵੇਰਾਂ ਭਾਗ ਤੇਰਾ ਭੰਡਾਰੀ'।

ਉਪਦੇਸ਼—ਹੇ ਬੰਦੇ! ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਧਰਤੀ ਭੰਡਾਰਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਭੰਡਾਰਾ ਵਰਤਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਉਸ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਦੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਪੁਜਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਇਕ ਦੂ ਜੀਭੌ ਲਖ ਹੋਹਿ ਲਖ ਹੋਵਹਿ ਲਖ ਵੀਸ ॥ ੨. ਲਖੁ ਲਖੁ ਗੇੜਾ ਆਖੀਅਹਿ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਜਗਦੀਸ ॥ ੩. ਏਤੁ ਰਾਹਿ ਪਤਿ ਪਵੜੀਆ ਚੜੀਐ ਹੋਇ ਇਕੀਸ ॥ ੪. ਸੁਣਿ ਗਲਾ ਆਕਾਸ ਕੀ ਕੀਟਾ ਆਈ ਰੀਸ ॥ ੫.

ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ ਕੂੜੀ ਕੂੜੈ ਠੀਸ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਗਦੀਸ=[ਜਗਤ+ਈਸ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਗੇੜਾ=ਵਾਰੀ।

ਅਰਥ—੧. ਇਕ ਜੀਭ ਤੋਂ ਲੱਖ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੀਹ ਲਖ ਹੋ ਜਾਵੇ। ੨. ਹਰੇਕ ਜੀਭ ਨਾਲ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਾਰੀ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੀਏ। ੩. ਪਤੀ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ ਇਉਂ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ-ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਇਕ ਹੋ ਜਾਣ, ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਪੰਜਵੀਂ ਅੱਧੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ—ਤਦ ਨਦਰੀ ਨੂੰ ਪਾਈਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮਿਹਰ ਦਾ ਦਾਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ੪. ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਰੀਸ ਆਈ ਹੈ। ੫. ਉਨ੍ਹਾਂ ਝੂਠਿਆਂ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ॥੩੨॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ 'ਹੋਇ ਇਕੀਸ' ਦਾ ਅਰਥ ਕਈ ਸਜਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ 'ਇਕ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਈਦਾ ਹੈ' ਜਾਂ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ 'ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲਿਐ ਬੀਸ ਇਕੀਸ'।

ਇਥੇ ਵੀ ਵੀਹ ਮਗਰੋਂ ਇਕੀ ਅਤੇ ਜਪ ਵਿਚ ਵੀ 'ਲਖ ਵੀਸ' ਮਗਰੋਂ 'ਇਕੀਸ' ਫਿਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਚੜ੍ਹ ਇਕੀ ਪਤਿ ਪਉੜੀਆ ਦਰਗਹਿ ਪਾਏ ਮਾਣ ਨਿਮਾਣਾ'। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕੀ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਦਰਗਾਹੇ ਢੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਸਿੱਟਾ ਇਉਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ 'ਜਗਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਵੀਹਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀਹਾਂ ਤੋਂ ਟੱਪ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਬੇ-ਹਿਸਾਬ ਪਦ ਵਿਚ ਪੁਜ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਜੀਵ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦੁਖ ਤਾਂ ਲੇਖੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੈ।

ਉਪਦੇਸ਼—ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਨਾ ਕਰੋ, ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾਂ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਅਲੇਖ

ਹੋ ਜਾਓ ।

੨—ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਰੋਜ ਇੰਨਾ ਜਪ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇੰਨੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ, ਇੰਨੀਆਂ ਮਾਲਾ ਫੇਰਦਾ ਹਾਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਰੀਸ ਤਾਂ ਆਈ ਹੈ, ਇਹ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਹਨ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਸੀਂ ਆਪ ਵੀ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਆਖਣਿ ਜੋਰੁ ਚੁਪੈ ਨਹ ਜੋਰੁ ॥ ੨. ਜੋਰੁ ਨ ਮੰਗਣਿ ਦੇਣਿ ਨ ਜੋਰੁ ॥ ੩. ਜੋਰੁ ਨ ਜੀਵਣਿ ਮਰਣਿ ਨਹ ਜੋਰੁ ॥ ੪. ਜੋਰੁ ਨ ਰਾਜਿ ਮਾਲਿ ਮਨਿ ਸੋਰੁ ॥ ੫. ਜੋਰੁ ਨ ਸੁਰਤੀ ਗਿਆਨਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੬. ਜੋਰੁ ਨ ਜੁਗਤੀ ਛੁਟੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੭. ਜਿਸੁ ਹਥਿ ਜੋਰੁ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸੋਇ ॥ ੮. ਨਾਨਕ ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ ਨ ਕੋਇ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਰਤੀ=ਵੇਦ । ਸੋਰੁ=ਫੁਰਨੇ ।

ਅਰਥ—੧. ਬੋਲਣ ਦਾ ਜੋਰ ਨਹੀਂ (ਤੁਰਦਾ) ਚੁਪ ਰਹਿਣ ਦਾ ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀਦਾ । ੨. ਮੰਗਣ ਦਾ ਜੋਰ ਨਾ ਕੰਮ ਸੁਆਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਣ ਦਾ ਜੋਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ । ੩. ਨਾ ਮਰਣ ਦਾ ਜੋਰ ਤੇ ਨਾ

ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਜੋਰ ਕੰਮ ਰਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੪. ਨਾ ਹੀ ਰਾਜ ਮਾਲ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਫੁਰਨਿਆਂ ਦਾ ਜੋਰ ਤੁਰਦਾ ਹੈ । ੫. ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਜੋਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ । ੬. ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜੋਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਕੀ ਕੰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ । ੭. ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ਭਾਈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਜੋਰ ਹੈ, ਉਹ ਬੇਸ਼ਕ ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਲਵੇ । ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਤਾਂ ਉੱਤਮ ਤੇ ਨੀਚ ਦੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਟੀਂਦੀ ॥੩੩॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕਾਂ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਖ ਮੁਖ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

'ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਜਾਪ ਜਾਂ ਵਖਿਆਨ ਕਰਨੇ, ਮੋਨ ਧਾਰਨੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋ ਕੇ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣਾ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਸਿਧ ਹੋ ਕੇ ਉਮਰ ਵਧਾ ਲੈਣੀ, ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਕਲਵੱਤ ਹੇਠਾਂ ਆ ਕੇ ਜਾਂ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ, ਰਾਜਾ ਬਣ ਬੈਠਣਾ; ਮਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦੁੜਾਨੇ, ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ, ਜਾਂ ਉੱਤਮ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਪਾਉਣਾ ਜਾਂ ਨੀਚ ਹੋਣਾ', ਇਤਿਆਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਕਰਮ ਵੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ, ਛੁਟਕਾਰਾ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਜਦ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਭਲਾ ਜਦ ਮਨ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਸ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ?

ਉੱਤਰ—ਹੇ ਸਿੱਖ ! ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਉਸ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਪਲਟਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਆਤਮਕ ਉਨਤੀ

ਦੇ ਪੰਜ ਦਰਜੇ ਹਨ :—ਧਰਮ ਖੰਡ, ਗਿਆਨ ਖੰਡ, ਸਰਮ ਖੰਡ, ਕਰਮ ਖੰਡ ਅਤੇ ਸਚ ਖੰਡ। ਅਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ :—

੧. ਰਾਤੀ ਰੁਤੀ ਥਿਤੀ ਵਾਰ ॥ ੨. ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਪਾਤਾਲ ॥ ੩. ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਥਾਪਿ ਰਖੀ ਧਰਮ ਸਾਲ ॥ ੪. ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਕੇ ਰੰਗ ॥ ੫. ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕ ਅਨੰਤ ॥ ੬. ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ੭. ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਚਾ ਦਰਬਾਰੁ ॥ ੮. ਤਿਥੈ ਸੋਹਨਿ ਪੰਚ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ੯. ਨਦਰੀ ਕਰਮਿ ਪਵੈ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ੧੦. ਕਚ ਪਕਾਈ ਓਥੈ ਪਾਇ ॥ ੧੧. ਨਾਨਕ ਗਇਆ ਜਾਪੈ ਜਾਇ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਾਤੀ=ਰਾਤਾਂ, ਰਾਤਾਂ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਦਿਨ ਵਿਚਾਲੇ ਆਪੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਰਾਤ ਦਿਨ। ਰੁਤੀ=ਰੁਤਾਂ, ਮੌਸਮ, ਜੋ ੬ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਕਈ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹਦ ਦੋ ਮੌਸਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਥਿਤੀ=ਚੰਦ ਦੇ ਲਹਾਉ ਚੜ੍ਹਾਉ ਦੇ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ੧੫ ਥਿਤਾਂ ਹਨ। ਧਰਮਸਾਲ=ਧਰਮ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਜੁਗਤਿ=ਵਿਉਂਤ, ਪ੍ਰਕਾਰ। ਅਨੰਤ=ਬੇਅੰਤ। ਕਰਮੀ=ਕਰਮ ਵਾਲਾ, ਜੀਵ। ਪੰਚ=ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਰਸ਼। ਕਰਮਿ=ਬਖਸ਼ਸ਼। ਕਚ ਪਕਾਈ=ਕੱਚਾ

ਪੱਕਾ, ਝੂਠਾ ਸੱਚਾ ।

ਅਰਥ—੧. ਦਿਨ, ਰਾਤ, ਰੁਤਾਂ, ਥਿੱਤਾਂ ਤੇ ਵਾਰ । ੨. ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਤੇ ਪਤਾਲ ਇਹ ਸਭ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ । ੩. ਉਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਧਰਤੀ ਬਣਾ ਰੱਖੀ ਹੈ । ੪. ਉਸ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਤੇ ਰੰਗ ਹਨ । ੫. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ । ੬. ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਉਥੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇਗੀ । ੭. ਜਿਥੇ ਸੱਚਾ ਆਪਣਾ ਸੱਚਾ ਦਰਬਾਰ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ । ੮. ਉਥੇ ਪੰਚ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ੯. ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਪੰਚ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ । ੧੦. ਉਥੇ ਕੱਚੇ ਪੱਕੇ ਪਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੧੧. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਥੇ ਗਿਆਂ ਹੀ ਸੱਚਾ ਝੂਠਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੩੪॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਜਦ ਜਗਯਾਸੂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਤਮਾ ਧਰਮ ਖੰਡ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਧਰਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਫ਼ਰਜ਼-ਡਿਊਟੀ' । ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਗਯਾਸੂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਫੁਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਰਾਤ, ਦਿਨ, ਥਿਤ, ਵਾਰ, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਪਤਾਲ, ਧਰਤੀ ਆਦਿਕ ਜੋ ਸਾਜੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜੋ ਫਰਜ਼ ਧਰਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਡਿਊਟੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਈ ਹੈ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਇਕ ਸੈਕੰਡ ਦਾ ਵੀ ਹੇਰ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਵੇਂ ਮੇਰਾ ਵੀ ਕੋਈ ਫਰਜ਼ ਹੈ । ਜਦ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸੁੱਝਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਦੌੜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਚੇਤਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਜਦ ਲੇਖਾ ਦੇਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਧੂਹ ਪਈ ਤੇ ਹੁਕਮ ਚੇਤੇ ਆਇਆ—'ਜਿਨੀ ਕੰਮੀ ਨਾਹਿ ਗੁਣ ਤੇ ਕੰਮੜੇ ਵਿਸਾਰ ॥ ਮਤਿ ਸਰਮਿੰਦਾ ਥੀਵਈ ਸਾਈ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ॥'

ਇਸ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਤਦ ਤਾਂ ਸਾਫ ਦਿੱਸਣ ਲਗ ਪਿਆ ਜੋ ਸੱਚੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਨੂੰ ਢੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਝੂਠੇ ਸੱਚੇ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਉਥੇ ਹੈ—

'ਜਿਨ੍ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਸਿ ਕਾਂਢੇ ਕਚਿਆ॥'

[ਆਸਾ ਫਰੀਦ ਜੀ

ਬਸ ! ਇਹ ਧਰਮ ਖੰਡ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲ ਜਾ ਰਹੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਦਰਜਾ ਹੈ।

੧. ਧਰਮ ਖੰਡ ਕਾ ਏਹੋ ਧਰਮੁ॥ ੨. ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਕਾ ਆਖਹੁ ਕਰਮੁ॥ ੩. ਕੇਤੇ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਵੈਸੰਤਰ ਕੇਤੇ ਕਾਨ ਮਹੇਸ॥ ੪. ਕੇਤੇ ਬਰਮੇ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਅਹਿ ਰੂਪ ਰੰਗ ਕੇ ਵੇਸ॥ ੫. ਕੇਤੀਆ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਮੇਰ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਧੂ ਉਪਦੇਸ॥ ੬. ਕੇਤੇ ਇੰਦ ਚੰਦ ਸੂਰ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਮੰਡਲ ਦੇਸ॥ ੭. ਕੇਤੇ ਸਿਧ ਬੁਧ ਨਾਥ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਦੇਵੀ ਵੇਸ॥ ੮. ਕੇਤੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਮੁਨਿ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਰਤਨ ਸਮੁੰਦ॥ ੯. ਕੇਤੀਆ ਖਾਣੀ ਕੇਤੀਆ ਬਾਣੀ ਕੇਤੇ ਪਾਤ ਨਰਿੰਦ॥ ੧੦. ਕੇਤੀਆ ਸੁਰਤੀ ਸੇਵਕ ਕੇਤੇ ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨ ਅੰਤੁ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਾਨ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ । ਮਹੇਸ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ । ਕਰਮ ਭੂਮੀ=ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ, ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ । ਮੇਰ=ਸੁਮੇਰ । ਧੂ=ਧਰੂਹ, ਧਰੁਵ । ਉਪਦੇਸ=ਉਪਦੇਸਟਾ, ਧਰੂਵ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਰਦ । ਪਾਤਿ ਨਰਿੰਦ=ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ, ਸੁਲਤਾਨ, ਚਕ੍ਰ ਵਰਤੀ ਰਾਜੇ । ਸੁਰਤੀ=ਵੇਦ ।

ਅਰਥ—੧. ਧਰਮ ਖੰਡ ਦਾ ਏਹੋ ਧਰਮ ਹੈ ਜੋ ਪਿਛੇ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਾਂ । ੨. ਹੁਣ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਦਾ ਕਰਮ ਆਖਦੇ ਹਾਂ । ੨. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਤੇ ਅੱਗਾਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਹਨ। ੪. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਘਾੜਤ ਘੜਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਭੇਖ ਹਨ । ੫. ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਰਮ ਭੂਮੀਆਂ, ਕਿੰਨੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਧਰੂਹ ਤੇ ਨਾਰਦ ਹਨ । ੬. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਹਨ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੰਡਲ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੇਸ ਹਨ । ੭. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਿਧ ਤੇ ਬੁਧ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਹਨ। ੮. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਤਨ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਹਨ । ੯. ਕਿੰਨੀਆਂ ਖਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਚਕ੍ਰ ਵਰਤੀ ਰਾਜੇ ਹਨ। ੧੦. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵੇਦ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੇਵਕ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਥੇ ਵੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ॥੩੫॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਧਰਮ ਖੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਸੂਝ ਪਈ । ਹੁਣ ਬਿਰਤੀ ਨੇ ਹੋਰ ਹੁਲਾਰਾ ਖਾਧਾ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਗਈ । ਅਗੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਪਤਾ ਲੱਗਾ :—

"ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਵਿਚਿ ਰਖਿਓਨਿ ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡਿ ਕਰੋੜਿ ਸੁਮਾਰਾ॥"

[ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਰੋਮ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹਨ । ਜਦ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਏ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ

ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਲਈ ਹਰੇਕ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ 'ਕਿੰਨੇ' ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਉਂ ਸਮਝ ਸੌਖੀ ਆ ਸਕੇਗੀ :—

'ਇਕਸਿ ਇਕਸਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡਿ ਵਿਚ ਦਸਿ ਦਸਿ ਕਰਿ ਅਵਤਾਰ ਉਤਾਰਾ ॥' *[ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ*

ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਦਸ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਭੇਜੇ ਹਨ । ਜਦ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿਚ ਪੁਜੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹੀ ਕਰੋੜਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਏ ਤਾਂ ਅਵਤਾਰ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ । ਇਕ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੀ ਚੰਦ, ਸੂਰਜ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹਨ । ਪਰ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਦਿਸਣਗੇ । ਇਕ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ, ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ ਤੇ ਚਾਰ ਵੇਦ ਹਨ, ਪਰ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਈ ਖਾਣੀਆਂ, ਕਈ ਬਾਣੀਆਂ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵੇਦ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿਚ ਗਿਆਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅੰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਇਹ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਅਵਸਥਾ ਆਤਮਾ ਦੀ ਉਨਤੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਦਰਜਾ ਹੈ ।

੧. ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਮਹਿ ਗਿਆਨੁ ਪਰਚੰਡੁ ॥ ੨. ਤਿਥੈ ਨਾਦ ਬਿਨੋਦ ਕੋਡ ਅਨੰਦੁ ॥ ੩. ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੁ ॥ ੪. ਤਿਥੈ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਐ ਬਹੁਤੁ ਅਨੂਪੁ ॥ ੫. ਤਾ ਕੀਆ ਗਲਾ ਕਥੀਆ ਨਾ ਜਾਹਿ ॥ ੬. ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ ਪਿਛੈ ਪਛੁਤਾਇ ॥ ੭. ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ

ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਮਨਿ ਬੁਧਿ ॥ ੮. ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ ਸੁਰਾ ਸਿਧਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਰਚੰਡੁ=ਤੇਜ । ਨਾਦ=ਸ਼ਬਦ । ਬਿਨੋਦ=ਤਮਾਸ਼ੇ, ਖੇਡਾਂ । ਕੋਡ=ਕ੍ਰੋੜਾਂ । ਅਨੂਪੁ=ਅਨੋਖੀ । ਸੁਰਤਿ=ਧਿਆਨ । ਮਤਿ=ਸਮਝਨ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ । ਮਨ=ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ । ਬੁਧਿ= ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ । ਸੁਧਿ=ਸਮਝ ਗਿਆਤ । ਸੁਰਾ=ਦੇਵਤਿਆਂ ।

ਅਰਥ—੧. ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਤੇਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੨. ਉਥੇ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕ੍ਰੋੜ ਹਿੱਸੇ ਅਨੰਦ ਹੈ । ੩. ਸਰਮ ਖੰਡ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸੋਹਣੀ ਹੈ । ੪. ਉਥੇ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਅਨੋਖੀ ਘਾੜਤ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ੫. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ । ੬. ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇਗਾ ਤਾਂ ਮਗਰੋਂ ਪਛਤਾਏਗਾ । ੭. ਉਥੇ ਸੁਰਤ, ਮਤਿ ਮਨ ਤੇ ਬੁਧੀ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੮. ਉਥੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਸਿਧਾਂ ਵਾਲੀ ਸਮਝ ਵੀ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥੩੬॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਪਿਛੇ ਦਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਜਾਲਾ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਹ ਉਜਾਲਾ ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਡਰਾਉਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਾਲ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੇਜ ਦੁਖਦਾਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਨੰਦ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਵੀ ਉਹ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ । ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਸੂਝ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਓਹ ਕਰੋੜ ਹਿਸੇ ਵਧ ਕੇ ਅਨੰਦ ਹੈ ।

ਜਦ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਤੋਂ ਸੁਰਤ ਉੱਚੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਮ ਖੰਡ ਵਿਚ ਪੁਜਦੀ ਹੈ । 'ਸਰਮ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਸੰਕੋਚਨਾ' ਸ਼ਰਮਾਕਲ ਪੁਰਸ਼ ਹਰ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਡਰੂੰ-ਡਰੂੰ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ

ਹੈ। ਬੋਲਦਾ ਘੱਟ ਹੈ, ਜੇ ਬੋਲਦਾ ਵੀ ਹੈ ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ ਮਿਠਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਸ਼ਰਮ ਖੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਇਕ ਦੇ ਧਿਆਨ, ਇਕ ਦੀ ਵੀਚਾਰ, ਇਕ ਦੇ ਖਿਆਲ ਤੇ ਇਕੋ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੈ ਸੁਰਤ, ਮਤ, ਮਨ ਤੇ ਬੁਧ ਦਾ ਘੜਨਾ ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁਰਤ, ਮਤ, ਮਨ ਤੇ 'ਬੁਧਿ ਬਦਲੀ ਸਿਧਿ ਪਾਈ।' ਫਿਰ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਧ ਤੇ ਦੇਵਤਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਸ ਪਦ ਵਿਚ ਪੁਜੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਸਿਧ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਹਨ ਇਹ ਹੈ 'ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਸਿਧਾਂ ਦੀ ਸੁਧ ਦਾ ਘੜੇ ਜਾਣਾ।'

੧. ਕਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੋਰੁ ॥ ੨. ਤਿਥੈ ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ॥ ੩. ਤਿਥੈ ਜੋਧ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰ ॥ ੪. ਤਿਨ ਮਹਿ ਰਾਮੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ ॥ ੫. ਤਿਥੈ ਸੀਤੋ ਸੀਤਾ ਮਹਿਮਾ ਮਾਹਿ ॥ ੬. ਤਾ ਕੇ ਰੂਪ ਨ ਕਥਨੇ ਜਾਹਿ ॥ ੭. ਨਾ ਓਹਿ ਮਰਹਿ ਨ ਠਾਗੇ ਜਾਹਿ ॥ ੮. ਜਿਨ ਕੈ ਰਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ੯. ਤਿਥੈ ਭਗਤ ਵਸਹਿ ਕੇ ਲੋਅ ॥ ੧੦. ਕਰਹਿ ਅਨੰਦੁ ਸਚਾ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਰਮ=ਬਖਸ਼ਸ਼। ਸੀਤੋ=ਸੀਤਾ ਦਾ ਪਤੀ, ਰਾਮਚੰਦਰ। ਹੋਰੁ=ਹੋੜਨਾ, ਰੋਕਣਾ।

ਅਰਥ—੧. ਕਰਮ ਖੰਡ ਦੀ ਬਾਣੀ ਜੋਰ ਵਾਲੀ ਹੈ। ੨. ਉਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੋੜਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੩. ਉਥੇ ਜੋਧੇ, ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੪. ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਾਮ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੫. ਉਥੇ ਰਾਮ ਚੰਦ ਤੇ ਸੀਤਾ ਵੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ੬. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਕਹੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ੭. ਨਾ ਉਹ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਠੱਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੮. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ। ੯. ਉਥੇ ਕੋਈ ਭਗਤ ਲੋਕ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਵਸਦੇ ਹਨ। ੧੦. ਉਸ ਸੱਚੇ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਭਗਤ ਜਨ ਅਨੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਿਧਾਂਤ—ਪਿਛਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਸਰਮ ਖੰਡ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਦ ਆਤਮਾ ਉਸ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰੱਬ ਦਾ ਫ਼ਜ਼ਲ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਪਦ ਤੇ ਪੁਜ ਕੇ ਰੁਕਣ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ। ਧਰਮ ਖੰਡ, ਗਿਆਨ ਖੰਡ, ਸਰਮ ਖੰਡ ਤੋਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਡਿਗਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਰਮ ਖੰਡ ਵਿਚ ਉਹ ਭਉ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਨਾ ਮਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਸੋ ਸੂਰਾ ਵਰਿਆਮੁ
ਜਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਦੁਸਟੁ ਅਹੰਕਰਣੁ ਮਾਰਿਆ॥

[ਸਲੋਕ ਮ: ੩

ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਛਿਨ, ਹਰ ਸਮੇਂ, ਹਰ ਘੜੀ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਬਿਤਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਉਹ ਮਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਵਿਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠਗ

ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਇਥੇ ਇਕ ਧੋਖਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ 'ਰਾਮ' ਵਸਦਾ ਹੈ । ਰਾਮ ਪਦ ਤੋਂ ਟਪਲਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਕਿਉਂਕਿ 'ਰਾਮ' ਤਰੇਤੇ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਟਪਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਸੀਤੋ ਸੀਤਾ' ਸੀਤਾ ਦਾ ਪਤੀ ਤੇ ਸੀਤਾ ਵੀ ਉਸੇ ਰਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਸੀਤਾ ਪਤਿ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜਿਸ ਰਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਓਹੀ ਕਰਮ ਖੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ।

੧੧. ਸਚ ਖੰਡਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ੧੨. ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧੩. ਤਿਥੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ ॥ ੧੪. ਜੇ ਕੋ ਕਥੈ ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ ॥ ੧੫. ਤਿਥੈ ਲੋਅ ਲੋਅ ਆਕਾਰ ॥ ੧੬. ਜਿਵ ਜਿਵ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਵ ਕਾਰ ॥ ੧੭. ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ੧੮. ਨਾਨਕ ਕਥਨਾ ਕਰੜਾ ਸਾਰੁ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਿਗਸੈ=ਅਨੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੁ=ਸਰੇਸ਼ਟ, ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਜਾਂ ਲੋਹਾ । ਕਰੜਾ=ਸਖਤ । ਲੋਅ=ਲੋਕ । ਆਕਾਰ=ਸ਼ਕਲ, ਵਜੂਦ, ਸਰੀਰ । ਕਰਿ=ਬਨੇ ਬਨਾਉ ।

ਅਰਥ—੧੧. ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸਦਾ ਹੈ। ੧੨. ਜੋ ਬਨੇ ਬਨਾਉ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੩. ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਉਥੇ, ਖੰਡ, ਮੰਡਲ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹਨ। ੧੪. ਜੇ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਹਾਰ ਕੇ ਏਹੋ ਕਹੇਗਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ੧੫. ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ੧੬. ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਉਹ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੧੭. ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖ ਕੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਭਗਤ ਜਨ ਅਨੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ੧੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਾਲ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਲੋਹੇ ਵਰਗਾ ਕਰੜਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ ॥੩੭॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਜਦ ਕਰਮ ਖੰਡ ਤੋਂ ਆਤਮਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਚਖੰਡ ਖੁਦ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਦੇਸ ਹੈ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਲੂੰ ਲੂੰ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹਨ। ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਕਈ ਕਈ ਖੰਡ ਤੇ ਮੰਡਲ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ? ਹਾਰ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਿਹਾ, ਸ਼ੁਕਰ ਵਿਚ ਜੀਭ ਰੱਤੀ ਗਈ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸ਼ੁਕਰ ਦੇ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ, ਮਿਹਰ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਤੇ ਸਦਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਬੀਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਕੋ ਕਹਿ ਕੈਸੇ ਉਨਮਾਨ ॥
ਕਹਿਬੇ ਕਉ ਸੋਭਾ ਨਹੀ ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨੁ ॥

[ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਲੋਹੇ ਵਰਗਾ ਕਰੜਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਰੜਾ ਲੋਹਾ ਵੀ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਨਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ

ਮੋੜ ਗੇੜ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕਥਨ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਉੱਤਰ—

੧. ਜਤੁ ਪਾਹਾਰਾ ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰੁ ॥ ੨. ਅਹਰਣਿ ਮਤਿ ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰੁ ॥ ੩. ਭਉ ਖਲਾ ਅਗਨਿ ਤਪ ਤਾਉ ॥ ੪. ਭਾਂਡਾ ਭਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਤੁ ਢਾਲਿ ॥ ੫. ਘੜੀਐ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ ॥ ੬. ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ ਤਿਨ ਕਾਰ ॥ ੭. ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਤੁ=ਇੰਦਰੇ ਜਿਤਨੇ। ਪਾਹਾਰਾ=ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਭੱਠੀ ਜਾਂ ਦੁਕਾਨ। ਵੇਦੁ=ਗਿਆਨ। ਹਥੀਆਰੁ=ਹਥੌੜਾ। ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ=ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ। ਨਦਰਿ=ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—੧. ਜਤ ਦੀ ਭੱਠੀ ਤੇ ਧੀਰਜ ਸੁਨਿਆਰਾ ਹੋਵੇ। ੨. ਬੁਧੀ ਦੀ ਅਹਿਰਣ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹਥੌੜਾ ਹੋਵੇ। ੩. ਡਰ ਦੀ *ਖਲ (ਧੌਕਨੀ)

** ਸਾਡੇ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਜੀ ਨੇ 'ਖਲਾ' ਪਦ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਨੋਟ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਖਲਾ' ਨੂੰ ਬਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਵਚਨ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਨਵਾ ਖੰਡਾ, ਜੀਆ' ਆਦਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਉਪਰ ਬਿੰਦੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਹਨ ਵੀ ਬਹੁ ਵਚਨ। ਜਪੁ ਵਿਚ ਦੋ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਿੰਦੀ ਹੋਰ ਥੇ ਆਈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਬਹੁਤ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਏਨਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈ।*

ਤੇ ਤਪ ਦੀ ਅੱਗ ਬਲੇ। ੪. ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਇਆ ਜਾਏ। ੫. ਅਜੇਹੀ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਘੜਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕਥਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੬. ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ੭. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੩੮॥

ਸਿਧਾਂਤ—੧. ਜਗਜਾਸੂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਜਤੁ' ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇੰਦਰੇ ਕਾਬੂ ਰਖਣੇ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦਾ, ਪਰ ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਤੀ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਗੁਰਸਿਖੀ ਵਿਚ ਮਨ੍ਹਾ ਵੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ: 'ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਹੋਇ ਪਰ ਨਾਰੀ ਧੀ ਭੈਣ ਵਖਾਣੈ।' ਅਰਥਾਤ ਔਰਤ ਇਮਾਨ ਕੋਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਡਿੱਗਣ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਮਨ ਰੱਜੇ ਹੋਏ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਬੇਪਰਵਾਹ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਸਤਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੁਖੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖਾਊਂ ਖਾਊਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਗਜਾਸੂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਹੋ ਕੇ ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰਨ ਹੋਵੇ।

੨—ਜਗਜਾਸੂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਗੁਣ ਹੈ ਧੀਰਜ। ਧੀਰਜੀ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿਚ ਕਦੇ ਦੁਖ ਤੇ ਕਦੇ ਸੁਖ। ਦੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਘਬਰਾਨਾ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਫੁਲਣਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਹਨ ਧੀਰਜੀ ਦੇ ਲੱਛਣ। ਸਗੋਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਧੀਰਜੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:—

ਜੇ ਸੁਖੁ ਦੇਹਿ ਤ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ ਦੁਖਿ ਭੀ ਤੁਝੈ ਧਿਆਈ
॥੨॥ ਜੇ ਭੁਖ ਦੇਹਿ ਤ ਇਤ ਹੀ ਰਾਜਾ ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਸੂਖ
ਮਨਾਈ ॥੩॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਸਭੁ ਅਰਪੀ ਵਿਚਿ

ਅਗਨੀ ਆਪੁ ਜਲਾਈ ॥੪॥ ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪਾਣੀ ਢੋਵਾ ਜੋ ਦੇਵਹਿ ਸੋ ਖਾਈ ॥੫॥ ਨਾਨਕੁ ਗਰੀਬੁ ਢਹਿ ਪਇਆ ਦੁਆਰੈ ਹਰਿ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਵਡਿਆਈ ॥੬॥ ਅਖੀ ਕਾਢਿ ਧਰੀ ਚਰਣਾ ਤਲਿ ਸਭ ਧਰਤੀ ਫਿਰਿ ਮਤ ਪਾਈ ॥੭॥ ਜੇ ਪਾਸਿ ਬਹਾਲਹਿ ਤਾ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ ਜੇ ਮਾਰਿ ਕਢਹਿ ਭੀ ਧਿਆਈ ॥੮॥ ਜੇ ਲੋਕੁ ਸਲਾਹੇ ਤਾ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਜੇ ਨਿੰਦੈ ਤ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ ॥੯॥

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪

੩. ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਅਹਿਰਣ—ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਅਹਿਰਣ ਅਚੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਉਤੇ ਹਥੌੜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਗਰਮ ਸਰਦ ਸੋਨਾ ਕੁਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਗਯਾਸੂ ਦੀ ਬੁਧ ਅਚੱਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰੇ ਸਗੋਂ :—

ਲੋਕਨ ਕੀ ਚਤੁਰਾਈ ਉਪਮਾ ਤੇ ਬੈਸੰਤਰਿ ਜਾਰਿ ॥ ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਹਉ ਭਾਵੈ ਬੁਰਾ ਕਹਉ ਹਮ ਤਨੁ ਦੀਓ ਹੈ ਢਾਰਿ ॥

[ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੪

ਇਹ ਹੈ ਬੁਧੀ ਦਾ ਅਹਿਰਣ ਹੋਣਾ।

੪. ਗਿਆਨ ਦਾ ਹਥੌੜਾ—ਸੋਨਾ ਘੜਿਆ ਹੀ ਹਥੌੜੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਗਯਾਸੂ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਘੜਨਾ ਹੈ। ਮਨ ਟੱਪਦਾ ਹੈ, ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਘੜਨ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹਥੌੜਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਝਟ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੱਟ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ :—

ਘਰਿ ਰਹੁ ਰੇ ਮਨ ਮੁਗਧ ਇਆਨੇ ॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧

੫. ਡਰ ਦੀ ਖੱਲ—'ਭੈ ਤਨਿ ਅਗਨਿ ਭਖੇ ਭੈ ਨਾਲਿ।' ਡਰ ਦੀ

ਫੂਕਨੀ ਜਾਂ ਧੌਂਕਨੀ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਡਰ ਜਗਜਾਸੂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਡਰ ਵਾਲਾ ਮਨ ਕਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

੬. ਤਪ ਦੀ ਅੱਗ—ਤਪ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਨਾ। ਗੁਰਸਿਖੀ ਵਿਚ 'ਤਪਨ ਤਪ ਗੁਰ ਗਿਆਨ'। ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਤਪ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਧਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ :— 'ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਸਿਖਣਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ।' ਅਰਥਾਤ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੀ 'ਤਪਾ ਸਿਰ ਤਪ ਸਾਰ' ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸੇਵਕ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ 'ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ॥' ਇਸ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਤਾਂ ਹੈ 'ਧੰਨੁ ਸੇਵਾ ਸੇਵਕੁ ਪਰਵਾਨੁ॥"

੭. ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਭਾਂਡਾ—ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਦੋ ਅੰਗ ਮੁਖ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ। ਸੇਵਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਾਹ ਦਸਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪੁਚਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। 'ਜਿਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ॥'

ਉਪਦੇਸ਼—ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੇ ਖੋਜੀ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਕ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਜਤ, ਧੀਰਜ, ਅਚੱਲ ਬੁੱਧੀ, ਗਿਆਨ, ਡਰ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ॥ ੧. ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ॥ ੨. ਦਿਵਸੁ ਰਾਤਿ ਦੁਇ ਦਾਈ ਦਾਇਆ ਖੇਲੈ ਸਗਲ ਜਗਤੁ॥ ੩. ਚੰਗਿਆਈਆ ਬੁਰਿਆਈਆ ਵਾਚੈ ਧਰਮੁ ਹਦੂਰਿ॥ ੪. ਕਰਮੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕੇ ਨੇੜੈ ਕੇ ਦੂਰਿ॥ ੫. ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਗਏ

ਮਸਕਤਿ ਘਾਲਿ ॥ ੬. ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਵਸੁ=ਦਿਨ । ਮਹਤੁ=ਮਹਾਨ, ਵੱਡੀ । ਮਸਕਤਿ= ਮਿਹਨਤ, ਕਮਾਈ ।

ਅਰਥ—੧. ਇਸ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਪੌਣ ਹੈ, ਪਿਉ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਵੱਡੀ ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਹੈ । ੨. ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਦੋਵੇਂ ਦਾਈ ਦਾਇਆ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਖੇਡਦਾ ਹੈ । ੩. ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਨੇਕੀਆਂ ਬਦੀਆਂ ਨਿਆਉਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਚੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ੪. ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਕਰਤਾਰ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਬੈਠਣਗੇ ਤੇ ਕਈ ਦੂਰ ਸੁਟੇ ਜਾਣਗੇ । ੫. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਗਏ ਹਨ । ੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਰਤਾਰ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਜਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿੰਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਤੋਂ ਛੁਟ ਗਈ ਹੈ ॥੧॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਗੁਰੂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ । ਪੌਣ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾਤਾ ਹੈ । ਸਵਾਸ ਇਕ ਮਿੰਟ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਤ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਪੌਣ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਪਾਣੀ ਸਭ ਦਾ ਪਿਉ ਹੈ। ਯਥਾ—

'ਜਲ ਹੀ ਤੇ ਸਭ ਓਪਤਿ ਹੋਆ, ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਸਭਸੁ ਕਾ ॥'

[੧੪੧੯

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਾਣੀ ਸਭ ਦਾ ਪਿਉ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਗੂੰਹ ਮੂਤ੍ਰ ਹੂੰਝਦੀ, ਮਾਰ-ਕੁਟ, ਗਾਲੀ ਗਲੋਚ ਸਹਾਰਦੀ ਅਤੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਖਾਣ ਦੇ ਫਿਕਰ ਨਾਲ ਖੁਰਾਕ ਦੇਂਦੀ ਹੈ । ਇਵੇਂ ਹੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਭਾਵੇਂ—'ਕੋਈ ਹਰਿ

ਮੰਦਰ ਕਰੈ ਕੋ ਕਰੈ ਅਰੂੜੀ।' ਪਰ ਧਰਤੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਨਾਲ ਜਗਤ ਦੇ ਖਾਣ ਪਹਿਨਣ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ 'ਦੇਇ ਨ ਪਛੋਤਾਵੈ', ਦੇਂਦੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਹੈ ।

ਦਾਇਆ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਹਸਾਉਂਦਾ ਖਿਡਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੰਮ ਦਿਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਦਿਨ ਦਾਇਆ ਹੈ ।

ਦਾਈ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੁਆਉਂਦੀ ਤੇ ਆਰਾਮ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਹਾਰ ਰਾਤ ਵਿਚ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਤ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਦਾਈ ਹੈ। ਇਉਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਨੇਕੀ ਜਾਂ ਬਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਉਣਾ ਹੈ । 'ਖਰੇ ਖਜਾਨੈ ਪਾਈਐ ਖੋਟੇ ਸੁਟੀਅਨਿ ਬਾਹਰਿ ਵਾਰ।' ਨੇਕ ਅਮਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਢੋਈ ਮਿਲੇਗੀ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧੱਕਾ । ਯਥਾ—'ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰੈ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਜੰਮੈ॥ ਬਹੁਤੁ ਸਜਾਇ ਪਇਆ ਦੇਸਿ ਲੰਮੈ ॥' ਕਿਉਂਕਿ—

ਜਿਨਿ ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ ਨ ਜਾਣੀ ਅੰਧਾ ਤਾ ਦੁਖ ਸਹੈ ਪਰਾਣੀਆ॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫

ਜਦ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਨ ਪਾਉਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਫੁਰਦਾ ਹੈ । ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਆਂ ਸਣੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।'

ਉਪਦੇਸ਼—ਨਾਮ ਜਪੋ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਤਦ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਇਜ਼ਤ ਪਾਓਗੇ ।

ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ ।

ਜਾਪੁ ॥

ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਜਾਪੁ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਜਾਂ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ 'ਜਾਪੁ' । ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਰਨਣ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਜਾਪੁ' ਹੈ ।

ਪਹਿਲੇ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੰਗਲ ਕਰਕੇ ਅਗੇ ਜਾਪੁ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦ ॥

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਇਹ ਬਚਨ ਹਨ ।

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਛੇ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਛੰਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ 'ਛਪੈ' ।

ਕਈ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਤਕੀਆ ਕਲਾਮ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਦਾ ਜੋ ਤਕੀਆ ਕਲਾਮ ਹੋਵੇ ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਤਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੇ ਸਦਾ ਇਹ 'ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਸ਼ਬਦ ਰਹਿੰਦਾ

ਸੀ । ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ' । ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਮਿਹਰ ਹੀ ਮੰਗਦੇ ਸਨ ।

੧. ਚੱਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ ਨਹਿਨ ਜਿਹ ॥ ੨. ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ ॥ ੩. ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ ਅਮਿਤੋਜਿ ਕਹਿੱਜੈ ॥ ੪. ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਣ ਸਾਹੁ ਸਾਹਾਣਿ ਗਣਿਜੈ ॥ ੫. ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹੀਪ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ ਨੇਤ ਨੇਤ ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ ਕਹਤ ॥ ੬. ਤਵ ਸਰਬ ਨਾਮ ਕਥੈ ਕਵਨ ਕਰਮ ਨਾਮ ਬਰਨਤ ਸੁਮਤਿ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਰ=ਚਕ੍ਰ ਆਦਿਕ ਚਿੰਨ, ਅਰਥਾਤ ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਆਦਿਕ ਨਿਸ਼ਾਨੀ । ਬਰਨ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਇਹ ੪ ਵਰਨ । ਜਾਤਿ=ਹਰੇਕ ਵਰਨ ਵਿਚ ਕਈ ਜਾਤਾਂ ਹਨ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਰਨ ਵਿਚ ਕਾਨ, ਕੁਬਜ ਤੇ ਗੌੜ ਆਦਿ । ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਨ । ਰੰਗ=ਕਾਲਾ, ਪੀਲਾ, ਲਾਲ ਆਦਿਕ । ਰੇਖ=ਹਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਨੂੰ ਰੇਖਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋਤਸ਼ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਂ ਵੀ ਆਮ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।

ਅਮਿਤੋਜਿ=[ਅਮਿਤ+ਓਜ] ਅਥਾਹ ਬਲ, ਅਮਿਣਤ ਜ਼ੋਰ। ਤ੍ਰਿਭਵਣ= ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ, ਹਿੰਦੂ ਫਲੌਸਫੀ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਜੋ ਸਵਰਗ, ਮਾਤ ਤੇ ਪਤਾਲ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਹੀਪ=ਰਾਜਾ। ਪਾਤਿ= ਬਰਾਦਰੀ, ਭਾਈ ਚਾਰਾ। ਨਰ=ਮਨੁਖ। ਅਸੁਰ=ਦੈਂਤ।

ਅਰਥ—੧. ਜਿਸ ਦਾ ਚਿਹਨ ਚੱਕ੍ਰ ਤੇ ਵਰਨ ਜਾਤ ਅਤੇ ਬਰਾਦਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੨. ਜਿਸ ਦੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਤੇ ਰੇਖ ਭੇਖ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਜੋ ਕੇਹੋ ਜੇਹਾ ਹੈ। ੩. ਜੋ ਅਚਲ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਪਨੇ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਅਤੇ ਅਮਿਤ ਬਲ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੪. ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਇੰਦ੍ਰਾਂ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ, ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੂੰ ਹੀ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। ੫. ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁਖ, ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਕੱਖ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਅਰਥਾਤ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੬. ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਰਥਾਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਬੁਧਿਵਾਨ ਹੀ ਤੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਵਰਨਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥੧॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਇਸ ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜਰ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਵਰਨਣ ਕਰਕੇ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੰਗਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਸਾਰੇ ਉਸੇ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਦਿਆਲੂ, ਰਹੀਮ, ਕਰੀਮ ਕਾਦਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਕ ਨਾਮ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ' ਅਰਥਾਤ 'ਸਿਮਰਨ' ਜਾਂ 'ਜਾਪ' ਵੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਗੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ 'ਸਿਮਰਨ' ਦੀ ਬੁਧ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ।

ਭੁਯੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥
ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

੧. ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਕਾਲੇ ॥ ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੇ ॥
੨. ਨਮਸਤੰ ਅਰੂਪੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਨੂਪੇ ॥੨॥
੩. ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਖੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਲੇਖੇ ॥
੪. ਨਮਸਤੰ ਅਕਾਏ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਜਾਏ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਕਾਲ=[ਅ+ਕਾਲ-ਮੌਤ] ਨ ਮਰਨ ਵਾਲਾ । ਨਮਸਤ੍ਵੰ=ਨਮਸਕਾਰ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ । ਅਰੂਪੇ=[ਅ+ਰੂਪ] ਰੂਪ ਰਹਿਤ। ਅਕਾਏ=[ਅ+ਕਾਏ-ਸਰੀਰ] ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ । ਅਜਾਏ=[ਅ+ਜਾਏ] ਜਨਮ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ—੧. ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੨. ਰੂਪ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੨॥ ੩. ਭੇਖ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੪. ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੩॥

੫. ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਜੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਜੇ ॥
੬. ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਠਾਮੇ ॥੪॥
੭. ਨਮਸਤੰ ਅਕਰਮੰ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਧਰਮੰ ॥
੮. ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਮੰ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਧਾਮੰ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗੰਜੇ=[ਅ+ਗੰਜ] ਨਾਸ ਰਹਿਤ । ਅਭੰਜੇ=ਟੁਟਣ

ਤੋਂ ਰਹਿਤ । ਅਧਰਮੰ=[ਅ+ਧਰਮ-ਡਿਊਟੀ, ਫਰਜ਼] ਕੁਦਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਰਹਿਤ ।

ਅਰਥ—੫. ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੬. ਨਾਮ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਮੁਕਾਮ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੪॥ ੭. ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੮. ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਘਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੫॥

੯. ਨਮਸਤੰ ਅਜੀਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੀਤੇ ॥
੧੦. ਨਮਸਤੰ ਅਬਾਹੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਢਾਹੇ ॥੬॥
੧੧. ਨਮਸਤੰ ਅਨੀਲੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਦੇ ॥
੧੨. ਨਮਸਤੰ ਅਛੇਦੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਗਾਧੇ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਬਾਹੇ=ਨ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—੯. ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਨਾ ਡਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੧੦. ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਨਾ ਢਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੬॥ ੧੧. ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੧੨. ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਅਥਾਹ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੭॥

੧੩. ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਜੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਜੇ ॥
੧੪. ਨਮਸਤੰ ਉਦਾਰੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਪਾਰੇ ॥੮॥
੧੫. ਨਮਸਤੰ ਸੁ ਏਕੈ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਨੇਕੈ ॥
੧੬. ਨਮਸਤੰ ਅਭੂਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਜੂਪੇ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਦਾਰ=ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਸੁਖੀ। ਅਭੂਤੇ=[ਅ+ਭੂਤ-ਤਤ] ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਜੂਪੇ=[ਜੂਪ-ਦੁਖ] ਦੁਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ—੧੩. ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਟੁਟਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੧੪. ਸਖੀ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਹੱਦ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੮॥ ੧੫. ਉਸ ਇਕ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੧੬. ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੯॥

੧੭. ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਕਰਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਭਰਮੇ ॥ ੧੮. ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਦੇਸੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਭੇਸੇ ॥੧੦॥ ੧੯. ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਨਾਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਕਾਮੇ ॥ ੨੦. ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਧਾਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਘਾਤੇ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨ੍ਰਿਕਾਮੇ=[ਕਾਮੇ-ਕਾਮਨਾ] ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ। ਨ੍ਰਿਧਾਤੇ=[ਧਾਤ-ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ] ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ—੧੭. ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੧੮. ਦੇਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਭੇਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੦॥ ੧੯. ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੨੦. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੧॥

੨੧. ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਧੂਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੂਤੇ ॥ ੨੨. ਨਮਸਤੰ ਅਲੋਕੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਸੋਕੇ

॥੧੨॥ ੨੩. ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਤਾਪੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਥਾਪੇ ॥ ੨੪. ਨਮਸਤੰ ਤ੍ਰਿਮਾਨੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਿਧਾਨੇ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨ੍ਰਿਧੂਤੇ=[ਧੂਤ=ਕੰਬਣਾ] ਨਾ ਕੰਬਣ ਵਾਲਾ। ਅਭੂਤੇ=ਭੂਤ-ਜੀਵ-ਪਣੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਲੋਕ=[ਲੋਕ-ਜਗ੍ਹਾ] ਦੇਵ ਲੋਕ, ਮਾਤ ਲੋਕ, ਪਤਾਲ ਲੋਕ ਇਹ ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਫਿਰ ਚੌਦਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਕਰ ਕੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਲੋਕ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਨ੍ਰਿਤਾਪੇ=[ਤਾਪ-ਦੁਖ] ਅਧਿਆਤਕ, ਅਧਿਭੌਤਿਕ ਤੇ ਅਧਿਦੈਨਕ, ਇਹ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਤਾਪ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤ੍ਰਿਮਾਨ=[ਤ੍ਰਿ+ਮਾਨ] ਤਿੰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ ਗਏ, ਪੁਰਾਣਕ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ ਦੀ ਖੇਡ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਬਣਾਏ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਤਿੰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, [ਵਿਚਾਰ ਲਈ 'ਏਕਾ ਮਾਈ' ਪਉੜੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇਖੋ]। ਨਿਧਾਨੇ=[ਨਿਧ+ਆਨ] ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ।

ਅਰਥ—੨੧. ਨਾ ਕੰਬਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਜੀਵ ਸੰਗਿਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੨੨. ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸ਼ੋਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੨॥ ੨੩. ਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਥਾਪੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੨੪. ਤਿੰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੩॥

੨੫. ਨਮਸਤੰ ਅਗਾਹੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਬਾਹੇ ॥ ੨੬. ਨਮਸਤੰ ਤ੍ਰਿਬਰਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਸਰਗੇ ॥੧੪॥ ੨੭. ਨਮਸਤੰ ਪ੍ਰਭੋਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਸੁ ਜੋਗੇ ॥ ੨੮. ਨਮਸਤੰ ਅਰੰਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਗੇ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਬਾਹੇ=[ਬਾਹ-ਚੰਚਲਤਾ] ਅਚਲ । ਤ੍ਰਿਬਰਗੇ=[ਤ੍ਰਿ-ਤਿੰਨ+ਵਰਗ] ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ । ਪ੍ਰਭੋਗੇ=[ਪ੍ਰ+ਭੋਗਜ] ਖਾਸ ਪਦਾਰਥ, ਰਸਦਾਇਕ ਵਸਤੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ 'ਭੋਗ' ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਪ੍ਰਭੋਗ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਅਸਰਗੇ=[ਸਰਗ-ਉਤਪਤੀ] ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।

ਅਰਥ—੨੫. ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਅਚੱਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੨੬. ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਉਤਪਤੀ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੪॥ ੨੭. ਅਜੀਬ ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੨੮. ਰੰਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਟੁਟਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੫॥

੨੯. ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਮੇ ॥ ਨਮਸਤਸਤੁ ਰੰਮੇ ॥ ੩੦. ਨਮਸਤੰ ਜਲਾਸਰੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਿਰਾਸਰੇ ॥੧੬॥ ੩੧. ਨਮਸਤੰ ਅਜਾਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਪਾਤੇ ॥ ੩੨. ਨਮਸਤੰ ਅਮਜਬੇ ॥

ਨਮਸਤਸਤੁ ਅਜਬੇ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗੰਮ=ਜਿਥੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਰੰਮੇ=ਸੁੰਦਰ। ਜਲਾਸਰੇ=[ਜਲ+ਆਸਰੇ] ਜਲ ਦਾ ਸਹਾਰਾ। ਪਾਤ=ਕੌਮ, ਫਿਰਕਾ। ਨਮਸਤਸਤੁ=[ਨਮਸਤ+ਅਸਤ] ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਅਜਬੇ=ਅਚਰਜ।

ਅਰਥ—੨੯. ਸਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੩੦. ਜਲਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੬॥ ੩੧. ਜਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਕੌਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੩੨. ਮਜਬ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੭॥

੩੩. ਅਦੇਸੰ ਅਦੇਸੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਸੇ ॥ ੩੪. ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਧਾਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਬਾਮੇ ॥੧੮॥ ੩੫. ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਾਲੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਦਿਆਲੇ ॥ ੩੬. ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੂਪੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੂਪੇ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਦੇਸੰ=ਦੇਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਧਾਮ=ਘਰ। ਬਾਮ= ਔਰਤ, ਇਸਤਰੀ। ਭੂਪ=ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ—੩੩. ਦੇਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੩੪. ਘਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੮॥ ੩੫. ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।

੩੬. ਸਾਰਿਆਂ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੯॥

੩੭. ਨਮੋ ਸਰਬ ਖਾਪੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਥਾਪੇ ॥ ੩੮. ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਾਲੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ ॥੨੦॥ ੩੯. ਨਮਸਤਸਤੁ ਦੇਵੈ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਵੈ ॥ ੪੦. ਨਮਸਤੰ ਅਜਨਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਸੁ ਬਨਮੇ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੇਵੈ=ਦਿਵਯ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ । ਅਜਨਮ=ਜਨਮ ਰਹਿਤ ।

ਅਰਥ—੩੭. ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਪਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੩੮. ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਾਲਕ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੨੦॥ ੩੯. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੪੦. ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਹੱਛੇ ਬਨੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੨੧॥

੪੧. ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਉਨੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭਉਨੇ ॥ ੪੨. ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੰਗੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੰਗੇ ॥੨੨॥ ਨਮੋ ਕਾਲ ਕਾਲੇ ॥ ਨਮਸਤਸਤੁ ਦਿਆਲੇ ॥ ੪੪. ਨਮਸਤੰ ਅਬਰਨੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਮਰਨੇ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਉਨੇ=[ਗਮਨ+ਜਾਣਾ] ਜਾਣ ਵਾਲੇ । ਭਉਨੇ= ਭੌਣਾ, ਫਿਰਨਾ । ਕਾਲ ਕਾਲੇ=ਮੌਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕਰਤਾਰ

ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦਾ ਵੀ ਕਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ॥' ਅਬਰਨੇ=ਨ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ 'ਬਰਨ ਨ ਸਾਕਉ ਗੁਣ ਅੰਗਾ ॥'

ਅਰਥ—੪੧. ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੪੨. ਸਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੨੨॥ ੪੩. ਕਾਲ ਦੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਦਿਆਲੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੪੪. ਨਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੨੩॥

੪੫. ਨਮਸਤੰ ਜਰਾਰੰ ॥ ਨਮਸਤੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰੰ ॥ ੪੬. ਨਮੋ ਸਰਬ ਧੰਧੇ ॥ ਨਮੋ ਸਤ ਅਬੰਧੇ ॥੨੪॥ ੪੭. ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਸਾਕੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਬਾਕੇ ॥ ੪੮. ਨਮਸਤੰ ਰਹੀਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਕਰੀਮੇ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਰਾਰੰ=ਬਲ ਵਾਲਾ ॥ ਕ੍ਰਿਤਾਰੰ=ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਧੰਧੇ= ਕੰਮ 'ਜਿਨ ਜਗਤ ਉਪਾਇਆ ਧੰਧੇ ਲਾਇਆ ਤਿਸੈ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਨ ਜੀਉ।' ਨ੍ਰਿਬਾਕੇ=ਬੇ ਖੌਫ। ਰਹੀਮੇ=ਦਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰੀਮੇ=ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—੪੫. ਬਲਵਾਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੪੬. ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਵਚ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸੱਚੇ ਤੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੨੪॥ ੪੭. ਸਾਕਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ

ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਬੇਖੌਫ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੪੮. ਦਿਆਲੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੨੫॥

੪੯. ਨਮਸਤੰ ਅਨੰਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਮਹੰਤੇ ॥ ੫੦. ਨਮਸਤਸਤੁ ਰਾਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਸੁਹਾਗੇ ॥੨੬॥ ੫੧. ਨਮੋ ਸਰਬ ਸੋਖੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪੋਖੰ ॥ ੫੨. ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਰਤਾ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਹਰਤਾ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਹੰਤ=ਇਜ਼ਤ ਵਾਲਾ। ਰਾਗੇ=ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ।

ਅਰਥ—੪੯. ਅਨੰਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੫੦. ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਾਸਕਾਰ ਹੈ। 'ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੋਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ।' ਸੁਹਾਗ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। 'ਏਕਾ ਪੁਰਖ ਸਬਾਈ ਨਾਰਿ ॥' ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਪਦ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਗਯਾਸੂ ਦਾ ਪਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸੁਹਾਗ ਕਿਹਾ ਹੈ। ੫੧. ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੨੭॥

੫੩. ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇ ॥ ਨਮੋ ਭੋਗ ਭੋਗੇ ॥ ੫੪. ਨਮੋ ਸਰਬ ਦਿਆਲੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ ॥੨੮॥

ਅਰਥ—੫੩. ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਭੋਗੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। 'ਜੋਗੀ ਅੰਦਰਿ ਜੋਗੀਆ ਤੂੰ ਭੋਗੀ ਅੰਦਰਿ

ਭੋਗੀਆ, ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਸੁਰਗ ਮਛ ਪਇਆਲ ਜੀਉ ॥'
੫੪. ਸਭਨਾਂ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਾਲਕ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੨੮॥

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ

੧ ਅਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਅਨੂਪ ਹੈਂ ॥ ੨. ਅਜੂ ਹੈਂ ॥ ਅਭੂ ਹੈਂ ॥੨੯॥ ੩. ਅਲੇਖ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇਖ ਹੈਂ ॥ ੪. ਅਨਾਮ ਹੈਂ ॥ ਅਕਾਮ ਹੈਂ ॥੩੦॥

ਅਰਥ—੧. ਰੂਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈਂ, ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ੨. ਅਚੱਲ ਹੈਂ, ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ॥੨੯॥ ੩. ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ੪. ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ॥੩੦॥

੫. ਅਧੇ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇ ਹੈਂ ॥ ੬. ਅਜੀਤ ਹੈਂ ॥ ਅਭੀਤ ਹੈਂ ॥੩੧॥ ਤ੍ਰਿਮਾਨ ਹੈਂ ॥ ਨਿਧਾਨ ਹੈਂ ॥ ੮. ਤ੍ਰਿਬਰਗ ਹੈਂ ॥ ਅਸਰਗ ਹੈਂ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਧੇ=[ਅ+ਧੇਯ] ਜਿਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਜਾਏ, ਉਹ ਵਸਤੂ ਧੇਯ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਧਰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਧੇਯ ਕਿਹਾ ਹੈ। ੨—ਅਧੇ=[ਧੇ-ਪਾਲਣਾ] ਜੋ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧੇਯ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਮਾਨ=ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ—ਭੂਤ, ਭਵਿੱਖਤ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—੫. ਧੇਯ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈਂ, ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ੬. ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ॥੩੧॥ ੭. ਤਿੰਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈਂ, ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ। ੮. ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ, ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ॥੩੨॥

੯. ਅਨੀਲ ਹੈਂ ॥ ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ ॥ ੧੦. ਅਜੇ ਹੈਂ ॥ ਅਜਾਦਿ ਹੈਂ ॥੩੩॥ ੧੧. ਅਜਨਮ ਹੈਂ॥ ਅਬਰਨ ਹੈਂ ॥ ੧੨. ਅਭੂਤ ਹੈਂ ॥ ਅਭਰਨ ਹੈਂ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਭਰਨ=ਆਭਰਨ, ਗਹਿਣਾ।

ਅਰਥ—੯. ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਮੁਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ੧੦. ਅਜਿਤ ਹੈਂ, ਸੁਤੰਤਰ ਹੈਂ, ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ॥੩੩॥ ੧੧. ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਵਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈਂ। ੧੨. ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਗਹਿਣਾ ਰੂਪ ਹੈਂ ॥੩੪॥

੧੩. ਅਗੰਜ ਹੈਂ ॥ ਅਭੰਜ ਹੈਂ ॥ ੧੪. ਅਝੂਝ ਹੈਂ ॥ ਅਝੰਝ ਹੈਂ ॥੩੫॥ ੧੫. ਅਮੀਕ ਹੈਂ ॥ ਰ.ਫੀਕ ਹੈਂ ॥ ੧੬. ਅਧੰਧ ਹੈਂ ॥ ਅਬੰਧ ਹੈਂ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਝੂਝ=ਲੜਨਾ। ਝੰਝ=ਝਗੜਾ। ਅਮੀਕ=ਅਥਾਹ, ਡੂੰਘਾ। ਰਫੀਕ=ਦੋਸਤ।

ਅਰਥ—੧੩. ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਟੁਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ੧੪. ਲੜਦਾ

ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਝਗੜਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ॥੩੫॥ ੧੫. ਮਹਾਨ ਡੂੰਘਾ ਹੈਂ, ਦੋਸਤ ਹੈਂ। ੧੬. ਧੰਧੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ॥੩੬॥

੧੭. ਨ੍ਰਿਬੂਝ ਹੈਂ ॥ ਅਸੂਝ ਹੈਂ ॥ ੧੮. ਅਕਾਲ ਹੈਂ ॥ ਅਜਾਲ ਹੈਂ ॥੩੭॥ ੧੯. ਅਲਾਹ ਹੈਂ ॥ ਅਜਾਹ ਹੈਂ ॥ ੨੦. ਅਨੰਤ ਹੈਂ ॥ ਮਹੰਤ ਹੈਂ ॥੩੮॥

ਅਰਥ—੧੭. ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ, ਸਾਡੀ ਸੋਝੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ੧੮. ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ॥੩੭॥ ੧੯. ਸਭ ਦਾ ਰੱਬ ਹੈਂ, ਪ੍ਰਤਾਪਵਾਨ ਹੈਂ ॥ ੨੦. ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ ॥੩੮॥

੨੧. ਅਲੀਕ ਹੈਂ ॥ ਨ੍ਰਿਸ੍ਰੀਕ ਹੈਂ ॥ ੨੨. ਨ੍ਰਿਲੰਭ ਹੈਂ ॥ ਅਸੰਭ ਹੈਂ ॥੩੯॥ ੨੩. ਅਗੰਮ ਹੈਂ ॥ ਅਜੰਮ ਹੈਂ ॥ ੨੪. ਅਭੂਤ ਹੈਂ ॥ ਅਛੂਤ ਹੈਂ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਲੀਕ=ਪਿਆਰਾ। ਅਲੰਭ=ਆਸਰਾ।

ਅਰਥ—੨੧. ਪਿਆਰਾ ਹੈਂ, ਸ਼ਰੀਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈਂ। ੨੨. ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ॥੩੯॥ ੨੩. ਸਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ, ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ੨੪. ਬੀਤ ਚੁਕਾ ਨਹੀਂ, ਛੂਤ ਵਾਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ॥੪੦॥

੨੫. ਅਲੋਕ ਹੈਂ ॥ ਅਸੋਕ ਹੈਂ ॥ ੨੬. ਅਕਰਮ

ਹੈਂ ॥ ਅਭਰਮ ਹੈਂ ॥੪੧॥ ੨੭. ਅਜੀਤ ਹੈਂ ॥ ਅਭੀਤ ਹੈਂ ॥ ੨੮. ਅਬਾਹ ਹੈਂ ॥ ਅਗਾਹ ਹੈਂ ॥੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਲੋਕ=ਅਲੌਕਿਕ, ਅਚਰਜ ।

ਅਰਥ—੨੫. ਅਚਰਜ ਹੈਂ, ਸ਼ੋਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ । ੨੬. ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ॥੪੧॥ ੨੭. ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਡਰਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ॥ ੨੮. ਪਕੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਹੈਂ ॥੪੨॥

੨੯. ਅਮਾਨ ਹੈਂ ॥ ਨਿਧਾਨ ਹੈਂ ॥ ੩੦. ਅਨੇਕ ਹੈਂ ॥ ਫਿਰਿ ਏਕ ਹੈਂ ॥੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਾਨ=ਮਾਪ, ਗਿਣਤੀ । ਨਿਧਾਨ=ਖਜ਼ਾਨਾ ।

ਅਰਥ—੨੯. ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ । ੩੦. ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਫਿਰ ਇਕ ਦਾ ਇਕ ਹੈਂ ॥੪੩॥

ਭੁਯੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

੧. ਨਮੋ ਸਰਬ ਮਾਨੇ ॥ ਸਮਸਤੀ ਨਿਧਾਨੇ ॥
੨. ਨਮੋ ਦੇਵ ਦੇਵੇ ॥ ਅਭੇਖੀ ਅਭੇਵੇ ॥੪੪॥
੩. ਨਮੋ ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ ॥
੪. ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਉਣੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭਉਣੇ ॥੪੫॥

ਅਰਥ—੧. ਸਾਰਿਆਂ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ ਗਏ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੨. ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ, ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੪੪॥ ੩. ਕਾਲ ਦੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੪. ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੪੫॥

੫. ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਥੇ ॥ ਨ੍ਰਿਸੰਗੀ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥ ੬. ਨਮੋ ਭਾਨ ਭਾਨੇ ॥ ਨਮੋ ਮਾਨ ਮਾਨੇ ॥੪੬॥ ੭. ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ ॥ ਨਮੋ ਭਾਨ ਭਾਨੇ ॥ ੮. ਨਮੋ ਗੀਤ ਗੀਤੇ ॥ ਨਮੋ ਤਾਨ ਤਾਨੇ ॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਨੰਗੀ=ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਪ੍ਰਮਾਥੇ=ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ।

ਅਰਥ—੫. ਤੂੰ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਅਰਥਾਤ ਤੇਰੇ ਉਪਰ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਥੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ। ੬. ਗਿਆਨ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਮਾਨ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੪੬॥ ੭. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਦੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤਾਨਾਂ ਦੀ ਤਾਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੪੭॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਸੂਰਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਦਾਤਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ 'ਤਿਸ ਕੈ ਚਾਨਣ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ'। ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਨੂੰ 'ਭਾਨ ਦੇਂ ਭਾਨ' ਨਾਮ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਚੰਦਰਮਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਠੰਡਕ ਦਾ ਦਾਤਾ

ਕਰਤਾਰ ਹੈ । ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਠੰਡਕ ਲਈ ਹੈ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਗੀਤ-ਤਾਨ' ਜਗਤ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਅਨੰਦ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਗੀਤ ਦੇ ਗੀਤ ਤੇ ਤਾਨਾਂ ਦੇ ਤਾਨ ਨਾਮ ਨਾਲ ਅਰਾਧਿਆ ਹੈ ।

੯. ਨਮੋ ਨ੍ਰਿੱਤ ਨ੍ਰਿੱਤੇ ॥ ਨਮੋ ਨਾਦ ਨਾਦੇ ॥ ੧੦. ਨਮੋ ਪਾਨ ਪਾਨੇ ॥ ਨਮੋ ਬਾਦ ਬਾਦੇ ॥੪੮॥ ੧੧. ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ ॥ ਸਮਸਤੀ ਸਰੂਪੇ ॥ ੧੨. ਪ੍ਰਭੰਗੀ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥ ਸਮਸਤੀ ਬਿਭੂਤੇ ॥੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਭੂਤ=ਐਸ਼ਵਰਜ, ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ।

ਅਰਥ—੯. ਨਾਚ ਦੇ ਨਾਚ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੧੦. ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਅਰਥਾਤ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਚਰਚਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੪੮॥ ੧੧. ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੧੨. ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਪੀੜਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੪੯॥

੧੩. ਕਲੰਕੰ ਬਿਨਾ ਨੇਕਲੰਕੀ ਸਰੂਪੇ ॥ ੧੪. ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ੍ਵਰੰ ਪਰਮ ਰੂਪੇ ॥੫੦॥ ੧੫. ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇਸ੍ਵਰੰ ਪਰਮ ਸਿੱਧੇ ॥

੧੬. ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ੍ਵਰੰ ਪਰਮ ਬ੍ਰਿਧੇ ॥੫੧॥

ਅਰਥ—੧੩. ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਹ ਕਲੰਕੀ ਸਰੂਪ ਹੈ । ੧੪. ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵਡੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੫੦॥ ੧੫. ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਜੋਗੀ, ਪੂਰਨ ਸਿਧ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੧੬. ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੫੧॥

੧੭. ਨਮੋ ਸਸਤ੍ਰ ਪਾਣੇ ॥ ਨਮੋ ਅਸਤ੍ਰ ਮਾਣੇ ॥ ੧੮. ਨਮੋ ਪਰਮ ਗਿਆਤਾ ॥ ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ ॥੫੨॥ ੧੯. ਅਭੇਖੀ ਅਭਰਮੀ ਅਭੋਗੀ ਅਭੁਗਤੇ ॥ ੨੦. ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇਸ੍ਵਰੰ ਪਰਮ ਜੁਗਤੇ ॥੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਸਤ੍ਰ=ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਜੋ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏ, ਅਰਥਾਤ ਗੋਲੀ, ਤੀਰ, ਚਕ੍ਰ ਆਦਿਕ । ਪਾਣ=ਹੱਥ । ਗਜਾਤਾ=ਗਿਆਨੀ । ਲੋਕ=ਜਗਤ । ਭੋਗੀ=ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ । ਭੁਗਤੇ=ਭੋਗੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ । ਜੁਗਤ=ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ । ਮਾਣੇ=ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—੧੭. ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੧੮. ਵੱਡੇ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੫੨॥ ੧੯. ਭੇਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਭੁਗਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ੨੦. ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਜੋਗੀ ਤੇ ਵੱਡੀ ਜੁਗਤ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੫੩॥

੨੧. ਨਮੋ ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣੇ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੇ ॥

੨੨. ਨਮੋ ਪ੍ਰੇਤ ਅਪ੍ਰੇਤ ਦੇਵੇ ਸੁਧਰਮੇ ॥੫੪॥
੨੩. ਨਮੋ ਰੋਗ ਹਰਤਾ ਨਮੋ ਰਾਗ ਰੂਪੇ ॥
੨੪. ਨਮੋ ਸਾਹ ਸਾਹੰ ਨਮੋ ਭੂਪ ਭੂਪੇ ॥੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੇ=ਡਰਾਉਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਲਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਤੇਜ ਬਹੁਤ ਹੋਵੇ ਉਹ ਵੀ ਡਰਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ, ਇਵੇਂ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਪੂਰਨ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਤ=ਮਲੀਨ। ਅਪ੍ਰੇਤ=ਸੁਧ। ਦੇਵੈ=ਦੇਵਤਾ।

ਅਰਥ—੨੧. ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨਰਾਇਣ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੨੨. ਮਲੀਨ, ਪਵਿਤਰ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਕਰਤਾਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਹੈ ॥੫੪॥ ੨੩. ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਤੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਰਾਗ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੨੪. ਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੫੫॥

੨੫. ਨਮੋ ਦਾਨ ਦਾਨੇ ਨਮੋ ਮਾਨ ਮਾਨੇ ॥
੨੬. ਨਮੋ ਰੋਗ ਰੋਗੇ ਨਮਸਤੰ ਸਨਾਨੇ ॥੫੬॥
੨੭. ਨਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੰ ॥ ਨਮੋ ਜੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰੰ ॥ ੨੮. ਨਮੋ ਇਸਟ ਇਸਟੇ ॥ ਨਮੋ ਤੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰੰ ॥੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੋਗ ਰੋਗੇ=ਰੋਗ ਸਰੀਰ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਰੋਗ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸਨਾਨੇ=ਸੁਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਮੰਤ੍ਰ=ਜੋ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਪਿਆ ਜਾਏ। ਜੰਤ੍ਰ=ਜੋ ਕਾਗਜ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੰਤ੍ਰ=ਦਵਾਈ ਜੋ ਇਕ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਣਦੀ ਹੈ ।

ਅਰਥ—੨੫. ਦਾਨਾਂ ਦੇ ਦਾਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੨੬. ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸੁਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੫੬॥ ੨੭. ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੨੮. ਇਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਤੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੫੭॥

੨੯. ਸਦਾ ਸੱਚਦਾਨੰਦ ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ॥ ੩੦. ਅਨੂਪੇ ਅਰੂਪੇ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸੀ ॥੫੮॥ ੩੧. ਸਦਾ ਸਿਧ ਦਾ ਬੁਧ ਦਾ ਬ੍ਰਿਧ ਕਰਤਾ ॥ ੩੨. ਅਧੋ ਉਰਧ ਅਰਧੰ ਅਘੰ ਓਘ ਹਰਤਾ ॥੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ=ਸਤ ਚਿਤ ਆਨੰਦ । ਸਿਧ=ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ । ਬ੍ਰਿਧ=ਵਾਧਾ । ਅਧੋ=ਹੇਠਾਂ । ਅਰਧ=ਉਤਾਂਹ । ਅਰਧੰ=ਵਿਚਾਲੇ । ਅਘ=ਪਾਪ । ਓਘ=ਸਾਰੇ ।

ਅਰਥ—੨੯. ਸਦਾ ਹੀ ਸਤ ਚਿਤ ਤੇ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੩੦. ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਰੂਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ॥੫੮॥ ੩੧. ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਿੱਧੀ ਦਾਤਾ, ਬੁੱਧੀ ਦਾਤਾ ਅਤੇ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੩੨. ਹੇਠਾਂ ਉਤਾਂਹ ਤੇ ਵਿਚਾਲੇ ਵਸਦਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੫੯॥

੩੩. ਪਰੰ ਪਰਮ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰੰ ਪ੍ਰੋਛ ਪਾਲੰ ॥ ੩੪. ਸਦਾ ਸਰਬ ਦਾ ਸਿੱਧ ਦਾਤਾ ਦਿਆਲੰ ॥੬੦॥

੩੫. ਅਛੇਦੀ ਅਭੇਦੀ ਅਨਾਮੰ ਅਕਾਮੰ॥
੩੬. ਸਮਸਤੋ ਪਰਾਜੀ ਸਮਸਤਸਤੁ ਧਾਮੰ ॥੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਰਮ=ਵੱਡਾ। ਪ੍ਰੋਛ=ਓਹਲੇ, ਗੁਪਤ। ਉਪਰਾਜ= ਉਪਰ ਬਿਰਾਜਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—੩੩. ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩੪. ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਿਆਲੂ ਦਾਤਾ ਹੈ ॥੬੦॥ ੩੫. ਕੱਟਣ ਤੇ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾਮ ਤੇ ਕਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ੩੬. ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉਪਰ ਬਿਰਾਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ ॥੬੧॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ॥ ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ ॥
ਤੇਰਾ ਆਸਰਾ, ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

੧. ਜਲੇ ਹੈਂ॥ ਥਲੇ ਹੈਂ॥ ੨. ਅਭੀਤ ਹੈਂ॥ ਅਭੇ ਹੈਂ ॥੬੨॥ ੩. ਪ੍ਰਭੂ ਹੈਂ॥ ਅਜੂ ਹੈਂ॥ ੪. ਅਦੇਸ ਹੈਂ॥ ਅਭੇਸ ਹੈਂ ॥੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪ੍ਰਭੂ=ਮਾਲਕ। ਅਜੂ=ਅਚੱਲ।

ਅਰਥ—੧. ਤੂੰ ਜਲ ਵਿਚ ਹੈਂ, ਥਲ ਵਿਚ ਹੈਂ। ੨. ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ॥੬੨॥ ੩. ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਅਚੱਲ ਹੈਂ। ੪. ਦੇਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਭੇਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ॥੬੩॥

ਭੁਯੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

੧. ਅਗਾਧੇ ਅਬਾਧੇ ॥ ਅਨੰਦੀ ਸਰੂਪੇ ॥ ੨.
ਨਮੋ ਸਰਬ ਮਾਨੇ ॥ ਸਮਸਤੀ ਨਿਧਾਨੇ ॥੬੪॥
੩. ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਨ੍ਰਿਨਾਥੇ ॥ ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥
੪. ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਗੰਜੇ ॥ ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਭੰਜੇ ॥੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪ੍ਰਮਾਥੇ=[ਪਰੰ+ਆਥ] ਦੌਲਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ।

ਅਰਥ—੧. ਜੋ ਅਥਾਹ ਹੈ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ। ੨. ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੬੪॥ ੩. ਮਾਲਕ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੪. ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੬੫॥

੫. ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਕਾਲੇ ॥ ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਪਾਲੇ ॥
੬. ਨਮੋ ਸਰਬ ਦੇਸੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੇਸੇ ॥੬੬॥
੭. ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ॥ ਨਮੋ ਸਾਜ ਸਾਜੇ ॥
੮. ਨਮੋ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹੇ ॥ ਨਮੋ ਮਾਹ ਮਾਹੇ ॥੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਪਾਲੇ=ਪਾਲਣਾ ਰਹਿਤ, ਸਾਡੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਅਪਾਲੇ' ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—੫. ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਪਾਲਣਾ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੬. ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ,

ਸਾਰੇ ਭੇਸਾਂ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੬੬॥ ੭. ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੮. ਸਾਹ ਦੇ ਸਾਹ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਚੰਦ ਦੇ ਚੰਦ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੬੭॥

੯. ਨਮੋ ਗੀਤ ਗੀਤੇ ॥ ਨਮੋ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰੀਤੇ ॥
੧੦. ਨਮੋ ਰੋਖ ਰੋਖੇ ॥ ਨਮੋ ਸੋਖ ਸੋਖੇ ॥੬੮॥
੧੧. ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੋਗੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੋਗੇ ॥
੧੨. ਨਮੋ ਸਰਬ ਜੀਤੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੀਤੰ ॥੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੋਖ ਰੋਖੇ=ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ, ਕ੍ਰੋਧ ਤਨ ਨੂੰ ਗਾਲਦਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਖ ਸੋਖੇ=ਸ਼ੋਕ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਗਮੀ ਨੂੰ ਗਮੀ ਹੋ ਕੇ ਢੁਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗਮੀ ਦਾ ਗਮੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਭੀਤੰ=ਭਿਤ, ਖੁਰਾਕ।

ਅਰਥ—੯. ਗੀਤ ਦੇ ਗੀਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੧੦ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸ਼ੋਕ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੬੮॥ ੧੧. ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਭੋਗਾਂ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥ ੧੨. ਸਾਰੀਆਂ ਜਿਤਾਂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਸਭ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੬੯॥

੧੩. ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਿਆਨੰ ॥ ਨਮੋ ਪਰਮ ਤਾਨੰ ॥ ੧੪. ਨਮੋ ਸਰਬ ਮੰਤ੍ਰੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ

ਜੰਤ੍ਰੰ ॥੭੦॥ ੧੫. ਨਮੋ ਸਰਬ ਦ੍ਰਿੱਸੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਕ੍ਰਿਸੰ ॥ ੧੬. ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੰਗੇ ॥ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਅਨੰਗੇ ॥੭੧॥

ਅਰਥ—੧੩. ਸਭ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੧੪. ਸਾਰੇ ਮੰਤ੍ਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜੰਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੭੦॥ ੧੫. ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਖਿਚਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੧੬. ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੭੧॥

੧੭. ਨਮੋ ਜੀਵ ਜੀਵੰ ॥ ਨਮੋ ਬੀਜ ਬੀਜੇ ॥ ੧੮. ਅਖਿੱਜੇ ਅਭਿੱਜੇ ॥ ਸਮਸਤੰ ਪ੍ਰਸਿੱਜੇ ॥੭੨॥ ੧੯. ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਸਰੂਪੇ ਕੁਕਰਮੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ॥ ੨੦. ਸਦਾ ਸਰਬ ਦਾ ਰਿਧਿ ਸਿਧੰ ਨਿਵਾਸੀ ॥੭੩॥

ਅਰਥ—੧੭. ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੧੮. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾ ਖਿਝਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਨਾ ਭਿਜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਨਾ ਚਿੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਉਪਰ ਪ੍ਰਸੀਜਨ ਅਰਥਾਤ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧੯. ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੨੦. ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਿੱਧਾਂ ਸਿੱਧਾਂ ਉਸੇ ਵਿਚ ਵਸਦੀਆਂ

ਹਨ ॥੭੩॥

ਚਰਪਟ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ

੧. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਮੇ ॥ ਅੰਬ੍ਰਿਤ ਧਰਮੇ ॥ ੨. ਅਖੱਲ ਜੋਗੇ ॥ ਅਚੱਲ ਭੋਗੇ ॥੭੪॥ ੩. ਅਚੱਲ ਰਾਜੇ ॥ ਅਟੱਲ ਸਾਜੇ ॥ ੪. ਅਖੱਲ ਧਰਮੰ ॥ ਅਲੱਖ ਕਰਮੰ ॥੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਧਰਮ=ਫਰਜ਼, ਡਿਊਟੀ। ਅਖੱਲ=ਸੰਪੂਰਨ।

ਅਰਥ—੧. ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੨. ਸਭ ਥਾਂ ਤੇ ਜੁੜਿਆ ਹੈ, ਅਚੱਲ ਭੋਗ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੭੪॥ ੩. ਨਾ ਹਿੱਲਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਾ ਟਲਨ ਵਾਲੇ ਸਾਜ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੪. ਅਖਲ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਕਦੇ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਾ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੭੫॥

੫. ਸਰਬੰ ਦਾਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਗਿਆਤਾ ॥ ੬. ਸਰਬੰ ਭਾਨੇ ॥ ਸਰਬੰ ਮਾਨੇ ॥੭੬॥ ੭. ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਾਣੰ ॥ ਸਰਬੰ ਤ੍ਰਾਣੰ ॥ ੮. ਸਰਬੰ ਭੁਗਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਜੁਗਤਾ ॥੭੭॥

ਅਰਥ—੫. ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੬. ਸਭ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹੈ, ਸਭ ਦੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ॥੭੬॥ ੭. ਸਭ ਦੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ। ੮. ਸਭ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ॥੭੭॥

੯. ਸਰਬੰ ਦੇਵੰ ॥ ਸਰਬੰ ਭੇਵੰ ॥ ੧੦. ਸਰਬੰ ਕਾਲੇ ॥ ਸਰਬੰ ਪਾਲੇ ॥੭੮॥

ਅਰਥ—੯. ਸਭ ਦਾ ਦੇਵ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਭੇਤੀ ਹੈ। ੧੦. ਸਭ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਪਾਲਕ ਹੈ ॥੭੮॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ

੧. ਆਦਿ ਰੂਪ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨਿ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ॥ ੨. ਸਰਬ ਮਾਨ ਤ੍ਰਿਮਾਨ ਦੇਵ ਅਭੇਵ ਆਦਿ ਉਦਾਰ ॥ ੩. ਸਰਬ ਪਾਲਕ ਸਰਬ ਘਾਲਕ ਸਰਬ ਕੋ ਪੁਨਿ ਕਾਲ ॥ ੪. ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਬਿਰਾਜਹੀ ਅਵਧੂਤ ਰੂਪ ਰਸਾਲ ॥੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਨਾਦਿ=[ਅਨ+ਆਦਿ] ਮੁਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਪੁਰਖ= ਪੂਰਨ। ਉਦਾਰ=ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ, ਸਖੀ ਦਾਤਾ। ਘਾਲਕ=ਘੱਲਣ ਵਾਲਾ। ਅਵਧੂਤ=ਅਚੱਲ, ਅਡੋਲ।

ਅਰਥ—੧. ਸਭ ਦਾ ਮੁਢ ਰੂਪ ਹੈ, ਆਪ ਮੁਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਹੈ। ੨. ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਮਾਨ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਵੱਡਾ ਤੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਖੀ ਦਾਤਾ ਹੈ। ੩. ਸਭ ਦਾ ਪਾਲਕ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

੪. ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਅਡੋਲ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ॥੭੯॥

੫. ਨਾਮ ਠਾਮ ਨ ਜਾਤਿ ਜਾਕਰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨ ਰੇਖ॥ ੬. ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਉਦਾਰ ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨਿ ਆਦਿ ਅਸੇਖ ॥ ੭. ਦੇਸ ਔਰ ਨ ਭੇਸ ਜਾਕਰ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨ ਰਾਗ ॥ ੮. ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ ॥੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਠਾਮ=ਜਗ੍ਹਾ । ਅਸੇਖ=ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ । ਦਿਸਾ= ਉਤਰ, ਦੱਖਣ, ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ । ਵਿਸਾ=ਚਾਰੇ ਨੁਕਰਾਂ, ਇਸਾਨ, ਨੈਰਤ, ਵਾਯਵੀ ਤੇ ਅਗਨਿ ।

ਅਰਥ—੫. ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ, ਜਗ੍ਹਾ, ਜਾਤ, ਰੂਪ, ਰੰਗ ਤੇ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ । ੬. ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਮਨੁਖ ਤੇ ਉਦਾਰ ਮੂਰਤ ਤੇ ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਮੁਢ ਤੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ । ੭. ਜਿਸ ਦਾ ਦੇਸ ਅਤੇ ਭੇਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੂਪ ਰੇਖ ਦਾ ਰਾਗ ਮੋਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ੮. ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਤੇ ਚੌਹਾਂ ਕੋਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥੮੦॥

੯. ਨਾਮ ਕਾਮ ਬਿਹੀਨ ਪੇਖਤ ਧਾਮ ਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਹਿ ॥ ੧੦. ਸਰਬ ਮਾਨ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਮਾਨ ਸਦੈਵ ਮਾਨਤ ਤਾਹਿ ॥ ੧੧. ਏਕ ਮੂਰਤਿ

ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ ॥ ੧੨. ਖੇਲ ਖੇਲ ਅਖੇਲ ਖੇਲਨ ਅੰਤ ਕੋ ਫਿਰਿ ਏਕ ॥੮੧॥

ਅਰਥ—੯. ਨਾਮ ਤੇ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਧਾਮ ਘਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧੦. ਸਰਬ ਦਾ ਮਾਨ ਤੇ ਸਭ ਥਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਆਏ ਹਨ। ੧੧. ਉਸ ਦੀ ਮੂਰਤ 'ਇਕ' ਹੈ, ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਖਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ੧੨. ਜਦ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡ ਕੇ, ਖੇਡਾਂ ਤੋਂ ਅਖੇਡ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਰਥਾਤ ਖੇਡਾਂ ਮੁਕਾ ਦਿਤੀਆਂ ਤਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਫਿਰ 'ਇਕੋ' ਹੈ ॥੮੧॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਜਦ ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਗਹੁ ਕਰਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਉਪਰ ਦੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੀ ਝਟ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਏਗੀ। ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਾਰੋ ਮਦਾਰ '੧' ਉਪਰ ਹੈ। ਇਹ 'ਏਕਾ' ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਕ ਹੈ, ਰੂਪ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੈ। ਪਰ ਲੇਖੇ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਈ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ, ੧, ੧੧, ੨੧, ੩੧, ੪੧, ੫੧, ੬੧, ੭੧, ੮੧, ੯੧, ੧੦੦, ੧੦੧ ਆਦਿਕ। ਹੁਣ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰਾਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ '੧' ਇਕੋ ਹੈ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਅੰਕ ਇਕਾਂਗ ਨਾਲੋਂ ਹਟਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਏਕਾ ਇਕੋ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ।

ਇਵੇਂ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਇਕ ਹੈ, ਉਹ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦ—'ਸਾਂਗ ਉਤਾਰ ਥਮ੍ਹਿਓ ਪਾਸਾਰਾ॥ ਤਬ ਏਕੈ ਏਕੰਕਾਰਾ॥'

੧੩. ਦੇਵ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਹ ਬੇਦ ਅਉਰ

ਕਤੇਬ ॥ ੧੪. ਰੂਪ ਰੰਗ ਨ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਸੁ ਜਾਨਹੀ ਕਿੰਹ ਜੇਬ ॥ ੧੫. ਤਾਤ ਮਾਤ ਨ ਜਾਤ ਜਾਕਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ ॥ ਚੱਕ੍ਰ ਬੱਕ੍ਰ ਫਿਰੈ ਚਤੁਰ ਚੱਕ ਮਾਨਹੀ ਪੁਰ ਤੀਨ ॥੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿਹ ਜੇਬ=ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ । ਤਾਤ=ਪਿਤਾ । ਚਕ੍ਰ ਬਕ੍ਰ=ਟੇਢਾ ਚੱਕ੍ਰ, ਡਰਾਉਣਾ ਕਾਲ ਚਕ੍ਰ । ਚੱਤ੍ਰ ਚਕ=ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ । ਜਾਤ=ਉਤਪਤੀ ।

ਅਰਥ—੧੩. ਜਿਸ ਦਾ ਬੇਦ ਕਤੇਬਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ੧੪. ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਾਤ ਪਾਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੀਏ ? ੧੫. ਜਿਸ ਦੀ ਪਿਉ ਮਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪਤੀ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਤਾਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ । ੧੬. ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਲ ਚਕ੍ਰ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥੯੨॥

੧੭. ਲੋਕ ਚਉਦਹ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜਗ ਜਾਪਹੀ ਜਿੰਹ ਜਾਪ ॥ ੧੮. ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ ਥਾਪਿਓ ਸਭੈ ਜਿੰਹ ਥਾਪਿ ॥ ੧੯. ਪਰਮ ਰੂਪ ਪੁਨੀਤ ਮੂਰਤਿ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ॥ ੨੦. ਸਰਬ ਬਿਸ੍ਵ ਰਚਿਓ ਸੁਯੰਭਵ ਗੜਨ ਭੰਜਨਹਾਰ ॥੯੩॥

ਅਰਥ—੧੭. ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਜਿਸ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ। ੧੮. ਪਹਿਲਾ ਦੇਵਤਾ, ਮੁਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਿਸਦੀ ਮੂਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਥਾਪਨਾ ਥਾਪੀ ਹੈ। ੧੯. ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ, ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੂਰਤਿ, ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਤੇ ਅਪਾਰ ਹੈ। ੨੦. ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਜਗਤ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਓਹੀ ਘੜਨ ਤੇ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੯੩॥

੨੧. ਕਾਲ ਹੀਨ ਕਲਾ ਸੰਜੁਗਤਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਦੇਸ ॥ ੨੨. ਧਰਮ ਧਾਮ ਸੁ ਭਰਮ ਰਹਿਤ ਅਭੂਤ ਅਲਖ ਅਭੇਸ ॥ ੨੩. ਅੰਗ ਰਾਗ ਨ ਰੰਗ ਜਾਕਹਿ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਨ ਨਾਮ ॥ ੨੪. ਗਰਬ ਗੰਜਨ ਦੁਸਟ ਭੰਜਨ ਮੁਕਤਿ ਦਾਇਕ ਕਾਮ ॥੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅੰਗ=ਸਰੀਰ, ਇਸਤ੍ਰੀ*। ਰਾਗ=ਮੋਹ। ਕਾਮ=ਬਾਂਛਤ ਵਸਤੂ।

ਅਰਥ—੨੧. ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮੇਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੨੨. ਉਹ ਧਰਮ ਦਾ ਘਰ, ਭਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਭੇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਰਹਿਤ ਹੈ। ੨੩. ਜਿਸ ਨੂੰ ਔਰਤ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਅਤੇ ਨਾਮ ਵੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੨੪. ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਮਨ ਇਛਤ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੯੪॥

---

*ਅਗੇ ਚੰਗੇ ਚਿਤ ਨ ਲਾਏ। ਗੁਰ ਕਾ ਦਿਤਾ ਅੰਗ ਹੰਡਾਏ। [ਰਤਨ ਮਾਲਾ

੨੫. ਆਪ ਰੂਪ ਅਮੀਕ ਅਨ ਉਸਤਤਿ ਏਕ ਪੁਰਖ ਅਵਧੂਤ ॥ ੨੬. ਗਰਬ ਗੰਜਨ ਸਰਬ ਭੰਜਨ ਆਦਿ ਰੂਪ ਅਸੂਤ ॥ ੨੭. ਅੰਗ ਹੀਨ ਅਭੰਗ ਅਨਾਤਮ ਏਕ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ॥ ੨੮. ਸਰਬ ਲਾਇਕ ਸਰਬ ਘਾਇਕ ਸਰਬ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ ॥੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੂਪ=ਹੋਂਦ ਹਸਤੀ । ਅਮੀਕ=ਗੰਭੀਰ, ਡੂੰਘਾ । ਅਵਧੂਤ=ਅਚੱਲ । ਅਸੂਤ=ਪ੍ਰਸੂਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜੰਮਿਆ ਨਹੀਂ, ਅਜਨਮਾ । ਅਨਾਤਮ=ਮਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ।

ਅਰਥ—੨੫. ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਇਕ ਅਚੱਲ ਪੁਰਖ ਹੈ । ੨੬. ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ, ਸਭ ਦਾ ਮੁਢ ਰੂਪ ਅਤੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ । ੨੭. ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਮਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ । ੨੮. ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜੋਗਾ, ਸਭ ਦਾ ਨਾਸਕ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੯੫॥

੨੯. ਸਰਬ ਗੰਤਾ ਸਰਬ ਹੰਤਾ ਸਰਬ ਤੇ ਅਨਭੇਖ ॥ ੩੦. ਸਰਬ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਂਹ ਰੂਪ ਰੰਗੁ ਅਰੁ ਰੇਖ ॥ ੩੧. ਪਰਮ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਜਾਕਹਿ ਨੇਤ ਭਾਖਤ ਨਿੱਤ ॥ ੩੨.

ਕੋਟਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਪੁਰਾਨ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨ ਆਵਈ ਵਹੁ ਚਿੱਤ ॥੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੰਤਾ=ਗਿਆਤਾ । ਨੇਤਿ=ਨਹੀਂ ਅੰਤ, ਬੇਅੰਤ ।

ਅਰਥ—੨੯. ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭੇਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ । ੩੦. ਜਿਸ ਦੇ ਰੂਪ, ਰੰਗ ਅਤੇ ਰੇਖ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇ । ੩੧. ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਦ, ਪੁਰਾਨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਵੱਡਾ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਆਖਦੇ ਹਨ । ੩੨. ਕ੍ਰੋੜਾਂ, ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ॥੮੬॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ

੧. ਗੁਨ ਗਨ ਉਦਾਰ ॥ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ॥
੨. ਆਸਨ ਅਭੰਗ ॥ ਉਪਮਾ ਅਨੰਗ ॥੮੭॥
੩. ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਨਿਸਦਿਨ ਅਨਾਸ ॥
੪. ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ ॥ ਸਾਹਾਨ ਸਾਹੁ ॥੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਨ=ਸਮੂਹ, ਸਾਰੇ । ਅਨੰਗ=ਅੰਗ ਰਹਿਤ, ਅਪੂਰਨ। ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ=ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਵਡਾ ਹੁਕਮ।

ਅਰਥ—੧. ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ਹੈ । ੨. ਉਸ ਦਾ ਤਖ਼ਤ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਪਮਾ ਵੀ ਅੰਗੋਂ ਹੀਨ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਵੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ॥੮੭॥ ੩.

ਆਪਣੇ ਆਪ ਚਾਨਣ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਕ ਰਸ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ । ੪. ਵੱਡੇ ਹੁਕਮ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਹੈ ॥੮੮॥

੫. ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ॥ ਭਾਨਾਨ ਭਾਨ ॥ ੬. ਦੇਵਾਨ ਦੇਵ ॥ ਉਪਮਾ ਮਹਾਨ ॥੮੯॥ ੭. ਇੰਦ੍ਰਾਨ ਇੰਦ੍ਰ ॥ ਬਾਲਾਨ ਬਾਲ ॥ ੮. ਰੰਕਾਨ ਰੰਕ ॥ ਕਾਲਾਨ ਕਾਲ ॥੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਲ=ਉੱਚਾ ।

ਅਰਥ—੫. ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹੈ । ੬. ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਉਪਮਾ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ॥੮੯॥ ੭. ਇੰਦ੍ਰਾਂ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ ਹੈ, ਉੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ । ੮. ਗਰੀਬਾਂ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਮੌਤ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈ ॥੯੦॥

੯. ਅਨਭੂਤ ਅੰਗ ॥ ਆਭਾ ਅਭੰਗ ॥ ੧੦. ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਅਪਾਰ ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਉਦਾਰ ॥੯੧॥ ੧੧. ਮੁਨਿ ਗਨ ਪ੍ਰਨਾਮ ॥ ਨਿਰਭੈ ਨਿਕਾਮ ॥ ੧੨. ਅਤਿ ਦੁਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ਮਿਤਿ ਗਤਿ ਅਖੰਡ ॥੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਨਭੂਤ=ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ । ਆਭਾ=ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸੋਭਾ । ਨ੍ਰਿਕਾਮ=ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।

ਅਰਥ—੯. ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੋਭਾ ਹੈ । ੧੦. ਉਸ ਦੀ ਗਤੀ ਤੇ ਮਰਿਆਦਾ ਅਪਾਰ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ

ਵਾਲਾ ਸਖੀ ਹੈ ॥੯੧॥ ੧੧. ਸਾਰੇ ਮੁਨੀ ਉਸਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ੧੨. ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਹੈ, ਮਰਿਆਦਾ ਤੇ ਗਤੀ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥੯੨॥

੧੩. ਆਲਿਸਜ ਕਰਮ ॥ ਆਦ੍ਰਿਸਜ ਧਰਮ ॥ ੧੪. ਸਰਬਾ ਭਰਣਾਢਯ ॥ ਅਨਡੰਡ ਬਾਢਯ ॥੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਲਿਸਜ=ਆਲਸ ਸੰਜੁਗਤ, ਸਹਿਜ ਨਾਲ। ਆਦ੍ਰਿਸਜ=ਨਾ ਵੇਖਣਾ, ਅਣਡਿੱਠ। ਸਰਬਾ ਭਰਣਾਢਯ=[ਸਰਬ+ਆਭਰਨ +ਆਢਯ] ਸਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਬਾਢਯ=ਵੱਡਾ।

ਅਰਥ—੧੩. ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਹਜ ਨਾਲ ਹਨ, ਨਾ ਵੇਖਣਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ੧੪. ਸਾਰੀਆਂ ਸੁੰਦਰਤਾਈਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਦੰਡ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਹੈ ॥੯੩॥

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਗੁਬਿੰਦੇ ॥ ਮੁਕੰਦੇ ॥ ੨ ਉਦਾਰੇ ॥ ਅਪਾਰੇ ॥੯੪॥ ੩. ਹਰੀਅੰ ॥ ਕਰੀਅੰ ॥ ੪. ਨ੍ਰਿਨਾਮੇ ॥ ਅਕਾਮੇ ॥੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੁਕੰਦੇ=ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ। ਹਰੀਅੰ=ਹਰਨਾ, ਨਾਸ ਕਰਨਾ। ਅਕਾਮ=ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ—੧. ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੈ। ੨. ਦਲੇਰ ਸਖੀ ਹੈ, ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥੯੪॥ ੩. ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੪. ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਇਛਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥੯੫॥

ਭੁਯੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

੧. ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਕਰਤਾ ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਹਰਤਾ ॥
੨ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾਨੇ ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਜਾਨੇ ॥੯੬॥
੩. ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਰਤੀ ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਭਰਤੀ ॥
੪. ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਪਾਲੇ ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਕਾਲੇ ॥੯੭

ਅਰਥ—੧. ਚੌਹਾਂ ਕੂੰਟਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਚੌਹਾਂ ਕੂੰਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੯੬॥ ੨. ਚੌਹਾਂ ਕੂੰਟਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਚੌਹਾਂ ਕੂੰਟਾਂ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੩. ਚੌਹਾਂ ਕੂੰਟਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਚੌਹਾਂ ਕੂੰਟਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੪. ਚੌਹਾਂ ਕੂੰਟਾਂ ਦਾ ਪਾਲਕ ਹੈ, ਚੌਹਾਂ ਕੂੰਟਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈ ॥੯੭॥

੫. ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਪਾਸੇ ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਾਸੇ ॥
੬. ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਮਾਨਯੈ ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾਨਯੈ ॥੯੮॥

ਅਰਥ—੫. ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ੬. ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੯੮॥

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ ॥

੧. ਨ ਸੱਤ੍ਰੈ ॥ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੈ ॥ ਨ ਭਰਮੰ ॥ ਨ ਭਿੱਤ੍ਰੈ ॥੯੯॥ ੨. ਨ ਕਰਮੰ ॥ ਨ ਕਾਏ ॥ ਅਜਨਮੰ ॥ ਅਜਾਏ ॥੧੦੦॥ ੩. ਨ ਚਿੱਤ੍ਰੈ ॥

ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੈ ॥ ਪਰੇ ਹੈਂ ॥ ਪਵਿੱਤ੍ਰੈ ॥੧੦੧॥ ੪. ਪ੍ਰਿਥੀਸੈ ॥ ਅਦੀਸੈ ॥ ਅਦ੍ਰਿਸੈ ॥ ਅਕ੍ਰਿਸੈ ॥੧੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਿੱਤ੍ਰੈ=ਭੈ, ਡਰ। ਅਜਾਏ=ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ, ਪੈਦਾਇਸ਼। ਚਿੱਤ੍ਰੈ=ਤਸਵੀਰ। ਪ੍ਰਿਥੀਸੈ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਅਦੀਸੈ=ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ। ਅਦ੍ਰਿਸੈ=ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ। ਅਕ੍ਰਿਸੈ=ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ—੧. ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੈ, ਨਾ ਦੋਸਤ ਹੈ, ਨਾ ਭਰਮ ਹੈ, ਨਾ ਡਰ ਹੈ ॥੯੯॥ ੨. ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕਰਮ ਹੈ, ਨਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਨਾ ਜਨਮ ਹੈ, ਨਾ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੈ ॥੧੦੦॥ ੩. ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ, ਨਾ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ॥੧੦੧॥ ੪. ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ ॥੧੦੨॥

ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤੇ ॥
ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ, ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ

੧. ਕਿ ਆਛਿੱਜ ਦੇਸੈ ॥ ਕਿ ਆਭਿੱਜ ਭੇਸੈ ॥ ੨. ਕਿ ਆਗੰਜ ਕਰਮੈ ॥ ਕਿ ਆਭੰਜ ਭਰਮੈ ॥੧੦੩॥ ੩. ਕਿ ਆਭਿਜ ਲੋਕੈ ॥ ਕਿ ਆਦਿਤ ਸੋਕੈ ॥ ੪. ਕਿ ਅਵਧੂਤ ਬਰਨੈ ॥ ਕਿ ਬਿਭੂਤ ਕਰਨੈ ॥੧੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਭਿੱਜ=ਨਾ ਭਿਜਨਾ। ਆਦਿੱਤ=ਸੂਰਜ।

ਅਰਥ—੧. ਉਸ ਦਾ ਦੇਸ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਭਿਜਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ੨. ਉਸ ਦਾ ਕਰਮ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਭਰਮਾਂ ਨਾਲ ਭਿੱਜਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ॥੧੦੩॥ ੩. ਉਹ ਜਗਤ ਤੋਂ ਅਲੇਪ ਹੈ, ਉਹ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੪. ਅਚੱਲ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ॥੧੦੪॥

੫. ਕਿ ਰਾਜੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਧਰਮੰ ਧੁਜਾ ਹੈਂ ॥ ੬. ਕਿ ਆਸੋਕ ਬਰਨੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਾ ਅਭਰਨੈ ॥੧੦੫॥ ੭. ਕਿ ਜਗਤੰ ਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਛਤ੍ਰੰ ਛਤ੍ਰੀ ਹੈਂ ॥ ੮. ਕਿ ਬ੍ਰਹਮੰ ਸਰੂਪੈ ॥ ਕਿ ਅਨਭਉ ਅਨੂਪੈ ॥੧੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪ੍ਰਭਾ=ਸੋਭਾ। ਧੁਜਾ=ਝੰਡਾ, ਨਿਸ਼ਾਨ। ਬ੍ਰਹਮੰ=ਬਿਆਪਕ। ਅਨਭਉ=ਗਿਆਨ। ਅਭਰਨੈ=ਗਹਿਣਾ।

ਅਰਥ—੫. ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਹੈ। ੬. ਸ਼ੋਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ ॥੧੦੫॥ ੭. ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ੮. ਵਿਆਪਕ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਹੈ ॥੧੦੬॥

੯. ਕਿ ਆਦਿ ਅਦੇਵ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਆਪਿ ਅਭੇਵ ਹੈਂ ॥ ੧੦. ਕਿ ਚਿੱਤ੍ਰੰ ਬਿਹੀਨੈ ॥ ਕਿ ਏਕੈ ਅਧੀਨੈ ॥੧੦੭॥ ੧੧. ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਰਜ਼ਾਕੈ ॥ ਰਹੀਮੈ ਰਿਹਾਕੈ ॥ ੧੨. ਕਿ ਪਾਕ ਬਿਐਬ ਹੈਂ ॥

ਕਿ ਗੈਬੁਲ ਗੈਬ ਹੈਂ ॥੧੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਦੇਵ=ਦੇਵਤੇ ਰਹਿਤ, ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਦੀ ਉਹ ਪੂਜਾ ਕਰੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਦੇਵ ਹੈ। ਰੋਜੀ=ਰਿਜ਼ਕ, ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ। ਰਜਾਕੈ=ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲਾ, ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਰਿਹਾਕੈ=ਰਿਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪਾਕ=ਪਵਿੱਤ੍ਰ । ਬਿਐਬ=ਨਿਰਦੋਸ਼ । ਗੈਬੁਲ=ਗੁਪਤ।

ਅਰਥ—੯. ਸਭ ਦਾ ਮੁਢ ਤੇ ਅਦੇਵ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ੧੦. ਮੂਰਤੀ ਤੋਂ ਵੀ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਇਕ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅਧੀਨ ਹੈ॥੧੦੭॥ ੧੧. ਰੋਜ਼ੀ ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਤੇ ਰਿਹਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੨. ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੈਂ, ਗੁਪਤ ਹੈਂ ॥੧੦੮॥

੧੩. ਕਿ ਅਫਵੁਲ ਗੁਨਾਹ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹ ਹੈਂ ॥ ੧੪. ਕਿ ਕਾਰਨ ਕੁਨਿੰਦ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੰਦ ਹੈਂ ॥੧੦੯॥ ੧੫. ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਕਰਮੰ ਕਰੀਮ ਹੈਂ ॥ ੧੬. ਕਿ ਸਰਬੰ ਕਲੀ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਸਰਬੰ ਦਲੀ ਹੈਂ ॥੧੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਨਿੰਦ=ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਦਿਹੰਦ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਅਫਵੁਲ=ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—੧੩. ਗੁਨਾਹ ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈਂ। ੧੪. ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੦੯॥ ੧੫. ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਿਆਲੂ ਹੈਂ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ

ਵਾਲਾ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੈਂ । ੧੬. ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਨੂੰ ਦਲਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੧੦॥

੧੭. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਮਾਨਿਯੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਦਾਨਿਯੈ ॥ ੧੮. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਗਉਨੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭਉਨੈ ॥੧੧੧॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਦੇਸੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭੇਸੈ ॥ ੨੦. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਰਾਜੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਸਾਜੈ ॥੧੧੨॥

ਅਰਥ—੧੭. ਸਾਰੇ ਤੈਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਤੂੰ ਦਾਤਾ ਹੈਂ। ੧੮. ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਗਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਭੌਂਦਾ ਹੈਂ ॥੧੧੧॥ ੧੯. ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਹੈਂ, ਸਾਰੇ ਭੇਸਾਂ ਵਿਚ ਹੈਂ । ੨੦. ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੧੨॥

੨੧. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਦੀਨੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਲੀਨੈ ॥ ੨੨. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਜਾਹੋ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭਾਹੋ ॥੧੧੩॥ ੨੩. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਦੇਸੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭੇਸੈ ॥ ੨੪. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਕਾਲੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਪਾਲੈ ॥੧੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੀਨ=ਧਰਮ । ਲੀਨ=ਵਿਆਪਕ । ਜਾਹੋ=ਜਲਾਲ, ਪ੍ਰਤਾਪ । ਭਾਹੋ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।

ਅਰਥ—੨੧. ਸਭ ਦਾ ਧਰਮ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ । ੨੨. ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਜਲਾਲ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ॥੧੧੩॥

੨੩. ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਭੇਸਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ੨੪. ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ॥੧੧੪॥

੨੫. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਹੰਤਾ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਗੰਤਾ॥ ੨੬. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭੇਖੀ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਪੇਖੀ ॥੧੧੫॥ ੨੭. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਕਾਜੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਰਾਜੈ ॥ ੨੮. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਸੋਖੈ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਪੋਖੈ ॥੧੧੬॥

ਅਰਥ—੨੫. ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੨੬. ਸਾਰੇ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੧੧੫॥ ੨੭. ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ੨੮. ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਕਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੧੧੬॥

੨੯. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਤ੍ਰਾਣੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਾਣੈ॥ ੩੦. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਦੇਸੈ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭੇਸੈ ॥੧੧੭॥ ੩੧. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਮਾਨਿਯੈਂ ॥ ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਧਾਨਿਯੈਂ ॥ ੩੨. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਜਾਪਿਯੈ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਥਾਪਿਯੈ ॥੧੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪ੍ਰਧਾਨ=ਮੁਖੀ, ਵੱਡਾ। ਥਾਪਿਯੈ=ਕਾਇਮ ਹੈ।

ਅਰਥ—੨੯. ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈ। ੩੦. ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਭੇਸਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ॥੧੧੭॥ ੩੧. ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ

ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਵੱਡਾ ਹੈ। ੩੨. ਸਾਰੇ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ ॥੧੧੮॥

੩੩. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭਾਨੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਮਾਨੈ ॥ ੩੪. ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੈ ॥੧੧੯॥ ੩੫. ਕਿ ਸਰਬੰ ਕਲੀਮੈ ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਫ਼ਹੀਮੈ ॥ ੩੬. ਕਿ ਆਕਲ ਅਲਾਮੈ ॥ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਕਲਾਮੈ ॥੧੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਾਨ=ਮਲੂਮ ਹੋਣਾ। ਇੰਦ੍ਰ=ਰਾਜਾ। ਚੰਦ੍ਰ=ਪਿਆਰਾ। ਕਲੀਮੈ=ਬੋਲਣਾ। ਫਹੀਮੈ=ਸਮਝ। ਆਕਲ=ਦਾਨਾ। ਅਲਾਮੈ=ਆਲਮ, ਵਿਦਵਾਨ। ਕਲਾਮ=ਬਾਣੀ, ਬੋਲੀ।

ਅਰਥ—੩੩. ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੩੪. ਸਭ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ॥੧੧੯॥ ੩੫. ਸਭਨਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੩੬. ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ॥੧੨੦॥

੩੭. ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਵਜੂ ਹੈਂ ॥ ਤਮਾਮੁਲ ਰੁਜੂ ਹੈਂ ॥ ੩੮. ਹਮੇਸੁਲ ਸਲਾਮੈਂ ॥ ਸਲੀਖਤ ਮੁਦਾਮੈਂ ॥੧੨੧॥ ੩੯. ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਸ਼ਿਕਸਤੈ ਗ਼ਰੀਬੁਲ ਪਰਸਤੈ ॥ ੪੦. ਬਿਲੰਦੁਲ ਮਕਾਨੈਂ ॥ ਜ਼ਮੀਨੁਲ ਜ਼ਮਾਨੈਂ ॥੧੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜੂ=ਸਰੂਪ । ਰੁਜੂ=ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ । ਸਲਾਮੈ=ਸਲਾਮਤ, ਕਾਇਮ । ਸਲੀਖਤ=ਔਲਾਦ ਵਾਲਾ । ਗਨੀਮੁਲ=ਲੁਟੇਰੇ । ਸ਼ਿਕਸਤੈ=ਸ਼ਿਕਸਤ ਦੇਣੀ, ਹਰਾ ਦੇਣਾ । ਪਰਸਤੈ=ਸਰਪਰਸਤੀ ਕਰਨੀ, ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ । ਬਿਲੰਦੁਲ=ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ । ਜ਼ਮੀਨੁਲ=ਧਰਤੀ । ਜ਼ਮਾਨੈਂ=ਆਕਾਸ਼ ।

ਅਰਥ—੩੭. ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਲ ਗਹੁ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੩੮. ਸਦਾ ਹੀ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਔਲਾਦ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੧੨੧॥ ੩੯. ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੪੦. ਉਚੇ ਮਕਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਸਮਾਨ ਵਿਚ ਹੈ ॥੧੨੨॥

੪੧. ਤਮੀਜ਼ੁਲ ਤਮਾਮੈਂ ॥ ਰੁਜੂਅਲ ਨਿਧਾਨੈ ॥ ੪੨. ਹਰੀਫੁਲ ਅਜੀਮੈਂ ॥ ਰਜ਼ਾਇਕ ਯਕੀਨੈਂ ॥੧੨੩॥ ੪੩. ਅਨੇਕੁਲ ਤਰੰਗ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇਦ ਹੈਂ ਅਭੰਗ ਹੈਂ ॥ ੪੪. ਅਜ਼ੀਜ਼ੁਲ ਨਿਵਾਜ਼ ਹੈਂ ॥ ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਖ਼ਿਰਾਜ ਹੈਂ ॥੧੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਮੀਜੁਲ=ਤਮੀਜ਼, ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਹਰੀਫ=ਤੇਜ਼ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ । ਅਜੀਮੈਂ=ਵੱਡਾ । ਰਜਾਇਕ=ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਅਜੀਜੁਲ=ਗਰੀਬਾਂ, ਪਿਆਰਿਆਂ । ਖਿਰਾਜ=ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ, ਕੱਢਣਾ ।

ਅਰਥ—੪੧. ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਗਹੁ ਕਰਨ ਦਾ ਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ । ੪੨. ਵੱਡੇ ਤੇਜ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾਤਾ ਹੈ ॥੧੨੩॥ ੪੩. ਅਨੇਕਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ । ੪੪. ਪਿਆਰੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਉਣ

ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੧੨੪॥

੪੫. ਨਿਰੁਕਤ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਤ੍ਰਿਮੁਕਤਿ ਬਿਭੂਤ ਹੈਂ ॥ ੪੬. ਪ੍ਰਭੁਗਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥ ਸੁ ਜੁਗਤਿ ਸੁਧਾ ਹੈਂ ॥੧੨੫॥ ੪੭. ਸਦੈਵੰ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇਦੀ ਅਨੂਪ ਹੈਂ ॥ ੪੮. ਸਮਸਤੋ ਪਰਾਜ ਹੈਂ ॥ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਾਜ ਹੈਂ ॥੧੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਰੁਕਤ=ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ । ਤ੍ਰਿਮੁਕਤਿ=ਤਿੰਨ ਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ ॥ ਪ੍ਰ+ਭੁਗਤਿ=ਖੁਰਾਕ ਤੋਂ ਪਰੇ । ਸਮਸਤ+ਓਪ=ਸਭ ਦੇ ਉਪਰ । ਰਾਜ=ਬਿਰਾਜਨਾ ।

ਅਰਥ—੪੫. ਨਾ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤਿੰਨਾਂ ਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਦੌਲਤਵੰਦ । ੪੬. ਖੁਰਾਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਜੁਗਤੀ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੈ ॥੧੨੫॥ ੪੭. ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਰੂਪਵਾਨ ਹੈ, ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ । ੪੮. ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਬਿਰਾਜਦਾ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੧੨੬॥

੪੯. ਸਮਸਤੁਲ ਸਲਾਮ ਹੈਂ ॥ ਸਦੈਵਲ ਅਕਾਮ ਹੈਂ ॥ ੫੦. ਨ੍ਰਿਬਾਧ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਅਗਾਧ ਹੈਂ ਅਨੂਪ ਹੈਂ ॥੧੨੭॥ ੫੧. ਓਅੰ ਆਦਿ ਰੂਪੇ ॥ ਅਨਾਦਿ ਸਰੂਪੈ ॥ ੫੨. ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ ॥ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਮੇ

॥੧੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਓਅੰ=ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—੪੯. ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਲਾਮਤ ਹੈ। ਸਦਾ ਹੀ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ੫੦. ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਥਾਹ ਤੇ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ॥੧੨੭॥ ੫੧. ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਮੁਢ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਦਾ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੫੨. ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਤਿੰਨਾਂ ਤਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸਕ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥੧੨੮॥

੫੩. ਤ੍ਰਿਬਰਗੰ ਤ੍ਰਿਬਾਧੇ ॥ ਅਗੰਜੇ ਅਗਾਧੇ ॥ ੫੪. ਸੁਭੰ ਸਰਬ ਭਾਗੇ ॥ ਸੁ ਸਰਬਾ ਅਨੁਰਾਗੇ ॥੧੨੯॥ ੫੫. ਤ੍ਰਿਭੁਗਤ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਅਛਿੱਜ ਹੈਂ ਅਛੂਤ ਹੈਂ ॥ ੫੬. ਕਿ ਨਰਕੰ ਪ੍ਰਣਾਸ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਿਥੀਉਲ ਪ੍ਰਵਾਸ ਹੈਂ ॥੧੩੦॥

ਅਰਥ—੫੩. ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਖੁਦ ਆਪ ਨਾਸ ਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਡੂੰਘਾ ਹੈ। ੫੪. ਚੰਗਾ ਹੈ ਸਭ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥੧੨੯॥ ੫੫. ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਭੋਗਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਭਿਟਦਾ ਹੈ। ੫੬. ਸਾਰੇ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ਕ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਪਰ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ॥੧੩੦॥

੫੭. ਨਿਰੁਕਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥ ਸਦੈਵੰ ਸਦਾ ਹੈਂ ॥

੫੮. ਬਿਭੁਗਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਜੁਗਤਿ ਅਨੂਪ ਹੈਂ ॥੧੩੧॥ ੫੯. ਨਿਰੁਕਤਿ ਸਦਾ ਹੈਂ ॥ ਬਿਭੁਗਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥ ੬੦. ਅਨਉਕਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਜੁਗਤਿ ਅਨੂਪ ਹੈਂ ॥੧੩੨॥

ਅਰਥ—੫੭. ਨਾ ਕਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਿਤ ਹੈ, ਨਿਤ ਹੈ। ੫੮. 'ਨਾ ਭੋਗੇ ਜਾਣਾ ਹੀ' ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਚੰਗੀ ਜੁਗਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੧੩੧॥ ੫੯. ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾ ਭੋਗੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੬੦. 'ਕਥਨੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ' ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ॥੧੩੨॥

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ ॥

੧. ਅਭੰਗ ਹੈਂ ॥ ਅਨੰਗ ਹੈਂ ॥ ੨. ਅਭੇਖ ਹੈਂ ॥ ਅਲੇਖ ਹੈਂ ॥੧੩੩॥ ੩. ਅਭਰਮ ਹੈਂ ॥ ਅਕਰਮ ਹੈਂ ॥ ੪. ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ ॥ ਜੁਗਾਦਿ ਹੈਂ ॥੧੩੪॥

ਅਰਥ—੧. ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ੨. ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ॥੧੩੩॥ ੩. ਭਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਕਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ੪. ਮੁਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੁਢ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਂ ਜੀਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈਂ ॥੧੩੪॥

੫. ਅਜੈ ਹੈਂ ॥ ਅਬੈ ਹੈਂ ॥ ੬. ਅਭੂਤ ਹੈਂ ॥ ਅਧੂਤ ਹੈਂ ॥੧੩੫॥ ੭. ਅਨਾਸ ਹੈਂ ॥ ਉਦਾਸ ਹੈਂ ॥ ੮. ਅਧੰਧ ਹੈਂ ॥ ਅਬੰਧ ਹੈਂ ॥੧੩੬॥

ਅਰਥ—੫. ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੬. ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਕੰਬਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੧੩੫॥ ੭. ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰਕ ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੈ। ੮. ਧੰਧਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ॥੧੩੬॥

੯. ਅਭਗਤ ਹੈਂ ॥ ਬਿਰਕਤ ਹੈਂ ॥ ੧੦. ਅਨਾਸ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈਂ ॥੧੩੭॥ ੧੧. ਨਿਚਿੰਤ ਹੈਂ ॥ ਸੁਨਿੰਤ ਹੈਂ ॥ ੧੨. ਅਲਿੱਖ ਹੈਂ ॥ ਅਦਿੱਖ ਹੈਂ ॥੧੩੮॥

ਅਰਥ—੯. ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ। ੧੦. ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈਂ ॥੧੩੭॥ ੧੧. ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੨. ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ॥੧੩੮॥

੧੩. ਅਲੇਖ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇਖ ਹੈਂ ॥ ੧੪. ਅਢਾਹ ਹੈਂ ॥ ਅਗਾਹ ਹੈਂ ॥੧੩੯॥ ੧੫. ਅਸੰਭ ਹੈਂ ॥ ਅਗੰਭ ਹੈਂ ॥ ੧੬. ਅਨੀਲ ਹੈਂ ॥ ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ ॥੧੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਾਹ=ਗਾਹੁਣਾ, ਵਿਚਾਰਨਾ । ਅਗੰਭ=ਅਚੱਲ ।

ਅਰਥ—੧੩. ਹਿਸਾਬ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਭੇਖਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ । ੧੪. ਢਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ॥੧੩੯॥ ੧੫. ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ, ਅਚੱਲ ਹੈ । ੧੬. ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਮੁਢ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ॥੧੪੦॥

੧੭. ਅਨਿੱਤ ਹੈਂ ॥ ਸੁ ਨਿੱਤ ਹੈਂ ॥ ੧੮. ਅਜਾਤ ਹੈਂ ॥ ਅਜਾਦ ਹੈਂ ॥੧੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਨਿਤ=ਅਦਭੁਤ ।

ਅਰਥ—੧੭. ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੈ । ੧੮. ਜਾਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ ॥੧੪੧॥

ਚਰਪਟ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਸਰਬੰ ਹੰਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਗੰਤਾ ॥ ੨. ਸਰਬੰ ਖਿਆਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਗਿਆਤਾ ॥੧੪੨॥ ੩. ਸਰਬੰ ਹਰਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਕਰਤਾ ॥ ੪. ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਾਣੰ ॥ ਸਰਬੰ ਤ੍ਰਾਣੰ ॥੧੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੰਤਾ=ਗਾਤ, ਸਰੀਰ । ਖਿਆਤਾ=ਪ੍ਰਸਿਧ ।

ਅਰਖ—੧. ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ । ੨. ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ॥੧੪੨॥ ੩. ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੪. ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ॥੧੪੩॥

੫. ਸਰਬੰ ਕਰਮੰ ॥ ਸਰਬੰ ਧਰਮੰ ॥ ੬. ਸਰਬੰ ਜੁਗਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਮੁਕਤਾ ॥੧੪੪॥

ਅਰਥ—੫. ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ । ੬. ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੈ ॥੧੪੪॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਨਮੋ ਨਰਕ ਨਾਸੇ ॥ ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਕਾਸੇ ॥ ੨. ਅਨੰਗੰ ਸਰੂਪੇ ॥ ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ ॥੧੪੫॥ ੩. ਪ੍ਰਮਾਥੰ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਾਥੇ ॥ ੪. ਅਗਾਧ ਸਰੂਪੇ ॥ ਨ੍ਰਿਬਾਧ ਬਿਭੂਤੇ ॥੧੪੬॥

ਅਰਥ—੧. ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ । ੨. ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਉਸ ਦੀ ਦੌਲਤ ਹੈ ॥੧੪੫॥ ੩. ਦੁਖ ਦਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਹੈ । ੪. ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥੧੪੬॥

੫. ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ ॥ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਮੇ ॥ ੬. ਨ੍ਰਿਭੰਗੀ ਸਰੂਪੇ ॥ ਸਰਬੰਗੀ ਅਨੂਪੇ ॥੧੪੭॥ ੭. ਨ ਪੋਤ੍ਰੈ ਨ ਪੁਤ੍ਰੈ ॥ ਨ ਸੱਤ੍ਰੈ ਨ ਮਿਤ੍ਰੈ ॥ ੮. ਨ ਤਾਤੈ ਨ ਮਾਤੈ ॥ ਨ ਜਾਤੈ

ਨ ਪਾਤੇ ॥੧੪੮॥

ਅਰਥ—੮. ਅੰਗਾਂ ਅਤੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਤਿੰਨਾਂ ਤਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸਕ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੬. ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਕਰਕੇ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ॥੧੪੭॥ ੭. ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਪੋਤ੍ਰਾ ਹੈ, ਨਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ, ਨਾ ਦੋਸਤ ਹੈ। ਨਾ ਪਿਉ ਹੈ, ਨਾ ਮਾਂ ਹੈ, ਨਾ ਜ਼ਾਤ ਹੈ, ਨ ਬਿਰਾਦਰੀ ਹੈ ॥੧੪੮॥

੯. ਨ੍ਰਿਸਾਕੰ ਸਰੀਕ ਹੈਂ ॥ ਅਮਿਤੋ ਅਮੀਕ ਹੈਂ ॥ ੧੦. ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥ ਅਜੈ ਹੈਂ ਅਜਾ ਹੈਂ ॥੧੪੯॥

ਅਰਥ—੯. ਨਾ ਕੋਈ ਉਸ ਦਾ ਸਾਕ ਹੈ, ਨਾ ਸ਼ਰੀਕ ਹੈ, ਇਹ ਹਿਸਾਬ ਹੀ ਡੂੰਘਾ ਹੈ। ੧੦. ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਾ ਜਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥੧੪੯॥

ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਕਿ ਜ਼ਾਹਰ ਜ਼ਹੂਰ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰ ਹੈਂ ॥ ੨. ਹਮੇਸੁਲ ਸਲਾਮ ਹੈਂ ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਕਲਾਮ ਹੈਂ ॥੧੫੦॥ ੩. ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦਿਮਾ.ਗ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਚਰਾ.ਗ ਹੈਂ ॥ ੪. ਕਿ ਕਾਮਲ ਕਰੀਮ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹੀਮ

ਹੈਂ ॥੧੫੧॥

ਅਰਥ—੧. ਪ੍ਰਗਟ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੈ। ੨. ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੧੫੦॥ ੩. ਅਕਲ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਸੁੰਦਰਤਾਈ ਦਾ ਦੀਵਾ ਹੈ। ੪. ਵਡਾ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੈ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾਤਾ ਦਿਆਲੂ ਹੈ ॥੧੫੧॥

੫. ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹਿੰਦ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹਿੰਦ ਹੈਂ ॥ ੬. ਕਰੀਮੁਲ ਕਮਾਲ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਹੈਂ ॥੧੫੨॥ ੭. ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਖ਼ਿਰਾਜ ਹੈਂ ॥ ਗ਼ਰੀਬੁਲ ਨਿਵਾਜ਼ ਹੈਂ ॥ ੮. ਹਰੀਫ਼ੁਲ ਸ਼ਿਕੰਨ ਹੈਂ ॥ ਹਿਰਾਸੁਲ ਫਿਕੰਨ ਹੈਂ ॥੧੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਮਾਲ=ਸੁੰਦਰ। ਹਰੀਫ਼ੁਲ=ਧਰਮ ਵਿਰੋਧੀ। ਸ਼ਿਕੰਨ=ਤੋੜਨਾ। ਹਿਰਾਸ=ਡਰ। ਫਿਕੰਨ=ਪਰੇ ਸੁਟਣਾ।

ਅਰਥ—੫. ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਰਿਜ਼ਕ ਤੇ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ। ੬. ਵਡਾ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੈ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ ॥੧੫੨॥ ੭. ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੮. ਧਰਮ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਹੈ, ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥੧੫੩॥

੯. ਕਲੰਕੰ ਪ੍ਰਣਾਸ ਹੈਂ ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸ ਹੈਂ ॥੧੦. ਅਗੰਜੁਲ ਗਨੀਮ ਹੈਂ ॥ ਰਜਾਇਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ ॥੧੫੪॥ ੧੧. ਸਮਸਤੁਲ ਜੁਬਾਂ

ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਾਂ ਹੈਂ ॥ ੧੨. ਕਿ ਨਰਕੰ ਪ੍ਰਣਾਸ ਹੈਂ ॥ ਬਹਿਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸ ਹੈਂ ॥੧੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗੰਜੁਲ=ਨਾ ਨਾਸ । ਗਨੀਮ=ਵੈਰੀ । ਜ਼ੁਬਾ=ਜ਼ੁਬਾਨ। ਕਿਰਾ=ਜ਼ਬਰ, ਸਖਤ ।

ਅਰਥ—੯. ਕਲੰਕ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ੧੦. ਵੈਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਰਿਜ਼ਕ ਦਾਤਾ ਦਿਆਲੂ ਹੈ ॥੧੫੪॥ ੧੧. ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜੀਭ ਹੈ, ਸਖਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ੧੨. ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸਕ ਹੈ, ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੧੫੫॥

੧੩. ਕਿ ਸਰਬੁਲ ਗਵੰਨ ਹੈਂ ॥ ਹਮੇਸੁਲ ਰਵੰਨ ਹੈਂ ॥ ੧੪. ਤਮਾਮੁਲ ਤਮੀਜ ਹੈਂ ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਅਜੀਜ ਹੈਂ ॥੧੫੬॥ ੧੫. ਪਰੰ ਪਰਮ ਈਸ ਹੈਂ ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਅਦੀਸ ਹੈਂ ॥ ੧੬. ਅਦੇਸੁਲ ਅਲੇਖ ਹੈਂ ॥ ਹਮੇਸੁਲ ਅਭੇਖ ਹੈਂ ॥੧੫੭॥

ਅਰਥ—੧੩. ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਰਵਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੧੪. ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਮੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ॥੧੫੬॥ ੧੫. ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅਣਡਿੱਠ ਹੈ । ੧੬. ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਭੇਖਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ॥੧੫੭॥

੧੭. ਜ਼ਿਮੀਨੁਲ ਜ਼ਮਾ ਹੈਂ ॥ ਅਮੀਕੁਲ ਇਮਾ ਹੈਂ ॥ ੧੮. ਕਰੀਮੁਲ ਕਮਾਲ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਜੁਰਅਤਿ ਜਮਾਲ ਹੈਂ ॥੧੫੮॥ ੧੯. ਕਿ ਅਚਲੰ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਸੁਬਾਸ ਹੈਂ ॥ ੨੦. ਕਿ ਅਜਬ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਬਿਭੂਤ ਹੈਂ ॥੧੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਮਾ=ਆਕਾਸ਼ । ਅਮੀਕ=ਡੂੰਘਾ । ਇਮਾ=ਰਮਜ਼ । ਜੁਰਅਤਿ=ਦਲੇਰੀ । ਜਮਾਲ=ਸੁੰਦਰ । ਅਮਿਤੋ=ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ।

ਅਰਥ—੧੭. ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈਂ, ਡੂੰਘੀ ਰਮਜ਼ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ੧੮. ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੈਂ, ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੫੮॥ ੧੯. ਅਟੱਲ ਚਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਅਮਿੱਤ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ੨੦. ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਅਮਿੱਤ ਦੌਲਤ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੫੯॥

੨੧. ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਪਸਾ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਆਤਮ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥ ੨੨. ਕਿ ਅਚਲੰ ਅਨੰਗ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਅਭੰਗ ਹੈਂ ॥੧੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਤਮ=ਮਨ । ਪ੍ਰਭਾ=ਚਾਨਣ ।

ਅਰਥ—੨੧. ਅਮਿੱਤੋ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਮਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੈਂ । ੨੨. ਅਟੱਲ ਤੇ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈਂ, ਨਾ ਤੋਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੬੦॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ॥ ਗੁਨਿ ਗਨ ਮੁਦਾਮ ॥ ੨. ਅਰਿ ਬਰ ਅਗੰਜ ॥ ਹਰਿ ਨਰ ਪ੍ਰਭੰਜ ॥੧੬੧॥ ੩. ਅਨਗਨ ਪ੍ਰਨਾਮ ॥ ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਸਲਾਮ ॥ ੪. ਹਰਿ ਨਰ ਅਖੰਡ ॥ ਬਰ ਨਰ ਅਮੰਡ ॥੧੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੁਦਾਮ=ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰਹਿਣਾ । ਅਰਿ=ਦੁਸ਼ਮਨ । ਬਰ=ਵੱਡੇ। ਹਰਿ=ਹਰੇ ਕਰਨਾ । ਮੰਡ=ਬਨਾਉਣਾ ।

ਅਰਥ—੨੧. ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁਨੀ ਮਨ ਕਰਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੨੨. ਵੱਡੇ ਵੈਰੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜੋ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥੧੬੧॥ ੨੩. ਉਸ ਨੂੰ ਅਨਗਿਣਤ ਵਾਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁਨੀ ਮਨ ਕਰਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ । ੨੪. ਜੋ ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਸਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੧੬੨॥

੫. ਅਨਭਵ ਅਨਾਸ ॥ ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ੬. ਗੁਨਿ ਗਨ ਪ੍ਰਨਾਮ ॥ ਜਲ ਥਲ ਮੁਦਾਮ ॥੧੬੩॥ ੭. ਅਨਛਿੱਜ ਅੰਗ ॥ ਆਸਨ ਅਭੰਗ ॥ ੮. ਉਪਮਾ ਅਪਾਰ ॥ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਉਦਾਰ ॥੧੬੪॥

ਅਰਥ—੫. ਅਪਨੇ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੬. ਉਹ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਸਦਾ ਹੈ ॥੧੬੩॥ ੭. ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਡਿੱਗਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੮. ਉਪਮਾ ਜਿਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਗਤੀ ਉੱਤਮ ਹੈ ॥੧੬੪॥

੯. ਜਲ ਥਲ ਅਮੰਡ ॥ ਦਿਸ ਵਿਸ ਅਭੰਡ ॥ ੧੦. ਜਲ ਥਲ ਮਹੰਤ ॥ ਦਿਸ ਵਿਸ ਬਿਅੰਤ ॥੧੬੫॥ ੧੧. ਅਨਭਵ ਅਨਾਸ ॥ ਧ੍ਰਿਤ ਧਰ ਧੁਰਾਸ ॥ ੧੨. ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ ॥ ਏਕੈ ਸਦਾਹੁ ॥੧੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭੰਡ=ਭੰਡਨਾ, ਨਿੰਦੇ ਜਾਣਾ। ਧ੍ਰਿਤ=ਧੀਰਜ। ਧੁਰਾਸ= ਧੁਰਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—੯. ਪਾਣੀ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਨਹੀਂ, ਦਿਸਾ-ਬਦਿਸਾ ਵਿਚ ਭੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ੧੦. ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਤਰਫਾਂ ਅਤੇ ਕੋਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਓਹੀ ਬ੍ਰਿਅੰਤ ਹੈ ॥੧੬੫॥ ੧੧. ਅਪਨੇ ਆਪ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ ਧਰਤੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ। ੧੨. ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹੁਕਮ ਵਾਲਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਓਹੀ ਇਕੋ ਹੈ ॥੧੬੬॥

੧੩. ਓਅੰਕਾਰ ਆਦਿ ॥ ਕਥਨੀ ਅਨਾਦਿ ॥ ੧੪. ਖਲ ਖੰਡ ਖਿਆਲ ॥ ਗੁਰ ਬਰ ਅਕਾਲ

॥੧੬੭॥ ੧੫. ਘਰ ਘਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ॥ ਚਿਤ ਚਰਨ ਨਾਮ ॥ ੧੬. ਅਨਛਿੱਜ ਗਾਤ ॥ ਆਜਿਜ ਨ ਬਾਤ ॥੧੬੮॥

ਅਰਥ—੧੩. ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੁਢ ਤੇ ਰੱਖਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮੁਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ। ੧੪. ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਮੂਰਖਤਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥੧੬੭॥ ੧੫. ਘਰ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤ ਚਿਤ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹਨ। ੧੬. ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ ਵੀ ਆਜਜ਼ (ਮੁਹਤਾਜ) ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੧੬੮॥

੧੭. ਅਨਝੰਝ ਗਾਤ ॥ ਅਨਰੰਜ ਬਾਤ ॥ ੧੮. ਅਨਟੁਟ ਭੰਡਾਰ ॥ ਅਨਠਟ ਅਪਾਰ ॥੧੬੯॥ ੧੯. ਆਡੀਠ ਧਰਮ ॥ ਅਤਿ ਢੀਠ ਕਰਮ ॥ ੨੦. ਅਣਬ੍ਰਣ ਅਨੰਤ ॥ ਦਾਤਾ ਮਹੰਤ ॥੧੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਾਤ=ਸਰੀਰ। ਅਨਠਟ=ਨਾ ਥਾਪੇ ਜਾਣਾ। ਅਤਿ ਢੀਠ=ਅਮੇਟ। ਬ੍ਰਣ=ਪੜਦਾ।

ਅਰਥ—੧੭. ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਗੁੱਸੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ੧੮. ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਉਸ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਅਪਾਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਥਾਪਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੧੬੯॥

੧੯. ਵੇਖ ਕੇ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ, ਵੱਡੇ ਅਮੇਟ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਹਨ । ੨੦. ਬੇਅੰਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੜਦੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਦਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ ॥੧੭੦॥

ਹਰਿਬੋਲਮਨਾ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਕਰੁਣਾਲਯ ਹੈਂ ॥ ਅਰਿ ਘਾਲਯ ਹੈਂ ॥
੨. ਖਲ ਖੰਡਨ ਹੈਂ ॥ ਮਹਿ ਮੰਡਨ ਹੈਂ ॥੧੭੧॥
੩. ਜਗਤੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ ॥ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ ॥ ੪. ਕਲਿ ਕਾਰਣ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬ ਉਬਾਰਣ ਹੈਂ ॥੧੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਰੁਣਾਲਯ=(ਕਰੁਣ+ਆਲਯ) ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਘਰ । ਖਲ=ਮੂਰਖ, ਪਾਪੀ ।

ਅਰਥ—੧. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੨. ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਧਰਤੀ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੭੧॥ ੩. ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਵੱਡਾ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈਂ ॥ ੪. ਜਾਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੭੨॥

੫. ਧ੍ਰਿਤ ਕੇ ਧ੍ਰਣ ਹੈਂ ॥ ਜਗ ਕੇ ਕ੍ਰਣ ਹੈਂ ॥ ੬. ਮਨ ਮਾਨਿਯ ਹੈਂ ॥ ਜਗ ਜਾਨਿਯ ਹੈਂ ॥੧੭੩॥ ੭. ਸਰਬੰ ਭਰ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬੰ ਕਰ ਹੈਂ ॥ ੮. ਸਰਬ ਪਾਸਿਯ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬ ਨਾਸਿਯ ਹੈਂ ॥੧੭੪॥

ਅਰਥ—੫. ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਧਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੬. ਮਨ ਦੇ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੈਂ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਾਨਣੇ ਯੋਗ ਹੈਂ ॥੧੭੩॥ ੭. ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਰਦਾ ਹੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਨਾਉਂਦਾ ਹੈਂ। ੮. ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈਂ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ॥੧੭੪॥

੯. ਕਰੁਣਾਕਰ ਹੈਂ ॥ ਬਿਸ੍ਵੰਭਰ ਹੈਂ ॥ ੧੦. ਸਰਬੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ ॥ ਜਗਤੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ ॥੧੭੫॥ ੧੧. ਬ੍ਰਹਮੰਡਸ ਹੈਂ ॥ ਖਲ ਖੰਡਸ ਹੈਂ ॥ ੧੨. ਪਰ ਤੇ ਪਰ ਹੈਂ ॥ ਕਰੁਣਾਕਰ ਹੈਂ ॥੧੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਰੁਣਾਕਰ=(ਕਰੁਣ+ਆਕਾਰ) ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਖਾਨ। ਬਿਸਵ=ਸੰਸਾਰ।

ਅਰਥ—੯. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਖਾਨ ਹੈਂ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੦. ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈਂ, ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ॥੧੭੫॥ ੧੧. ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੨. ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਖਾਨ ਹੈਂ ॥੧੭੬॥

੧੩. ਅਜਪਾ ਜਪ ਹੈਂ ॥ ਅਥਪਾ ਥਪ ਹੈਂ ॥ ੧੪. ਅਕ੍ਰਿਤਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥੧੭੭॥ ੧੫. ਅਮ੍ਰਿਤਾ ਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥ ਕਰਣਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥ ੧੬. ਅਕ੍ਰਿਤਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥ ਧਰਣੀ ਧ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥੧੭੮॥

ਅਰਥ—੧੩. ਜਾਪ ਤੋਂ ਅਜਾਪ ਹੈਂ, ਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਅਥਾਪ ਹੈਂ। ੧੪. ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤੇਰੀ ਬਨਾਵਟ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥੧੭੭॥ ਤੂੰ ਆਪ ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੬. ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇਰਾ ਕਰਮ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੭੮॥

੧੭. ਅਮ੍ਰਿਤੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ ॥ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ ॥ ੧੮. ਅਕ੍ਰਿਤਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥ ਅਮ੍ਰਿਤਾ ਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥੧੭੯॥ ੧੯. ਅਜਬਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥ ਅਮ੍ਰਿਤਾ ਅਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥ ੨੦. ਨਰ ਨਾਇਕ ਹੈਂ ॥ ਖਲ ਘਾਇਕ ਹੈਂ ॥੧੮੦॥

ਅਰਥ—੧੭. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈਂ। ੧੮. ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਹਨ, ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈਂ ॥੧੭੯॥ ੧੯. ਅਚਰਜ ਕੰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ। ੨੦. ਮਨੁਖਾਂ ਦਾ ਪੇਸ਼ਵਾ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੧੮੦॥

੨੧. ਬਿਸ੍ਵੰਭਰ ਹੈਂ ॥ ਕਰੁਣਾਲਯ ਹੈਂ ॥ ੨੨. ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਇਕ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬ ਪਾਇਕ ਹੈਂ ॥੧੮੧॥ ੨੩. ਭਵ ਭੰਜਨ ਹੈਂ ॥ ਅਰਿ ਗੰਜਨ ਹੈਂ ॥ ੨੪. ਰਿਪੁ ਤਾਪਨ ਹੈਂ ॥ ਜਪੁ ਜਾਪਨ ਹੈਂ ॥੧੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਇਕ=ਦਾਸ । ਰਿਪੁ=ਦੁਸ਼ਮਨ । ਭਵ=ਚੁਰਾਸੀ ।

ਅਰਥ—੨੧. ਜਗਤ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ । ੨੨. ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ । ਸਾਰੇ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਹਨ ॥੧੯੧॥ ੨੩. ਚੁਰਾਸੀ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ੨੪. ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ । ਆਪਣਾ ਜਾਪ ਆਪ ਹੀ ਜਪਵਾਂਦਾ ਹੈਂ ॥੧੯੨॥

੨੫. ਅਕਲੰ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥ ੨੬. ਕਰਤਾ ਕਰ ਹੈਂ ॥ ਹਰਤਾ ਹਰਿ ਹੈਂ ॥੧੯੩॥ ੨੭. ਪਰਮਾਤਮ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬਾਤਮ ਹੈਂ ॥ ੨੮. ਆਤਮ ਬਸ ਹੈਂ ॥ ਜਸ ਕੇ ਜਸ ਹੈਂ ॥੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਕਲੰ ਕ੍ਰਿਤ=ਅਕਲ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਹਰਤਾ=(ਜਗਤ ਦੇ) ਨਾਸਕ ।

ਅਰਥ— ੨੫. ਅਕਲ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ੨੬. ਜਗਤ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈਂ । ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਸਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸਕ ਹੈਂ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਤੱਤ ਆਦਿਕ ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ, ਇਹ ਉਸੇ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੋਗਾਦਿਕ ਜਿੰਨੇ ਵਸੀਲੇ ਤੇ ਮੌਤ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈਂ । ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ : ਨਮੋ ਰੋਗ ਰੋਗੇ ॥ ਨਮੋ ਕਾਲ ਕਾਲੇ ॥੧੯੩॥ ੨੭. ਵੱਡਾ ਅਤਮਾ ਹੈਂ । ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਹੈਂ । ੨੮. ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੈਂ । ਜਸ ਦਾ ਵੀ ਜਸ ਹੈਂ ॥੧੯੪॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

੧. ਨਮੋ ਸੂਰਜ ਸੂਰਜੇ ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ ॥ ੨. ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੇ ॥ ੩. ਨਮੋ ਅੰਧਕਾਰੇ ਨਮੋ ਤੇਜ ਤੇਜੇ ॥ ੪. ਨਮੋ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬ੍ਰਿੰਦੇ ਨਮੋ ਬੀਜ ਬੀਜੇ ॥੧੯੫॥

ਅਰਥ—੧. ਸੂਰਜ ਦੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾ ਹੈ। ੨. ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੩. ਵੱਡੇ ਹਨੇਰੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੰਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੪. ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੯੫॥

੫. ਨਮੋ ਰਾਜਸੰ ਤਾਮਸੰ ਸਾਂਤ ਰੂਪੇ ॥ ੬. ਨਮੋ ਪਰਮ ਤੱਤੰ ਅਤੱਤੰ ਸਰੂਪੇ ॥ ੭. ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇ ਨਮੋ ਗਿਆਨ ਗਿਆਨੇ ॥ ੮. ਨਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੇ ਨਮੋ ਧਿਆਨ ਧਿਆਨੇ ॥੧੯੬॥

ਅਰਥ—੫. ਰਜੋ ਤਮੋ ਤੇ ਸਤੋ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੬. ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਪਰਮ ਤੱਤ੍ਵ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੭. ਜੋਗ ਦੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੮. ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੯੬॥

੯. ਨਮੋ ਜੁਧ ਜੁਧੇ ਨਮੋ ਗਿਆਨ ਗਿਆਨੇ ॥

੧੦. ਨਮੋ ਭੋਜ ਭੋਜੇ ਨਮੋ ਪਾਨ ਪਾਨੇ ॥ ੧੧. ਨਮੋ ਕਲਹ ਕਰਤਾ ਨਮੋ ਸਾਂਤ ਰੂਪੇ ॥ ੧੨. ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੇ ਅਨਾਦੰ ਬਿਭੂਤੇ ॥੧੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭੋਜ=ਖੁਰਾਕ । ਪਾਨ=ਪਾਣੀ । ਕਲਹ=ਲੜਾਈ । ਬਿਭੂਤ=ਪਦਾਰਥ ।

ਅਰਥ—੯. ਜੁਧ ਦੇ ਜੁਧ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੧੦. ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੧੧. ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, (ਲੜਾਈ ਹਟਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਸ਼ਾਂਤ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੧੨. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਮੁਢ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੯੭॥

੧੩. ਕਲੰਕਾਰ ਰੂਪੇ ਅਲੰਕਾਰ ਅਲੰਕੇ ॥ ੧੪. ਨਮੋ ਆਸ ਆਸੇ ਨਮੋ ਬਾਂਕ ਬੰਕੇ ॥ ੧੫. ਅਭੰਗੀ ਸਰੂਪੇ ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ ॥ ੧੬. ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਲੇ ਅਨੰਗੀ ਅਕਾਮੇ ॥੧੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਲੰ=ਤਾਕਤ । ਅਲੰਕਾਰ=ਗਹਿਣਾ । ਅਲੰਕੇ= ਗਹਿਣੇ । ਆਸ=ਮੂੰਹ ।

ਅਰਥ—੧੩. ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਤੋਂ ਹੀ ਤਾਕਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੧੪. ਮੂੰਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸੋਹਣਿਆਂ ਤੋਂ ਸੋਹਣੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ੧੫. ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ

ਹੈ । ੧੬. ਤਿੰਨਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸਕ, ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੧੮੮॥

ਏਕ ਅਛਰੀ ਛੰਦ ॥

੧. ਅਜੈ ॥ ਅਲੈ ॥ ਅਭੈ ॥ ਅਬੈ ॥੧੮੯॥ ੨. ਅਭੂ ॥ ਅਜੂ ॥ ਅਨਾਸ ॥ ਅਕਾਸ ॥੧੯੦॥ ੩. ਅਗੰਜ ॥ ਅਭੰਜ ॥ ਅਲੱਖ ॥ ਅਭੱਖ ॥੧੯੧॥ ੪. ਅਕਾਲ ॥ ਦਿਆਲ ॥ ਅਲੇਖ ॥ ਅਭੇਖ ॥੧੯੨॥

ਅਰਥ—੧. ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥੧੮੯॥ ੨. ਜੰਮਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਕਾਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ॥੧੯੦॥ ੩. ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਟੁਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਤੇ ਕਾਲ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥੧੯੧॥ ੪. ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਦਿਆਲੂ ਹੈ, ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਭੇਖਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ॥੧੯੨॥

੫. ਅਨਾਮ ॥ ਅਕਾਮ ॥ ਅਗਾਹ ॥ ਅਢਾਹ ॥੧੯੩॥ ੬. ਅਨਾਥੇ ॥ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥ ਅਜੋਨੀ ॥ ਅਮੋਨੀ ॥੧੯੪॥ ੭. ਨ ਰਾਗੇ ॥ ਨ ਰੰਗੇ ॥ ਨ ਰੂਪੇ ॥ ਨ ਰੇਖੇ ॥੧੯੫॥ ੮. ਅਕਰਮੰ ॥ ਅਭਰਮੰ ॥ ਅਗੰਜੇ ॥ ਅਲੇਖੇ ॥੧੯੬॥

ਅਰਥ—੫. ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਢਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੧੯੩॥ ੬. ਉਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ, ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਚੁਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ॥੧੯੪॥ ੭. ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਰੇਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੧੯੫॥ ੮. ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ॥੧੯੬॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

੧. ਨਮਸਤੁਲ ਪ੍ਰਣਾਮੇ ਸਮਸਤੁਲ ਪ੍ਰਣਾਸੇ ॥
੨. ਅਗੰਜੁਲ ਅਨਾਮੇ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸੇ ॥
੩. ਨ੍ਰਿਕਾਮੰ ਬਿਭੂਤੇ ਸਮਸਤੁਲ ਸਰੂਪੇ ॥ ੪. ਕੁਕਰਮੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ਸੁਧਰਮੰ ਬਿਭੂਤੇ ॥੧੯੭॥

ਅਰਥ—੧. ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨. ਅਤੇ ਜੋ ਆਪ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ੩. ਧਨ-ਦੌਲਤ ਦੀ ਇਛਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੪. ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸਕ ਅਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਹੀ ਜਿਸ ਦੀ ਦੌਲਤ ਹੈ ॥੧੯੭॥

੫. ਸਦਾ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ ਸੱਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ॥
੬. ਕਰੀਮੁਲ ਕੁਨਿੰਦਾ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸੀ ॥
੭. ਅਜਾਇਬ ਬਿਭੂਤੇ ਗਜਾਇਬ ਗਨੀਮੇ ॥

੮. ਹਰੀਅੰ ਕਰੀਅੰ ਕਰੀਮੁਲ ਰਹੀਮੇ ॥੧੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਤ੍ਰ=ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ। ਕਰੀਮੁਲ=ਬਖਸ਼ਸ਼। ਕੁਨਿੰਦਾ=ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਗਜਾਇਬ=ਕਹਿਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਗਨੀਮ=ਦੁਸ਼ਟ।

ਅਰਥ—੫. ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਤ-ਚਿਤ-ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸਕ ਹੈ। ੬. ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ੭. ਅਚਰਜ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਉਤੇ ਕਹਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੮. ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੈ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ ॥੧੯੮॥

੯. ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਰਤੀ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਭੁਗਤੇ ॥
੧੦. ਸੁਯੰਭਵ ਸੁਭੰ ਸਰਬ ਦਾ ਸਰਬ ਜੁਗਤੇ ॥
੧੧. ਦੁਕਾਲੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ਦਿਆਲੰ ਸਰੂਪੇ ॥
੧੨. ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗੇ ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ ॥੧੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਤੁਰ ਚਕ੍ਰ=ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ। ਸੁਭੰ=ਉੱਤਮ। ਦੁਕਾਲੰ=ਬੁਰਾ ਸਮਾਂ, ਬਿਪਤਾ।

ਅਰਥ—੯. ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧੦. ਆਪਣੇ ਆਪ ਉੱਤਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੧. ਬਿਪਤਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦਿਆਲੂ ਸਰੂਪ ਹੈ। ੧੨. ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ॥੧੯੯॥

☯ ☯ ☯

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸ੍ਵਯੇ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦ ॥

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸ੍ਵਯੇ ॥

੧. ਸ੍ਰਾਵਗ ਸੁੱਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ ਦੇਖਿ ਫਿਰਿਓ ਘਰ ਜੋਗ ਜਤੀ ਕੇ ॥ ੨. ਸੂਰ ਸੁਰਾਰਦਨ ਸੁੱਧ ਸੁਧਾਦਿਕ ਸੰਤ ਸਮੂਹ ਅਨੇਕ ਮਤੀ ਕੇ ॥ ੩. ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸ ਕੋ ਦੇਖਿ ਰਹਿਓ ਮਤ ਕੋਊ ਨ ਦੇਖੀਅਤ ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ ਕੇ ॥ ੪. ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੂ ਤੇ ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ ਏਕ ਰਤੀ ਕੇ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ੍ਰਾਵਗ=ਸਰੇਵੜੇ, ਜੈਨੀ। ਸੁਧ=ਸੋਧੀ, ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ। ਸਿਧਾਨ=ਸਿਧ, ਸਿਧੀਆਂ ਵਾਲੇ। ਸੁਰਾਰਦਨ=[ਸੁਰ+ਅਰਦਨ] ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦਿ। ਸੁਧ=ਦੇਵਤੇ। ਸੁਧਾਦਿਕ=ਸੁਧ ਆਦਿਕ। ਭਾਇ=ਸ਼ਰਧਾ। ਰਤੀ=ਪ੍ਰੀਤੀ।

ਅਰਥ—੧. ਸਰੇਵੜੇ, ਸੋਧੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਧਾਂ ਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਜਤੀਆਂ

ਦੇ ਘਰ ਫਿਰ ਵੇਖੇ ਹਨ। ੨. ਸੂਰਮੇ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪੂਜਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਤਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤ। ੩. ਗੱਲ ਕੀ ਦੇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪੁਚਾਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਿਆ। ੪. ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਤੋਂ ਹੀਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਰੱਤੀ ਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ॥੧॥

੧. ਮਾਤੇ ਮਤੰਗ ਜਰੇ ਜਰ ਸੰਗ ਅਨੂਪ ਉਤੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸਵਾਰੇ॥ ੨. ਕੋਟ ਤੁਰੰਗ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਕੂਦਤ ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਕੋ ਜਾਤ ਨਿਵਾਰੇ॥ ੩. ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ ਕੇ ਭੂਪ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਨਿਆਵਤ ਸੀਸ ਨ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ॥ ੪. ਏਤੇ ਭਏ ਤੁ ਕਹਾ ਭਏ ਭੂਪਤਿ ਅੰਤ ਕੋ ਨਾਂਗੇ ਹੀ ਪਾਂਇ ਪਧਾਰੇ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਤੰਗ=ਹਾਥੀ। ਉਤੰਗ=ਉੱਚੇ ਕੱਦਾਂ ਵਾਲੇ। ਤੁਰੰਗ=ਘੋੜੇ। ਕੁਰੰਗ=ਹਰਨ। ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ=ਬਹੁਤ ਬਲ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—੧. ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਜੜੇ ਹੋਏ, ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਉੱਚੇ ਕੱਦਾਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਵਾਰੇ ਹੋਣ। ੨. ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਘੋੜੇ ਹਰਨਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁੱਦਨ ਅਤੇ ਦੌੜਨ ਵਿਚ ਹਵਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਛਡ ਜਾਣ। ੩. ਬਹੁਤ ਬਲ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਣ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਏਨੇ ਹੋਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ

ਸਕਦੀ। ੪. ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਵੀ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਅੰਤ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਹੀ ਤੁਰ ਗਏ ॥੨॥

੧. ਜੀਤ ਫਿਰੈ ਸਭ ਦੇਸ ਦਿਸਾਨ ਕੋ ਬਾਜਤ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਨਗਾਰੇ ॥ ੨. ਗੁੰਜਤ ਗੂੜ ਗਜਾਨ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਹਿੰਸਤ ਹੈਂ ਹਯਰਾਜ ਹਜਾਰੇ ॥ ੩. ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਕੇ ਭੂਪਤ ਕਉਨੁ ਗਨੈ ਨਹੀਂ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੪. ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਭਜੇ ਬਿਨੁ ਅੰਤ ਕਉ ਅੰਤ ਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁੰਜਤ=ਝੂਲਨਾ। ਗੂੜ=ਦੁਰਲਭ। ਹਯਰਾਜ=ਰਾਜ ਘੋੜੇ, ਕੋਤਲ ਘੋੜੇ। ਹਿੰਸਤ=ਹਿਣਕਦੇ। ਗਜਾਨ=ਹਾਥੀ।

ਅਰਥ—੧. ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦਿਸਾਂਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਮੁੜੇ। ੨. ਘਰ ਅੱਗੇ ਦੁਰਲੱਭ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹਾਥੀ ਝੂਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਕੋਤਲ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਹਨ। ੩. ਤਿੰਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁਕੇ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਗਿਣੇ ? ਉਹ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ੪. ਪਰ ਸੋਭਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਪੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਜਮਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ॥੩॥

੧. ਤੀਰਥ ਨਾਨ ਦਇਆ ਦਮ ਦਾਨ ਸੁ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਅਨੇਕ ਬਿਸੇਖੈ ॥ ੨. ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ

ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ ਜਮੀਨ ਜਮਾਨ ਸਬਾਨ ਕੇ ਪੇਖੈ ॥ ੩. ਪਉਨ ਅਹਾਰ ਜਤੀ ਜਤਧਾਰ ਸਬੈ ਸੁ ਬਿਚਾਰ ਹਜਾਰ ਕ ਦੇਖੈ ॥ ੪. ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਭਜੇ ਬਿਨੁ ਭੂਪਤਿ ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ ਏਕ ਨ ਲੇਖੈ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਮ=ਇੰਦਰੇ ਰੋਕਣੇ। ਜਮਾਨ=ਜ਼ਮਾਨਾ, ਸਮਾਂ। ਪੇਖੈ= ਵੇਖ ਲੈਣਾ, ਗਿਆਤਾ ਹੋਣਾ।

ਅਰਥ—੧. ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਉਣਾ, ਦਇਆ ਤੇ ਦਮ ਕਰਨਾ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸੰਜਮ ਤੇ ਨੇਮ ਕਰਨੇ। ੨. ਵੇਦ, ਪੁਰਾਨ, ਕੁਰਾਨ ਆਦਿਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਉਤਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣਾ। ੩. ਪੌਣ ਅਹਾਰੀ ਹੋਣਾ ਜਤੀ ਹੋ ਕੇ ਜਤ ਧਾਰ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਰਮ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਰ ਲਏ, ਪਰ। ੪. ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਪੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਿਛੇ ਦੱਸੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ॥੪॥

੧. ਸੁੱਧ ਸਿਪਾਹ ਦੁਰੰਤ ਦੁਬਾਹ ਸੁ ਸਾਜ ਸਨਾਹ ਦੁਰਜਾਨ ਦਲੈਂਗੇ ॥ ੨. ਭਾਰੀ ਗੁਮਾਨ ਭਰੇ ਮਨ ਮੈਂ ਕਰ ਪਰਬਤ ਪੰਖ ਹਲੇ ਨ ਹਲੈਂਗੇ ॥ ੩. ਤੋਰਿ ਅਰੀਨ ਮਰੋਰਿ ਮਵਾਸਨ

ਮਾਤੇ ਮਤੰਗਨਿ ਮਾਨ ਮਲੈਂਗੇ ॥ ੪. ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨੁ ਤਿਆਗਿ ਜਹਾਨ ਨਿਦਾਨ ਚਲੈਂਗੇ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁੱਧ=ਸਚੇ । ਦੁਰੰਤ=ਮੁਸ਼ਕਲ ਜਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ । ਦੁਬਾਹ=ਦੋਹਾਂ ਬਾਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਾਲੇ । ਅਰੀਨ=ਦੁਸ਼ਮਨ । ਮਵਾਸਨ=ਆਕੀ । ਮਤੰਗਨ=ਹਾਥੀਆਂ ।

ਅਰਥ—੧. ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਜਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੁਬਾਹੀਏ ਸੱਚੇ ਸੂਰਮੇ, ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜ ਕੇ ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੇ । ੨. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਗੁਮਾਨ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹੋਣ ਕਿ ਪਰਬਤ ਤਾਂ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਜਾਣ ਪਰ ਅਸੀਂ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹਿਲਾਂਗੇ । ੩. ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਆਂਗੇ, ਆਕੀਆਂ ਦੀ ਗਿੱਚੀ ਮਰੋੜ ਦਿਆਂਗੇ ਅਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਲੁਟ ਸੁਟਾਂਗੇ । ੪. ਸੋਭਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਐਡੇ ਬਹਾਦਰ ਵੀ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ॥੫॥

੧. ਬੀਰ ਅਪਾਰ ਬਡੇ ਬਰਿਆਰ ਅਬਿਚਾਰਹਿ ਸਾਰ ਕੀ ਧਾਰ ਭਛੱਯਾ ॥ ੨. ਤੋਰਤ ਦੇਸ ਮਲਿੰਦ ਮਵਾਸਨ ਮਾਤੇ ਗਜਾਨ ਕੇ ਮਾਨ ਮਲੱਯਾ ॥ ੩. ਗਾੜ੍ਹੇ ਗੜ੍ਹਾਨ ਕੋ ਤੋੜਨਹਾਰ ਸੁ ਬਾਤਨ ਹੀਂ ਚਕ ਚਾਰ ਲਵੱਯਾ ॥ ੪

ਸਾਹਿਬੁ ਸ੍ਰੀ ਸਭ ਕੋ ਸਿਰਨਾਇਕ ਜਾਚਕ ਅਨੇਕ ਸੁ ਏਕ ਦਿਵੱਯਾ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰਿਆਰ=ਬਲਵਾਨ । ਅਬਿਚਾਰਹਿ=ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ । ਸਾਰ=ਲੋਹਾ, ਸ਼ਸਤਰ । ਮਲਿੰਦ=ਮਲ ਸੁਟਨਾ । ਗਜਾਨ=ਹਾਥੀਆਂ । ਗੜਾਨ=ਕਿਲ੍ਹੇ । ਨਾਇਕ=ਮਾਲਕ । ਦਿਵੱਯਾ=ਦਾਤਾ ।

ਅਰਥ—੧. ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਜੋ ਵੱਡੇ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ । ੨. ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਕਰ ਕੇ ਆਕੀਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਨਾਹ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨ ਮਲ ਸੁਟਦੇ ਹਨ । ੩. ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਚੌਂਹ ਚੱਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ੪. ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਇਕੋ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ॥੬॥

੧. ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਨਿਸਾਚਰ ਭੂਤ ਭਵਿਖ ਭਵਾਨ ਜਪੈਂਗੇ ॥ ੨. ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ ਪਲ ਹੀ ਪਲ ਮੈ ਸਭ ਥਾਪ ਥਪੈਂਗੇ ॥ ੩. ਪੁੰਨ ਪ੍ਰਤਾਪਨ ਬਾਢ ਜੈਤ ਧੁਨ ਪਾਪਨ ਕੇ ਬਹੁ ਪੁੰਜ ਖਪੈਂਗੇ ॥ ੪. ਸਾਧ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਫਿਰੈਂ ਜਗ ਸਤ੍ਰੂ ਸਭੈ ਅਵਲੋਕ ਚਪੈਂਗੇ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਨਵ=ਦੈਂਤ । ਫਨਿੰਦ=ਸੇਸ ਨਾਗ । ਨਿਸਾਚਰ=ਰਾਤ

ਨੂੰ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ, ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਜਾਂ ਚੋਰ ਡਾਕੂ । ਪੁੰਜ=ਟੋਲੇ, ਝੁੰਡ । ਅਵਿਲੋਕ=ਵੇਖ ਕੇ । ਚਪੈਂਗੇ=ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ । ਪੁੰਨ=ਚੰਗੇ ਕੰਮ ।

ਅਰਥ—੧. ਦੈਂਤ ਦੇਵਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਿਛੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਜਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਜਪਣਗੇ । ੨. ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜੀਵ ਹਨ ਪਲ ਦੀ ਪਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਥਾਪਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਥਾਪ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ੩. ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਧੇਗਾ, ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜੇਗਾ ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ੪. ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਖੁਸ਼ ਫਿਰਨਗੇ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ॥੭॥

ਸਿਧਾਂਤ—ਇਸ ਸਵੱਯੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਦਿਕ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ 'ਸੰਤ' ਸਿਖ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰੇ, ਨੇਕੀ ਦੇ ਪੁੰਜ, ਉਪਕਾਰੀ ਜੀਊੜੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਚਮਕੇਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ।

ਇਸ ਸਵੱਯੇ ਵਿਚ 'ਸੰਤ' ਪਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਗੁਰ-ਸਿਖਾਂ-ਖਾਲਸੇ' ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ :

ਸੰਤ ਭਗਤ ਗੁਰ ਸਿਖ ਹੈਂ ਜਗ ਤਾਰਨ ਆਏ ॥ [ਵਾਰ ੪੧

੧. ਮਾਨਵ ਇੰਦ੍ਰ ਗਜਿੰਦ੍ਰ ਨਰਾਧਪ ਜੌਨ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਕੋ ਰਾਜ ਕਰੈਂਗੇ ॥ ੨. ਕੋਟਿ ਇਸਨਾਨ ਗਜਾਦਿਕ ਦਾਨ ਅਨੇਕ ਸੁਅੰਬਰ

ਸਾਜ ਬਰੈਂਗੇ ॥ ੩. ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੇਸਰ ਬਿਸਨ ਸਚੀਪਤਿ ਅੰਤ ਫਸੇ ਜਮ ਫਾਸ ਪਰੈਂਗੇ ॥ ੪. ਜੇ ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸ ਹੈਂ ਪਗ ਤੇ ਨਰ ਫੇਰ ਨ ਦੇਹ ਧਰੈਂਗੇ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਾਨਵ=ਮਨੁੱਖ । ਗਜਿੰਦ੍ਰ=ਰਾਜ ਹਾਥੀ । ਨਰਾਧਪ= ਰਾਜੇ । ਸੁਅੰਬਰ=ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਾਰਨਾ । ਸਚੀਪਤਿ=(ਸਚੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ) ਇੰਦਰ ।

ਅਰਥ—੧. ਮਨੁੱਖ, ਇੰਦਰ, ਰਾਜ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਰਾਜੇ ਜੋ ਵੀ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰਨਗੇ । ੨. ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਹਾਥੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਸੁਯੰਬਰਾਂ ਦੇ ਸਾਜ ਵਿਚ ਵਰੇ ਜਾਣ । ੩. ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਇਤਿਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਣਗੇ । ੪. ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ 'ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ' ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪਏ ਹਨ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਫਿਰ ਕਦੇ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨਗੇ, ਅਰਥਾਤ ਜਨਮ ਜਾਲ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ॥੮॥

੧. ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਦੋਊ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦ ਕੈ ਬੈਠਿ ਰਹਿਓ ਬਕ ਧਿਆਨ ਲਗਾਇਓ ॥ ੨. ਨ੍ਹਾਤ ਫਿਰਿਓ ਲੀਏ ਸਾਤ ਸਮੁਦ੍ਰਨਿ ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਇਓ ॥ ੩. ਬਾਸ ਕੀਓ

ਬਿਖਿਆਨ ਸੋਂ ਬੈਠ ਕੈ ਐਸੇ ਹੀ ਐਸੇ ਸੁ ਬੈਸ ਬਿਤਾਇਓ ॥ ੪. ਸਾਚੁ ਕਹੋਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲੋਚਨ=ਅੱਖਾਂ । ਬਕ=ਬਗਲਾ । ਬਿਖਿਆਨ=ਸਿੰਙਾਂ ਵਾਲੇ । ਸੋ=ਵਾਂਗੂੰ । ਬੈਸ=ਉਮਰ ।

ਅਰਥ—੧. ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਬਗਲੇ ਵਾਂਗੂੰ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਲਿਆ ? ੨ ਨ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤਕ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਫਿਰਿਆ, ਲੋਕ, ਗਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵੀ ਗਵਾ ਲਿਆ । ੩. ਸਿੰਙਾਂ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਵਾਸਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਇਉਂ ਹੀ ਉਮਰ ਗਵਾ ਲਈ । ੪. ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਸੁਣ ਲਵੋ, ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਇਆ ਹੈ ॥੯॥

੧. ਕਾਹੂ ਲੈ ਪਾਹਨ ਪੂਜ ਧਰਯੋ ਸਿਰ ਕਾਹੂ ਲੈ ਲਿੰਗ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ ॥ ੨. ਕਾਹੂ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ਅਵਾਚੀ ਦਿਸਾ ਮਹਿ ਕਾਹੂ ਪਛਾਹ ਕੋ ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਓ ॥ ੩. ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ ॥ ੪. ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਹਨ=ਪੱਥਰ (ਸਾਲਗਰਾਮ) । ਲਿੰਗ=ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ । ਅਵਾਚੀ=ਦੱਖਣ । ਦਿਸਾ=ਪਾਸਾ । ਪਛਾਹ=ਲਹਿੰਦਾ । ਮ੍ਰਿਤਾਨ=ਮੁਰਦਿਆਂ (ਕਬਰਾਂ) । ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ=ਝੂਠੇ ਕੰਮ ।

ਅਰਥ—੧. ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣਾ ਹੀ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਨੂੰ ਗਲ ਵਿਚ ਲਮਕਾ ਲਿਆ ਹੈ । ੨. ਕਿਸੇ ਨੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਲਹਿੰਦੇ ਵਲ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ (ਸਜਦਾ ਕਰਦਾ) ਹੈ । ੩. ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਤਾਂ ਬੁਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਭੱਜਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੪. ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਝੂਠੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਜੀ ਦਾ ਭੇਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦ ॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ॥ ਚੌਪਈ ॥

੧. ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ ॥ ੨. ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਚਿਤ ਕੀ ਇੱਛਾ ॥ ੩. ਤਵ ਚਰਨਨ ਮਨ ਰਹੈ ਹਮਾਰਾ ॥ ੪. ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ=ਪਾਲਨਾ ।

ਅਰਥ—੧. ਆਪਨਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ । ੨. ਸਾਡੇ ਚਿਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ । ੩. ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਨ ਲੱਗਾ ਰਹੇ, ਇਹੋ ਸਾਡੀ ਇੱਛਾ ਹੈ । ੪. ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਸਾਡੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰੋ ॥੧॥

੧. ਹਮਰੇ ਦੁਸਟ ਸਭੈ ਤੁਮ ਘਾਵਹੁ ॥ ੨. ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਮੋਹਿ ਬਚਾਵਹੁ ॥ ੩. ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮੋਰੋ ਪਰਿਵਾਰਾ ॥ ੪. ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਸਭੈ

ਕਰਤਾਰਾ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰੋ । ੨. ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾਓ । ੩. ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਵਾਰ ਸੁਖੀ ਵੱਸੇ । ੪. ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਵਾਰ ਹਨ ॥੨॥

੧. ਮੈ ਰੱਛਾ ਨਿਜ ਕਰ ਦੈ ਕਰਿਯੈ ॥ ੨. ਸਭ ਬੈਰਨ ਕੋ ਆਜ ਸੰਘਰਿਯੈ ॥ ੩. ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਹਮਾਰੀ ਆਸਾ ॥ ੪. ਤੋਰ ਭਜਨ ਕੀ ਰਹੈ ਪਿਆਸਾ ॥੩॥

ਅਰਥ—੧. ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ । ੨. ਕਾਮ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜੋ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਓ । ੩. ਮੇਰੀ ਆਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ । ੪. ਤੁਹਾਡੇ ਭਜਨ ਦੀ ਹੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤਰੇਹ ਲੱਗੀ ਰਹੇ ॥੩॥

੧. ਤੁਮਹਿ ਛਾਡਿ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਧਿਯਾਊਂ ॥ ੨. ਜੋ ਬਰ ਚਹੋਂ ਸੁ ਤੁਮ ਤੇ ਪਾਊਂ ॥ ੩. ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਹਮਾਰੇ ਤਾਰੀਅਹਿ ॥ ੪. ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਸਤ੍ਰੁ ਹਮਾਰੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ॥੪॥

ਅਰਥ—੧. ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਪਾਂਗਾ । ੨. ਜੋ ਵਰ ਚਾਹਾਂਗਾ, ਉਹ ਤੁਹਾਥੋਂ ਹੀ ਪਾਵਾਂਗਾ । ੩. ਸਾਡੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰੋ । ੪. ਸਾਡੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰੋ ॥੪॥

੧. ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਮੁਝੈ ਉਬਰਿਯੈ ॥ ੨. ਮਰਨ

ਕਾਲ ਕਾ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਰਿਯੈ ॥ ੩. ਹੂਜੋ ਸਦਾ ਹਮਾਰੇ ਪੱਛਾ ॥ ੪. ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਜੂ ਕਰਿਯਹੁ ਰੱਛਾ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ । ਅਸਿਧੁਜ=[ਅਸਿ-ਤਲਵਾਰ+ਧੁਜ-ਝੰਡਾ] ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਝੰਡਾ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸਿਧੁਜ ਹੈ । ਅਰਥਾਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੌਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਿਧੁਜ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ—੧. ਅਪਨਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾਓ । ੨. ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰੋ । ੩. ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੋਵੋ । ੪. ਹੇ ਅਸਿਧੁਜ ਜੀ ! ਸਾਡੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ॥੫॥

੧. ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਮੁਹਿ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥ ੨. ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਪਿਯਾਰੇ ॥ ੩. ਦੀਨ ਬੰਧੁ ਦੁਸਟਨ ਕੇ ਹੰਤਾ ॥ ੪. ਤੁਮ ਹੋ ਪੁਰੀ ਚਤੁਰ ਦਸ ਕੰਤਾ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਤੁਰ ਦਸ=ਚੌਦਾਂ । ਕੰਤਾ=ਮਾਲਕ, ਸੁਆਮੀ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਰੱਖਨ ਵਾਲੇ ! ਮੈਨੂੰ ਰੱਖ ਲੈ । ੨. ਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹਾਈ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਮਾਲਕ । ੩. ਹੇ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ । ੪. ਤੂੰ ਹੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ॥੬॥

੧. ਕਾਲ ਪਾਇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਪੁ ਧਰਾ ॥ ੨. ਕਾਲ ਪਾਇ ਸਿਵ ਜੂ ਅਵਤਰਾ ॥ ੩. ਕਾਲ ਪਾਇ

ਕਰ ਬਿਸਨੁ ਪ੍ਰਕਾਸਾ ॥ ੪. ਸਕਲ ਕਾਲ ਕਾ ਕੀਆ ਤਮਾਸਾ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਾਲ=ਮੌਤ, ਮਾਰਨਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਕਾਲ ਹੈ (ਅੰਤ ਕਰਤ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਕਾਲਾ ॥ ਨਾਮ ਕਾਲ ਤਾਤੇ ਜਗ ਡਾਲਾ ॥) । ਬਪੁ=ਸਰੀਰ। ਅਵਤਰਾ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ।

ਅਰਥ—੧. ਅਕਾਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ । ੨. ਅਕਾਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੩. ਅਕਾਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ । ੪. ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥੭॥

੧. ਜਵਨ ਕਾਲ ਜੋਗੀ ਸਿਵ ਕੀਓ ॥ ੨. ਬੇਦ ਰਾਜ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੂ ਥੀਓ ॥ ੩. ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਲੋਕ ਸਵਾਰਾ ॥ ੪. ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਤਾਹਿ ਹਮਾਰਾ ॥੮॥

ਅਰਥ—੧. ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋਗੀ ਬਨਾਇਆ ਹੈ। ੨. ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ੩. ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ । ੪. ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੮॥

੧. ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗਤ ਬਨਾਯੋ ॥ ੨. ਦੇਵ ਦੈਤ ਜੱਛਨ ਉਪਜਾਯੋ ॥ ੩. ਆਦਿ

ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ॥ ੪. ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ॥੯॥

ਅਰਥ—੧. ਜਿਸ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਬਨਾਇਆ ਹੈ। ੨. ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਜੱਛਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੩. ਜੋ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤਕ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੪. ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਸਮਝੋ ॥੯॥

੧. ਨਮਸਕਾਰ ਤਿਸ ਹੀ ਕੋ ਹਮਾਰੀ॥ ੨. ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਜਿਨ ਆਪ ਸਵਾਰੀ॥ ੩. ਸਿਵਕਨ ਕੋ ਸਿਵਗੁਨ ਸੁਖ ਦੀਓ॥ ੪. ਸੱਤ੍ਰਨ ਕੋ ਪਲ ਮੋ ਬਧ ਕੀਓ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿਵਕਨ=ਸੇਵਕਾਂ। ਸਵਗੁਨ=ਸੌ ਹਿਸੇ, ਸੌ ਗੁਣਾਂ। ਬਧ=ਮਾਰਨਾ, ਨਾਸ ਕਰਨਾ।

ਅਰਥ—੧. ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੈ। ੨. ਜਿਸ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ੩. ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੁਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ੪. ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੧੦॥

੧. ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕੀ ਜਾਨਤ॥ ੨. ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨਤ॥ ੩. ਚੀਟੀ ਤੇ ਕੁੰਚਰ ਅਸਥੂਲਾ॥ ੪. ਸਭ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰ ਫੂਲਾ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁੰਚਰ=ਹਾਥੀ। ਅਸਥੂਲਾ=ਵੱਡਾ। ਫੂਲਾ=ਅਨੰਦ।

ਅਰਥ—੧. ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੨. ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ੩. ਨਿੱਕੀ ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਤੱਕ। ੪. ਸਭਨਾਂ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥੧੧॥

੧. ਸੰਤਨ ਦੁਖ ਪਾਏ ਤੇ ਦੁਖੀ ॥ ੨. ਸੁਖ ਪਾਏ ਸਾਧੁਨ ਕੇ ਸੁਖੀ ॥ ੩. ਏਕ ਏਕ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨੈਂ ॥ ੪. ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਪਟ ਪਟ ਕੀ ਜਾਨੈਂ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਘਟ=ਹਿਰਦਾ, ਦਿਲ। ਪਟ=ਪਰਦਾ, ਭੇਦ।

ਅਰਥ—੧. ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩. ਇਕ ਇਕ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ੪. ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਗੁੱਝੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ॥੧੨॥

੧. ਜਬ ਉਦਕਰਖ ਕਰਾ ਕਰਤਾਰਾ ॥ ੨. ਪ੍ਰਜਾ ਧਰਤ ਤਬ ਦੇਹ ਅਪਾਰਾ ॥ ੩. ਜਬ ਆਕਰਖ ਕਰਤ ਹੋ ਕਬਹੂੰ ॥ ੪. ਤੁਮ ਮੈ ਮਿਲਤ ਦੇਹ ਧਰ ਸਭਹੂੰ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਦਕਰਖ=ਫੈਲਾਨਾ, ਤਾਕਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ, ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਉਣਾ। ਆਕਰਖ=ਖਿਚ ਲੈਣਾ, ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੰਕੋਚ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਜੌਹਰ ਗੁਪਤ ਕਰਨੇ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਫੈਲਾਈ। ੨. ਤਦੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਅਪਾਰ ਹੀ ਦੇਹਾਂ ਧਾਰ ਲਈਆਂ। ੩. ਫਿਰ ਜਦ ਕਦੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਸਮੇਟ ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ ੪. ਸਭ ਦੇਹਧਾਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ ॥੧੩॥

੧. ਜੇਤੇ ਬਦਨ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਧਾਰੈ ॥ ੨. ਆਪੁ ਆਪਨੀ ਬੂਝ ਉਚਾਰੈ ॥ ੩. ਤੁਮ ਸਭ ਹੀ ਤੇ ਰਹਤ ਨਿਰਾਲਮ ॥ ੪. ਜਾਨਤ ਬੇਦ ਭੇਦ ਅਰ ਆਲਮ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਦਨ=ਸਰੀਰ। ਬੂਝ=ਸਮਝ। ਨਿਰਾਲਮ=ਅਲੱਗ। ਆਲਮ=ਵਿਦਵਾਨ, ਗਿਆਨੀ।

ਅਰਥ—੧. ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ੨. ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਤੇਰਾ ਜਸ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ। ੩. ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ੪. ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਭੇਤੀ ਤੇ ਆਲਮ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥੧੪॥

੧. ਨਿਰੰਕਾਰ ਨ੍ਰਿਬਿਕਾਰ ਨਿਰਲੰਭ ॥ ੨. ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦਿ ਅਸੰਭ ॥ ੩. ਤਾ ਕਾ ਮੂੜ੍ਹ ਉਚਾਰਤ ਭੇਦਾ ॥ ੪. ਜਾ ਕੋ ਭੇਵ ਨ ਪਾਵਤ ਬੇਦਾ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਰਲੰਭ=ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਅਨੀਲ=ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ—੧. ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਅਕਾਰ, ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਰਹਿਤ ਹੈ। ੨. ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ੩. ਮੂਰਖ ਬੰਦਾ ਉਸ ਦਾ ਭੇਤ ਦਸਦਾ ਹੈ। ੪. ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਵੇਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ॥੧੫॥

੧. ਤਾ ਕੋ ਕਰਿ ਪਾਹਨ ਅਨੁਮਾਨਤ ॥ ੨. ਮਹਾ ਮੂੜ੍ਹ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਤ ॥ ੩. ਮਹਾਦੇਵ ਕੋ ਕਹਤ ਸਦਾ ਸਿਵ ॥ ੪. ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਚੀਨਤ ਨਹਿ ਭਿਵ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਹਨ=ਪੱਥਰ । ਅਨੁਮਾਨਤ=ਅਨੁਮਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਧ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨ ਲੈਣਾ, ਵਿਚਾਰ ਲੈਣਾ । ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ।

ਅਰਥ—੧. ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਨ । ੨. ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਬੰਦੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ । ੩. ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੪. ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਦਾ ਭੇਦ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ॥੧੬॥

੧. ਆਪੁ ਆਪਨੀ ਬੁਧਿ ਹੈ ਜੇਤੀ ॥ ੨. ਬਰਨਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤੁਹਿ ਤੇਤੀ ॥ ੩. ਤੁਮਰਾ ਲਖਾ ਨ ਜਾਇ ਪਸਾਰਾ ॥ ੪. ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਸਜਾ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਸਾਰਾ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਖਾ=ਜਾਨਿਆ । ਸਜਾ=ਬਣਾਇਆ ।

ਅਰਥ—੧. ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈ। ੨. ਓਨੀ ਵਿਚਾਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਰੇ ਤੈਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੩. ਤੁਹਾਡੇ ਕੀਤੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਮੁੱਢ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ੪. ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਜਗਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ॥੧੭॥

੧. ਏਕੈ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪਾ॥ ੨. ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵ ਕਹੀ ਭੂਪਾ॥ ੩. ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਕੀਨੀ॥ ੪. ਉਤਭੁਜ ਖਾਨਿ ਬਹੁਰ ਰਚਿ ਦੀਨੀ॥੧੮॥

ਅਰਥ—੧. ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ 'ਇਕ' ਰੂਪ ਹੈ। ੨. ਓਹੀ ਕਿਤੇ ਕੰਗਲਾ, ਕਿਤੇ ਰਾਉ, ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜਾ ਬਣੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ੩. ਅੰਡਰ, ਜੇਰਜ ਅਤੇ ਸ੍ਵੇਤਜ ਬਣਾ ਕੇ ੪. ਫਿਰ ਉਤਭੁਜ ਖਾਨੀ ਵੀ ਉਸੇ ਨੇ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ॥੧੮॥

੧. ਕਹੂੰ ਫੂਲ ਰਾਜਾ ਹ੍ਵੈ ਬੈਠਾ॥ ੨. ਕਹੂੰ ਸਿਮਟਿ ਭਿਯੋ ਸੰਕਰ ਇਕੈਠਾ॥ ੩. ਸਗਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਦਿਖਾਇ ਅਚੰਭਵ॥ ੪. ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਰੂਪ ਸੁਯੰਭਵ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੰਕਰ=ਕਲਜਾਨ ਸਰੂਪ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਅਰਥ—੧. ਕਿਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਹੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ੨. ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ ਕਿਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮੇਟ ਕੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ੩. ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਸਚਰਜ ਹੀ ਨਜ਼ਾਰੇ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ। ੪. ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁਢ

ਸਰੂਪ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ ॥੧੯॥

੧. ਅਬ ਰੱਛਾ ਮੇਰੀ ਤੁਮ ਕਰੋ ॥ ੨. ਸਿੱਖ ਉਬਾਰਿ ਅਸਿੱਖ ਸੰਘਰੋ ॥ ੩. ਦੁਸ਼ਟ ਜਿਤੇ ਉਠਵਤ ਉਤਪਾਤਾ ॥ ੪. ਸਕਲ ਮਲੇਛ ਕਰੋ ਰਣ ਘਾਤਾ ॥੨੦॥

ਅਰਥ—੧. ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ । ੨. ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਓ ਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੋ । ੩. ਜਗਤ ਵਿਚ ਫਤੂਰ ਖੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਿੰਨੇ ਦੁਸ਼ਟ ਹਨ । ੪. ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਮਲੇਛਾਂ ਦਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰੋ ॥੨੦॥

੧. ਜੇ ਅਸਿਧੁਜ ਤਵ ਸਰਨੀ ਪਰੇ ॥ ੨. ਤਿਨ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਮਰੇ ॥ ੩. ਪੁਰਖ ਜਵਨ ਪਗ ਪਰੇ ਤਿਹਾਰੇ ॥ ੪. ਤਿਨ ਕੇ ਤੁਮ ਸੰਕਟ ਸਭ ਟਾਰੇ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੁਸ਼ਟ=ਦੋਖੀ, ਦੁਸ਼ਮਨ, ਨਿੰਦਕ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਣੀ ਪਏ ਹਨ। ੨. ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਖੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਮਰੇ ਹਨ । ੩. ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਖ ਤੁਹਾਡੇ ਪੈਰੀਂ ਪਏ ਹਨ । ੪. ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਤੁਸਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ॥੨੧॥

੧. ਜੋ ਕਲਿ ਕੋ ਇਕ ਬਾਰ ਧਿਐਹੈ ॥ ੨. ਤਾ ਕੇ ਕਾਲ ਨਿਕਟਿ ਨਹਿ ਐਹੈ ॥ ੩. ਰੱਛਾ ਹੋਇ

ਤਾਹਿ ਸਭ ਕਾਲਾ ॥ ੪. ਦੁਸਟ ਅਰਿਸਟ ਟਰੇਂ ਤਤਕਾਲਾ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਲਿ=ਸ਼ਾਂਤ। ਕਾਲਾ=ਸਮੇਂ। ਅਰਿਸਟ=ਦੁਖ, ਕਲੇਸ਼।

ਅਰਥ—੧. ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸ਼ਾਂਤ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਨਗੇ। ੨. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ੩. ਸਾਰਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇਗੀ। ੪. ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਖੀ ਤੇ ਦੁਖ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਟਲ ਜਾਣਗੇ ॥੨੨॥

੧. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਤਨ ਜਾਹਿ ਨਿਹਰਿਹੋ ॥ ੨. ਤਾ ਕੇ ਤਾਪ ਤਨਕ ਮੋ ਹਰਿਹੋ ॥ ੩. ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧਿ ਘਰ ਮੋ ਸਭ ਹੋਈ ॥ ੪. ਦੁਸ਼ਟ ਛਾਹ ਛ੍ਵੈ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਛਾਹਿ=ਪਰਛਾਵਾਂ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋ। ੨. ਉਸ ਦੇ ਦੁਖ ਪਲ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ੩. ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਭ ਸਿੱਧਾਂ ਰਿੱਧਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ੪. ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ॥੨੩॥

੧. ਏਕ ਬਾਰ ਜਿਨ ਤੁਮੈ ਸੰਭਾਰਾ ॥ ੨. ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਤਾਹਿ ਉਬਾਰਾ ॥ ੩. ਜਿਨ ਨਰ ਨਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਕਹਾ ॥ ੪. ਦਾਰਿਦ ਦੁਸਟ ਦੋਖ ਤੇ

ਰਹਾ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਰਿਦ=ਕੰਗਾਲੀ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਜਿਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੨. ਤੁਸਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ। ੩. ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ। ੪. ਉਹ ਗਰੀਬੀ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਤੇ ਦੋਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੨੪॥

੧. ਖੜਗ ਕੇਤ ਮੈ ਸਰਣਿ ਤਿਹਾਰੀ ॥ ੨. ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ ॥ ੩. ਸਰਬ ਠੌਰ ਮੋ ਹੋਹੁ ਸਹਾਈ ॥ ੪. ਦੁਸਟ ਦੋਖ ਤੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ ॥੨੫॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਖੜਗ ਕੇਤ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨੀ ਹਾਂ। ੨. ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ। ੩. ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਹਾਈ ਹੋਵੋ। ੪. ਦੋਖ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ ॥੨੫॥

ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਨੰਦੁ*

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥ ੨. ਸਤਿਗੁਰੁ ਤ ਪਾਇਆ

---

*ਇਹ ਅਨੰਦ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੋਤੇ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਉਚਾਰੀ ਸੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅਨੰਦ ਰਖਿਆ ਗਿਆ । ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬਾਣੀ ਹਰੇਕ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਉਪਰ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਗ਼ਮੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਨੰਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਕੰਮ ਚਾਹੇ ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੰਦਾ, ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ੪੦ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੩੮ ਤੀਸਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ, ੩੯ਵੀਂ ਚੌਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ੪੦ਵੀਂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਜੀ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਅਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ਚੁਬਾਰਾ ਹੁਣ ਤਕ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ । ਭੱਲੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਕਾਰਜ ਉਥੇ ਹੀ ਪੂਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਇਣਾਂ ਢੋਲਕੀ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਦਾ ਹੀ ਪਾਠ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੀਤ ਜਾਂ ਗਣੇਸ਼ ਵਗੈਰਾ ਪੂਜਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ।

ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਮਨਿ ਵਜੀਆ ਵਾਧਾਈਆ ॥ ੩. ਰਾਗ ਰਤਨ ਪਰਵਾਰ ਪਰੀਆ ਸਬਦ ਗਾਵਣ ਆਈਆ ॥ ੪. ਸਬਦੋ ਤ ਗਾਵਹੁ ਹਰੀ ਕੇਰਾ ਮਨਿ ਜਿਨੀ ਵਸਾਇਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਹਜ ਸੇਤੀ=ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਨਾਲ, ਸੁਤੇ ਸਿਧ, ਆਪਣੇ ਆਪ। ਵਜੀਆਂ=ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈਆਂ। ਰਤਨ=ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ। ਪਰੀਆਂ= ਰਾਗਣੀਆਂ। ਕੇਰਾ=ਦਾ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ! ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਮਨ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੨. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ੩. ਰਾਗ, ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਰਾਗਣੀਆਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਵਣ ਆਇਆ ਹੈ। ੪. ਹਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਗਾਓ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ ॥੧॥

੧. ਏ ਮਨ ਮੇਰਿਆ ਤੂ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ੨. ਹਰਿ ਨਾਲਿ ਰਹੁ ਤੂ ਮੰਨ ਮੇਰੇ ਦੂਖ ਸਭਿ ਵਿਸਾਰਣਾ ॥ ੩. ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਓਹੁ ਕਰੇ ਤੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰਣਾ ॥ ੪.

ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਸਮਰਥੁ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮੰਨ ਮੇਰੇ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਿਸਾਰਨਾ=ਭੁਲ ਜਾਣਾ । ਅੰਗੀਕਾਰ=ਕਬੂਲ ਕਰਨਾ। ਦੂਖ=ਦੋਖ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਮੇਰਿਆ ਮਨਾ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਰਹੁ । ੨. ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਰਹਿ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਦੋਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੩. ਉਹ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਬੂਲ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰੇਗਾ । ੪. ਜੋ ਸੁਆਮੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਕਿਉਂ ਭੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ? ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਰਹਿ ॥੨॥

੧. ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬਾ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥ ੨. ਘਰਿ ਤ ਤੇਰੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਵਏ ॥ ੩. ਸਦਾ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਤੇਰੀ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਾਵਏ ॥ ੪. ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਵਾਜੇ ਸਬਦ ਘਨੇਰੇ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥੩॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਸੱਚੇ ਸਾਹਿਬ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ੨. ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੩. ਫਿਰ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ, ਅਤੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੪. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸ਼ਾਦਿਆਨੇ ਹਨ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਸੱਚੇ ਸਾਹਿਬ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ॥੩॥

੧. ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ ॥ ੨. ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਮੇਰਾ ਜਿਨਿ ਭੁਖਾ ਸਭਿ ਗਵਾਈਆ ॥ ੩. ਕਰਿ ਸਾਂਤਿ ਸੁਖ ਮਨਿ ਆਇ ਵਸਿਆ ਜਿਨਿ ਇਛਾ ਸਭਿ ਪੁਜਾਈਆ ॥ ੪. ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਗੁਰੂ ਵਿਟਹੁ ਜਿਸ ਦੀਆ ਏਹਿ ਵਡਿਆਈਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸਬਦਿ ਧਰਹੁ ਪਿਆਰੋ ॥ ੬. ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਬਦਿ=ਬ੍ਰਹਮ, ਨਿਰੰਕਾਰ।

ਅਰਥ—੧. ਸਤਿਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ੨. ਸਤਿਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਅਜਿਹਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁਖਾਂ ਗਵਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ੩. ਜਿਸ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸਿਆ ਹੈ ਇਸ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਮਨ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹਾਸਲ

ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ੪. ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਵਡਿਆਈਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸ ਉਤੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਸੰਤੋ! ਸੁਣੋ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰੱਖੋ। ੬. ਉਸ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ॥੪॥

੧. ਵਾਜੇ ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਸਭਾਗੈ ॥ ੨. ਘਰਿ ਸਭਾਗੈ ਸਬਦ ਵਾਜੇ ਕਲਾ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਧਾਰੀਆ ॥ ੩. ਪੰਚ ਦੂਤ ਤੁਧੁ ਵਸਿ ਕੀਤੇ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ ਮਾਰਿਆ ॥ ੪. ਧੁਰਿ ਕਰਮਿ ਪਾਇਆ ਤੁਧੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸਿ ਨਾਮਿ ਹਰਿ ਕੈ ਲਾਗੇ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਤਹ ਸੁਖੁ ਹੋਆ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੰਚ ਸਬਦ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ। ਸ਼ਬਦ ਆਹਤ ਤੇ ਅਨਾਹਤ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਮਾਰਨਾ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਕਿਸੇ ਰਗੜ, ਸੱਟ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਆਹਤ ਕਹਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਵਾਜ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਗਈ ਹੈ—'ਤਤ ਤੰਤੀ ਵਿਤ ਚਰਮਕਾ ਘਨ ਕਾਂਸੀ ਕੋ ਜਾਨ। ਨਾਦ ਸਬਦ ਘਟ ਕੋ ਕਹੈ, ਸੁਭਰ ਸਾਸ ਪਹਿਚਾਨ।' ਅਰਥਾਤ ਤਾਰ ਤੋਂ, ਫੂਕ ਤੋਂ, ਚਮੜੇ ਤੋਂ, ਪੋਲ ਤੋਂ, ਕੈਂਹ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਣੀ, ਇਹ ਸਬਦ ਦੁਨਿਆਵੀ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪੰਚ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ। ਇਸੇ ਲਈ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਨਾਹਦ ਵਾਜੇ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ

ਨਹੀਂ । ਜਦੋਂ ਸਾਂਈਂ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਲੀਣ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਪਨੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਇਕ ਲਹਿਰਾਉ ਦਾ ਰਸ ਹੈ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਕੋਈ ਚਮਤਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦੇ ਗੇੜ ਅਤੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਥਰਾਟ ਦੀ ਮੱਧਰ ਘੂੰ ਘੂੰ ਨੂੰ ਜੋ ਕੰਨ ਬੰਦ ਕੀਤਿਆਂ ਜਾਂ ਇਕਾਂਤ ਬੈਠਿਆਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਅਨਾਹਤ ਸ਼ਬਦ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਅਨਾਹਤ ਨਹੀਂ ਆਹਤ ਹੈ । ਜੋ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੂਈ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ । ਕਲਾ=ਤਾਕਤ, ਸ਼ਕਤੀ । ਕੰਟਕ=ਦੁਖਦਾਈ, ਵੈਰੀ । ਪੰਚ ਦੂਤ= ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਦੁਸ਼ਮਨ । ਘਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—੧. ਉਸ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜੇ ਹਨ । ੨. ਉਸ ਸੁਭਾਗੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਅਪਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖੀ ਹੈ । ੩. ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੁਸਾਂ ਪੰਜੇ ਦੂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਕਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ੪. ਤੁਸਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਓਹੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹਨ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜੇ ਹਨ ॥੫॥

੧. ਸਾਚੀ ਲਿਵੈ ਬਿਨੁ ਦੇਹ ਨਿਮਾਣੀ ॥ ੨. ਦੇਹ ਨਿਮਾਣੀ ਲਿਵੈ ਬਾਝਹੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰੀਆ ॥ ੩. ਤੁਧੁ ਬਾਝੁ ਸਮਰਥ ਕੋਇ ਨਾਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਬਨਵਾਰੀਆ ॥ ੪. ਏਸ ਨਉ ਹੋਰੁ ਥਾਉ ਨਾਹੀ ਸਬਦਿ ਲਾਗਿ

ਸਵਾਰੀਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਲਿਵੈ ਬਾਝਹੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰੀਆ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਿਵੈ=ਪ੍ਰੀਤ, ਪ੍ਰੇਮ। ਨਿਮਾਣੀ=ਮਾਣ ਤੋਂ ਹੀਣੀ। ਬਨਵਾਰੀਆ=ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ।

ਅਰਥ—੧. ਇਹ ਦੇਹ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਮਾਣੀ ਹੈ। ੨. ਦੇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਮਾਣੀ ਹੈ, ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ? ੩. ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ! ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ। ੪. ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਸਵਾਰ ਲੈ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੀਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ ॥੬॥

੧. ਆਨੰਦੁ ਆਨੰਦੁ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ ਆਨੰਦੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ॥ ੨. ਜਾਣਿਆ ਆਨੰਦੁ ਸਦਾ ਗੁਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਪਿਆਰਿਆ ॥ ੩. ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਿਲਵਿਖ ਕਟੇ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਸਾਰਿਆ ॥ ੪. ਅੰਦਰਹੁ ਜਿਨ ਕਾ ਮੋਹੁ ਤੁਟਾ ਤਿਨ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਚੈ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਹੁ ਅਨੰਦੁ ਹੈ ਆਨੰਦੁ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿਲਵਿਖ=ਮਹਾਂ ਪਾਪ। ਅੰਜਨ=ਸੁਰਮਾ। ਸਾਰਿਆ=

ਪਾਇਆ ।

ਅਰਥ—੧. ਸਭ ਕੋਈ ਅਨੰਦ ਅਨੰਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਨੰਦ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨. ਸਦਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੩. ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਕੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਸੁਰਮਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੪. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਟੁਟ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, 'ਇਹ ਅਨੰਦ ਹੈ' ਜੋ ਅਨੰਦ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੭॥

੧. ਬਾਬਾ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵੈ ॥ ੨. ਪਾਵੈ ਤ ਸੋ ਜਨੁ ਦੇਹਿ ਜਿਸ ਨੋ ਹੋਰਿ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਵੇਚਾਰਿਆ ॥ ੩. ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਫਿਰਹਿ ਦਹ ਦਿਸਿ ਇਕਿ ਨਾਮਿ ਲਾਗਿ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ੪. ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਨੁ ਭਇਆ ਨਿਰਮਲੁ ਜਿਨਾ ਭਾਣਾ ਭਾਵਏ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਪਿਆਰੇ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵਏ ॥੮॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਬਾਬਾ ! ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ ਓਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੨. ਪਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਓਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ, ਹੋਰ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਕਰਨ ? ੩. ਇਕ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲ ਕੇ ਦਸੋ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ

ਹਨ ਅਤੇ ਇਕਨਾ ਨੂੰ ਤੂੰ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਸਵਾਰ ਲਿਆ ਹੈ । ੪. ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ, ਓਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥੮॥

੧. ਆਵਹੁ ਸੰਤ ਪਿਆਰਿਹੋ ਅਕਥ ਕੀ ਕਰਹ ਕਹਾਣੀ ॥ ੨. ਕਰਹ ਕਹਾਣੀ ਅਕਥ ਕੇਰੀ ਕਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਪਾਈਐ ॥ ੩. ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਸਉਪਿ ਗੁਰ ਕਉ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਪਾਈਐ ॥ ੪. ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰਾ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਕਥਿਹੁ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਕਥ=ਜੋ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕੇ । ਕੇਰੀ=ਦੀ । ਦੁਆਰੇ=ਰਸਤੇ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤੋ ! ਆਓ, ਅਕੱਥ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਰੀਏ । ੨. ਅਕੱਥ ਦੀ ਉਹ ਕਥਾ ਕਰੀਏ, ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਰਸਤੇ ਪਾਈਦਾ ਹੈ ? ੩. ਤਨ, ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਸਭ ਕੁਝ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨੀਏ, ਤਾਂ ਅਕੱਥ ਨੂੰ ਪਾਈਦਾ ਹੈ । ੪. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਗਾਓ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਹੇ ਸੰਤੋ ! ਸੁਣੋ, ਇਉਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰੋ ॥੯॥

੧. ਏ ਮਨ ਚੰਚਲਾ ਚਤੁਰਾਈ ਕਿਨੈ ਨ

ਪਾਇਆ ॥ ੨. ਚਤੁਰਾਈ ਨ ਪਾਇਆ ਕਿਨੈ ਤੂ ਸੁਣਿ ਮੰਨ ਮੇਰਿਆ ॥ ੩. ਏਹ ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਜਿਨਿ ਏਤੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ੪. ਮਾਇਆ ਤ ਮੋਹਣੀ ਤਿਨੈ ਕੀਤੀ ਜਿਨਿ ਠਗਉਲੀ ਪਾਈਆ ॥ ੫. ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ ਵਿਟਹੁ ਜਿਨਿ ਮੋਹੁ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥ ੬. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮਨ ਚੰਚਲ ਚਤੁਰਾਈ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਠਗਉਲੀ=ਠੱਗ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਚੰਚਲ ਮਨਾ ! ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ੨. ਹੇ ਮੇਰਿਆ ਮਨਾ ! ਤੂੰ ਸੁਣ, ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ੩. ਇਹ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ੪. ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸੇ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜੀਵ ਵਿਚ ਠਗੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵਾਦੀ ਪਾਈ ਹੈ । ੫. ਉਸ ਉਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਜੀਵ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੋਹ ਮਿੱਠਾ ਲਾਇਆ ਹੈ । ੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ! ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ ॥੧੦॥

੧. ਏ ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ ਤੂ ਸਦਾ ਸਚੁ

ਸਮਾਲੇ ॥ ੨. ਏਹੁ ਕੁਟੰਬੁ ਤੂ ਜਿ ਦੇਖਦਾ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲੇ ॥ ੩. ਸਾਥਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਕਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥ ੪. ਐਸਾ ਕੰਮੁ ਮੂਲੇ ਨ ਕੀਚੈ ਜਿਤੁ ਅੰਤਿ ਪਛੋਤਾਈਐ ॥ ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਿ ਤੂ ਹੋਵੈ ਤੇਰੈ ਨਾਲੇ ॥ ੬. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮਨ ਪਿਆਰੇ ਤੂ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਮਾਲੇ ॥੧੧॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਪਿਆਰਿਆ ਮਨਾ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰ । ੨. ਤੂੰ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਕੁਟੰਬ ਵੇਖਦਾ ਹੈਂ, ਇਸ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ । ੩. ਜੋ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਉਸ ਨਾਲ ਤੂੰ ਚਿਤ ਕਿਉਂ ਲਾਇਆ ਹੈ ? ੪. ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਾ ਕਰ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਛਤਾਣਾ ਪਵੇ । ੫. ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਥੀ ਹੋਵੇਗਾ । ੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ॥੧੧॥

੧. ਅਗਮ ਅਗੋਚਰਾ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੨. ਅੰਤੋ ਨ ਪਾਇਆ ਕਿਨੈ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਤੂ ਜਾਣਹੇ ॥ ੩. ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਖੇਲੁ ਤੇਰਾ ਕਿਆ ਕੋ ਆਖਿ ਵਖਾਣਏ ॥ ੪. ਆਖਹਿ ਤ ਵੇਖਹਿ ਸਭੁ ਤੂਹੈ ਜਿਨਿ

ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਤੂ ਸਦਾ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਮ=ਮਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ । ਅਗੋਚਰ= ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਅਗਮ ਤੇ ਅਗੋਚਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਸਾਥੋਂ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ੨. ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਅਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਤੂੰਹੀਓਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ । ੩. ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੀਆ ਜੰਤ ਤੇਰੀ ਖੇਡ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਕੀ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਵੇ ? ੪. ਆਖਣ ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ॥੧੨॥

੧. ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੋਜਦੇ ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥ ੨. ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ ਸਚਾ ਮਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥ ੩. ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤੁਧੁ ਉਪਾਏ ਇਕਿ ਵੇਖਿ ਪਰਸਣਿ ਆਇਆ ॥ ੪. ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਚੂਕਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਭਲਾ ਭਾਇਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਤੁਠਾ ਤਿਨਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ

॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਰ=ਦੇਵਤੇ । ਜਨ=ਭਗਤ । ਤੂਠਾ=ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ।

ਅਰਥ—੧. ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ, ਮੁਨੀ ਤੇ ਭਗਤ ਜਿਸ ਆਤਮ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਢੂੰਢਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ੨. ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ, ਇਉਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਇਆ ਹੈ । ੩. ਮੈਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਇਹ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਾਰੇ ਤੂੰ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕਨਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ । ੪. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਣਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲਬ, ਲੋਭ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਚੁਕ ਗਿਆ ਹੈ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆਂ ਹੈਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਇਆ ਹੈ ॥੧੩॥

੧. ਭਗਤਾ ਕੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ ॥ ੨. ਚਾਲਾ ਨਿਰਾਲੀ ਭਗਤਾਹ ਕੇਰੀ ਬਿਖਮ ਮਾਰਗਿ ਚਲਣਾ ॥ ੩. ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਹੁਤੁ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ ॥ ੪. ਖੰਨਿਅਹੁ ਤਿਖੀ ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ ਏਤੁ ਮਾਰਗਿ ਜਾਣਾ ॥ ੫. ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜਿਨੀ ਆਪੁ ਤਜਿਆ ਹਰਿ ਵਾਸਨਾ ਸਮਾਣੀ ॥ ੬. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਚਾਲ ਭਗਤਾ ਜੁਗਹੁ ਜੁਗੁ ਨਿਰਾਲੀ

॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਖਮ ਮਾਰਗ=ਔਖਾ ਰਸਤਾ। ਖੰਨਿਅਹੁ=ਤਲਵਾਰ ਨਾਲੋਂ। ਆਪ=ਅਪਨੱਤ, ਹੰਕਾਰ। ਵਾਸਨਾ=ਇੱਛਾ।

ਅਰਥ—੧. ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜਗਤ ਨਾਲੋਂ ਚਾਲ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ੨. ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਇਉਂ ਵਖਰੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਔਖੇ ਰਸਤੇ ਤੁਰਦੇ ਹਨ। ੩. ਲਬ, ਲੋਭ, ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ੪. ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਵਾਲ ਤੋਂ ਬਰੀਕ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੫. ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ ਹੈ। ੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਤਾਂ ਜੁਗ ਜੁਗ ਤੋਂ ਵਖਰੀ ਰਹੀ ਹੈ ॥੧੪॥

੧. ਜਿਉ ਤੂ ਚਲਾਇਹਿ ਤਿਵ ਚਲਹ ਸੁਆਮੀ ਹੋਰੁ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ॥ ੨. ਜਿਵ ਤੂ ਚਲਾਇਹਿ ਤਿਵੈ ਚਲਹ ਜਿਨਾ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵਹੇ ॥ ੩. ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਨ ਨਾਮਿ ਲਾਇਹਿ ਸਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਧਿਆਵਹੇ ॥ ੪. ਜਿਸ ਨੋ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇਹਿ ਆਪਣੀ ਸਿ ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹੇ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹੇ ॥੧੫॥

ਅਰਥ—੧. ਮਾਲਕਾ ! ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਤੋਰਦਾ ਹੈਂ, ਤਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਕੀ ਜਾਣ [ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?] । ੨. ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਤੋਰਦਾ ਹੈਂ ਅਸੀਂ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਰਾਹੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈਂ । ੩. ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ । ੪. ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਕਥਾ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ਓਹੀ (ਆਤਮ) ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਹੇ ਸੱਚੇ ਮਾਲਕਾ ! ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਤਿਵੇਂ ਤੋਰਦਾ ਹੈਂ ॥੧੫॥

੧. ਏਹੁ ਸੋਹਿਲਾ ਸਬਦੁ ਸੁਹਾਵਾ ॥ ੨. ਸਬਦੋ ਸੁਹਾਵਾ ਸਦਾ ਸੋਹਿਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ੩. ਏਹੁ ਤਿਨ ਕੈ ਮੰਨਿ ਵਸਿਆ ਜਿਨ ਧੁਰਹੁ ਲਿਖਿਆ ਆਇਆ ॥ ੪. ਇਕਿ ਫਿਰਹਿ ਘਨੇਰੇ ਕਰਹਿ ਗਲਾ ਗਲੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਬਦੁ ਸੋਹਿਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਣਾਇਆ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਬਦੁ=ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਸੋਹਿਲਾ=ਜਸ ।

ਅਰਥ—੧. ਇਹ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਜਸ ਹੈ । ੨. ਉਪਦੇਸ਼ ਸਦਾ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਜਸ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ । ੩. ਇਹ ਜਸ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਆਇਆ ਹੈ । ੪. ਇਕ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ

ਪਾਇਆ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਜਸ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ॥੧੬॥

੧. ਪਵਿਤੁ ਹੋਏ ਸੇ ਜਨਾ ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ੨. ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਪਵਿਤੁ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ॥ ੩. ਪਵਿਤੁ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੁਟੰਬ ਸਹਿਤ ਸਿਉ ਪਵਿਤੁ ਸੰਗਤਿ ਸਬਾਈਆ ॥ ੪. ਕਹਦੇ ਪਵਿਤੁ ਸੁਣਦੇ ਪਵਿਤੁ ਸੇ ਪਵਿਤੁ ਜਿਨੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੇ ਪਵਿਤੁ ਜਿਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥੧੭॥

ਅਰਥ—੧. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਏ ਹਨ । ੨. ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਕੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਏ ਹਨ । ੩. ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਾਂ ਪਿਉ ਪਰਵਾਰ ਸਣੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਵੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਨ । ੪. ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਪਵਿਤ੍ਰ, ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਪਵਿਤਰ ਹਨ । ੪. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਵਿਤਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ ॥੧੭॥

੧. ਕਰਮੀ ਸਹਜੁ ਨ ਊਪਜੈ ਵਿਣੁ ਸਹਜੈ ਸਹਸਾ ਨ ਜਾਇ ॥ ੨. ਨਹ ਜਾਇ ਸਹਸਾ

ਕਿਤੈ ਸੰਜਮਿ ਰਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ ੩. ਸਹਸੈ ਜੀਉ ਮਲੀਣੁ ਹੈ ਕਿਤੁ ਸੰਜਮਿ ਧੋਤਾ ਜਾਏ ॥ ੪. ਮੰਨੁ ਧੋਵਹੁ ਸਬਦਿ ਲਾਗਹੁ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹਹੁ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਹਜੁ ਉਪਜੈ ਇਹੁ ਸਹਸਾ ਇਵ ਜਾਇ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਹਜੁ=ਗਿਆਨ । ਸੰਜਮਿ=ਸਾਧਨ । ਸਹਸਾ=ਸੰਸਾ ।

ਅਰਥ—੧. ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦਾ । ੨. ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਕੀਤਿਆਂ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਕਈ ਪੁਰਸ਼ ਕਰਮ ਕਮਾਉਂਦੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ । ੩. ਭਰਮਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵ ਮੈਲਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਕਰਮ ਨਾਲ ਧੋਤਾ ਜਾਏਗਾ ? ੪. ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਲੱਗੋ ਅਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਾਲ ਚਿਤ ਲਾਈ ਰਖੋ, ਤਦ ਮਨ ਧੋ ਸਕੋਗੇ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਟ ਜਾਏਗਾ ॥੧੮॥

੧. ਜੀਅਹੁ ਮੈਲੇ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ॥ ੨. ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਤ ਮੈਲੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੂਐ ਹਾਰਿਆ ॥ ੩. ਏਹ ਤਿਸਨਾ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ ਮਰਣੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥

੪. ਵੇਦਾ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਉਤਮੁ ਸੋ ਸੁਣਹਿ ਨਾਹੀ ਫਿਰਹਿ ਜਿਉ ਬੇਤਾਲਿਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਸਚੁ ਤਜਿਆ ਕੂੜੇ ਲਾਗੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੂਐ ਹਾਰਿਆ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੇਤਾਲਿਆ=ਬੇ ਸੁਰਿਆਂ ।

ਅਰਥ—੧. ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਮੈਲੇ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਉਜਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਾ ਕਰੋ । ੨. ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਉਜਲੇ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਮੈਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਜੂਏ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ੩. ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨੋਂ ਮਰਨਾ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ੪. ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੋ ਉੱਤਮ ਚੀਜ਼ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਸੁਣਦੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ* ਵਿਚ ਬੇਸੁਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਚ ਛਡ ਦਿਤਾ ਤੇ ਝੂਠ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਜੂਏ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥੧੯॥

੧. ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ॥ ੨. ਬਾਹਰਹੁ ਤ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਕਰਣੀ ਕਮਾਣੀ ॥ ੩. ਕੂੜ ਕੀ

** ਗਿਆਨੀ ਬਬੇਕਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਉਂ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ— ਨਾਮ ਵੇਦਾਂ ਮਹਿ ਬੇਕੀਮਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੁਣਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਭੂਤਨਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ (ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦਾ) ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।*

ਸੋਇ ਪਹੁਚੈ ਨਾਹੀ ਮਨਸਾ ਸਚਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੪. ਜਨਮੁ ਰਤਨੁ ਜਿਨੀ ਖਟਿਆ ਭਲੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰੇ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਮੰਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸਦਾ ਰਹਹਿ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥੨੦॥

ਅਰਥ—੧. ਜੋ ਮਨੋਂ ਵੀ ਸਾਫ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਉਜਲੇ ਹਨ। ੨. ਬਾਹਰੋਂ ਉਜਲੇ ਤੇ ਮਨੋਂ ਸਾਫ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੩. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠ ਦੀ ਸੋਅ ਨਹੀਂ ਪੁਜਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਸਚ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ ਹੈ। ੪. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਰੂਪ ਰਤਨ ਖੱਟਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਚੰਗੇ ਸੁਦਾਗਰ ਹਨ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੨੦॥

੧. ਜੇ ਕੋ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਸੇਤੀ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ॥ ੨. ਹੋਵੈ ਤ ਸਨਮੁਖੁ ਸਿਖੁ ਕੋਈ ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥ ੩. ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਸਮਾਲੇ ॥ ੪. ਆਪੁ ਛਡਿ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਣੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਏ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਏ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ=ਅੰਦਰ ਵਸਣੇ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ।

ਪਰਣੈ=ਆਸਰੇ ।

ਅਰਥ—੧. ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੨. ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਜੀਅ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹੇ । ੩. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰੇ । ੪. ਆਪਾ ਛੱਡ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਆਸਰੇ ਹੋ ਕੇ ਹੋਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੇ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਸੰਤੋ ! ਸੁਣੋ, ਉਹ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਵੇਗਾ ॥੨੧॥

੧. ਜੇ ਕੋ ਗੁਰ ਤੇ ਵੇਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ੨. ਪਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਰ ਥੈ ਕੋਈ ਪੁਛਹੁ ਬਿਬੇਕੀਆ ਜਾਏ ॥ ੩. ਅਨੇਕ ਜੂਨੀ ਭਰਮਿ ਆਵੈ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ ॥ ੪. ਫਿਰਿ ਮੁਕਤਿ ਪਾਏ ਲਾਗਿ ਚਰਣੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਹੁ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਬੇਕੀਆ=ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ।

ਅਰਥ—੧. ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ । ੨. ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ, ਬੇਸ਼ਕ ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ

ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛੋ । ੩. ਅਨੇਕਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭੌਂਦਾ ਤਾਂ ਜਰੂਰ ਆਵੇਗਾ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ । ੪. ਜਦ ਮੁੜ ਕੇ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾ ਦੇਣ ਤਦ ਮੁਕਤੀ ਪਾਏਗਾ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ ॥੨੨॥

੧. ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ੨. ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ ॥ ੩. ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਹਿਰਦੈ ਤਿਨਾ ਸਮਾਣੀ ॥ ੪. ਪੀਵਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਦਾ ਰਹਹੁ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਜਪਿਹੁ ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਦਾ ਗਾਵਹੁ ਏਹ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਰਮੁ=ਕ੍ਰਿਪਾ, ਮਿਹਰ । ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ । ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ= ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਕੇਰੀ=ਦੀ । ਸਿਰ=ਸਿਰਤਾਜ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ।

ਅਰਥ—੧. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰਿਓ ਸਿਖੋ ! ਆਓ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਗਾਵੋ । ੨. ਬਾਣੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗਾਵੋ, ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਤਾਜ ਬਾਣੀ ਹੈ । ੩. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਮਾਉਂਦੀ ਹੈ ।

੪. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੋ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਰਹੋ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਪੋ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਿਖੋ! ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਇਹ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਗਾਵੋ ॥੨੩॥

੧. ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ੨. ਬਾਣੀ ਤ ਕਚੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਹੋਰ ਕਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ੩. ਕਹਦੇ ਕਚੇ ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ ਕਚੀਂ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥ ੪. ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਰਸਨਾ ਕਹਿਆ ਕਛੂ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ੫. ਚਿਤੁ ਜਿਨ ਕਾ ਹਿਰਿ ਲਇਆ ਮਾਇਆ ਬੋਲਨਿ ਪਏ ਰਵਾਣੀ ॥ ੬. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਹੋਰ ਕਚੀ ਬਾਣੀ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਿਰਿ=ਠਗ। ਰਵਾਣੀ=ਵਿਅਰਥ।

ਅਰਥ—੧. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਕੱਚੀ ਹੈ। ੨. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਕੱਚੀ ਹੈ। ੩. ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕੱਚੇ ਹਨ, ਸੁਨਣ ਵਾਲੇ ਕੱਚੇ ਹਨ, ਕੱਚਿਆਂ ਨੇ ਆਖੀ ਅਤੇ ਕੱਚਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਵਖਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੪. ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਕੁਝ ਸੱਚਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ੫. ਮਾਇਆ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿਤ ਠਗ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਪਏ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ

ਕੱਚੀ ਹੈ ॥੨੪॥

੧. ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਤੰਨੁ ਹੈ ਹੀਰੇ ਜਿਤੁ ਜੜਾਉ ॥ ੨. ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ ਜਿਤੁ ਮੰਨੁ ਲਾਗਾ ਏਹੁ ਹੋਆ ਸਮਾਉ ॥ ੩. ਸਬਦ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਮਿਲਿਆ ਸਚੈ ਲਾਇਆ ਭਾਉ ॥ ੪. ਆਪੇ ਹੀਰਾ ਰਤਨੁ ਆਪੇ ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਬੁਝਾਇ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ ਹੈ ਹੀਰਾ ਜਿਤੁ ਜੜਾਉ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਮਾਉ=ਫਲ । ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ । ਰਤਨ=ਅਮੋਲਕ ।

ਅਰਥ—੧. ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਅਮੋਲਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੀਰੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ੨. ਉਸ ਅਮੋਲਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੩. ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾਇਆ । ੪. ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਅਮੋਲਕ ਹੀਰਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਸਮਝ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਓਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਅਮੋਲਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੀਰੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥੨੫॥

੧. ਸਿਵ ਸਕਤਿ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਕੈ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਾਏ ॥ ੨. ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਾਏ ਆਪਿ ਵੇਖੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ ॥

੩. ਤੋੜੇ ਬੰਧਨ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤੁ ਸਬਦੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ੪. ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਵੈ ਏਕਸ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਆਪਿ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਾਏ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿਵ=ਚੇਤਨ, ਪੁਰਖ । ਸਕਤਿ=ਜੜ੍ਹ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ।

ਅਰਥ—੧. ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੋਰਿਆ ਹੈ । ੨. ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੋਰ ਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ। ੩. ਜੋ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਏਗਾ, ਉਹ ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇਗਾ । ੪. ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਓਹੀ ਇਕ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਆਪੇ ਹੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥੨੬॥

੧. ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬੀਚਾਰਦੇ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ੨. ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ੩. ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥ ੪. ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੇ ਜਨ

ਜਾਗੇ ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੋ ਤਤੁ ਪਾਏ ਜਿਸ ਨੋ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗੈ ਜਾਗਤ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਤੈ=ਅਸਲੀਅਤ, ਤਤ। ਸਾਰ=ਖਬਰ। ਰੈਣਿ=ਉਮਰਾ ਰਾਤ।

ਅਰਥ—੧. ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਬਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ। ੨. ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੱਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਤੱਤ ਦੀ ਸਾਰ ਜਾਣੇਗਾ। ੩. ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁੱਤਿਆਂ ਪਿਆਂ ਹੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਹੈ। ੪. ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਗੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰਿ ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਓਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤੱਤ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਏਗਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਨ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦਿਨ ਲਿਵ ਲੱਗੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰਾ ਰਾਤ ਜਾਗਦਿਆਂ ਬੀਤੇਗੀ, ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਅਵਿਦਯਾ ਰੂਪ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ ॥੨੭॥

੧. ਮਾਤਾ ਕੇ ਉਦਰ ਮਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੇ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ॥ ੨. ਮਨਹੁ ਕਿਉ ਵਿਸਾਰੀਐ ਏਵਡੁ ਦਾਤਾ ਜਿ ਅਗਨਿ ਮਹਿ

ਆਹਾਰੁ ਪਹੁਚਾਵਏ ॥ ੩. ਓਸ ਨੋ ਕਿਹੁ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੀ ਜਿਸ ਨਉ ਆਪਣੀ ਲਿਵ ਲਾਵਏ ॥ ੪. ਆਪਣੀ ਲਿਵ ਆਪੇ ਲਾਏ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸਮਾਲੀਐ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਵਡੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਦਰ=ਪੇਟ । ਆਹਾਰੁ=ਖੁਰਾਕ । ਪੋਹਿ=ਛੋਹ ।

ਅਰਥ—੧. ਜੋ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਦਾ ਹੈਂ ? ੨. ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਕਿਉਂ ਭੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ? ਜਿਹੜਾ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਵੀ ਖੁਰਾਕ ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ? ੩. ਪੇਟ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤ ਆਪੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੪. ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤ ਆਪੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਕਿਉਂ ਵਿਸਾਰਦਾ ਹੈਂ ? ॥੨੯॥

੧. ਜੈਸੀ ਅਗਨਿ ਉਦਰ ਮਹਿ ਤੈਸੀ ਬਾਹਰਿ ਮਾਇਆ ॥ ੨. ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਸਭ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਕਰਤੈ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ੩. ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜੰਮਿਆ ਪਰਵਾਰਿ ਭਲਾ ਭਾਇਆ ॥ ੪. ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ

ਮਾਇਆ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥ ੫. ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥ ੬. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜਿਨਾ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਤਿਨੀ ਵਿਚੇ ਮਾਇਆ ਪਾਇਆ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਮਰ=ਹੁਕਮ ।

ਅਰਥ—੧. ਜੇਹੀ ਪੇਟ ਵਿਚ ਅੱਗ ਹੈ, ਤੇਹੀ ਬਾਹਰ ਮਾਇਆ ਹੈ। ੨. ਮਾਇਆ ਤੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਰਤੇ ਨੇ ਖੇਡ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ੩. ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਲੜਕਾ ਜੰਮਿਆ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਲੜਕੇ ਦਾ ਜੰਮਣਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ੪. ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜੋ ਲਿਵ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਲਿਵ ਛੁਟ ਗਈ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਗ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਜੋ ਉਸ ਉਤੇ ਵਰਤਾ ਦਿਤਾ। ੫. ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਭੁਲ ਜਾਏ, ਮੋਹ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੂਈ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗ ਜਾਏ ਏਹੋ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਵ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਚੇ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ ॥੨੯॥

੧. ਹਰਿ ਆਪਿ ਅਮੁਲਕੁ ਹੈ ਮੁਲਿ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ੨. ਮੁਲਿ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ਕਿਸੈ ਵਿਟਹੁ ਰਹੇ ਲੋਕ ਵਿਲਲਾਇ ॥

੩. ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਿਸ ਨੋ ਸਿਰੁ ਸਉਪੀਐ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਜਾਇ ॥ ੪. ਜਿਸ ਦਾ ਜੀਉ ਤਿਸੁ ਮਿਲਿ ਰਹੈ ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ੫. ਹਰਿ ਆਪਿ ਅਮੁਲਕੁ ਹੈ ਭਾਗ ਤਿਨਾ ਕੇ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ ਹਰਿ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਿਟਹੁ=ਪਾਸੋਂ । ਵਿਲਲਾਇ=ਰੋਣਾ ।

ਅਰਥ—੧. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਮੁਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮੁਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ੨. ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਕਈ ਲੋਕ ਰੋ ਰਹੇ ਹਨ । ੩. ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਭੇਟਾ ਦੇ ਦੇਈਏ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ਮਿਟ ਜਾਏ । ਤਦ ੪. ਇਹ ਜੀਉ ਜਿਸ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸੇਗਾ । ੫. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਅਮੋਲਕ ਹੈ, ਪਰ ਹੇ ਨਾਨਕਾ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ ॥੩੦॥

੧. ਹਰਿ ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ੨. ਹਰਿ ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਵਣਜਾਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਰਾਸਿ ਜਾਣੀ ॥ ੩. ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਿਤ ਜਪਿਹੁ ਜੀਅਹੁ ਲਾਹਾ ਖਟਿਹੁ ਦਿਹਾੜੀ ॥ ੪. ਏਹੁ

ਧਨੁ ਤਿਨਾ ਮਿਲਿਆ ਜਿਨ ਹਰਿ ਆਪੇ ਭਾਣਾ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਹੋਆ ਵਣਜਾਰਾ ॥੩੧॥

ਅਰਥ—੧. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੇਰੀ ਪੂੰਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਵਪਾਰੀ ਹੈ। ੨. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੇਰੀ ਪੂੰਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਵਪਾਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਪੂੰਜੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜਾਣੀ ਹੈ। ੩. ਹੇ ਸਿਖੋ! ਤੁਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਪੋ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਲਾਹਾ ਖੱਟੋ। ੪. ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਧਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪੇ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੇਰੀ ਪੂੰਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਵਪਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥੩੧॥

੧. ਏ ਰਸਨਾ ਤੂ ਅਨ ਰਸਿ ਰਾਚਿ ਰਹੀ ਤੇਰੀ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ॥ ੨. ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ ਹੋਰਤੁ ਕਿਤੈ ਜਿਚਰੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਲੈ ਨ ਪਾਇ॥ ੩. ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇ ਪਲੈ ਪੀਐ ਹਰਿ ਰਸੁ ਬਹੁੜਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਾਗੈ ਆਇ॥ ੪. ਏਹੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਕਰਮੀ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਆਇ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਹੋਰਿ ਅਨ ਰਸ ਸਭਿ ਵੀਸਰੇ ਜਾ ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨਿ

ਆਇ ॥੩੨॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਮੇਰੀ ਜੀਭਾ ! ਤੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਸਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਇਉਂ ਤੇਰੀ ਤ੍ਰੇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ। ੨. ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਤੇਰੀ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਰਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਲੈਂਦੀ। ੩. ਇਸ ਲਈ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸ ਨੂੰ ਪੱਲੇ ਪਾ ਕੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸ ਪੀਉ, ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਤ੍ਰੇਹ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗੀ। ੪. ਇਹ ਰਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪਾਈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆ ਮਿਲੇ ਉਸੇ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸੇ ਓਦੋਂ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੂਜੇ ਸਵਾਦ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੩੨॥

੧. ਏ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ੨. ਹਰਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤੁਧੁ ਵਿਚਿ ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ੩. ਹਰਿ ਆਪੇ ਮਾਤਾ ਆਪੇ ਪਿਤਾ ਜਿਨਿ ਜੀਉ ਉਪਾਇ ਜਗਤੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ੪. ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੁਝਿਆ ਤਾ ਚਲਤੁ ਹੋਆ ਚਲਤੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਮੂਲੁ ਰਚਿਆ ਜੋਤਿ ਰਾਖੀ ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ

||੩੩||

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਮੇਰਿਆ ਸਰੀਰਾ ! ਹਰੀ ਨੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਅਪਨੀ ਜੋਤ ਰੱਖੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ। ੨. ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੇ ਅਪਨੀ ਜੋਤ ਰੱਖੀ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ। ੩. ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਆਪੇ ਹੀ ਮਾਂ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਪਿਉ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਜਗਤ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ੪. ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਇਹ ਭੇਦ ਸਮਝਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਅਚਰਜ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜੋਤ ਨੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੁਢ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਓਹੀ ਜੋਤ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈਂ ||੩੩||

੧. ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ ਪ੍ਰਭ ਆਗਮੁ ਸੁਣਿਆ ॥ ੨. ਹਰਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਉ ਸਖੀ ਗ੍ਰਿਹੁ ਮੰਦਰੁ ਬਣਿਆ ॥ ੩. ਹਰਿ ਗਾਉ ਮੰਗਲੁ ਨਿਤ ਸਖੀਏ ਸੋਗੁ ਦੂਖੁ ਨ ਵਿਆਪਏ ॥ ੪. ਗੁਰ ਚਰਨ ਲਾਗੇ ਦਿਨ ਸਭਾਗੇ ਆਪਣਾ ਪਿਰੁ ਜਾਪਏ ॥ ੫. ਅਨਹਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਜਾਣੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਗੋ ॥ ੬. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਮਿਲਿਆ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਗੋ ||੩੪||

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਗਮ=ਆਉਣਾ। ਗ੍ਰਿਹ=ਘਰ। ਪਿਰ=ਪਤੀ।

ਅਰਥ—੧. ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਚਾਉ ਹੋਇਆ। ੨. ਹੇ ਸਖੀਓ! ਹਰੀ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਓ ਮੇਰਾ ਘਰ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਮੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਥਾਨ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੩. ਹੇ ਸਖੀਓ! ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਹਰੀ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਓ, ਤਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੋਗ ਤੇ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ। ੪. ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਅਪਨਾ ਪਤੀ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ੫. ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਤਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਰਸ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਾਰਣ ਦੇ ਕਰਣ ਜੋਗ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਆ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ॥੩੪॥

੧. ਏ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇ ਕੈ ਕਿਆ ਤੁਧੁ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ॥ ੨. ਕਿ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ਤੁਧੁ ਸਰੀਰਾ ਜਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ੩. ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਤੇਰਾ ਰਚਨੁ ਰਚਿਆ ਸੋ ਹਰਿ ਮਨਿ ਨ ਵਸਾਇਆ ॥ ੪. ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਿਆ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਇਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਪਰਵਾਣੁ ਹੋਆ ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥੩੫॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਮੇਰਿਆ ਸਰੀਰਾ! ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤੂੰ ਕੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ੨. ਹੇ ਸਰੀਰਾ! ਜਦ ਦਾ ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈਂ ਤਦ ਦਾ ਤੂੰ ਕੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ੩. ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੇ ਤੇਰਾ ਬਨਾਉ ਬਨਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਸਾਇਆ। ੪. ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਪਿਛਲਾ ਲਿਖਿਆ ਪਾਇਆ ਹੈ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਵਾਣ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਚਿਤ ਲਾਇਆ ਹੈ ॥੩੫॥

੧. ਏ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਮੇਰਿਹੋ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ॥ ੨. ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ ॥ ੩. ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥ ੪. ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੁਝਿਆ ਜਾ ਵੇਖਾ ਹਰਿ ਇਕੁ ਹੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਹਿ ਨੇਤ੍ਰ ਅੰਧ ਸੇ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਹੋਈ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜੋਤਿ=ਵੇਖਣ ਦੀ ਤਾਕਤ। ਨਿਹਾਲਿਆ=ਵੇਖਿਆ।

ਵਿਸ=ਸਾਰਾ। ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਗਿਆਨ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਹੈ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਮੇਰੇ ਨੈਣੋ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਜੋਤ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਵੇਖੋ। ੨. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਨਾ ਵੇਖੋ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਕਰੋ। ੩. ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਹੈ। ੪. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਨੈਣ ਤਾਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਆਨ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ॥੩੬॥

੧. ਏ ਸ੍ਰਵਣਹੁ ਮੇਰਿਹੋ ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ ॥ ੨. ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ ਸਰੀਰਿ ਲਾਏ ਸੁਣਹੁ ਸਤਿ ਬਾਣੀ ॥ ੩. ਜਿਤੁ ਸੁਣੀ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਆ ਰਸਨਾ ਰਸਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੪. ਸਚੁ ਅਲਖ ਵਿਡਾਣੀ ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਏ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸੁਣਹੁ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਵਹੁ ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਠਾਏ=ਭੇਜੇ ਗਏ। ਵਿਡਾਣੀ=ਅਚਰਜ। ਗਤਿ=ਹਾਲਤ,

ਦਸ਼ਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ=ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਮੇਰਿਓ ਕੰਨੋ! ਸੱਚੇ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਹੋ। ੨. ਸੱਚੇ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜੇ ਗਏ ਹੋ, ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲਾਏ ਗਏ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣੋ। ੩. ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੀਭ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ ਹੈ। ੪. ਨਾ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਗਤੀ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਵੋ, ਤੁਸੀਂ ਸਚ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਭੇਜੇ ਗਏ ਹੋ ॥੩੭॥

੧. ਹਰਿ ਜੀਉ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ ਕੈ ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ॥ ੨. ਵਜਾਇਆ ਵਾਜਾ ਪਉਣ ਨਉ ਦੁਆਰੇ ਪਰਗਟੁ ਕੀਏ ਦਸਵਾ ਗੁਪਤੁ ਰਖਾਇਆ॥ ੩. ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਲਾਇ ਭਾਵਨੀ ਇਕਨਾ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ ਦਿਖਾਇਆ॥ ੪. ਤਹ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਨਾਉ ਨਵ ਨਿਧਿ ਤਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਈ ਪਾਇਆ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਪਿਆਰੈ ਜੀਉ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ ਕੈ ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਫਾ=ਕੰਦਰਾ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ । ਪਵਣੁ=ਹਵਾ, ਭਾਵ ਸਵਾਸ । ਨਉ ਦੁਆਰੇ=ਨੌ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਭਾਵ, ੨ ਕੰਨ, ੨ ਅੱਖਾਂ, ੨ ਨਾਸਾਂ, ਮੂੰਹ, ਗੁਦਾ ਤੇ ਸਿਸਨ ।

ਅਰਥ—੧. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸਵਾਸਾਂ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵਜਾਇਆ ਹੈ । ੨. ਸਵਾਸਾਂ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵਜਾਇਆ ਹੈ, ਨੌ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਸਵਾਂ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੈ। ੩. ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ [ਆਪਣੀ] ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਦਸਵਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ੪. ਉਥੇ ਬਿਅੰਤ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਨੌ ਨਿਧਾਂ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪਿਆਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਸਵਾਸਾਂ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵਜਾਇਆ ਹੈ ॥੩੮॥

੧. ਏਹੁ ਸਾਚਾ ਸੋਹਿਲਾ ਸਾਚੈ ਘਰਿ ਗਾਵਹੁ ॥ ੨. ਗਾਵਹੁ ਤ ਸੋਹਿਲਾ ਘਰਿ ਸਾਚੈ ਜਿਥੈ ਸਦਾ ਸਚੁ ਧਿਆਵਹੇ ॥ ੩. ਸਚੋ ਧਿਆਵਹਿ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨਾ ਬੁਝਾਵਹੇ ॥ ੪. ਇਹੁ ਸਚੁ ਸਭਨਾ ਕਾ ਖਸਮੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਸੋ ਜਨੁ ਪਾਵਹੇ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੁ ਸੋਹਿਲਾ ਸਚੈ ਘਰਿ ਗਾਵਹੇ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਚੈ ਘਰਿ=ਸਤਿਸੰਗਿ । ਸੋਹਿਲਾ=ਜਸ ਦਾ ਗੀਤ ।

ਅਰਥ—੧. ਇਹ ਸੱਚਾ ਗੀਤ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਗਾਵੋ । ੨. ਉਥੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਗੀਤ ਗਾਵੋ, ਜਿਥੇ ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਚੇ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੩. ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਜਦ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵ ਸਚ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ੪. ਇਹ ਸਚ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇਗਾ ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਏਗਾ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਸੱਚਾ ਗੀਤ ਗਾਵੋ ॥੩੯॥

੧. ਅਨਦੁ ਸੁਣਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ॥ ੨. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਉਤਰੇ ਸਗਲ ਵਿਸੂਰੇ ॥ ੩. ਦੂਖ ਰੋਗ ਸੰਤਾਪ ਉਤਰੇ ਸੁਣੀ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ੪. ਸੰਤ ਸਾਜਨ ਭਏ ਸਰਸੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥ ੫. ਸੁਣਤੇ ਪੁਨੀਤ ਕਹਤੇ ਪਵਿਤੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ੬. ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੇ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ॥੪੦॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰਸੇ=ਅਨੰਦ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਓ! ਅਨੰਦ ਸੁਣੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ) । ੨. (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਝੋਰੇ ਉਤਰ ਗਏ ਹਨ । ੩. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਰੋਗ ਤੇ ਸੰਤਾਪ ਲਥ ਗਏ ਹਨ ।

੪. ਉਹ ਸੰਤ ਸੱਜਣ ਅਨੰਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜਾਣੀ ਹੈ । ੫. ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੇ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼) ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਕਿ ਜਦ ਤੋਂ) ਗੁਰੂ (ਜੀ ਦੀ) ਚਰਨੀਂ ਲਗੇ (ਹਾਂ, ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ) ਅਨਾਹਦ ਵਾਜੇ ਵੱਜੇ ਹਨ ॥੪੦॥੧॥

ਰਹਰਾਸਿ ਸਾਹਿਬ

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧ ॥

੧. ਦੁਖੁ ਦਾਰੂ ਸੁਖੁ ਰੋਗੁ ਭਇਆ ਜਾ ਸੁਖੁ ਤਾਮਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ੨. ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਕਰਣਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਜਾ ਹਉ ਕਰੀ ਨ ਹੋਈ ॥੧॥ ੩. ਬਲਿਹਾਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਵਸਿਆ ॥ ੪. ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਜਾਤਿ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਮਹਿ ਜਾਤਾ ਅਕਲ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ॥ ੬. ਤੂੰ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਿਫਤਿ ਸੁਆਲ੍ਹਿਉ ਜਿਨਿ ਕੀਤੀ ਸੋ ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥ ੭. ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਰਤੇ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਣਾ ਸੁ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਦੁਖ (ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ) ਦਾਰੂ ਹੈ ਤੇ ਸੁਖ ਰੋਗ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇਛਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ੨. ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰੂਪ! ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਜੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਰਾਂ, ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥੧॥ ੩. ਮੈਂ ਵਾਰੇ ਜਾਵਾਂ ਤੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ। ੪. ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ। ੫. ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਜੋਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋਤ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ, ਕਲਪਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ੬. ਤੂੰ ਸਚਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ੭. ਜਿਸ ਨੇ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੁ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੨॥

ਸੋਦਰੁ ਪਦ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ
ਇਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਭੀ ਸੋਦਰੁ ਹੈ।

ਸੋ ਦਰੁ ਰਾਗੁ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਸੋ ਦਰੁ ਤੇਰਾ ਕੇਹਾ ਸੋ ਘਰੁ ਕੇਹਾ ਜਿਤੁ ਬਹਿ ਸਰਬ ਸਮਾਲੇ ॥ ੨. ਵਾਜੇ ਤੇਰੇ ਨਾਦ ਅਨੇਕ ਅਸੰਖਾ ਕੇਤੇ ਤੇਰੇ ਵਾਵਣਹਾਰੇ ॥ ੩. ਕੇਤੇ ਤੇਰੇ ਰਾਗ ਪਰੀ ਸਿਉ ਕਹੀਅਹਿ ਕੇਤੇ ਤੇਰੇ ਗਾਵਣਹਾਰੇ ॥ ੪. ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ

ਪਵਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਗਾਵੈ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਦੁਆਰੇ ॥ ੫. ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਚਿਤੁ ਗੁਪਤੁ ਲਿਖਿ ਜਾਣਨਿ ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ੬. ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਈਸਰੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਵੀ ਸੋਹਨਿ ਤੇਰੇ ਸਦਾ ਸਵਾਰੇ ॥ ੭. ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ ਬੈਠੇ ਦੇਵਤਿਆ ਦਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ੮. ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਸਿਧ ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰਿ ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਸਾਧ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ੯. ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀ ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਵੀਰ ਕਰਾਰੇ ॥ ੧੦. ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਪੰਡਿਤ ਪੜਨਿ ਰਖੀਸੁਰ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਵੇਦਾ ਨਾਲੇ ॥ ੧੧. ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਮੋਹਣੀਆ ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ ਪਇਆਲੇ ॥ ੧੨. ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਰਤਨ ਉਪਾਏ ਤੇਰੇ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਲੇ ॥ ੧੩. ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਜੋਧ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰਾ ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ ॥

੧੪. ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਖੇ ਤੇਰੇ ਧਾਰੇ ॥ ੧੫. ਸੇਈ ਤੁਧਨੋ ਗਾਵਨਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਨਿ ਰਤੇ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਰਸਾਲੇ ॥ ੧੬. ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ ਤੁਧਨੋ ਗਾਵਨਿ ਸੇ ਮੈ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਨਿ ਨਾਨਕੁ ਕਿਆ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ੧੭. ਸੋਈ ਸੋਈ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚਾ ਸਾਚੀ ਨਾਈ ॥ ੧੮. ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ਜਾਇ ਨ ਜਾਸੀ ਰਚਨਾ ਜਿਨਿ ਰਚਾਈ ॥ ੧੯. ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ ਭਾਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਨਸੀ ਮਾਇਆ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ॥ ੨੦. ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ ਜਿਉ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੨੧. ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸੀ ਫਿਰਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥ ੨੨. ਸੋ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਾਹਾ ਪਤਿਸਾਹਿਬੁ ਨਾਨਕ ਰਹਣੁ ਰਜਾਈ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਤੇਰਾ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਕੈਸਾ ਹੈ ਉਹ ਘਰ ਕੈਸਾ ਹੈ ? ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ? ੨. ਤੇਰੇ ਬੂਹੇ ਉਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਜੇ ਤੇ ਅਨਗਿਣਤ ਨਾਦ ਹਨ । ਤੇਰੇ ਦਰ ਉਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ

ਵਾਜੇ ਵਜਾਵਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ੩. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਗ ਤੇਰੇ ਬੂਹੇ ਉਤੇ ਰਾਗਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੪. ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੇਰੇ ਜਸ ਨੂੰ ਗਾਵਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਅੱਗ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਆਰੇ ਉਤੇ ਖੜੋਤਾ ਧਰਮਰਾਜ ਵੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੫. ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਚਿੱਤ੍ਰ-ਗੁਪਤ, ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖੇ ਨੂੰ ਧਰਮਰਾਜ ਬੀਚਾਰਦਾ ਹੈ। ੬. ਸ਼ਿਵਜੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਦੇਵੀ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਤੇਰੇ ਸਵਾਰੇ ਹੋਏ ਸਦਾ ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ੭. ਇੰਦ੍ਰਾਸਣ ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਇੰਦ੍ਰ ਨਾਲੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦਲ (ਝੁੰਡ) ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੮. ਸਿੱਧ ਪੁਰਸ਼ ਸਮਾਧੀਆਂ ਅੰਦਰ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੯. ਜਤੀ ਸਤੀ ਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਜੋਧੇ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੦. ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਰਿਖੀਸੁਰ, ਜੁਗ ਜੁਗ ਦੇ ਵੇਦਾਂ ਸਮੇਤ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੧. ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਜੋ ਸਵਰਗ ਲੋਕ, ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਪਤਾਲ ਦੀਆਂ ਹਨ। ੧੨. ਤੇਰੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਰਤਨ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਲੇ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੩. ਜੋਧੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੪. ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ੧੫. ਓਹੀ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਰਸੀਲੇ ਭਗਤ ਵੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੬. ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਚੇਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, 'ਨਾਨਕ' (ਉਹਨਾਂ ਦੀ) ਵੀਚਾਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੧੭. ਓਹੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਓਹੀ ਸਦਾ ਸੱਚ ਹੈ (ਆਪ) ਸੱਚਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਸੱਚੀ ਹੈ। ੧੮. (ਹੁਣ) ਵੀ ਹੈ, ਅਗੇ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਾ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ ਨਾ ਜਾਏਗਾ ਜਿਸ ਨੇ (ਇਹ) ਰਚਨਾ ਰਚਾਈ ਹੈ। ੧੯. ਰੰਗਾਂ-ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਭਾਂਤਾਂ-ਭਾਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਨਸਾਂ ਕਰ ਕੇ ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਇਆ (ਦਵਾਰੇ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੨੦. ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨੧. ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਤੇ ਕਰੇਗਾ। ਮੁੜ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ੨੨. ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ, (ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ) ਰਜ਼ਾ (ਆਗਿਆ) ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ॥੧॥

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ॥

੧. ਸੁਣਿ ਵਡਾ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ੨. ਕੇਵਡੁ ਵਡਾ ਡੀਠਾ ਹੋਇ ॥ ੩. ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਇ ॥ ੪. ਕਹਣੈ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਰਹੇ ਸਮਾਇ ॥੧॥ ੫. ਵਡੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ ॥ ੬. ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਤੇਰਾ ਕੇਤਾ ਕੇਵਡੁ ਚੀਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਹਿਰ=ਗਹਿਰਾ, ਡੂੰਘਾ। ਗੰਭੀਰ=ਵਡੇ ਜਿਗਰੇ ਵਾਲਾ। ਗਹੀਰ=ਸਮੁੰਦਰ। ਚੀਰਾ=ਪਾੜ ਪੇਟਾ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਕੋਈ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਵੱਡਾ ਆਖਦਾ ਹੈ। ੨. ਕਿਡਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਹੈ; ਇਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ, ਪਰ

ਕਿਸੇ ਡਿਠਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਦੱਸੇ। ੩. ਮੁੱਲ ਪਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ੪. ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ॥੧॥ ੫. ਹੇ ਮੇਰੇ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ੬. ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਜੋ ਤੇਰਾ ਕਿਡਾ ਵੱਡਾ ਪਾੜ ਹੈ।

੭. ਸਭਿ ਸੁਰਤੀ ਮਿਲਿ ਸੁਰਤਿ ਕਮਾਈ ॥ ੮. ਸਭ ਕੀਮਤਿ ਮਿਲਿ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ ੯. ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਗੁਰ ਗੁਰਹਾਈ ॥ ੧੦. ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਤੇਰੀ ਤਿਲੁ ਵਡਿਆਈ ॥੨॥ ੧੧. ਸਭਿ ਸਤ ਸਭਿ ਤਪ ਸਭਿ ਚੰਗਿਆਈਆ ॥ ੧੨. ਸਿਧਾ ਪੁਰਖਾ ਕੀਆ ਵਡਿਆਈਆ ॥ ੧੩. ਤੁਧੁ ਵਿਣੁ ਸਿਧੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈਆ ॥ ੧੪. ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਨਾਹੀ ਠਾਕਿ ਰਹਾਈਆ ॥੩॥ ੧੫. ਆਖਣ ਵਾਲਾ ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ੧੬. ਸਿਫਤੀ ਭਰੇ ਤੇਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ੧੭. ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਤਿਸੈ ਕਿਆ ਚਾਰਾ ॥ ੧੮. ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥੪॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਰਤਿ=ਸ੍ਰੁਤਿ, ਵੇਦ। ਸੁਰਤੀ=ਵੇਦ ਪਾਠੀ। ਕੀਮਤਿ= ਹਿਸਾਬੀ, ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਜੋਤਸ਼ੀ। ਗੁਰ=ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਰਤੇ, ਅਚਾਰਜ। ਗੁਰਹਾਈ=ਅਚਾਰਜਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਟਾ ਗੁਰੂ, ਅਚਾਰਜਾਂ ਤੋਂ ਵਡੇ। ਸਿਧੀ=ਸਿਧਾਂ, ਵਸਤਾਂ। ਕਰਮਿ=ਬਖਸ਼ਸ਼, ਮਿਹਰ। ਠਾਕਿ=ਰੋਕੀਆਂ, ਡੱਕੇ ਜਾਣਾ, ਰੁਕ ਜਾਣਾ। ਸਿਫਤੀ=ਸਿਫਤਾਂ ਵਾਲਾ। ਚਾਰਾ=ਜ਼ੋਰ, ਉਜ਼ਰ।

ਅਰਥ—੭. ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਪਾਠੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ। ੮. ਸਾਰੇ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਹਿਸਾਬ ਵੀ ਕੱਢੇ। ੯. ਗਿਆਨੀਆਂ, ਧਿਆਨੀਆਂ, ਅਚਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਅਚਾਰਜਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਵਾਹ ਲਾਇਆ ਪਰ ੧੦. ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਤੇਰੀ ਤਿਲ ਜਿੰਨੀ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਆਖੀ ਗਈ ॥੨॥ ੧੧. ਸਾਰੇ ਜਪ, ਸਾਰੇ ਤਪ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਨੇਕੀਆਂ। ੧੨. ਅਤੇ ਸਿਧ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ। ੧੩. ਇਹ ਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ। ੧੪. ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰੁਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ੧੫. ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਜਸ ਆਖਣ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਵਿਚਾਰਾ ਹਾਂ? ੧੬. ਹੇ ਸਿਫਤੀ! ਤੇਰੇ ਭੰਡਾਰੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ੧੭. ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਜ਼ੋਰ ਹੈ? ੧੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਹੇ ਸੱਚ! ਤੂੰ ਹੀ ਸਵਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥੪॥੨॥

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ॥

੧. ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰਿ ਜਾਉ ॥ ੨. ਆਖਣਿ ਅਉਖਾ ਸਾਚਾ ਨਾਉ ॥ ੩. ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਲਾਗੈ ਭੂਖ ॥ ੪. ਉਤੁ ਭੂਖੈ ਖਾਇ

ਚਲੀਅਹਿ ਦੂਖ ॥੧॥ ੫. ਸੋ ਕਿਉ ਵਿਸਰੈ ਮੇਰੀ ਮਾਇ ॥ ੬. ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੭. ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਤਿਲੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ੮. ਆਖਿ ਥਕੇ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ੯. ਜੇ ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਕੈ ਆਖਣ ਪਾਹਿ ॥ ੧੦. ਵਡਾ ਨ ਹੋਵੈ ਘਾਟਿ ਨ ਜਾਇ ॥੨॥ ੧੧. ਨਾ ਓਹੁ ਮਰੈ ਨ ਹੋਵੈ ਸੋਗੁ ॥ ੧੨. ਦੇਦਾ ਰਹੈ ਨ ਚੂਕੈ ਭੋਗੁ ॥ ੧੩. ਗੁਣੁ ਏਹੋ ਹੋਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ੧੪. ਨਾ ਕੋ ਹੋਆ ਨਾ ਕੋ ਹੋਇ ॥੩॥ ੧੫. ਜੇਵਡੁ ਆਪਿ ਤੇਵਡ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ॥ ੧੬. ਜਿਨਿ ਦਿਨੁ ਕਰਿ ਕੈ ਕੀਤੀ ਰਾਤਿ ॥ ੧੭. ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਹਿ ਤੇ ਕਮਜਾਤਿ ॥ ੧੮. ਨਾਨਕ ਨਾਵੈ ਬਾਝੁ ਸਨਾਤਿ ॥੪॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਤ=ਉਸ । ਨਾਇ=ਨਾਮ । ਕਮਜਾਤਿ=ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ, ਨੀਚ ਜਾਤ । ਸਨਾਤ=ਮਹਾਂ ਨੀਚ । ਭੋਗ=ਪਦਾਰਥ ।

ਅਰਥ—੧. ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਜੀਊਂਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਨਾਮ ਵਿਸਰ

ਜਾਏ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ । ੨. ਪਰ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਆਖਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ । ੩. ਮੈਨੂੰ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਭੁੱਖ ਲਗਦੀ ਹੈ । ੪. ਉਸ ਨਾਮ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥੧॥ ੫. ਹੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ! ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਵਿਸਾਰਾਂ ? ੬. ਸੱਚੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ । ੭. ਉਸ ਸੱਚੇ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਤਿਲ ਜਿੰਨੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ । ੮. ਸਾਰੇ ਆਖ ਥਕੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ । ੯. ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਆਖਣ ਲਗ ਪੈਣ ਤਾਂ, ੧੦. ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇ ਨਾ ਆਖਣ ਤਾਂ ਘੱਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ॥੨॥ ੧੧. ਨਾ ਉਹ ਮਰੇਗਾ, ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਗ ਹੋਵੇਗਾ । ੧੨. ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੇਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਮੁਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ । ੧੩. ਉਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਇਹੋ [ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਵਰਗਾ] ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ੧੪. ਨਾ ਕੋਈ ਉਸ ਜਿਹਾ ਪਿਛੇ ਹੋਇਆ ਹੈ ਨਾ [ਅਗੇ ਨੂੰ] ਹੋਵੇਗਾ ॥੩॥ ੧੫. ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ ਤੂੰ ਆਪ ਹੈਂ ਓਡੀ ਵਡੀ ਹੀ ਤੇਰੀ ਦਾਤ ਹੈ। ੧੬ ਹੇ ਬੰਦੇ ! ਜਿਸ ਨੇ ਦਿਨ ਬਣਾ ਕੇ (ਸਾਡੇ ਆਰਾਮ ਲਈ) ਰਾਤ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ੧੭. ਜੋ ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਮਜਾਤ ਹਨ । ੧੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੀ ਨੀਚ ਹਨ ॥੪॥੩॥

ਰਾਗੁ ਗੂਜਰੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥

੧. ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਪੁਰਖਾ ਬਿਨਉ ਕਰਉ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥ ੨. ਹਮ ਕੀਰੇ ਕਿਰਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ਕਰਿ ਦਇਆ

ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ ॥੧॥ ੩. ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਗੁਰਦੇਵ ਮੋ ਕਉ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ ॥ ੪. ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਨ ਸਖਾਈ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਹਮਰੀ ਰਹਰਾਸਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਹਰਿ ਜਨ ਕੇ ਵਡ ਭਾਗ ਵਡੇਰੇ ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਰਧਾ ਹਰਿ ਪਿਆਸ ॥ ੬. ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸਹਿ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਣ ਪਰਗਾਸਿ ॥੨॥ ੭. ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਤੇ ਭਾਗਹੀਣ ਜਮ ਪਾਸਿ ॥ ੮. ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਿ ਸੰਗਤਿ ਨਹੀ ਆਏ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵੇ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਾਸਿ ॥੩॥ ੯. ਜਿਨ ਹਰਿ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਪਾਈ ਤਿਨ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਆ ਲਿਖਾਸਿ ॥ ੧੦. ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਮਿਲਿ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ ॥੪॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੀਰੇ=ਕੀੜੇ । ਕਿਰਮ=ਨਿਕੇ ਕੀੜੇ । ਸਖਾਈ=ਸਖਾ, ਪਿਆਰਾ, ਸਾਥੀ । ਰਹਰਾਸਿ=ਅਰਦਾਸ, ਬੇਨਤੀ । ਜੀਵਾਸ=ਜੀਵਨ ਦੀ

ਆਸਾ । ਲਿਖਾਸ=ਲੇਖ ਹੈ । ਜਨ=ਦਾਸ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਹਰੀ ਦੇ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਤੀਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ । ੨. ਅਸੀਂ ਕੀੜੇ ਤੇ ਕਿਰਮ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਤੁਸਾਡੀ ਸ਼ਰਣ ਆਏ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਦਇਆ ਕਰ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਚਾਨਣ ਕਰੋ ॥੧॥ ੩. ਹੇ ਮੇਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਮਿੱਤਰ ਜੀ ! ਮੈਨੂੰ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਚਾਨਣ ਬਖਸ਼ੋ। ੪. ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਆਪ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੋਵੇਗਾ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਬਖਸ਼ੋ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ । ੫. ਉਹਨਾਂ ਹਰਿ ਜਨਾਂ ਦੇ ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵਡੇ ਭਾਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੀ ਤ੍ਰੇਹ ਹੈ । ੬. ਮੈਨੂੰ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਰੱਜਾਂਗਾ, ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆਂ ਇਹ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ ॥੨॥ ੭. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਜੀ ਦੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਚਖਿਆ, ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਣਗੇ । ੮. ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀ ਤੇ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਉਣਾ ਵੀ ਧ੍ਰਿਗ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਵੀ ਧ੍ਰਿਗ ਹੈ ॥੩॥ ੯. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਹਰਿ ਜਨਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪਾਈ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ੧੦. ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਧੰਨ ਹੈ, ਧੰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ॥੪॥੪॥

ਰਾਗੁ ਗੂਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

੧. ਕਾਹੇ ਰੇ ਮਨ ਚਿਤਵਹਿ ਉਦਮੁ ਜਾ

ਆਹਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਪਰਿਆ ॥ ੨. ਸੈਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਏ ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ ਧਰਿਆ ॥੧॥ ੩. ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸੁ ਤਰਿਆ ॥ ੪. ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਸੂਕੇ ਕਾਸਟ ਹਰਿਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਜਨਨਿ ਪਿਤਾ ਲੋਕ ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ ਕੋਇ ਨ ਕਿਸ ਕੀ ਧਰਿਆ ॥ ੬. ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹੇ ਠਾਕੁਰੁ ਕਾਹੇ ਮਨ ਭਉ ਕਰਿਆ ॥੨॥ ੭. ਊਡੇ ਊਡਿ ਆਵੈ ਸੈ ਕੋਸਾ ਤਿਸੁ ਪਾਛੈ ਬਚਰੇ ਛਰਿਆ ॥ ੮. ਤਿਨ ਕਵਣੁ ਖਲਾਵੈ ਕਵਣੁ ਚੁਗਾਵੈ ਮਨ ਮਹਿ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਿਆ ॥੩॥ ੯. ਸਭਿ ਨਿਧਾਨ ਦਸ ਅਸਟ ਸਿਧਾਨ ਠਾਕੁਰ ਕਰ ਤਲ ਧਰਿਆ ॥ ੧੦. ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਰਿਆ ॥੪॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੈਲ=ਪਹਾੜ । ਜਨਨਿ=ਮਾਤਾ । ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ । ਬਨਤਾ=ਇਸਤਰੀ । ਸੰਬਾਹੇ=ਪੁਚਾਉਂਦਾ । ਊਡੇ=ਕੂੰਜਾਂ । ਕਰ ਤਲ=ਹੱਥ ਦੀ ਤਲੀ, ਹਥੇਲੀ । ਮਾਧਉ=ਮਾਇਆ ਦਾ ਆਸਰਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਮਨ! ਪੇਟ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਿਉਂ ਉੱਦਮ ਸੋਚਦਾ ਹੈਂ ? ਜਦ ਤੇਰੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆਪ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਫਿਕਰ ਹੈ ? ੨. ਵੇਖ ਪਹਾੜ ਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਜੀਵ ਉਸ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥੧॥ ੩. ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤਰ ਗਿਆ ਹੈ । ੪. ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁੱਕਾ ਕਾਠ ਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮੁਰਦਾ ਰੂਹ ਜਿੰਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ੫. ਮਾਂ ਪਿਉ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁਤ੍ਰ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ੬. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੰਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਡਰਦਾ ਹੈਂ ? ੭. ਕੂੰਜ ਸੈਂਕੜੇ ਕੋਹਾਂ ਉਡ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਛਡਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੮. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਖਿਡਾਉਂਦਾ ਤੇ ਕੌਣ ਚੁਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ? ਹੇ ਭਾਈ! ਕਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜੇ ? ॥੩॥ ੯. ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਥੇਲੀ ਉਤੇ ਰਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਅਰਾਧੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਝਟ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ । ੧੦. ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੇਰੇ ਉਤੋਂ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਉਰਾਰ ਪਾਰ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ॥੪॥੫॥

ਰਾਗੁ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪ ਸੋ ਪੁਰਖੁ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹਰਿ ਅਗਮਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ੨. ਸਭਿ ਧਿਆਵਹਿ ਸਭਿ ਧਿਆਵਹਿ ਤੁਧੁ ਜੀ ਹਰਿ ਸਚੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ੩. ਸਭਿ ਜੀਅ ਤੁਮਾਰੇ ਜੀ ਤੂੰ ਜੀਆ ਕਾ ਦਾਤਾਰਾ ॥ ੪. ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ ਸੰਤਹੁ ਜੀ ਸਭਿ ਦੂਖ ਵਿਸਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ੫. ਹਰਿ ਆਪੇ ਠਾਕੁਰੁ ਹਰਿ ਆਪੇ ਸੇਵਕੁ ਜੀ ਕਿਆ ਨਾਨਕ ਜੰਤ ਵਿਚਾਰਾ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਉਹ ਪੁਰਖ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਹਰੀ ਪੁਰਖ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਹਰੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਤੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ੨. ਹੇ ਸੱਚੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਹਰੀ ਜੀ! ਸਾਰੇ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ੩. ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾਤਾ ਹੈਂ। ੪. ਹੇ ਸੰਤੋ ਜੀ! ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਵੋ ਜੋ ਸਾਰੇ ਕਸੂਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੫. ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪੇ ਹੀ ਮਾਲਕ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਦਾਸ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਹ ਵਿਚਾਰਾ ਜੀਵ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥੧॥

੧. ਤੂੰ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਜੀ ਹਰਿ ਏਕੋ ਪੁਰਖੁ ਸਮਾਣਾ ॥ ੨. ਇਕਿ ਦਾਤੇ ਇਕਿ ਭੇਖਾਰੀ ਜੀ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣਾ ॥ ੩. ਤੂੰ ਆਪੇ ਦਾਤਾ ਆਪੇ ਭੁਗਤਾ ਜੀ ਹਉ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ॥ ੪. ਤੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਬੇਅੰਤੁ ਬੇਅੰਤੁ ਜੀ ਤੇਰੇ ਕਿਆ ਗੁਣ ਆਖਿ ਵਖਾਣਾ ॥ ੫. ਜੋ ਸੇਵਹਿ ਜੋ ਸੇਵਹਿ ਤੁਧੁ ਜੀ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੁਰਬਾਣਾ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ ! ਤੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਇਕ ਰਸ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ। ੨. ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਦਾਤੇ ਹਨ, ਇਕ ਮੰਗਤੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਅਚਰਜ ਤਮਾਸ਼ੇ ਹਨ। ੩. ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ੪. ਹੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ, ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਵਾਂ ? ੫. ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਤੇਰਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੨॥

੧. ਹਰਿ ਧਿਆਵਹਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵਹਿ ਤੁਧੁ

ਜੀ ਸੇ ਜਨ ਜੁਗ ਮਹਿ ਸੁਖਵਾਸੀ ॥ ੨. ਸੇ ਮੁਕਤੁ ਸੇ ਮੁਕਤੁ ਭਏ ਜਿਨ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਜੀ ਤਿਨ ਤੂਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ॥ ੩. ਜਿਨ ਨਿਰਭਉ ਜਿਨ ਹਰਿ ਨਿਰਭਉ ਧਿਆਇਆ ਜੀ ਤਿਨ ਕਾ ਭਉ ਸਭੁ ਗਵਾਸੀ ॥ ੪. ਜਿਨ ਸੇਵਿਆ ਜਿਨ ਸੇਵਿਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੂਪਿ ਸਮਾਸੀ ॥ ੫. ਸੇ ਧੰਨੁ ਸੇ ਧੰਨੁ ਜਿਨ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਜੀ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਬਲਿ ਜਾਸੀ ॥੩॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਧਿਆਣੇ ਜੋਗ ਹਰੀ ਜੀ! ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਸੁਖੀ ਵਸਦੇ ਹਨ। ੨. ਉਹ ਮੁਕਤ ਰੂਪ ਹਨ, ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲੋਂ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਟੁਟ ਗਈ ਹੈ। ੩. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰਭਉ (ਹਾਂ ਜੀ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰਭਉ ਹਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ੪. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੇਵਿਆ ਹੈ ਹਾਂ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਣਗੇ। ੫. ਉਹ ਧੰਨ ਹਨ, ਉਹ ਧੰਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੩॥

੧. ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਜੀ ਭਰੇ ਬਿਅੰਤ ਬੇਅੰਤਾ ॥ ੨. ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਸਲਾਹਨਿ ਤੁਧੁ ਜੀ ਹਰਿ ਅਨਿਕ ਅਨੇਕ ਅਨੰਤਾ ॥ ੩. ਤੇਰੀ ਅਨਿਕ ਤੇਰੀ ਅਨਿਕ ਕਰਹਿ ਹਰਿ ਪੂਜਾ ਜੀ ਤਪੁ ਤਾਪਹਿ ਜਪਹਿ ਬੇਅੰਤਾ ॥ ੪. ਤੇਰੇ ਅਨੇਕ ਤੇਰੇ ਅਨੇਕ ਪੜਹਿ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਜੀ ਕਰਿ ਕਿਰਿਆ ਖਟੁ ਕਰਮ ਕਰੰਤਾ ॥ ੫. ਸੇ ਭਗਤ ਸੇ ਭਗਤ ਭਲੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜੋ ਭਾਵਹਿ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਭਗਵੰਤਾ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਟ ਕਰਮ=ਛੇ ਕਰਮ (ਜਪ, ਹੋਮ, ਸੰਧਯਾ, ਸਨਾਨ, ਦੇਵ ਪੂਜਾ, ਅਤਿਥਿ ਸੇਵਾ) ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਬਿਅੰਤਾ, ਤੇਰੀ (ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ) ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਭਗਤੀ ਦੇ ਤੇਰੇ ਬਿਅੰਤ ਭੰਡਾਰੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । ੨. ਹੇ ਅਨੰਤ ਹਰੀ ਜੀ, ਤੇਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਭਗਤ ਹਨ, ਉਹ ਭਗਤ ਜਨ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਤੈਨੂੰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ੩. ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ, ਤੇਰੀ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੈ, ਉਸ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਿਅੰਤ ਹੀ ਤਪ ਕਰਦੇ ਤੇ ਜਾਪ ਜਪਦੇ ਹਨ । ੪. ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਕ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਨੂੰ

ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇ ਛੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭਗਤ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਉਹ ਭਗਤ ਜਨ ਭਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਹਰੀ ਭਗਵੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥੪॥

੧. ਤੂੰ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਅਪਰੰਪਰੁ ਕਰਤਾ ਜੀ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ॥ ੨. ਤੂੰ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੂੰ ਏਕੋ ਜੀ ਤੂੰ ਨਿਹਚਲੁ ਕਰਤਾ ਸੋਈ॥ ੩. ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਵਰਤੈ ਜੀ ਤੂੰ ਆਪੇ ਕਰਹਿ ਸੁ ਹੋਈ॥ ੪. ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਉਪਾਈ ਜੀ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਸਿਰਜਿ ਸਭ ਗੋਈ॥ ੫. ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਕਰਤੇ ਕੇ ਜੀ ਜੋ ਸਭਸੈ ਕਾ ਜਾਣੋਈ ॥੫॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਪਰੰਪਰ=ਉਰੇ ਪਰੇ, ਉਰਾਰ ਪਾਰ। ਸਿਰਜਿ=ਬਨਾਈ ਸਾਜੀ ਹੋਈ। ਗੋਈ=ਨਾਸ ਕਰਨਾ। ਜਾਣੋਈ=ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਆਦਿ ਪੁਰਖ! ਤੂੰ ਉਰਾਰ ਪਾਰ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ੨. ਤੂੰ ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਦਾ ਇਕੋ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਅਚੱਲ ਹੈਂ। ੩. ਤੈਨੂੰ ਆਪ ਜੋ ਭਾਂਵਦਾ ਹੈ ਓਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ

ਆਪ ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਓਹੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੪. ਜੀ, ਤੁਸਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੁਸਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਸ਼ਾਰੀ ਸਾਜਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ । ੫. ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਉਸ ਕਰਤੇ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੫॥੧॥

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥

੧. ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਸਚਿਆਰੁ ਮੈਡਾ ਸਾਂਈ ॥ ੨. ਜੋ ਤਉ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਥੀਸੀ ਜੋ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਹਉ ਪਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੩. ਸਭ ਤੇਰੀ ਤੂੰ ਸਭਨੀ ਧਿਆਇਆ ॥ ੪. ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿ ਤਿਨਿ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ੫. ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਧਾ ਮਨਮੁਖਿ ਗਵਾਇਆ ॥ ਤੁਧੁ ਆਪਿ ਵਿਛੋੜਿਆ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੈਡਾ=ਮੇਰਾ । ਥੀਸੀ=ਹੋਵੇਗਾ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਸੱਚੇ ਕਰਤਾਰ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ । ੨. ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੇਗਾ, ਓਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਤੂੰ ਦੇਵੇਂਗਾ, ਮੈਂ ਓਹੀ ਲਵਾਂਗਾ । ੩. ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਇਆ ਹੈ । ੪. ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਉਸੇ ਨੇ ਨਾਮ ਰਤਨ ਪਾਇਆ ਹੈ । ੫.

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਰਤਨ ਲੱਭਾ, ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੬. ਤੁਸਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥੧॥

੭. ਤੂੰ ਦਰੀਆਉ ਸਭ ਤੁਝ ਹੀ ਮਾਹਿ ॥ ੮. ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ॥ ੯. ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ॥ ੧੦. ਵਿਜੋਗਿ ਮਿਲਿ ਵਿਛੁੜਿਆ ਸੰਜੋਗੀ ਮੇਲੁ ॥੨॥

ਅਰਥ—੭. ਤੂੰ ਦਰਿਆਉ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈਂ, ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ। ੮. ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ੯. ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੀਅ-ਜੰਤ ਤੇਰੀ ਖੇਡ ਹਨ। ੧੦. 'ਵਿਜੋਗ' ਮਿਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਛੋੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਸੰਜੋਗ' ਮੇਲ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈਂ ॥੨॥

੧੧. ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ ਜਾਣਾਇਹਿ ਸੋਈ ਜਨੁ ਜਾਣੈ ॥ ੧੨. ਹਰਿ ਗੁਣ ਸਦ ਹੀ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥ ੧੩. ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧੪. ਸਹਜੇ ਹੀ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥੩॥

ਅਰਥ—੧੧. ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਜਣਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਓਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੧੨. ਹੇ ਹਰੀ! ਫਿਰ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੩. ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ੧੪. ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਉਹ ਹਰੀ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਿਆ ਹੈ ॥੩॥

੧੫. ਤੂ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਸਭੁ ਹੋਇ ॥ ੧੬. ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੧੭. ਤੂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖਹਿ ਜਾਣਹਿ ਸੋਇ ॥ ੧੮. ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥੪॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਇ=ਖਬਰ ।

ਅਰਥ—੧੫. ਤੂੰ ਆਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੧੬. ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ੧੭. ਤੂੰ ਬਨਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਬਨਾਈ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ । ੧੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੪॥੨॥

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ॥

੧. ਤਿਤੁ ਸਰਵਰੜੈ ਭਈਲੇ ਨਿਵਾਸਾ ਪਾਣੀ ਪਾਵਕੁ ਤਿਨਹਿ ਕੀਆ ॥ ੨. ਪੰਕਜੁ ਮੋਹ ਪਗੁ ਨਹੀ ਚਾਲੈ ਹਮ ਦੇਖਾ ਤਹ ਡੂਬੀਅਲੇ ॥੧॥ ੩. ਮਨ ਏਕੁ ਨ ਚੇਤਸਿ ਮੂੜ ਮਨਾ ॥ ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੪. ਨਾ ਹਉ ਜਤੀ ਸਤੀ ਨਹੀ

ਪੜਿਆ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧਾ ਜਨਮੁ ਭਇਆ ॥ ੫. ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੀ ਸਰਣਾ ਜਿਨ ਤੂ ਨਾਹੀ ਵੀਸਰਿਆ ॥੨॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰਵਰੜੈ=ਤਲਾਉ। ਪੰਕ=ਚਿਕੜ। ਮਨ=ਮੈਂ, ਮੇਰਾ। ਪ੍ਰਣਵਤਿ=ਬੇਨਤੀ ਪੂਰਬਕ ਕਹਿਣਾ।

ਅਰਥ—੧. ਉਸ ਸੰਸਾਰ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਵਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ। ੨. ਜੋ ਮੋਹ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦਾ, ਸਾਡੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਉਹ ਡੁੱਬੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ॥੧॥ ੩. ਹੇ ਮੇਰੇ ਮੂਰਖ ਮਨਾ! ਤੂੰ ਇਕ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ? ੪. ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨੇ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲ ਜਾਣਗੇ। ੫. ਨਾ ਮੈਂ ਜਤੀ ਹਾਂ, ਨਾ ਸਤੀ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ, ਮੂਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੀ ਜਨਮ ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੈ। ੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪਿਆ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਭੁਲਿਆ ਨਹੀਂ ॥੨॥੩॥

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥

੧. ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥ ੨. ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥ ੩. ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ ॥ ੪. ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥੧॥

੫. ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ ॥ ੬. ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੭. ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਧਰਮੁ ਨ ਕਮਾਇਆ ॥ ੮. ਸੇਵਾ ਸਾਧ ਨ ਜਾਨਿਆ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥ ੯. ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਮ ਨੀਚ ਕਰੰਮਾ ॥ ੧੦. ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਕੀ ਰਾਖਹੁ ਸਰਮਾ ॥੨॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੇਹੁਰੀਆ=ਦੇਹੀ । ਸਰੰਜਾਮ=(ਸੰਸਾਰ ਅੰਜਾਮ) ਬੰਦੋਬਸਤ, ਉਪਾਅ । ਸਰਮਾ=ਲਾਜ ।

ਅਰਥ—੧. ਜੋ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ । ੨. ਇਹ ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਹੈ । ੩. ਹੇ ਬੰਦੇ ! ਜੋ ਹੋਰ ਕੰਮ ਹਨ ਇਹ ਤੇਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ । ੪. ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ (ਇਹੋ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਆਵੇਗਾ) ॥੧॥ ੫. ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਦੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾ । ੬. ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜਨਮ ਐਵੇਂ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ । ੭. ਇਸ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰ, ਮੈਂ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਤੇ ਕੋਈ ਧਰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ੮. ਹੇ ਹਰੀ ਰਾਜੇ ! ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ । ੯. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਉਂ ਕਹੁ, ਜੋ ਮੈਂ ਨੀਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ। ੧੦. ਪਰ ਸ਼ਰਣੀ ਪਏ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੋ ॥੨॥੪॥

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥

ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੦ ॥ ਚੌਪਈ॥

੧. ਪੁਨਿ ਰਾਛਸ ਕਾ ਕਾਟਾ ਸੀਸਾ॥
੨. ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਕੇਤ ਜਗਤ ਕੇ ਈਸਾ ॥
੩. ਪੁਹਪਨ ਬ੍ਰਿਸਟਿ ਗਗਨ ਤੇਂ ਭਈ॥
੪. ਸਭਹਿਨ ਆਨਿ ਬਧਾਈ ਦਈ ॥੧॥
੫. ਧੰਨਯ ਧੰਨਯ ਲੋਗਨ ਕੇ ਰਾਜਾ॥
੬. ਦੁਸਟਨ ਦਾਹ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ॥
੭. ਅਖਲ ਭਵਨ ਕੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰੇ॥
੮. ਦਾਸ ਜਾਨਿ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੇ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਫੇਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। ੨. ਜਗਤ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਕੇਤੁ ਜੀ ਨੇ। ੩. ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ। ੪. ਸਾਰੇ (ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ) ਆ ਕੇ ਵਧਾਈ ਦਿਤੀ ॥੧॥ ੫. ਹੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ! ਤੁਸੀਂ ਧੰਨ ਹੋ। ੬. ਹੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਣ ਵਾਲੇ। ੭. ਹੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ੮. ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ ॥੨॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ॥ ਚੌਪਈ॥

੧ ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ॥ ੨. ਪੂਰਨ

ਹੋਇ ਚਿਤ ਕੀ ਇੱਛਾ ॥ ੩. ਤਵ ਚਰਨਨ ਮਨ ਰਹੈ ਹਮਾਰਾ ॥ ੪. ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ=ਪਾਲਨਾ ।

ਅਰਥ—੧. ਆਪਨਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ । ੨. ਸਾਡੇ ਚਿਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ । ੩. ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਨ ਲੱਗਾ ਰਹੇ, ਇਹੋ ਸਾਡੀ ਇੱਛਾ ਹੈ । ੪. ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਸਾਡੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰੋ ॥੧॥

੧. ਹਮਰੇ ਦੁਸਟ ਸਭੈ ਤੁਮ ਘਾਵਹੁ ॥ ੨. ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਮੋਹਿ ਬਚਾਵਹੁ ॥ ੩. ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮੋਰੋ ਪਰਿਵਾਰਾ ॥ ੪. ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਸਭੈ ਕਰਤਾਰਾ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰੋ । ੨. ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾਓ । ੩. ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸੁਖੀ ਵੱਸੇ । ੪. ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹਨ ॥੨॥

੧. ਮੋ ਰੱਛਾ ਨਿਜ ਕਰ ਦੈ ਕਰਿਯੈ ॥ ੨. ਸਭ ਬੈਰਨ ਕੋ ਆਜ ਸੰਘਰਿਯੈ ॥ ੩. ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਹਮਾਰੀ ਆਸਾ ॥ ੪. ਤੋਰ ਭਜਨ ਕੀ ਰਹੈ ਪਿਆਸਾ ॥੩॥

ਅਰਥ—੧. ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ। ੨. ਕਾਮ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜੋ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਓ। ੩. ਮੇਰੀ ਆਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ। ੪. ਤੁਹਾਡੇ ਭਜਨ ਦੀ ਹੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤ੍ਰੇਹ ਲੱਗੀ ਰਹੇ ॥੩॥

੧. ਤੁਮਹਿ ਛਾਡਿ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਧਿਯਾਊਂ ॥ ੨. ਜੋ ਬਰ ਚਹੋਂ ਸੁ ਤੁਮ ਤੇ ਪਾਊਂ ॥ ੩. ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਹਮਾਰੇ ਤਾਰੀਅਹਿ ॥ ੪. ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਸਤ੍ਰ ਹਮਾਰੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ॥੪॥

ਅਰਥ—੧. ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਪਾਂਗਾ। ੨. ਜੋ ਵਰ ਚਾਹਾਂਗਾ, ਉਹ ਤੁਹਾਥੋਂ ਹੀ ਪਾਵਾਂਗਾ। ੩. ਸਾਡੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰੋ। ੪. ਸਾਡੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰੋ ॥੪॥

੧. ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਮੁਝੈ ਉਬਰਿਯੈ ॥ ੨. ਮਰਨ ਕਾਲ ਕਾ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਰਿਯੈ ॥ ੩. ਹੂਜੋ ਸਦਾ ਹਮਾਰੇ ਪੱਛਾ ॥ ੪. ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਜੂ ਕਰਿਯਹੁ ਰੱਛਾ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ । ਅਸਿਧੁਜ=[ਅਸਿ-ਤਲਵਾਰ+ਧੁਜ-ਝੰਡਾ] ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਝੰਡਾ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸਿਧੁਜ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਮੌਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਿਧੁਜ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—੧. ਅਪਨਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾਓ। ੨. ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰੋ। ੩. ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੋਵੋ। ੪. ਹੇ ਅਸਿਧੁਜ

ਜੀ! ਸਾਡੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ॥੫॥

੧. ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਮੁਹਿ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥ ੨. ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਪਿਯਾਰੇ ॥ ੩. ਦੀਨ ਬੰਧੁ ਦੁਸਟਨ ਕੇ ਹੰਤਾ ॥ ੪. ਤੁਮ ਹੋ ਪੁਰੀ ਚਤੁਰਦਸ ਕੰਤਾ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਤਰ ਦਸ=ਚੌਦਾਂ। ਕੰਤਾ=ਮਾਲਕ, ਸਵਾਮੀ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਰੱਖਨ ਵਾਲੇ! ਮੈਨੂੰ ਰੱਖ ਲੈ। ੨. ਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹਾਈ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਮਾਲਕ। ੩. ਹੇ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ। ੪. ਤੂੰ ਹੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ॥੬॥

੧. ਕਾਲ ਪਾਇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਪੁ ਧਰਾ ॥ ੨. ਕਾਲ ਪਾਇ ਸਿਵ ਜੂ ਅਵਤਰਾ ॥ ੩. ਕਾਲ ਪਾਇ ਕਰਿ ਬਿਸਨੁ ਪ੍ਰਕਾਸਾ ॥ ੪. ਸਕਲ ਕਾਲ ਕਾ ਕੀਆ ਤਮਾਸਾ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਾਲ=ਮੌਤ, ਮਾਰਨਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਕਾਲ ਹੈ (ਅੰਤ ਕਰਤ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਕਾਲਾ ॥ ਨਾਮ ਕਾਲ ਤਾਤੇ ਜਗ ਡਾਲਾ ॥)। ਬਪੁ=ਸਰੀਰ। ਅਵਤਰਾ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ—੧. ਅਕਾਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ੨. ਅਕਾਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੩. ਅਕਾਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ। ੪. ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ

ਹੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥੭॥

੧. ਜਵਨ ਕਾਲ ਜੋਗੀ ਸਿਵ ਕੀਓ ॥ ੨. ਬੇਦ ਰਾਜ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੂ ਥੀਓ ॥ ੩. ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਲੋਕ ਸਵਾਰਾ ॥ ੪. ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਤਾਹਿ ਹਮਾਰਾ ॥੮॥

ਅਰਥ—੧. ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਜੋਗੀ ਬਨਾਇਆ ਹੈ। ੨. ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ੩. ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ। ੪. ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ॥੮॥

੧. ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗਤ ਬਨਾਯੋ ॥ ੨. ਦੇਵ ਦੈਤ ਜੱਛਨ ਉਪਜਾਯੋ ॥ ੩. ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ੪. ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ ॥੯॥

ਅਰਥ—੧. ਜਿਸ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਬਨਾਇਆ ਹੈ। ੨. ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਜੱਛਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੩. ਜੋ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤਕ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੪. ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਸਮਝੋ ॥੯॥

੧. ਨਮਸਕਾਰ ਤਿਸ ਹੀ ਕੋ ਹਮਾਰੀ ॥ ੨. ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਜਿਨ ਆਪ ਸਵਾਰੀ ॥ ੩. ਸਿਵਕਨ ਕੋ ਸਿਵਗੁਨ ਸੁਖ ਦੀਓ ॥ ੪. ਸੱਤ੍ਰਨ ਕੋ ਪਲ

ਮੋ ਬਧ ਕੀਓ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿਵਕਨ=ਸੇਵਕਾਂ। ਸਵਗੁਨ=ਸੌ ਹਿਸੇ, ਸੌ ਗੁਣਾਂ। ਬਧ=ਮਾਰਨਾ, ਨਾਸ ਕਰਨਾ।

ਅਰਥ—੧. ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੈ। ੨. ਜਿਸ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਬਨਾਈ ਹੈ। ੩. ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੁਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ੪. ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੧੦॥

੧. ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕੀ ਜਾਨਤ ॥ ੨. ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨਤ ॥ ੩. ਚੀਟੀ ਤੇ ਕੁੰਚਰ ਅਸਥੂਲਾ ॥ ੪. ਸਭ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰ ਫੂਲਾ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁੰਚਰ=ਹਾਥੀ। ਅਸਥੂਲਾ=ਵੱਡਾ। ਫੂਲਾ=ਅਨੰਦ।

ਅਰਥ—੧. ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੨. ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ੩. ਨਿੱਕੀ ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਤਕ। ੪. ਸਭਨਾਂ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥੧੧॥

੧. ਸੰਤਨ ਦੁਖ ਪਾਏ ਤੇ ਦੁਖੀ ॥ ੨. ਸੁਖ ਪਾਏ ਸਾਧੁਨ ਕੇ ਸੁਖੀ ॥ ੩. ਏਕ ਏਕ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨੈਂ ॥ ੪. ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਪਟ ਪਟ ਕੀ ਜਾਨੈਂ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਘਟ=ਹਿਰਦਾ, ਦਿਲ। ਪਟ=ਪਰਦਾ, ਭੇਦ।

ਅਰਥ—੧. ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨.

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੩. ਇਕ ਇਕ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ । ੪. ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਗੁੱਝੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ॥੧੨॥

੧. ਜਬ ਉਦਕਰਖ ਕਰਾ ਕਰਤਾਰਾ ॥ ੨. ਪ੍ਰਜਾ ਧਰਤ ਤਬ ਦੇਹ ਅਪਾਰਾ ॥ ੩. ਜਬ ਆਕਰਖ ਕਰਤ ਹੋ ਕਬਹੂੰ ॥ ੪. ਤੁਮ ਮੈ ਮਿਲਤ ਦੇਹ ਧਰ ਸਭਹੂੰ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਦਕਰਖ=ਫੈਲਾਨਾ, ਤਾਕਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ, ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਉਣਾ । ਆਕਰਖ=ਖਿਚ ਲੈਣਾ, ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੰਕੋਚ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਜੌਹਰ ਗੁਪਤ ਕਰਨੇ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਫੈਲਾਈ । ੨. ਤਦੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਅਪਾਰ ਹੀ ਦੇਹਾਂ ਧਾਰ ਲਈਆਂ । ੩. ਫਿਰ ਜਦ ਕਦੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਸਮੇਟ ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ ੪. ਸਭ ਦੇਹਧਾਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ ॥੧੩

੧. ਜੇਤੇ ਬਦਨ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਧਾਰੈ ॥ ੨. ਆਪੁ ਆਪਨੀ ਬੂਝ ਉਚਾਰੈ ॥ ੩. ਤੁਮ ਸਭ ਹੀ ਤੇ ਰਹਤ ਨਿਰਾਲਮ ॥ ੪. ਜਾਨਤ ਬੇਦ ਭੇਦ ਅਰ ਆਲਮ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਦਨ=ਸਰੀਰ । ਬੂਝ=ਸਮਝ । ਨਿਰਾਲਮ=ਅਲੱਗ । ਆਲਮ=ਵਿਦਵਾਨ, ਗਿਆਨੀ ।

ਅਰਥ—੧. ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ੨. ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਤੇਰਾ ਜਸ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ। ੩. ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ੪. ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਭੇਤੀ ਤੇ ਆਲਮ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥੧੪॥

੧. ਨਿਰੰਕਾਰ ਨ੍ਰਿਬਿਕਾਰ ਨਿਰਲੰਭ ॥ ੨. ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦਿ ਅਸੰਭ ॥ ੩. ਤਾ ਕਾ ਮੂੜ੍ਹ ਉਚਾਰਤ ਭੇਦਾ ॥ ੪. ਜਾ ਕੋ ਭੇਵ ਨ ਪਾਵਤ ਬੇਦਾ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਰਲੰਭ=ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਅਨੀਲ=ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ—੧. ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਅਕਾਰ, ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਰਹਿਤ ਹੈ। ੨. ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ੩. ਮੂਰਖ ਬੰਦਾ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਦਸਦਾ ਹੈ। ੪. ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਵੇਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ॥੧੫॥

੧. ਤਾ ਕੋ ਕਰਿ ਪਾਹਨ ਅਨੁਮਾਨਤ ॥ ੨. ਮਹਾ ਮੂੜ੍ਹ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਤ ॥ ੩. ਮਹਾਦੇਵ ਕੋ ਕਹਤ ਸਦਾ ਸਿਵ ॥ ੪. ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਚੀਨਤ ਨਹਿ ਭਿਵ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਹਨ=ਪੱਥਰ। ਅਨੁਮਾਨਤ=ਅਨੁਮਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਧ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨ ਲੈਣਾ, ਵਿਚਾਰ ਲੈਣਾ। ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ,

ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ।

ਅਰਥ—੧. ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ੨ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਬੰਦੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ੩. ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੪. ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਦਾ ਭੇਤ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ॥੧੬॥

੧. ਆਪੁ ਆਪਨੀ ਬੁਧਿ ਹੈ ਜੇਤੀ॥ ੨. ਬਰਨਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤੁਹਿ ਤੇਤੀ॥ ੩. ਤੁਮ੍ਰਾ ਲਖਾ ਨ ਜਾਇ ਪਸਾਰਾ॥ ੪. ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਸਜਾ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਸਾਰਾ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਖਾ=ਜਾਣਿਆ । ਸਜਾ=ਬਣਾਇਆ ।

ਅਰਥ—੧. ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈ। ੨. ਓਨੀ ਵਿਚਾਰ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਰੇ ਤੈਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੩. ਤੁਹਾਡੇ ਕੀਤੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਮੁੱਢ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ੪. ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਜਗਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ॥੧੭॥

੧. ਏਕੈ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪਾ॥ ੨. ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵ ਕਹੀ ਭੂਪਾ॥ ੩. ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਕੀਨੀ॥ ੪. ਉਤਭੁਜ ਖਾਨਿ ਬਹੁਰ ਰਚਿ ਦੀਨੀ ॥੧੮॥

ਅਰਥ—੧. ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ 'ਇਕ' ਰੂਪ ਹੈ। ੨. ਓਹੀ ਕਿਤੇ ਕੰਗਲਾ, ਕਿਤੇ ਰਾਉ, ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜਾ ਬਣੀ ਬੈਠਾ

ਹੈ । ੩. ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ ਅਤੇ ਸੇਤਜ ਬਣਾ ਕੇ, ੪. ਫਿਰ ਉਤਭੁਜ ਖਾਨੀ ਵੀ ਉਸੇ ਨੇ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ॥੧੮॥

੧. ਕਹੂੰ ਫੂਲ ਰਾਜਾ ਹ੍ਵੈ ਬੈਠਾ ॥ ੨. ਕਹੂੰ ਸਿਮਟਿ ਭਿਯੋ ਸੰਕਰ ਇਕੈਠਾ ॥ ੩. ਸਗਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਦਿਖਾਇ ਅਚੰਭਵ ॥ ੪. ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਰੂਪ ਸੁਯੰਭਵ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੰਕਰ=ਕਲਯਾਨ ਸਰੂਪ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

ਅਰਥ—੧. ਕਿਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਹੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ । ੨. ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ ਕਿਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮੇਟ ਕੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ । ੩. ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਸਚਰਜ ਹੀ ਨਜ਼ਾਰੇ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ । ੪. ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁਢ ਸਰੂਪ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜਗਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ ॥੧੯॥

੧. ਅਬ ਰੱਛਾ ਮੇਰੀ ਤੁਮ ਕਰੋ ॥ ੨. ਸਿੱਖ ਉਬਾਰਿ ਅਸਿੱਖ ਸੰਘਰੋ ॥ ੩. ਦੁਸ਼ਟ ਜਿਤੇ ਉਠਵਤ ਉਤਪਾਤਾ ॥ ੪. ਸਕਲ ਮਲੇਛ ਕਰੋ ਰਣ ਘਾਤਾ ॥੨੦॥

ਅਰਥ—੧. ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ । ੨. ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਓ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੋ । ੩. ਜਗਤ ਵਿਚ ਫਤੂਰ ਖੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਿੰਨੇ ਦੁਸ਼ਟ ਹਨ । ੪. ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਮਲੇਛਾਂ ਦਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰੋ ॥੨੦॥

੧. ਜੇ ਅਸਿਧੁਜ ਤਵ ਸਰਨੀ ਪਰੇ ॥ ੨.

ਤਿਨ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਮਰੇ ॥ ੩. ਪੁਰਖ ਜਵਨ ਪਗ ਪਰੇ ਤਿਹਾਰੇ ॥ ੪. ਤਿਨ ਕੇ ਤੁਮ ਸੰਕਟ ਸਭ ਟਾਰੇ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੁਸਟ=ਦੋਖੀ, ਦੁਸ਼ਮਨ, ਨਿੰਦਕ ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਣੀ ਪਏ ਹਨ। ੨. ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਖੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਮਰੇ ਹਨ । ੩, ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਖ ਤੁਹਾਡੇ ਪੈਰੀਂ ਪਏ । ੪. ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਤੁਸਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ॥੨੧॥

੧. ਜੋ ਕਲਿ ਕੋ ਇਕ ਬਾਰ ਧਿਐਹੈ ॥ ੨. ਤਾ ਕੇ ਕਾਲ ਨਿਕਟਿ ਨਹਿ ਐਹੈ ॥ ੩. ਰੱਛਾ ਹੋਇ ਤਾਹਿ ਸਭ ਕਾਲਾ ॥ ੪. ਦੁਸਟ ਅਰਿਸਟ ਟਰੇਂ ਤਤਕਾਲਾ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਲਿ=ਸ਼ਾਂਤ । ਕਾਲਾ=ਸਮੇਂ । ਅਰਿਸਟ=ਦੁਖ, ਕਲੇਸ਼ ।

ਅਰਥ—੧. ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸ਼ਾਂਤ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰਨਗੇ। ੨. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ । ੩. ਸਾਰਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇਗੀ । ੪. ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਖੀ ਤੇ ਦੁਖ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਟਲ ਜਾਣਗੇ ॥੨੨॥

੧. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਤਨ ਜਾਹਿ ਨਿਹਰਿਹੋ ॥ ੨. ਤਾ ਕੇ ਤਾਪ ਤਨਕ ਮੋ ਹਰਿਹੋ ॥ ੩. ਰਿੱਧਿ

ਸਿੱਧਿ ਘਰ ਮੋ ਸਭ ਹੋਈ॥ ੪. ਦੁਸ਼ਟ ਛਾਹ ਛ੍ਵੈ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਛਾਹਿ=ਪਰਛਾਵਾਂ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋ। ੨. ਉਸ ਦੇ ਦੁਖ ਪਲ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ੩. ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਭ ਸਿੱਧਾਂ ਰਿੱਧਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ੪. ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ॥੨੩॥

੧. ਏਕ ਬਾਰ ਜਿਨ ਤੁਮੈ ਸੰਭਾਰਾ॥ ੨. ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਤਾਹਿ ਉਬਾਰਾ॥ ੩. ਜਿਨ ਨਰ ਨਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਕਹਾ॥ ੪. ਦਾਰਿਦ ਦੁਸਟ ਦੋਖ ਤੇ ਰਹਾ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਰਿਦ=ਕੰਗਾਲੀ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਜਿਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੨. ਤੁਸਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕ਼ਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ। ੩. ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ। ੪. ਉਹ ਗਰੀਬੀ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਤੇ ਦੋਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੨੪॥

੧. ਖੜਗ ਕੇਤ ਮੈ ਸਰਣਿ ਤਿਹਾਰੀ॥ ੨. ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ॥ ੩. ਸਰਬ ਠੌਰ ਮੋ ਹੋਹੁ ਸਹਾਈ॥ ੪. ਦੁਸਟ ਦੋਖ ਤੇ ਲੇਹੁ

ਬਚਾਈ ॥੨੫॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਖੜਗ ਕੇਤ ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨੀਂ ਹਾਂ। ੨. ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ। ੩. ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਹਾਈ ਹੋਵੋ। ੪. ਦੋਖ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ ॥੨੫॥

੧. ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਹਮ ਪਰ ਜਗ ਮਾਤਾ ॥ ੨. ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਾ ਪੂਰਨ ਸੁਭ ਰਾਤਾ ॥ ੩. ਕਿਲਬਿਖ ਸਕਲ ਦੇਹ ਕੋ ਹਰਤਾ ॥ ੪. ਦੁਸਟ ਦੋਖਿਯਨ ਕੋ ਛੈ ਹਰਤਾ ॥੨੬॥

ਅਰਥ—੧. ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੨. ਤਾਂ ਹੀ ਸ਼ੁਭ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੩. ਜੋ ਦੇਹ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਕਿਲਵਿਖ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੪. ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੨੬॥

੧. ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਜਬ ਭਏ ਦਿਆਲਾ ॥ ੨. ਪੂਰਨ ਕਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਤਤਕਾਲਾ ॥ ੩. ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪਾਵੈ ਸੋਈ ॥ ੪. ਦੂਖ ਨ ਤਿਸੈ ਬਿਆਪਤ ਕੋਈ ॥੨੭॥

ਅਰਥ—੧. ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗਧਾਰੀ ਜੀ ਜਦੋਂ ਦਿਆਲ ਹੋਏ। ੨. ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ੩. ਉਹ ਮਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਫਲ ਪਾ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ੪. ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪੇਗਾ (ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂ ਸੁਣੇਗਾ) ॥੨੭॥

ਅੜਿੱਲ ॥

'ਅੜਿੱਲ' ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

੧. ਸੁਨੈ ਗੁੰਗ ਜੋ ਯਾਹਿ ਸੁ ਰਸਨਾ ਪਾਵਈ॥ ੨. ਸੁਨੈ ਮੂੜ ਚਿਤ ਲਾਇ ਚਤੁਰਤਾ ਆਵਈ ॥ ੩. ਦੂਖ ਦਰਦ ਭੌ ਨਿਕਟ ਨ ਤਿਨ ਨਰ ਕੇ ਰਹੈ ॥ ੪. ਹੋ ਜੋ ਯਾ ਕੀ ਏਕ ਬਾਰ ਚੌਪਈ ਕੋ ਕਹੈ ॥੨੮॥

ਅਰਥ—੧. ਜੋ ਗੁੰਗਾ ਸੁਣੇਗਾ, ਉਹ ਬੋਲਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਪਾ ਲਵੇਗਾ । ੨. ਜਿਹੜਾ ਮੂਰਖ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਚਤੁਰਤਾ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਆ ਜਾਵੇਗੀ । ੩. ਦੁਖ, ਪੀੜ ਤੇ ਡਰ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ । ੪. ਹੇ ਭਾਈ ! ਜੋ ਕੋਈ ਇਕ ਵਾਰੀ ਵੀ ਇਸ ਚੌਪਈ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ॥੨੮॥

ਚੌਪਈ ॥

੧. ਸੰਬਤ ਸੱਤ੍ਰਹ ਸਹਸ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ੨. ਅਰਧ ਸਹਸ ਫੁਨਿ ਤੀਨਿ ਕਹਿੱਜੈ ॥ ੩. ਭਾਦ੍ਰਵ ਸੁਦੀ ਅਸਟਮੀ ਰਵਿਵਾਰਾ ॥ ੪. ਤੀਰ ਸਤਦ੍ਰਵ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰਾ ॥੨੯॥

ਅਰਥ—੧. ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੌ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੨. ਅੱਧੇ ਸੌ ਤੋਂ ਉਤੇ ਤਿੰਨ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਅਰਥਾਤ ੧੭੫੩ ਸੰਮਤ ਹੈ) ।

੩. ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਸੁਦੀ ਪਖ ਦੀ ਅਠਵੀਂ ਤਿੱਥ ਤੇ ਐਤਵਾਰ ਹੈ। ੪. ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੨੯॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰੋ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚਾਰਿ ਸੌ ਪਾਂਚ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥੧॥ ਅਫਜੂੰ ॥

ਸਮਾਪਤ ਹੈ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਰਿਤਰਾਂ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਪ੍ਰਸੰਗ। ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਚੇ ਦਾ ਚਾਰ ਸੌ ਪੰਜਵਾਂ (੪੦੫) ਚਰਿਤ੍ਰ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼ੁਭ ਹੋਵੇ ॥੧॥ ਚਲੰਤ ॥

*ਦੋਹਰਾ ॥

੧. ਦਾਸ ਜਾਨ ਕਰਿ ਦਾਸ ਪਰਿ ਕੀਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਪਾਰ ॥ ੨. ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਰਾਖੁ ਮੁਹਿ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚਨ ਬਿਚਾਰ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ, ਦਾਸ ਉਤੇ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ੨. ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ॥੧॥

ਚੌਪਈ ॥

੧. ਮੈ ਨ ਗਨੇਸਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਨਾਊਂ ॥
੨. ਕਿਸਨ ਬਿਸਨ ਕਬਹੂੰ ਨਹ ਧਿਆਊਂ ॥

* ਇਹ ਪਾਠ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਅੰਕ ੪੩੨ ਤੋਂ ਚਲਦਾ ਹੈ।

੩. ਕਾਨ ਸੁਨੇ ਪਹਿਚਾਨ ਨ ਤਿਨ ਸੋ ॥ ੪. ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਮੋਰੀ ਪਗ ਇਨ ਸੋ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਣੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । ੨. ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਬਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ । ੩. ਕੰਨੀ ਸੁਣੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ । ੪. ਮੇਰੀ ਲਿਵ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥੨॥

੧. ਮਹਾ ਕਾਲ ਰਖਵਾਰ ਹਮਾਰੋ ॥ ੨. ਮਹਾ ਲੋਹ ਮੈ ਕਿੰਕਰ ਥਾਰੋ ॥ ੩. ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਰਖਵਾਰ ॥ ੪. ਬਾਹ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਬਿਚਾਰ ॥੩॥

ਅਰਥ—੧. ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਸਾਡਾ ਰਾਖਾ ਹੈ । ੨. ਹੇ ਮਹਾਂ ਲੋਹ ! ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਦਾਸ ਹਾਂ । ੩. ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ । ੪. ਤੁਸੀਂ ਬਾਂਹ ਫੜੇ ਦੀ ਲਾਜ ਵਿਚਾਰੋ ॥੩॥

੧. ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਮੁਝੈ ਪ੍ਰਤਿਪਰੀਐ ॥ ੨. ਚੁਨ ਚੁਨ ਸਤ੍ਰ ਹਮਾਰੇ ਮਰੀਐ ॥ ੩. ਦੇਗ ਤੇਗ ਜਗ ਮੈ ਦੋਊ ਚਲੈ ॥ ੪. ਰਾਖ ਆਪ ਮੁਹਿ ਅਉਰ ਨ ਦਲੈ ॥੪॥

ਅਰਥ—੧. ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ । ੨. ਮੇਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਓ । ੩. ਲੰਗਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ

ਜਗਤ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਚਲਣ । ੪. ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਰਖ ਲਵੋ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਬਾ ਨਾ ਸਕੇ ॥੪॥

੧. ਤੁਮ ਮਮ ਕਰਹੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ ॥ ੨. ਤੁਮ ਸਾਹਿਬ ਮੈ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰਾ ॥ ੩. ਜਾਨ ਆਪਨਾ ਮੁਝੈ ਨਿਵਾਜ ॥ ੪. ਆਪ ਕਰੋ ਹਮਰੇ ਸਭ ਕਾਜ ॥੫॥

ਅਰਥ—੧. ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਹੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ । ੨. ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਕ ਹੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਸ ਹਾਂ । ੩. ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਨ ਬਖਸ਼ੋ। ੪. ਆਪ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਕਰੋ ॥੫॥

੧. ਤੁਮ ਹੋ ਸਭ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ ॥ ੨. ਆਪੇ ਆਪੁ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ੩. ਦਾਸ ਜਾਨ ਕਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਮੁਹਿ ॥ ੪. ਹਾਰ ਪਰਾ ਮੈ ਆਨ ਦੁਆਰ ਤੁਹਿ ॥੬॥

ਅਰਥ—੧. ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋ । ੨. ਆਪਣੇ ਗਰੀਬ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਵਡਿਆਉਂਦੇ ਹੋ । ੩. ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ । ੪. ਮੈਂ ਹਾਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਆ ਪਿਆ ਹਾਂ ॥੬॥

੧. ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ ॥ ੨. ਤੁਮ ਸਾਹਿਬੁ ਮੈ ਕਿੰਕਰ ਥਾਰਾ ॥ ੩. ਦਾਸ ਜਾਨ ਦੈ ਹਾਥ ਉਬਾਰੋ ॥ ੪. ਹਮਰੇ ਸਭ

ਬੈਰੀਅਨ ਸੰਘਾਰੋ ॥੭॥

ਅਰਥ—੧. ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੋ। ੨. ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਕ ਹੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਸ ਹਾਂ। ੩. ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਬਚਾ ਲਵੋ। ੪. ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋ ॥੭॥

੧. ਪ੍ਰਥਮ ਧਰੋ ਭਗਵਤ ਕੋ ਧ੍ਯਾਨਾ ॥ ੨. ਬਹੁਰ ਕਰੋ ਕਬਿਤਾ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ ॥ ੩. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਥਾ ਮਤ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਚਾਰੋ ॥ ੪. ਚੂਕ ਹੋਇ ਕਬਿ ਲੇਹੁ ਸੁਧਾਰੋ ॥੮॥

ਅਰਥ—੧. ਪਹਿਲਾਂ (ਸ੍ਰੀ ਮਦ) ਭਾਗਵਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ੨. ਫਿਰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਨਾਂਦਾ ਹਾਂ। ੩. ਬੁਧੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੀਲ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ੪. ਭੁਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਵਿ ਜਨੋ! ਸੋਧ ਲੈਣਾ ॥੮॥

ਕਬਿ ਬਾਚ ॥ *ਦੋਹਰਾ ॥

ਕਵੀ ਕਥਨ।

੧. ਜੋ ਨਿਜ ਪ੍ਰਭ ਮੋ ਸੋ ਕਹਾ ਸੋ ਕਹਿਹੋਂ ਜਗ ਮਾਹਿ ॥ ੨. ਜੋ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਧਿਆਇ ਹੈ ਅੰਤ ਸੁਰਗ ਕੋ ਜਾਹਿ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ

*'ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ', ਅਧਿ: ੬ ਅੰਕ ੫੯ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ।

ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ । ੨. ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਣਗੇ ॥੧॥

ਦੋਹਰਾ ॥

੧. ਹਰਿ ਹਰਿਜਨ ਦੁਈ ਏਕ ਹੈ ਬਿਬ ਬਿਚਾਰ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ॥ ੨. ਜਲ ਤੇ ਉਪਜ ਤਰੰਗ ਜਿਉ ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੈ ਸਮਾਹਿ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਹਰੀ ਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ, ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਰੂਪ ਹਨ, ਦੂਜੇ-ਪਣ ਦੀ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ੨. ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਬੁਲਬੁਲੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੨॥

[1]ਦੋਹਰਾ ॥

੧. ਜਬ ਆਇਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਭਯੋ ਜਨਮੁ ਧਰਾ ਜਗ ਆਇ ॥ ੨. ਅਬ ਮੈ ਕਥਾ ਸੰਛੇਪਤੇ ਸਭਹੂੰ ਕਹਤ ਸੁਨਾਇ ॥੩॥

ਅਰਥ—੧. ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ, ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਨਮ ਧਾਰਿਆ ਹੈ । ੨. ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਹ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ॥੩॥

ਕਬਿ ਬਾਚ ॥ [2]ਦੋਹਰਾ ॥

੧. ਠਾਢ ਭਯੋ ਮੈ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਕਹਾ

੧. 'ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਅਧਿ: ੬, ਅੰਕ ੬੪ । ੨. 'ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਅਧਿ: ੬, ਅੰਕ ੩੦ ।

ਸਿਰ ਨਿਯਾਇ ॥ ੨. ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਮੈਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ੨. ਜਗਤ ਵਿਚ ਪੰਥ ਤਦ ਚਲੇਗਾ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋਗੇ ॥੧॥

[1]ਦੋਹਰਾ ॥

੧. ਜੇ ਜੇ ਤੁਮਰੇ ਧਿਆਨ ਕੋ ਨਿਤ ਉਠਿ ਧਿਐਹੈਂ ਸੰਤ ॥ ੨. ਅੰਤ ਲਹੈਂਗੇ ਮੁਕਤ ਫਲੁ ਪਾਵਹਿਗੇ ਭਗਵੰਤ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਉਠ ਕੇ ਸੰਤ ਜਨ ਧਿਆਉਣਗੇ। ੨. ਉਹ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਮੁਕਤ ਫਲ ਲੈਣਗੇ ਤੇ ਭਗਵੰਤ ਨੂੰ ਪਾਉਣਗੇ ॥੧॥

[2]ਦੋਹਰਾ ॥

੧. ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਦੇਹਿ ਮੋ ਕੋਟਿਕ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ ॥ ੨. ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਿਤੇ ਰਵਿ ਸਸਿ ਕ੍ਰੋਰ ਜਲੇਸ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ

---

੧. 'ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਅਧਿ: ੮, ਅੰਕ ੨੬੨। ੨. ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਪਾਠ ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਹੈ।

ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਹਨ। ੨. ਕਰੋੜਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਵਰਣ ਦੇਵਤੇ ਹਨ ॥੧॥

[1]ਦੋਹਰਾ ॥

੧. ਰਾਮ ਕਥਾ ਜੁਗ ਜੁਗ ਅਟਲ ਸਭ ਕੋਈ ਭਾਖਤ ਨੇਤ ॥ ੨. ਸੁਰਗ ਬਾਸ ਰਘੁਬਰ ਕਰਾ ਸਗਰੀ ਪੁਰੀ ਸਮੇਤ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਰਾਮ ਦੀ ਕਥਾ ਜੁਗ ਜੁਗ ਵਿਚ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਸਭ ਕੋਈ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨. ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਅਯੁਧਯਾ ਨਗਰੀ ਦੇ ਸਮੇਤ ਸੁਰਗਵਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ॥੧॥

ਚੌਪਈ ॥

੧. ਜੋ ਇਹ ਕਥਾ ਸੁਨੈ ਅਰੁ ਗਾਵੈ ॥ ੨. ਦੂਖ ਪਾਪ ਤਿਹ ਨਿਕਟ ਨ ਆਵੈ ॥ ੩. ਬਿਸਨ ਭਗਤ ਕੀਏ ਫਲ ਹੋਈ ॥ ੪. ਆਧਿ ਬਯਾਧਿ ਛ੍ਵੈ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਜੋ ਕੋਈ ਇਹ ਕਥਾ ਸੁਣੇ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹੇਗਾ। ੨. ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ੩. ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ। ੨. ਕੋਈ ਆਧੀ ਬਿਆਧੀ ਛੋਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗੀ ॥੧॥

---

੧. ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਅੰਕ ੮੫੮ ਤੋਂ।

੧. ਸੰਮਤ ਸੱਤ੍ਰਹ ਸਹਸ ਪਚਾਵਨ ॥ ੨. ਹਾੜ ਵਦੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੁਖ ਦਾਵਨ ॥ ੩. ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰਾ ॥ ੪. ਭੂਲ ਪਰੀ ਲਹੁ ਲੇਹੁ ਸੁਧਾਰਾ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੌ ਪਚਵੰਜਾ ਹੈ ੧੭੫੫ । ੨. ਹਾੜ ਵਦੀ ਏਕਮ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ । ੩. ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । ੪. ਭੁਲ ਪੈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੋਧ ਲੈਣਾ ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ ॥

੧. ਨੇਤ੍ਰ ਤੁੰਗ ਕੇ ਚਰਨ ਤਰ ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਤੀਰ ਤਰੰਗ ॥ ੨. ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤ ਪੂਰਨ ਕੀਯੋ ਰਘੁਬਰ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ॥੩॥

ਅਰਥ—੧. ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪਹਾੜ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ (ਅਨੰਦਪੁਰ) ਵਿਚ, ੨. ਸ੍ਰੀ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ ॥

੧. ਸਾਧ ਅਸਾਧ ਜਾਨੋ ਨਹੀ ਬਾਦ ਸੁਬਾਦ ਬਿਬਾਦ ॥ ੨. ਗ੍ਰੰਥ ਸਕਲ ਪੂਰਣ ਕੀਯੋ ਭਗਵਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥੪॥

ਅਰਥ—੧. ਸਾਧ, ਅਸਾਧ, ਬਾਦ, ਸੁਬਾਦ ਤੇ ਬਿਬਾਦ (ਆਦਿਕ)

ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੨. ਸਾਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਗਵੰਤ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਫਲ) ਹੈ ॥੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥ ੧. ਪਾਂਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕੋਊ ਆਂਖ ਤਰੇ ਨਹੀਂ ਆਨ੍ਯੋ ॥ ੨. ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਅਨੇਕ ਕਹੈਂ ਮਤ ਏਕ ਨ ਮਾਨ੍ਯੋ ॥ ੩. ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਭੈ ਬਹੁ ਭੇਦ ਕਹੈਂ ਹਮ ਏਕ ਨ ਜਾਨ੍ਯੋ ॥ ੪. ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਰਿ ਮੈ ਨ ਕਹ੍ਯੋ ਸਭ ਤੋਹਿ ਬਖਾਨ੍ਯੋ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਜਦ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਣ ਫੜੇ ਹਨ, ਤਦ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੱਖ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੨. ਰਾਮ, ਰਹੀਮ, ਪੁਰਾਣ ਤੇ ਕੁਰਾਨ [ਆਦਿਕ] ਅਨੇਕਾਂ ਮੱਤ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਾਂ ਇਕ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੩. ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਬਹੁਤੇ ਭੇਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਾਂ ਇਕ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੪. ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਧਾਰੀ! ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ [ਬਣਿਆ ਹੈ] ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ, ਸਭ ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੧॥

ਦੋਹਰਾ ॥

੧. ਸਗਲ ਦੁਆਰ ਕਉ ਛਾਡਿ ਕੈ ਗਹਿਓ ਤੁਹਾਰੋ ਦੁਆਰ ॥ ੨. ਬਾਂਹਿ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ

ਅਸ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ ਤੁਹਾਰ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਨੂੰ ਫੜ ਰਖਿਆ ਹੈ । ੨. ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਾਂਹ ਫੜੇ ਦੀ ਲਾਜ [ਅਸ] ਹੈ, ਗੋਬਿੰਦ [ਸਿੰਘ] ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਸ ਹੈ ॥੨॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਨੰਦੁ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥ ੨. ਸਤਿਗੁਰੁ ਤ ਪਾਇਆ ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਮਨਿ ਵਜੀਆ ਵਾਧਾਈਆ ॥ ੩. ਰਾਗ ਰਤਨ ਪਰਵਾਰ ਪਰੀਆ ਸਬਦ ਗਾਵਣ ਆਈਆ ॥ ੪. ਸਬਦੋ ਤ ਗਾਵਹੁ ਹਰੀ ਕੇਰਾ ਮਨਿ ਜਿਨੀ ਵਸਾਇਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ! ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਮਨ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੨. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ੩. ਰਾਗ, ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਰਾਗਣੀਆਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕੱਠਾ

ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਵਣ ਆਇਆ ਹੈ। ੪. ਹਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਗਾਓ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ ॥੧॥

੧. ਏ ਮਨ ਮੇਰਿਆ ਤੂ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ੨. ਹਰਿ ਨਾਲਿ ਰਹੁ ਤੂ ਮੰਨ ਮੇਰੇ ਦੂਖ ਸਭਿ ਵਿਸਾਰਣਾ ॥ ੩. ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਓਹੁ ਕਰੇ ਤੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰਣਾ ॥ ੪. ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਜਮਰਥੁ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮੰਨ ਮੇਰੇ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਮੇਰਿਆ ਮਨਾ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਰਹੁ। ੨. ਮੇਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਰਹੁ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਦੋਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਣਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੩. ਉਹ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਬੂਲ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰੇਗਾ। ੪. ਜੋ ਸੁਆਮੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਕਿਉਂ ਭੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ? ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ-ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਰਹੁ ॥੨॥

੧. ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬਾ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ

ਤੇਰੈ ॥ ੨. ਘਰਿ ਤ ਤੇਰੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਵਏ ॥ ੩. ਸਦਾ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਤੇਰੀ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਾਵਏ ॥ ੪. ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਵਾਜੇ ਸਬਦ ਘਨੇਰੇ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥੩॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਸੱਚੇ ਸਾਹਿਬ ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ੨. ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੩. ਫਿਰ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ, ਅਤੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੪. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸ਼ਾਦਿਆਨੇ ਹਨ । ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਸੱਚੇ ਸਾਹਿਬ ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ॥੩॥

੧. ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ ॥ ੨. ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਮੇਰਾ ਜਿਨਿ ਭੁਖਾ ਸਭਿ ਗਵਾਈਆ ॥ ੩. ਕਰਿ ਸਾਂਤਿ ਸੁਖ ਮਨਿ ਆਇ ਵਸਿਆ ਜਿਨਿ ਇਛਾ ਸਭਿ ਪੁਜਾਈਆ ॥ ੪. ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਗੁਰੂ ਵਿਟਹੁ ਜਿਸ

ਦੀਆ ਏਹਿ ਵਡਿਆਈਆ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸਬਦਿ ਧਰਹੁ ਪਿਆਰੋ ॥ ੬. ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਬਦਿ=ਬ੍ਰਹਮ, ਨਿਰੰਕਾਰ।

ਅਰਥ—੧. ਸਤਿਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ੨. ਸਤਿਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਅਜਿਹਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁਖਾਂ ਗਵਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ੩. ਜਿਸ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸਿਆ ਹੈ ਇਸ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਮਨ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ੪. ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਵਡਿਆਈਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸ ਉਤੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਸੰਤੋ! ਸੁਣੋ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰੱਖੋ। ੬. ਉਸ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ॥੪॥

੧. ਵਾਜੇ ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਸਭਾਗੈ ॥ ੨. ਘਰਿ ਸਭਾਗੈ ਸਬਦ ਵਾਜੇ ਕਲਾ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਧਾਰੀਆ ॥ ੩. ਪੰਚ ਦੂਤ ਤੁਧੁ ਵਸਿ ਕੀਤੇ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ ਮਾਰਿਆ ॥ ੪. ਧੁਰਿ ਕਰਮਿ ਪਾਇਆ ਤੁਧੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸਿ ਨਾਮਿ ਹਰਿ ਕੈ ਲਾਗੇ ॥ ੫. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਤਹ ਸੁਖੁ ਹੋਆ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੰਚ ਸਬਦ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ । ਸ਼ਬਦ ਆਹਤ ਤੇ ਅਨਾਹਤ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਮਾਰਨਾ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਕਿਸੇ ਰਗੜ, ਸੱਟ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਆਹਤ ਕਹਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਆਵਾਜ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਗਈ ਹੈ—'ਤਤ ਤੰਤੀ ਵਿਤ ਚਰਮਕਾ ਘਨ ਕਾਂਸੀ ਕੋ ਜਾਨ । ਨਾਦ ਸਬਦ ਘਟ ਕੋ ਕਹੈ, ਸੁਭਰ ਸਾਸ ਪਹਿਚਾਨ ।' ਅਰਥਾਤ ਤਾਰ ਤੋਂ, ਫੂਕ ਤੋਂ, ਚਮੜੇ ਤੋਂ, ਪੋਲ ਤੋਂ, ਕੈਂਹ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਣੀ, ਇਹ ਸਬਦ ਦੁਨਿਆਵੀ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪੰਚ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ । ਇਸੇ ਲਈ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਨਾਹਦ ਵਾਜੇ' ਕਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ । ਜਦੋਂ ਸਾਂਈਂ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਲੀਣ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਪਨੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਇਕ ਲਹਿਰਾਉ ਦਾ ਰਸ ਹੈ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਕੋਈ ਚਮਤਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦੇ ਗੇੜ ਅਤੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਥਰਾਣ ਦੀ ਮੱਧਮ ਘੂੰ ਘੂੰ ਨੂੰ ਜੋ ਕੰਨ ਬੰਦ ਕੀਤਿਆਂ ਜਾਂ ਇਕਾਂਤ ਬੈਠਿਆਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਅਨਾਹਤ ਸ਼ਬਦ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਅਨਾਹਤ ਨਹੀਂ ਆਹਤ ਹੈ । ਜੋ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੂਈ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ । ਕਲਾ=ਤਾਕਤ, ਸ਼ਕਤੀ । ਕੰਟਕ=ਦੁਖਦਾਈ, ਵੈਰੀ । ਪੰਚ ਦੂਤ=ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਦੁਸ਼ਮਨ । ਘਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—੧. ਉਸ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜੇ ਹਨ । ੨. ਉਸ ਸੁਭਾਗੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਅਪਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖੀ ਹੈ । ੩. ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੁਸਾਂ ਪੰਜੇ ਦੂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਕਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

੪. ਤੁਸਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਓਹੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹਨ। ੫. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜੇ ਹਨ ॥੫॥

੧. ਅਨਦੁ ਸੁਣਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ॥ ੨. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਉਤਰੇ ਸਗਲ ਵਿਸੂਰੇ ॥ ੩. ਦੂਖ ਰੋਗ ਸੰਤਾਪ ਉਤਰੇ ਸੁਣੀ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ੪. ਸੰਤ ਸਾਜਨ ਭਏ ਸਰਸੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥ ੫. ਸੁਣਤੇ ਪੁਨੀਤ ਕਹਤੇ ਪਵਿਤੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ੬. ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੇ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ॥੪੦॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰਸੇ=ਅਨੰਦ।

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਓ! ਅਨੰਦ ਸੁਣੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ)। ੨. (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਝੋਰੇ ਉਤਰ ਗਏ ਹਨ। ੩. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਰੋਗ ਤੇ ਸੰਤਾਪ ਲਥ ਗਏ ਹਨ। ੪. ਉਹ ਸੰਤ ਸੱਜਣ ਅਨੰਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜਾਣੀ ਹੈ। ੫. ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੇ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼) ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਕਿ ਜਦ

ਤੋਂ) ਗੁਰੂ (ਜੀ ਦੀ) ਚਰਨੀਂ ਲਗੇ (ਹਾਂ, ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ) ਅਨਾਹਦ ਵਾਜੇ ਵੱਜੇ ਹਨ ॥੪੦॥੧॥

ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

੧. ਥਾਲ ਵਿਚਿ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੂ ਪਈਓ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵੀਚਾਰੋ ॥ ੨. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਇਓ ਜਿਸ ਕਾ ਸਭਸੁ ਅਧਾਰੋ ॥ ੩. ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਚੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ ॥ ੪. ਏਹ ਵਸਤੁ ਤਜੀ ਨਹ ਜਾਈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਰਿ ਧਾਰੋ ॥ ੫. ਤਮ ਸੰਸਾਰੁ ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਥਾਲ=ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ। ਭੁੰਚੈ=ਭੁੰਚਨਾ, ਰਸ ਲੈਣਾ। ਤਮ=ਹਨੇਰਾ, ਅਗਿਆਨ।

ਅਰਥ—੧. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਸਤ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਵਿਚਾਰ! ੨. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੀ ਪਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਹੈ। ੩. ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਏਗਾ ਅਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਖਾ ਕੇ ਰਸ ਲਏਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋਏਗਾ। ੪. ਇਹ ਚੀਜ਼ ਛੱਡੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰੱਖੋ। ੫. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਕੇ ਹਨੇਰੇ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੋ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣ ਲਈਦਾ ਹੈ ॥੧॥

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫ ॥

੧. ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਤੋ ਨਾਹੀ ਮੈਨੋ ਜੋਗੁ ਕੀਤੋਈ ॥ ੨. ਮੈ ਨਿਰਗੁਣਿਆਰੇ ਕੋ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ ਆਪੇ ਤਰਸੁ ਪਇਓਈ ॥ ੩. ਤਰਸੁ ਪਇਆ ਮਿਹਰਾਮਤਿ ਹੋਈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਜਣੁ ਮਿਲਿਆ ॥ ੪. ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਜੀਵਾਂ ਤਨੁ ਮਨੁ ਥੀਵੈ ਹਰਿਆ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਉਪਕਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਲਾਇਕ ਕੀਤਾ ਹੈ । ੨. ਮੈਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਤਰਸ ਪਿਆ ਹੈ । ੩. ਜਦ ਤੈਨੂੰ ਤਰਸ ਪਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਜਣ ਮਿਲ ਪਿਆ । ੪. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਜੀਵਾਂਗਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਤਨ ਮਨ ਹਰਾ ਜੋ ਜਾਏਗਾ ॥੨॥

ਪਉੜੀ ॥

੧. ਤਿਥੈ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਜਿਥੈ ਕੋਇ ਨਾਹਿ ॥ ੨. ਓਥੈ ਤੇਰੀ ਰਖ ਅਗਨੀ ਉਦਰ ਮਾਹਿ ॥ ੩. ਸੁਣਿ ਕੈ ਜਮ ਕੇ ਦੂਤ ਨਾਇ ਤੇਰੈ ਛਡਿ ਜਾਹਿ ॥ ੪. ਭਉਜਲੁ ਬਿਖਮੁ ਅਸਗਾਹੁ ਗੁਰ

ਸਬਦੀ ਪਾਰਿ ਪਾਹਿ ॥ ੫. ਜਿਨ ਕਉ ਲਗੀ ਪਿਆਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੇਇ ਖਾਹਿ ॥ ੬. ਕਲਿ ਮਹਿ ਏਹੋ ਪੁੰਨੁ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਹਿ ॥ ੭. ਸਭਸੈ ਨੋ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਮ੍ਹਾਲੇ ਸਾਹਿ ਸਾਹਿ ॥ ੮. ਬਿਰਥਾ ਕੋਇ ਨ ਜਾਇ ਜਿ ਆਵੈ ਤੁਧੁ ਆਹਿ ॥੯॥

ਅਰਥ—੧. ਉਥੇ ਤੂੰ ਸਮਰਥ ਹੈਂ, ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੨. ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਰਖਿਆ ਨਾਲ ਜੀਂਦਾ ਹੈ। ੩. ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਜਮ ਦੇ ਦੂਤ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੪. ਇਹ ਜੋ ਅਗਾਹ ਤੇ ਕਠਿਨ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਇਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਦਾ ਹੈ। ੫. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਓਹੀ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਛਕਦੇ ਹਨ। ੬. ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਏਹੋ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਹੈ, ਜੋ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਉਣਾ ਹੈ। ੭. ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ੮. ਕੋਈ ਵੀ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ॥੯॥

ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੫ ॥

੧. ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੁ ਆਰਾਧਣਾ ਜਿਹਵਾ ਜਪਿ ਗੁਰ ਨਾਉ ॥ ੨. ਨੇਤ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੇਖਣਾ ਸ੍ਰਵਣੀ ਸੁਨਣਾ ਗੁਰ ਨਾਉ ॥ ੩. ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਤੀ ਰਤਿਆ ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ

ਠਾਉ ॥ ੪. ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨੋ ਏਹ ਵਥੁ ਦੇਇ ॥ ੫. ਜਗ ਮਹਿ ਉਤਮ ਕਾਢੀਅਹਿ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ ਕੇਇ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਕਰੋ, ਜੀਭ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਕਰੋ। ੨. ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਕਰੋ। ੩. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਜਾਈਏ, ਤਾਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਗ੍ਹਾ ਪਾਈਦੀ ਹੈ। ੪. ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵਸਤਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੫. ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਉੱਤਮ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਈ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਹਨ ॥੧॥

ਮ: ੫ ॥

੧. ਰਖੇ ਰਖਣਹਾਰਿ ਆਪਿ ਉਬਾਰਿਅਨੁ ॥ ੨. ਗੁਰ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿਅਨੁ ॥ ੩. ਹੋਆ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਮਨਹੁ ਨ ਵਿਸਾਰਿਅਨੁ ॥ ੪. ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਭਵਜਲੁ ਤਾਰਿਅਨੁ ॥ ੫. ਸਾਕਤ ਨਿੰਦਕ ਦੁਸਟ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਬਿਦਾਰਿਅਨੁ ॥ ੬. ਤਿਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਟੇਕ ਨਾਨਕ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ॥ ੭. ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਸਗਲੇ ਦੂਖ

ਜਾਹਿ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਰਖਿਆ ਕਰਕੇ, ਆਪੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ। ੨. ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਪਾ ਕੇ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਸਵਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ੩. ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਦਿਆਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੪. ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ੫. ਸਾਕਤਾਂ ਨਿੰਦਕਾਂ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ੬. ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੀ ਓਟ 'ਨਾਨਕ' ਨੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੭. ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੨॥

ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ

ਅਰਥ—[ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ] ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ ਦਾ ਗੀਤ ।

ਸੋਹਿਲਾ ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਦੀਪਕੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਜੈ ਘਰਿ ਕੀਰਤਿ ਆਖੀਐ ਕਰਤੇ ਕਾ ਹੋਇ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ੨. ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਗਾਵਹੁ ਸੋਹਿਲਾ ਸਿਵਰਿਹੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰੋ ॥੧॥ ੩. ਤੁਮ ਗਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਨਿਰਭਉ ਕਾ ਸੋਹਿਲਾ ॥ ੪. ਹਉ ਵਾਰੀ ਜਿਤੁ ਸੋਹਿਲੈ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਨਿਤ ਨਿਤ ਜੀਅੜੇ ਸਮਾਲੀਅਨਿ ਦੇਖੈਗਾ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥ ੬. ਤੇਰੇ ਦਾਨੈ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਤਿਸੁ ਦਾਤੇ ਕਵਣੁ ਸੁਮਾਰੁ ॥੨॥ ੭. ਸੰਬਤਿ ਸਾਹਾ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪਾਵਹੁ ਤੇਲੁ ॥ ੮. ਦੇਹੁ ਸਜਣ

ਅਸੀਸੜੀਆ ਜਿਉ ਹੋਵੈ ਸਾਹਿਬ ਸਿਉ ਮੇਲੁ ॥੩॥ ੯. ਘਰਿ ਘਰਿ ਏਹੋ ਪਾਹੁਚਾ ਸਦੜੇ ਨਿਤ ਪਵੰਨਿ ॥ ੧੦. ਸਦਣਹਾਰਾ ਸਿਮਰੀਐ ਨਾਨਕ ਸੇ ਦਿਹ ਆਵੰਨਿ ॥੪॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੰਬਤ=ਵਰ੍ਹੇ । ਪਾਹੁਚਾ=ਵਿਆਹ ਦੇ ਸੱਦੇ ਦੀ ਗੰਢ, ਭਾਜੀ ।

ਅਰਥ—੧. ਜਿਸ ਸੰਗਤ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿਚ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਆਖੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਰਤੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੨. ਹੇ ਭਾਈ ! ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਗਾਓ ਅਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰੋ ॥੧॥ ੩. ਹੇ ਭਾਈਓ ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਿਰਭਉ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਗਾਵੋ । ੪. ਮੈਂ ਵਾਰੀ ਜਾਵਾਂ ਜਿਸ ਜਸ ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਹੇ ਜੀਵੋ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ, ਤਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖੇਗਾ । ੬. ਹੇ ਜੀਵ ! ਜਦ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਉਸਦੇ ਦਿਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾਤੇ ਦੀ ਕੀ ਗਿਣਤੀ ਆਉਣੀ ਹੈ ? ॥੨॥ ੭. ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਰੂਪ ਸਾਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਰਨ ਦੀ ਤਰੀਕ ਸਾਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰੇਮ ਰੂਪ ਤੇਲ ਨੂੰ ਪਾਓ । ੮. ਅਤੇ ਆਖੋ, ਹੇ ਸੰਤਾਂ ਰੂਪ ਸਜਣੋ, ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਰੂਪ ਅਸੀਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇਵੋ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਵੇ ॥੩॥ ੯. ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਦੇ ਪੈਂਦੇ ਭਾਵ ਪੁਰਸ਼ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਇਹੋ ਹੀ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਗੰਢਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ । ੧੦. ਤਾਂ ਤੇ ਸੱਦਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਵੀ ਉਹ ਮਰਨ ਦੇ ਦਿਨ ਆਉਣਗੇ ॥੪॥੧॥

ਰਾਗੁ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ॥

੧. ਛਿਅ ਘਰ ਛਿਅ ਗੁਰ ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ ॥ ੨. ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਏਕੋ ਵੇਸ ਅਨੇਕ ॥੧॥ ੩. ਬਾਬਾ ਜੈ ਘਰਿ ਕਰਤੇ ਕੀਰਤਿ ਹੋਇ ॥ ੪. ਸੋ ਘਰੁ ਰਾਖੁ ਵਡਾਈ ਤੋਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. *ਵਿਸੁਏ ਚਸਿਆ ਘੜੀਆ ਪਹਰਾ ਥਿਤੀ ਵਾਰੀ ਮਾਹੁ ਹੋਆ ॥ ੬. ਸੂਰਜੁ ਏਕੋ ਰੁਤਿ ਅਨੇਕ ॥ ੭. ਨਾਨਕ ਕਰਤੇ ਕੇ ਕੇਤੇ ਵੇਸ ॥੨॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਘਰ=ਸ਼ਾਸਤਰ । ਘਰੁ=ਹਿਰਦਾ ।

ਅਰਥ—੧. ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਛੇ ਗੁਰੂ (ਅਚਾਰਜ) ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਛੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ । ੨. ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੇਆਂ ਅਚਾਰਜਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਵੇਸ ਹਨ ॥੧॥ ੩. ਹੇ ਭਾਈ ! ਜਿਸ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਦਾ ਜਸ ਹੋਵੇ । ੪. ਉਸ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖ, ਤਦ

---

*੧੫ ਵਾਰੀ ਅੱਖ ਝਮਕਨਾ ਵਿਸਾ । ੧੫ ਵਿਸਿਆਂ ਦਾ ਚਸਾ । ੩੦ ਚਸਿਆਂ ਦਾ ਪਲ । ੬੦ ਪਲਾਂ ਦੀ ਘੜੀ । ਸਾਢੀਆਂ ੭ ਘੜੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਰ । ੪ ਪਹਿਰ ਦਾ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਹੋਵੇਗੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਜਿਵੇਂ ਵਿਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚਸੇ, ਤੇ ਚਸਿਆਂ ਤੋਂ ਪਲ, ਪਲਾਂ ਤੋਂ ਘੜੀਆਂ, ਤੇ ਘੜੀਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਪਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਥਿਤਾਂ, ਵਾਰ ਤੇ ਮਹੀਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੬. ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰੁਤਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਇਕ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੭. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਤੇ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵੇਸ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵੇਸਾਂ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਇਕ ਹੈ ॥੨॥੨॥

ਰਾਗੁ ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥

੧. ਗਗਨ ਮੈ ਥਾਲੁ ਰਵਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਕ ਬਨੇ ਤਾਰਿਕਾ ਮੰਡਲ ਜਨਕ ਮੋਤੀ ॥ ੨. ਧੂਪੁ ਮਲਆਨਲੋ ਪਵਣੁ ਚਵਰੋ ਕਰੇ ਸਗਲ ਬਨਰਾਇ ਫੂਲੰਤ ਜੋਤੀ ॥੧॥ ੩. ਕੈਸੀ ਆਰਤੀ ਹੋਇ ॥ ੪. ਭਵ ਖੰਡਨਾ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ॥ ਅਨਹਤਾ ਸਬਦ ਵਾਜੰਤ ਭੇਰੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਸਹਸ ਤਵ ਨੈਨ ਨਨ ਨੈਨ ਹਹਿ ਤੋਹਿ ਕਉ ਸਹਸ ਮੂਰਤਿ ਨਨਾ ਏਕ ਤੁੋਹੀ ॥ ੬. ਸਹਸ ਪਦ ਬਿਮਲ ਨਨ ਏਕ ਪਦ ਗੰਧ ਬਿਨੁ ਸਹਸ ਤਵ ਗੰਧ ਇਵ ਚਲਤ ਮੋਹੀ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੈ=ਰੂਪ । ਮੰਡਲ=ਸਾਰੇ । ਜਨਕ=ਜੜੇ ਹੋਏ । ਲੋ= ਵਾਸਨਾ । ਜੋਤੀ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ । ਗੰਧ=ਨਾਸਾਂ ।

ਅਰਥ—੧. ਅਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਥਾਲ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ ਦੋ ਦੀਵੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਤਾਰੇ ਮੋਤੀ ਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ੨. ਮਲਿਆਗਰ (ਚੰਦਨ ਦੀ) ਸੁਗੰਧੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਤੇ ਪੌਣ ਚੌਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਤੇ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥੧॥ ੩. ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਤੀ ਹੋਵੇ ? ੪. ਹੇ ਭੈ ਨਾਸਕ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ਕੁਦਰਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨਾਹਤ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਭੇਰੀ ਵਜਦੀ ਹੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੈਨ ਹਨ ਤੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਵੀ ਨੈਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੂਰਤਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਦੀ ਤੇਰੀ ਇਕ ਵੀ ਮੂਰਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ । ੬. ਸਰਗੁਣ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਤੇਰੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਪਵਿਤਰ ਪੈਰ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਤੂੰ ਨੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਨੱਕ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇਰਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਮੋਹੀ ਗਈ ਹੈ ॥੨॥

੭. ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ ॥ ੮. ਤਿਸ ਦੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ ॥ ੯. ਗੁਰ ਸਾਖੀ ਜੋਤਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ੧੦. ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਆਰਤੀ ਹੋਇ ॥੩॥ ੧੧. ਹਰਿ ਚਰਣ ਕਵਲ ਮਕਰੰਦ ਲੋਭਿਤ ਮਨੋ

ਅਨਦਿਨੋ ਮੋਹਿ ਆਹੀ ਪਿਆਸਾ॥ ੧੨. ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਲੁ ਦੇਹਿ ਨਾਨਕ ਸਾਰਿੰਗ ਕਉ ਹੋਇ ਜਾ ਤੇ ਤੇਰੈ ਨਾਇ ਵਾਸਾ ॥੪॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਇ=ਸੋਭਦੀ। ਮਕਰੰਦ=ਰਸ। ਸਾਰਿੰਗ=ਪਪੀਹਾ। ਜਾ ਤੇ=ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ।

ਅਰਥ—੭. ਹੇ ਭਾਈ! ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸੋਭਦੀ ਹੈ। ੮. ਤਿਸ ਜੋਤੀ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੯. ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ ਉਹ ਜੋਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੧੦. ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਤਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਆਰਤੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥੩॥ ੧੧. ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ ਕਵਲਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਰਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਮਨ ਲੋਭਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਸ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੧੨. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਮੈਂ ਪਪੀਹੇ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰੂਪ ਜਲ ਦੇਹੁ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ ॥੪॥੩॥

ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੪॥

੧. ਕਾਮਿ ਕਰੋਧਿ ਨਗਰੁ ਬਹੁ ਭਰਿਆ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਖੰਡਲ ਖੰਡਾ ਹੇ॥ ੨. ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਤ ਲਿਖੇ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਮਨਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਮੰਡਲ ਮੰਡਾ ਹੇ ॥੧॥ ੩. ਕਰਿ ਸਾਧੂ ਅੰਜੁਲੀ ਪੁਨੁ ਵਡਾ ਹੇ॥ ੪. ਕਰਿ ਡੰਡਉਤ ਪੁਨੁ ਵਡਾ

ਹੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਸਾਕਤ ਹਰਿ ਰਸ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੇ ॥ ੬. ਜਿਉ ਜਿਉ ਚਲਹਿ ਚੁਭੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਜਮਕਾਲੁ ਸਹਹਿ ਸਿਰਿ ਡੰਡਾ ਹੇ ॥੨॥ ੭. ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੇ ਦੁਖੁ ਜਨਮ ਮਰਣ ਭਵ ਖੰਡਾ ਹੇ ॥ ੮. ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ ਪਾਇਆ ਪਰਮੇਸਰੁ ਬਹੁ ਸੋਭ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ ਹੇ ॥੩॥ ੯. ਹਮ ਗਰੀਬ ਮਸਕੀਨ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ ਹਰਿ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਵਡ ਵਡਾ ਹੇ ॥ ੧੦. ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਟੇਕ ਹੈ ਹਰਿ ਨਾਮੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਮੰਡਾ ਹੇ ॥੪॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੰਡਲ=ਦਾਇਰਾ, ਘੇਰਾ। ਮੰਡਾ=ਲਗ ਗਿਆ। ਕਰਿ ਅੰਜੁਲੀ=ਹੱਥ ਜੋੜਨਾ।

ਅਰਥ—੧. ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਨਗਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਤਿ ਸੰਗ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਰੂਪ ਖੰਡਾ ਲੈ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ੨. ਜਿਸ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੀ ਲਿਖਤ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ॥੧॥ ੩. ਸਾਧੂਆਂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜਨ ਦਾ ਪੁੰਨ ਵੱਡਾ ਹੈ। ੪. ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਡੰਡੌਤ ਕਰਨ

ਦਾ ਵੀ ਵਡਾ ਪੁੰਨ ਹੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਸਾਕਤਾਂ ਨੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਾਲੂਏ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ ਰੂਪ ਕੰਡਾ ਹੈ। ੬. ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਸੰਗ ਵੱਲ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਸਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਹਉਮੈਂ ਰੂਪ ਕੰਡਾ ਚੁਭਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਜਮਕਾਲ ਦਾ ਡੰਡਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ ॥੨॥ ੭. ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ ਹਰੀ ਦੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਦੁਖ ਤੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੮. ਅਤੇ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਸੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥੩॥ ੯. ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਗਰੀਬਾਂ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਹਾਂ, ਤਾਂਤੇ ਹੇ ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵਡੇ ਹਰੀ! ਮੈਨੂੰ ਰੱਖ ਲੈ, ਰੱਖ ਲੈ। ੧੦. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੀ ਦਾਸ ਦੀ ਓਟ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਖ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ॥੪॥੪॥

ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

੧. ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀ ਸੁਣਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ਸੰਤ ਟਹਲ ਕੀ ਬੇਲਾ ॥ ੨. ਈਹਾ ਖਾਟਿ ਚਲਹੁ ਹਰਿ ਲਾਹਾ ਆਗੈ ਬਸਨੁ ਸੁਹੇਲਾ ॥੧॥ ੩. ਅਉਧ ਘਟੈ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਾਰੇ ॥ ੪. ਮਨ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਬਿਕਾਰੁ ਸੰਸੇ ਮਹਿ ਤਰਿਓ ਬ੍ਰਹਮ

ਗਿਆਨੀ ॥ ੬. ਜਿਸਹਿ ਜਗਾਇ ਪੀਆਵੈ ਇਹੁ ਰਸੁ ਅਕਥ ਕਥਾ ਤਿਨਿ ਜਾਨੀ ॥੨॥ ੭. ਜਾ ਕਉ ਆਏ ਸੋਈ ਬਿਹਾਝਹੁ ਹਰਿ ਗੁਰ ਤੇ ਮਨਹਿ ਬਸੇਰਾ ॥ ੮. ਨਿਜ ਘਰਿ ਮਹਲੁ ਪਾਵਹੁ ਸੁਖ ਸਹਜੇ ਬਹੁਰਿ ਨ ਹੋਇਗੋ ਫੇਰਾ ॥੩॥ ੯. ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ ਸਰਧਾ ਮਨ ਕੀ ਪੂਰੇ ॥ ੧੦. ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਇਹੈ ਸੁਖੁ ਮਾਗੈ ਮੋ ਕਉ ਕਰਿ ਸੰਤਨ ਕੀ ਧੂਰੇ ॥੪॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਹਲ=ਸਰੂਪ ।

ਅਰਥ—੧. ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰੋ! ਸੁਣੋ ਇਹ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ । ੨. ਤੁਸੀਂ ਇਥੋਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਲਾਭ ਖੱਟ ਕੇ ਚੱਲੋ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਸੁਖ ਦਾ ਵਸਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥੧॥ ੩. ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਰ ਕੇ ਉਮਰਾ ਘਟਦੀ ਹੈ । ੪. ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਲੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸੰਸਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਤਰਿਆ ਹੈ। ੬. ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਵਿਦਿਆ ਰੂਪ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਗਾ ਕੇ ਨਾਮ ਰਸ ਪਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੇ ਅਕਥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਥਾ ਜਾਣੀ ਹੈ ॥੨॥ ੭. ਹੇ ਭਾਈਓ! ਜਿਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਏ ਹੋ, ਓਹੀ ਸੌਦਾ ਖਰੀਦੋ, ਹਰਿ ਨਾਮ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ੮. ਤਦ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਸੁਖ

ਨੂੰ ਪਾਵੋਗੇ, ਤੇ ਫਿਰ ਚੁਰਾਸੀ ਦਾ ਫੇਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ॥੩॥ ੯. ਤਾਂ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਹੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਫਲ ਪ੍ਰਦਾਤੇ ਪੁਰਖ ! ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰੀ ਕਰੋ । ੧੦. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਦਾਸ ਇਹ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਕਰੋ ॥੪॥੫॥

ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਮਾਂਝ

ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਮਾਂਝ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਕਿਰਤਿ ਕਰਮ ਕੇ ਵੀਛੁੜੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਲਹੁ ਰਾਮ ॥ ੨. ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹ ਦਿਸ ਭ੍ਰਮੇ ਥਕਿ ਆਏ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਾਮ ॥ ੩. ਧੇਨੁ ਦੁਧੈ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਕਿਤੈ ਨ ਆਵੈ ਕਾਮ ॥ ੪. ਜਲ ਬਿਨੁ ਸਾਖ ਕੁਮਲਾਵਤੀ ਉਪਜਹਿ ਨਾਹੀ ਦਾਮ ॥ ੫. ਹਰਿ ਨਾਹ ਨ ਮਿਲੀਐ ਸਾਜਨੈ ਕਤ ਪਾਈਐ ਬਿਸਰਾਮ ॥ ੬. ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਹਰਿ ਕੰਤੁ ਨ ਪ੍ਰਗਟਈ ਭਠਿ ਨਗਰ ਸੇ ਗ੍ਰਾਮ ॥ ੭. ਸ੍ਰਬ ਸੀਗਾਰ ਤੰਬੋਲ ਰਸ ਸਣੁ ਦੇਹੀ ਸਭ ਖਾਮ ॥ ੮. ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਕੰਤ ਵਿਹੂਣੀਆ ਮੀਤ ਸਜਣ ਸਭਿ ਜਾਮ ॥ ੯. ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀਆ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੀਜੈ

ਨਾਮੁ ॥ ੧੦ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਸੁਆਮੀ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭ ਜਿਸ ਕਾ ਨਿਹਚਲ ਧਾਮ ॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਗਏ ਹਾਂ, ਹੇ ਰਾਮ ! ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲਓ। ੨. ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਕੁੰਟ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਭੌਂਦੇ ਹੋਏ ਥਕ ਕੇ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਹਾਂ। ੩. ਜੀਕਣ ਗਾਂ ਦੁਧ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ੪. ਜੀਕਣ ਪਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਟਾਹਣੀ ਕੁਮਲਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਟਾਹਣੀ ਅਗਾਂਹ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦੀ। ੫. ਹੇ ਸਜਣ, ਜੇ ਹਰੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੀਏ ਤਾਂ ਕਿਥੇ ਆਰਾਮ ਪਾਵਾਂਗੇ। ੬. ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਨਗਰ ਤੇ ਪਿੰਡ ਸੜ ਗਏ। ੭. ਸਾਰੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤੰਬੋਲ ਰਸਦਾਈ ਮੇਵੇ, ਦੇਹੀ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਕੱਚੇ ਨਿਸਫਲ ਹਨ। ੮. ਮਾਲਕ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਓਸ ਦੇ ਮਿਤ੍ਰ ਸਜਣ ਸਭ ਜਮ ਹਨ। ੯. ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ੋ। ੧੦. ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਦਿਓ ਜਿਸ ਦਾ ਘਰ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

੧. ਚੇਤਿ ਗੋਵਿੰਦੁ ਅਰਾਧੀਐ ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ ॥ ੨. ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਪਾਈਐ ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਭਣਾ ॥ ੩. ਜਿਨਿ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਣਾ ਆਏ ਤਿਸਹਿ ਗਣਾ ॥ ੪. ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਜੀਵਣਾ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਜਣਾ ॥ ੫. ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਿਆ

ਰਵਿਆ ਵਿਚਿ ਵਣਾ॥ ੬. ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਕਿਤੜਾ ਦੁਖੁ ਗਣਾ॥ ੭. ਜਿਨੀ ਰਾਵਿਆ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿੰਨਾ ਭਾਗੁ ਮਣਾ॥ ੮. ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੰਉ ਮਨੁ ਲੋਚਦਾ ਨਾਨਕ ਪਿਆਸ ਮਨਾ॥ ੯. ਚੇਤਿ ਮਿਲਾਏ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਸ ਕੈ ਪਾਇ ਲਗਾ ॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਚੇਤਰ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਅਰਾਧੀਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ੨. ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਭ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦਾ ਉਚਾਰਨਾ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ੩. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਆਇਆ ਤਿਸੇ ਦਾ ਸੁਫਲ ਗਿਣੀਦਾ ਹੈ। ੪. ਜੋ ਇਕ ਖਿਨ ਵੀ ਤਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਊਣਾ ਹੈ, ਇੰਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ 'ਜਣਾ' ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੫. ਉਹ ਜਲਾਂ, ਥਲਾਂ "ਮਹੀ+ਅਲਿ" ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਬਨਾਂ, ਤ੍ਰਿਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਰਵਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੬. ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਚੇਤੇ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਗਿਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਜੋ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ੭. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਰਾਵਿਆ' ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਭਾਗ' ਸੁਹਾਗ-ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ ਹੈ। ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਸ ਹੈ। ੯. ਚੇਤ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੋਈ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਵੇਗਾ ਮੈਂ ਤਿਸ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ॥੨॥

੧. ਵੈਸਾਖਿ ਧੀਰਨਿ ਕਿਉ ਵਾਢੀਆ

ਜਿਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹੁ ॥ ੨. ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੈ ਲਗੀ ਮਾਇਆ ਧੋਹੁ ॥ ੩. ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਨ ਸੰਗਿ ਧਨਾ ਹਰਿ ਅਵਿਨਾਸੀ ਓਹੁ ॥ ੪. ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥ ੫. ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਅਗੈ ਲਈਅਹਿ ਖੋਹਿ ॥ ੬. ਦਯੁ ਵਿਸਾਰਿ ਵਿਗੁਚਣਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੭. ਪ੍ਰੀਤਮ ਚਰਣੀ ਜੋ ਲਗੇ ਤਿਨ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਇ ॥ ੮. ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਹੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੯. ਵੈਸਾਖੁ ਸੁਹਾਵਾ ਤਾਂ ਲਗੈ ਜਾ ਸੰਤੁ ਭੇਟੈ ਹਰਿ ਸੋਇ ॥੩॥

ਅਰਥ—੧. ਵੈਸਾਖ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਢੀਆ=ਵਿਛੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਧੀਰਜ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਗੀਆਂ। ੨. ਜੋ ਹਰੀ ਸਜਣ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦਗਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੩. ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਤਰ, ਕਲਤ੍ਰ=ਇਸਤਰੀ, ਧਨ ਆਦਿਕ ਸੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਕ ਉਹ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਹੀ ਸੰਗੀ ਹੋਵੇਗਾ। ੪. ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਮੋਹ ਦੇ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸ ਫਸ ਕੇ ਮੋਈ ਹੈ। ੫. ਜੋ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਅੱਗੇ ਖੋਹ ਲਈ ਜਾਂਦੀ

ਹੈ । ੬. ਦਯੁ=ਪ੍ਰੇਰਕ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਵਿਗੁਚਣਾ=ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਖਾ ਨਹੀਂ । ੭. ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਚਰਣੀ ਲਗੇ ਹਨ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨਿਰਮਲ ਹੈ । ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭਾਈ ! ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲੋਗੇ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ । ੯. ਵੈਸਾਖ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸੁਹਾਵਾ=ਅਨੰਦ ਤਦ ਲਗੈ=ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉਹ ਹਰੀ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਵੇ ॥੩॥

੧. ਹਰਿ ਜੇਠਿ ਜੁੜੰਦਾ ਲੋੜੀਐ ਜਿਸੁ ਅਗੈ ਸਭਿ ਨਿਵੰਨਿ ॥ ੨. ਹਰਿ ਸਜਣ ਦਾਵਣਿ ਲਗਿਆ ਕਿਸੈ ਨ ਦੇਈ ਬੰਨਿ ॥ ੩. ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਉਨ ਲਗੈ ਨਾਹੀ ਸੰਨਿ ॥ ੪. ਰੰਗ ਸਭੇ ਨਾਰਾਇਣੈ ਜੇਤੇ ਮਨਿ ਭਾਵੰਨਿ ॥ ੫. ਜੋ ਹਰਿ ਲੋੜੇ ਸੋ ਕਰੇ ਸੋਈ ਜੀਅ ਕਰੰਨਿ ॥ ੬. ਜੋ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਤੇ ਆਪਣੇ ਸੇਈ ਕਹੀਅਹਿ ਧੰਨਿ ॥ ੭. ਆਪਣ ਲੀਆ ਜੇ ਮਿਲੈ ਵਿਛੁੜਿ ਕਿਉ ਰੋਵੰਨਿ ॥ ੮. ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਪਰਾਪਤੇ ਨਾਨਕ ਰੰਗ ਮਾਣੰਨਿ ॥ ੯. ਹਰਿ ਜੇਠੁ ਰੰਗੀਲਾ ਤਿਸੁ ਧਣੀ ਜਿਸ ਕੈ ਭਾਗੁ

ਮਥੰਨਿ ॥੪॥

ਅਰਥ—੧. ਜੇਠ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਹਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਲੋੜੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਗੇ ਸਾਰੇ ਨੀਉਂਦੇ ਹਨ। ੨. ਹਰੀ ਸੱਜਣ ਦੇ ਦਾਵਣਿ=ਪਲੇ ਲਗਿਆਂ ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਜੂਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ੩. ਜੋ ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ੪. ਜਿੰਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ੫. ਹਰੀ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੀਵ ਉਸੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੬. ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਕਹੀਦੇ ਹਨ। ੭. ਜ਼ੇਕਰ ਆਪਣਾ ਲਿਆ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਕਿਉਂ ਰੋਵਣ ਭਾਵ ਕਦੇ ਨਾ ਰੋਵਣ। ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਾਧ ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣੀਦਾ ਹੈ। ੯. ਜੇਠ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਹਰੀ ਧਣੀ=ਮਾਲਕ ਦਾ ਤਿਸਨੂੰ ਰੰਗੀਲਾ=ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਉੱਤਮ ਭਾਗ ਹਨ ॥੪॥

੧. ਆਸਾੜੁ ਤਪੰਦਾ ਤਿਸੁ ਲਗੈ ਹਰਿ ਨਾਹੁ ਨ ਜਿੰਨਾ ਪਾਸਿ॥ ੨. ਜਗਜੀਵਨ ਪੁਰਖੁ ਤਿਆਗਿ ਕੈ ਮਾਣਸ ਸੰਦੀ ਆਸ॥ ੩. ਦੁਯੈ ਭਾਇ ਵਿਗੁਚੀਐ ਗਲਿ ਪਈਸੁ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸ॥ ੪. ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਮਥੈ ਜੋ ਲਿਖਿਆਸੁ॥ ੫. ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ਪਛੁਤਾਣੀ

ਉਠਿ ਚਲੀ ਗਈ ਨਿਰਾਸ ॥ ੬. ਜਿਨ ਕੌ ਸਾਧੂ ਭੇਟੀਐ ਸੋ ਦਰਗਹ ਹੋਇ ਖਲਾਸੁ ॥ ੭. ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਆਪਣੀ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਹੋਇ ਪਿਆਸ ॥ ੮. ਪ੍ਰਭ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਕੋ ਨਹੀ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੯. ਆਸਾੜੁ ਸੁਹੰਦਾ ਤਿਸੁ ਲਗੈ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਹਰਿ ਚਰਣ ਨਿਵਾਸ ॥੫॥

ਅਰਥ—ਹਾੜ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤਪੰਦਾ=ਦੁਖ ਤਿਸ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹਰੀ ਰੂਪ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੨. ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨੁਖ ਦੀ ਆਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ੩. ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ-ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਵੱਢੀਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੋ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ੫. ਜਦ ਉਮਰਾ ਰੂਪ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ, ਤਾਂ ਉਹ ਮਨਮੁਖ ਇਸਤਰੀ ਪਛਤਾਈ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਉਠ ਕੇ ਜਮਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ। ੬. ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਖਲਾਸ=ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੭. ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਤਿਸ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਏਹੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਕਿ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੯. ਹਾੜ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤਿਸ ਨੂੰ ਸੁਖ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ ॥੫॥

੧. ਸਾਵਣਿ ਸਰਸੀ ਕਾਮਣੀ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਪਿਆਰੁ ॥ ੨. ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਤਾ ਸਚ ਰੰਗਿ ਇਕੋ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ॥ ੩. ਬਿਖਿਆ ਰੰਗ ਕੂੜਾਵਿਆ ਦਿਸਨਿ ਸਭੇ ਛਾਰੁ ॥ ੪. ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੂੰਦ ਸੁਹਾਵਣੀ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਪੀਵਣਹਾਰੁ ॥ ੫. ਵਣੁ ਤਿਣੁ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗਿ ਮਉਲਿਆ ਸੰਮ੍ਰਥ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰੁ ॥ ੬. ਹਰਿ ਮਿਲਣੈ ਨੋ ਮਨੁ ਲੋਚਦਾ ਕਰਮਿ ਮਿਲਾਵਣਹਾਰੁ ॥ ੭. ਜਿਨੀ ਸਖੀਏ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਹੰਉ ਤਿਨ ਕੈ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ ॥ ੮. ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜੀ ਮਇਆ ਕਰਿ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ੯. ਾਵਣੁ ਤਿਨਾ ਸੁਹਾਗਣੀ ਜਿਨ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਉਰਿ ਹਾਰੁ ॥੬॥

ਅਰਥ—੧. ਸਾਵਣ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਸਰਸੀ=ਅਨੰਦ ਹੋਈ ਹੈ। ੨. ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਤਨ ਸਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਨਾਮ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ੩. ਝੂਠਿਆਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਭੇ ਰੰਗ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵਾਹ ਰੂਪ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ੪. ਜੋ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ਹਰਿ

ਨਾਮ ਦੀ ਬੂੰਦ ਵਰਸਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਉਹ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੫. ਸਮਰਥਾ ਵਾਲੇ ਅਪਾਰ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਵਣ (ਸਰੀਰ) ਤੇ ਤ੍ਰਿਣ (ਇੰਦ੍ਰੇ) ਅਨੰਦ ਹੋਏ ਹਨ। ੬. ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਮਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਿਲਾਵਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ੭. ਹੇ ਸਖੀਏ! ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਿਸ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜਨਮ ਸਵਾਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਾਓ। ੯. ਸਾਵਣ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਸੁਹਾਗਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਹਾਰ ਹੈ ॥੬॥

੧. ਭਾਦੁਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀਆ ਦੂਜੈ ਲਗਾ ਹੇਤੁ ॥ ੨. ਲਖ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਾਰਜਿ ਨਾਹੀ ਕੇਤੁ ॥ ੩. ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਦੇਹ ਬਿਨਸਸੀ ਤਿਤੁ ਵੇਲੈ ਕਹਸਨਿ ਪ੍ਰੇਤੁ ॥ ੪. ਪਕੜਿ ਚਲਾਇਨਿ ਦੂਤ ਜਮ ਕਿਸੈ ਨ ਦੇਨੀ ਭੇਤੁ ॥ ੫. ਛਡਿ ਖੜੋਤੇ ਖਿਨੈ ਮਾਹਿ ਜਿਨ ਸਿਉ ਲਗਾ ਹੇਤੁ ॥ ੬. ਹਥ ਮਰੋੜੈ ਤਨੁ ਕਪੇ ਸਿਆਹਹੁ ਹੋਆ ਸੇਤੁ ॥ ੭. ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥ ੮. ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਚਰਣ ਬੋਹਿਥ ਪ੍ਰਭ ਦੇਤੁ ॥ ੯.

ਸੇ ਭਾਦੁਇ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ ਗੁਰੁ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੇਤੁ ॥੭॥

ਅਰਥ—੧. ਭਾਦਰੋਂ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੂਜੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੇਤੁ=ਪਿਆਰ ਲਗਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ੨. ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੩. ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦੇਹ ਨਾਸ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਕਹਿਣਗੇ। ੪. ਜਦ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਅਗੇ ਤੋਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ (ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਚਲੇ ਹਾਂ)। ੫. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦਾ ਪਿਆਰ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਉਸੇ ਖਿਨ ਵਿਚ ਛਡ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖਲੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੬. ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜੀਵ ਹੱਥ ਮਲੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਪੈ=ਕੰਬੇਗਾ ਅਤੇ ਰੰਗ ਵੀ ਡਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਲੇ ਤੋਂ ਚਿੱਟਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ੭. ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਖੇਤ ਜਿਹਾ ਬੀਜਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਵੱਢੇਗਾ ਭਾਵ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੁਖ ਤੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਸੁਖ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਵੇਗਾ। ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਣ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਤਾਂਤੇ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਰੂਪ ਜਹਾਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਦੇਹੁ। ੯. ਭਾਦਰੋਂ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੭॥

੧. ਅਸੁਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਉਮਾਹੜਾ ਕਿਉ ਮਿਲੀਐ ਹਰਿ ਜਾਇ ॥ ੨. ਮਨਿ ਤਨਿ ਪਿਆਸ ਦਰਸਨ ਘਣੀ ਕੋਈ ਆਣਿ ਮਿਲਾਵੈ ਮਾਇ ॥

੩. ਸੰਤ ਸਹਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਹਉ ਤਿਨ ਕੈ ਲਾਗਾ ਪਾਇ ॥ ੪. ਵਿਣੁ ਪ੍ਰਭ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਦੂਜੀ ਨਾਹੀ ਜਾਇ ॥ ੫. ਜਿੰਨ੍ਹੀ ਚਾਖਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਸੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘਾਇ ॥ ੬. ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ ਬਿਨਤੀ ਕਰਹਿ ਲੇਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਲੜਿ ਲਾਇ ॥ ੭. ਜੋ ਹਰਿ ਕੰਤਿ ਮਿਲਾਈਆ ਸਿ ਵਿਛੁੜਿ ਕਤਹਿ ਨ ਜਾਇ ॥ ੮. ਪ੍ਰਭ ਵਿਣੁ ਦੂਜਾ ਕੋ ਨਹੀ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸਰਣਾਇ ॥ ੯. ਅਸੂ ਸੁਖੀ ਵਸੰਦੀਆ ਜਿਨਾ ਮਇਆ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥੮॥

ਅਰਥ—੧. ਅਸੂ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਆਇਆ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲੀਏ ? ੨. ਮਨ ਤਨ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤੀ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਹੇ ਮਾਇ=ਭਾਈ ! ਆਣ ਕੇ ਕੋਈ ਮਿਲਾਵੇ । ੩. ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਸਹਾਈ ਸੰਤ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗਦੀ ਹਾਂ । ੪. ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਖ ਵਾਲੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ੫. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਸ=ਸਵਾਦ ਚਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਪਾ ਕੇ ਰੱਜ ਰਹੇ ਹਨ । ੬. ਆਪਿ=ਹੰਕਾਰ ਛਡ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਲੜ ਲਾਇ ਲਵੋ । ੭. ਹਰੀ

ਕੰਤ ! ਜੋ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਤੈਥੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਹੇ ਭਾਈਓ ! ਹਰੀ ਦੀ ਸਰਣੀ ਆਵੋ। ੯. ਅਸੂ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹਰੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮਇਆ=ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਵਸਦੀਆਂ ਹਨ ॥੮॥

੧. ਕਤਿਕਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਦੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ ਜੋਗੁ ॥ ੨. ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ ॥ ੩. ਵੇਮੁਖ ਹੋਏ ਰਾਮ ਤੇ ਲਗਨਿ ਜਨਮ ਵਿਜੋਗ ॥ ੪. ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਉੜੇ ਹੋਇ ਗਏ ਜਿਤੜੇ ਮਾਇਆ ਭੋਗ ॥ ੫. ਵਿਚੁ ਨ ਕੋਈ ਕਰਿ ਸਕੈ ਕਿਸ ਥੈ ਰੋਵਹਿ ਰੋਜ ॥ ੬. ਕੀਤਾ ਕਿਛੂ ਨ ਹੋਵਈ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰਿ ਸੰਜੋਗ ॥ ੭. ਵਡਭਾਗੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਉਤਰਹਿ ਸਭਿ ਬਿਓਗ ॥ ੮. ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖਿ ਲੇਹਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਬੰਦੀ ਮੋਚ ॥ ੯. ਕਤਿਕ ਹੋਵੈ ਸਾਧਸੰਗੁ ਬਿਨਸਹਿ ਸਭੇ ਸੋਚ ॥੯॥

ਅਰਥ—ਕੱਤਕ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਮਾਉਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਦੁਖ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੇਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੨. ਪਰਪਰਮੇਸਰ ਤੋਂ ਭੁਲਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਲਗਦੇ ਹਨ। ੩. ਜੋ ਰਾਮ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਵਿਜੋਗ= ਮਰਨ ਦੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਲਗਣਗੇ। ੪. ਜਿੰਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੋਗ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਕੌੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ੫. ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਵਿਚੁ=ਵਿਚੋਂ ਲਗੀ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂਤੇ ਕਿਸ ਕੋਲ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਰੋਜ਼ ਰੋਵੀਏ (ਭਾਵ ਪੁਕਾਰ ਕਰੀਏ)। ੬. ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੭. ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਿਛੋੜੇ ਉਤਰ ਜਾਣਗੇ। ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ! ਮੋਹ ਰੂਪ ਫਾਹੀ—'ਬੰਦੀ' ਮੋਚ=ਕਟ ਕੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਖ ਲੈ। ੯. ਕੱਤਕ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ॥੯॥

੧. ਮੰਘਿਰਿ ਮਾਹਿ ਸੋਹੰਦੀਆ ਹਰਿ ਪਿਰ ਸੰਗਿ ਬੈਠੜੀਆਹ ॥ ੨. ਤਿਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਿਆ ਗਣੀ ਜਿ ਸਾਹਿਬਿ ਮੇਲੜੀਆਹ ॥ ੩. ਤਨੁ ਮਨੁ ਮਉਲਿਆ ਰਾਮ ਸਿਉ ਸੰਗਿ ਸਾਧ ਸਹੇਲੜੀਆਹ ॥ ੪. ਸਾਧ ਜਨਾ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੇ ਰਹਨਿ ਇਕੇਲੜੀਆਹ ॥ ੫. ਤਿਨ

ਦੂਖੁ ਨ ਕਬਹੂ ਉਤਰੈ ਸੇ ਜਮ ਕੈ ਵਸਿ ਪੜੀਆਹ ॥ ੬. ਜਿਨੀ ਰਾਵਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਣਾ ਸੇ ਦਿਸਨਿ ਨਿਤ ਖੜੀਆਹ ॥ ੭. ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲ ਹਰਿ ਕੰਠਿ ਤਿਨਾ ਜੜੀਆਹ ॥ ੮. ਨਾਨਕ ਬਾਂਛੈ ਧੂੜਿ ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣੀ ਦਰਿ ਪੜੀਆਹ ॥ ੯. ਮੰਘਿਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧਣਾ ਬਹੁੜਿ ਨ ਜਨਮੜੀਆਹ ॥੧੦॥

ਅਰਥ—੧. ਮਘਰ ਮਹੀਨੇ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹਰੀ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ੨. ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਕੀਹ ਗਿਣੀਏ ? ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਸੋਭਾ ਹੈ। ੩. ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤਨ ਮਨ ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮੌਲਿਆ ਭਾਵ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੪. ਜੋ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਇਕੱਲੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ੫. ਅਤੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਮ ਦੇ ਵਸ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ੬. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਰਾਵਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਖਲੋਤੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ। ੭. ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਠ ਵਿਚ ਹਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਰਤਨ=ਵੈਰਾਗ, ਜਵੇਹਰ=ਸ੍ਰਵਣ, ਮੰਨਨ, ਨਿਧਯਾਸਨ ਅਤੇ ਲਾਲ= ਪ੍ਰੇਮ ਜੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਤਿਨ੍ਹਾਂ

ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਬਾਛੈ=ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਸਰਣੀ ਪਈਆਂ ਹਨ। ੯. ਮੱਘਰ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਫਿਰ ਜੰਮਦੀਆਂ ਮਰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ॥੧੦॥

੧. ਪੋਖਿ ਤੁਖਾਰੁ ਨ ਵਿਆਪਈ ਕੰਠਿ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਨਾਹੁ ॥ ੨. ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ ਦਰਸਨਿ ਲਗੜਾ ਸਾਹੁ ॥ ੩. ਓਟ ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਪਾਲ ਰਾਇ ਸੇਵਾ ਸੁਆਮੀ ਲਾਹੁ ॥ ੪. ਬਿਖਿਆ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕਈ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਗੁਣ ਗਾਹੁ ॥ ੫..ਜਹ ਤੇ ਉਪਜੀ ਤਹ ਮਿਲੀ ਸਚੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਮਾਹੁ ॥ ੬. ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੀਨੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਬਹੁੜਿ ਨ ਵਿਛੁੜੀਆਹੁ ॥ ੭. ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰੀਆ ਹਰਿ ਸਜਣੁ ਅਗਮ ਅਗਾਹੁ ॥ ੮. ਸਰਮ ਪਈ ਨਾਰਾਇਣੈ ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਪਈਆਹੁ ॥ ੯. ਪੋਖੁ ਸੋੁਹੰਦਾ ਸਰਬ ਸੁਖ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥੧੧॥

ਅਰਥ—੧. ਪੋਹ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਤਾ ਰੂਪ ਤੁਖਾਰ=ਬਰਫ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲ ਹਰੀ ਨਾਹ=ਪਤੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ੨. ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਪਤੀ ਦੇ ਚਰਨ ਅਰਬਿੰਦ=ਕਵਲਾਂ

ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੩. ਉਸ ਨੇ ਗੋ+ਪਾਲ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਾਲਕ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਜੇ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਰੂਪ ਲਾਭ ਲਿਆ ਹੈ। ੪. ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਖਿਆ=ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ੫. ਜਿਥੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ ਤਿਸੇ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਹੁ=ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੬. ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲੋਂ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਵਿਛੜੀ ਹੈ। ੭. ਅਗਾਹੁ=ਥਾਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਗਮ=ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਹਰੀ ਸੱਜਣ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਈ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾਰਾਇਣ ਨੂੰ ਪਈ ਹੈ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸੁਆਰਦਾ ਹੈ। ੯. ਪੋਹ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਔਗੁਣ ਵੇਪਰਵਾਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸੁਖ ਹੀ ਸੋਭਦਾ ਹੈ ॥੧੧॥

੧. ਮਾਘਿ ਮਜਨੁ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂਆ ਧੂੜੀ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ੨. ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਸੁਣਿ ਸਭਨਾ ਨੋ ਕਰਿ ਦਾਨੁ ॥ ੩. ਜਨਮ ਕਰਮ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਮਨ ਤੇ ਜਾਇ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ੪. ਕਾਮਿ ਕਰੋਧਿ ਨ ਮੋਹੀਐ ਬਿਨਸੈ ਲੋਭੁ ਸੁਆਨੁ ॥ ੫. ਸਚੈ ਮਾਰਗਿ ਚਲਦਿਆ ਉਸਤਤਿ ਕਰੇ ਜਹਾਨੁ ॥ ੬. ਅਠਸਠਿ

ਤੀਰਥ ਸਗਲ ਪੁੰਨ ਜੀਅ ਦਇਆ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੭. ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਵੈ ਦਇਆ ਕਰਿ ਸੋਈ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਨੁ ॥ ੮. ਜਿਨਾ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਣਾ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ੯. ਮਾਘਿ ਸੁਚੇ ਸੇ ਕਾਂਢੀਅਹਿ ਜਿਨ ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ॥੧੨॥

ਅਰਥ—੧. ਮਾਘ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਏਹੀ ਮਾਘੀ ਦਾ ਮਜਨ=ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ। ੨. ਤਾਂਤੇ ਇਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਵੋ ਤੇ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰੋ । ੩. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਸੰਚਤ ਕਰਮਾਂ ਰੂਪ ਮੈਲ ਉਤਰ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਮਨ ਤੋਂ ਹੰਕਾਰ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ । ੪. ਫਿਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਅਤੇ ਲੋਭ ਰੂਪ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ । ੫. ਸਚੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੬. ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪੁੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਦਇਆ ਹੀ ਪਰਵਾਣ ਹੈ (ਭਾਵ—ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੁਰਦੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਦਇਆ, ਯਥਾ—'ਜੀਅ ਦਾਨ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਣ ਮਿਲਾਏ' ਅਰਥਾਤ ਭਗਤੀ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਹੈ)। ੭. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਦਾਨ ਦਇਆ ਕਰ ਕੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਓਹੀ ਸੁਜਾਨ ਪੁਰਖ ਹਨ। ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ । ੯. ਮਾਘ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ,

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸਚੇ ਕਾਂਢੀਅਹਿ= ਕਹੀਦੇ ਹਨ ॥੧੨॥

੧. ਫਲਗੁਣਿ ਅਨੰਦ ਉਪਾਰਜਨਾ ਹਰਿ ਸਜਣ ਪ੍ਰਗਟੇ ਆਇ ॥ ੨. ਸੰਤ ਸਹਾਈ ਰਾਮ ਕੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੀਆ ਮਿਲਾਇ ॥ ੩. ਸੇਜ ਸੁਹਾਵੀ ਸਰਬ ਸੁਖ ਹੁਣਿ ਦੁਖਾ ਨਾਹੀ ਜਾਇ ॥ ੪. ਇਛ ਪੁਨੀ ਵਡਭਾਗਣੀ ਵਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥ ੫. ਮਿਲਿ ਸਹੀਆ ਮੰਗਲੁ ਗਾਵਹੀ ਗੀਤ ਗੋਵਿੰਦ ਅਲਾਇ ॥ ੬. ਹਰਿ ਜੇਹਾ ਅਵਰੁ ਨ ਦਿਸਈ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਲਵੈ ਨ ਲਾਇ ॥ ੭. ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਸਵਾਰਿਓਨੁ ਨਿਹਚਲ ਦਿਤੀਅਨੁ ਜਾਇ ॥ ੮. ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੇ ਰਖਿਅਨੁ ਬਹੁੜਿ ਨ ਜਨਮੈ ਧਾਇ ॥ ੯. ਜਿਹਵਾ ਏਕ ਅਨੇਕ ਗੁਣ ਤਰੇ ਨਾਨਕ ਚਰਣੀ ਪਾਇ ॥ ਫਲਗੁਣਿ ਨਿਤ ਸਲਾਹੀਐ ਜਿਸ ਨੋ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ ॥੧੩॥

ਅਰਥ—੧. ਫਲਗੁਣਿ=ਫੱਗਣ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਹਰੀ ਸੱਜਣ ਆਇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਉਪਾਰਜਨਾ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੨. ਰਾਮ ਦੇ ਮਿਲਾਉਣ ਵਿਚ ਸੰਤ ਹੀ ਸਹਾਈ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ੩. ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰੂਪ ਸੇਜਾ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ੪. ਉਸ ਵਡਭਾਗਣੀ ਨੇ ਹਰੀ ਰਾਜੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਇਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੫. ਸੰਤ ਸਖੀਆਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜਸ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਜਸ ਰੂਪ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ੬. ਜਿਸ ਹਰੀ ਜੇਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ਲਵੈ=ਬਰਾਬਰ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੭. ਉਸ ਨੇ ਹਲਤ ਪਲਤ=ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੂਪ ਰੂਪੀ ਅਚੱਲ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ੮. ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਫਿਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੯. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੀ ਜਿਹਬਾ ਇਕ ਹੈ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਅਨੇਕਾਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ, ਪਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਪਏ ਹਨ, ਸੋ ਤਰੇ ਹਨ। ੧੦. ਫੱਗਣ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਿਲ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਤਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਿਸੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਲਾਹੋ ॥੧੩॥

੧. ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਤਿਨ ਕੇ ਕਾਜ ਸਰੇ ॥ ੨. ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਿਆ ਦਰਗਹ ਸਚਿ ਖਰੇ ॥ ੩. ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਨਿਧਿ ਚਰਣ ਹਰਿ ਭਉਜਲੁ ਬਿਖਮੁ ਤਰੇ ॥ ੪. ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਤਿਨ ਪਾਈਆ

ਬਿਖਿਆ ਨਾਹਿ ਜਰੇ ॥ ੫. ਕੂੜ ਗਏ ਦੁਬਿਧਾ ਨਸੀ ਪੂਰਨ ਸਚਿ ਭਰੇ ॥ ੬. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇਵਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਏਕੁ ਧਰੇ ॥ ੭. ਮਾਹ ਦਿਵਸ ਮੂਰਤ ਭਲੇ ਜਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ॥ ੮. ਨਾਨਕੁ ਮੰਗੈ ਦਰਸ ਦਾਨੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਹੁ ਹਰੇ ॥੧੪॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਹੈ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਸਰੇ=ਹੋਏ ਹਨ। ੨. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਰੂਪ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਅਰਾਧਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਚੇ ਹੋ ਕੇ ਖਲੋਤੇ ਹਨ। ੩. ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਠਿਨ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰੇ ਹਨ। ੪. ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਫਿਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪ ਅੱਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੜੇ ਹਨ। ੫. ਝੂਠ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਨਸ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਚ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਹ ਕਰਨ ਰੂਪ ਤਲਾਉ ਪੂਰਨ=ਲਬਾਲਬ ਭਰੇ ਗਏ ਹਨ। ੬. ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਮਨ ਅੰਦਰ ਧਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸੇਂਵਦੇ ਹਨ। ੭. ਉਸ ਲਈ ਸਭ ਮਹੀਨੇ, ਦਿਨ ਤੇ ਮਹੂਰਤ= ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਭਲੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੮. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਹਰੀ! [ਮੈਂ] ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੋ ॥੧੪॥੧॥

☯ ☯ ☯

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ

ਇਹ ਸੱਤ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ 'ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ' ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਸੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸੱਤਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਨਾ ਫਲ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧ ॥

ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਮਾਝ ਰਾਗ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪਾਦ ਤਿੰਨ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁਜੇ ਤੇ ਚੌਥਾ ਚਰਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਸਮੇਂ ਉਚਾਰਣ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਕਸਵਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਉਤੇ ਪਰਖੇ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

੧. ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਤਾਈ ॥ ੨. ਬਿਲਪ ਕਰੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਕੀ ਨਿਆਈ ॥ ੩. ਤ੍ਰਿਖਾ ਨ ਉਤਰੈ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ ॥੧॥ ੪. ਹਉ ਘੋਲੀ

ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਅਰਥ—੧. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਲੋਚਦਾ ਹੈ । ੨. ਪਪੀਹੇ ਵਾਂਗੂੰ ਬਿਲਪ=ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੩. ਤ੍ਰੇਹ ਲਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੁਖੀ ਹਾਂ ॥੧॥ ੪. ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ, ਪਿਆਰੇ ਸੰਤ—ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਉਤੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਘੋਲ ਘੁਮਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ।

੧. ਤੇਰਾ ਮੁਖੁ ਸੁਹਾਵਾ ਜੀਉ ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ ॥ ੨. ਚਿਰੁ ਹੋਆ ਦੇਖੇ ਸਾਰਿੰਗਪਾਣੀ ॥ ੩. ਧੰਨੁ ਸੁ ਦੇਸੁ ਜਹਾ ਤੂੰ ਵਸਿਆ ਮੇਰੇ ਸਜਣ ਮੀਤ ਮੁਰਾਰੇ ਜੀਉ ॥੨॥ ੪. ਹਉ ਘੋਲੀ ਹਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਗੁਰ ਸਜਣ ਮੀਤ ਮੁਰਾਰੇ ਜੀਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਅਰਥ—੧. ਜੀਉ ! ਤੁਹਾਡਾ ਮੁਖੜਾ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਠੰਢ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ । ੨. ਮੈਂ ਪਪੀਹੇ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਵੇਖੇ ਨੂੰ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੩ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਧੰਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ! ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਜਣ ਜੀਉ ! ੪. ਮੈਂ ਘੋਲੀ ਜਾਵਾਂ ਮੁਰਾਰੀ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਗੁਰੂ ਸੱਜਣ ਤੋਂ, ਮੈਂ ਵਾਰੀ-ਘੋਲੀ ਜਾਵਾਂ ॥੨॥

੧. ਇਕ ਘੜੀ ਨ ਮਿਲਤੇ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗੁ

ਹੋਤਾ ॥ ੨. ਹੁਣਿ ਕਦਿ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਿਅ ਤੁਧੁ ਭਗਾਵੰਤਾ ॥ ੩. ਮੋਹਿ ਰੈਣਿ ਨ ਵਿਹਾਵੈ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰੇ ਜੀਉ ॥੩॥ ੪. ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਸਚੇ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰੇ ਜੀਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਅਰਥ—੧. ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਘੜੀ ਭਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕਲਿਜੁਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ੨. ਹੇ ਭਗਵੰਤ ਪਿਆਰੇ! ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੋਂ ਮਿਲਾਂਗਾ? ੩. ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਤੇ ਨਾ ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵੇਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ। ੪. ਮੈਂ ਵਾਰੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਸੱਚੇ ਦਰਬਾਰ ਉਤੋਂ।

੧. ਭਾਗੁ ਹੋਆ ਗੁਰਿ ਸੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੨. ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਘਰ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥ ੩. ਸੇਵ ਕਰੀ ਪਲੁ ਚਸਾ ਨ ਵਿਛੁੜਾ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ਜੀਉ ॥੪॥ ੪. ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ਰਹਾਉ ॥੧॥੮॥

ਅਰਥ—੧. ਭਾਗ ਉਦੇ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ। ੨. ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ੩.

ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗਾ ਪਲ-ਛਿੰਨ ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਦਾਸ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਾਸ ਜਨਾਂ ਤੋਂ ॥੪॥ ੪. ਮੈਂ ਵਾਰੀ ਘੋਲੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜੀ । ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਾਸ ਜਨਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ॥੧॥

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ਚਉਪਦੇ

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਜੀਉ ਡਰਤੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਕੈ ਸਿਉ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ॥ ੨. ਦੂਖ ਵਿਸਾਰਣੁ ਸੇਵਿਆ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਾਤਾਰੁ ॥੧॥ ੩. ਸਾਹਬੁ ਮੇਰਾ ਨੀਤ ਨਵਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਾਤਾਰੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੪. ਅਨਦਿਨੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇਵੀਐ ਅੰਤਿ ਛਡਾਏ ਸੋਇ ॥ ੫. ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮੇਰੀ ਕਾਮਣੀ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ਹੋਇ ॥੨॥ ੬. ਦਇਆਲ ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਤਰਾ ॥ ੭. ਸਦ ਕੁਰਬਾਣੈ ਜਾਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੮. ਸਰਬੰ ਸਾਚਾ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ੯. ਤਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੋ ਕਰੇ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ॥੩॥ ੧੦. ਤੁਧੁ ਬਾਝੁ ਪਿਆਰੇ

ਕੇਵ ਰਹਾ ॥ ੧੧. ਸਾ ਵਡਿਆਈ ਦੇਹਿ ਜਿਤੁ ਨਾਮਿ ਤੇਰੇ ਲਾਗਿ ਰਹਾਂ ॥ ੧੨. ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ਜਿਸੁ ਆਗੈ ਪਿਆਰੇ ਜਾਇ ਕਹਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧੩. ਸੇਵੀ ਸਾਹਿਬੁ ਆਪਣਾ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਚੰਉ ਕੋਇ ॥ ੧੪. ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕਾ ਦਾਸੁ ਹੈ ਬਿੰਦ ਬਿੰਦ ਚੁਖ ਚੁਖ ਹੋਇ ॥੪॥ ੧੫. ਸਾਹਿਬ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਟਹੁ ਬਿੰਦ ਬਿੰਦ ਚੁਖ ਚੁਖ ਹੋਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥੪॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਜੀਉ ਡਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਹਦੇ ਅੱਗੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਾਂ? ੨. ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਸਦਾ ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ॥੧॥ ੩. ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸਦਾ ਹੀ ਨਵਾਂ ਹੈ। ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਸਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੪. ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅੰਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਉਹ ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਛਡਾਏਗਾ। ੫. ਹੇ ਮੇਰੀ ਪਿਆਰੀ ਆਤਮਾ! ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣ, ਸੁਣ ਤੇਰਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥੨॥ ੬. ਹੇ ਦਿਆਲ! ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਮੈਂ ਸਦਾ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ੮. ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕੋ ਸਚਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਉਸ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੯. ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਹ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸ ਤੇ ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰੇਗਾ ॥੩॥ ੧੦. ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ੧੧. ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ ਦੇਹ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹਾਂ। ੧੨. ਹੋਰ ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ

ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਆਖਾਂ। ੧੩. ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ। ਹੋਰ ਕੁਝ ਮੰਗਦਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ੧੪. 'ਨਾਨਕ' ਉਸ ਦਾ ਦਾਸ ਹੈ, ਅਤੇ ਛਿਨ ਛਿਨ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੪॥ ੧੫. ਹੇ ਸਾਹਿਬ! ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਉਤੋਂ ਮੈਂ ਛਿਨ ਛਿਨ ਵਿਚ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੩

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਇਹੁ ਤਨੁ ਮਾਇਆ ਪਾਹਿਆ ਪਿਆਰੇ ਲੀਤੜਾ ਲਬਿ ਰੰਗਾਏ ॥ ੨. ਮੇਰੈ ਕੰਤ ਨ ਭਾਵੈ ਚੋਲੜਾ ਪਿਆਰੇ ਕਿਉ ਧਨ ਸੇਜੈ ਜਾਏ ॥੧॥ ੩. ਹੰਉ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ਹੰਉ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ॥ ੪. ਹੰਉ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ਤਿਨਾ ਕੈ ਲੈਨਿ ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ੫. ਲੈਨਿ ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਤਿਨਾ ਕੈ ਹੰਉ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੬. ਕਾਇਆ ਰੰਙਣਿ ਜੇ ਥੀਐ ਪਿਆਰੇ ਪਾਈਐ ਨਾਉ ਮਜੀਠ ॥ ੭. ਰੰਙਣ ਵਾਲਾ ਜੇ ਰੰਙੈ ਸਾਹਿਬੁ

ਐਸਾ ਰੰਗੁ ਨ ਡੀਠ ॥੨॥ ੮. ਜਿਨ ਕੇ ਚੋਲੇ ਰਤੜੇ ਪਿਆਰੇ ਕੰਤੁ ਤਿਨਾ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥ ੯. ਧੂੜਿ ਤਿਨਾ ਕੀ ਜੇ ਮਿਲੈ ਜੀ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥੩॥ ੧੦. ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਰੰਗੇ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ੧੧. ਨਾਨਕ ਕਾਮਣਿ ਕੰਤੈ ਭਾਵੈ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਵੇਇ ॥੪॥੧॥੩॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਇਸ ਤਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਾਹ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਰੰਗ ਲਿਆ ਹੈ । ੨. ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਚੋਲਾ ਭਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਜ ਉਤੇ ਉਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵਾਂਗੀ ॥੧॥ ੩. ਹੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ । ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ । ੪. ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ੫. ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਮੈਂ ਸਦਾ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ । ੬. ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਮੱਟੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੂਪ ਮਜੀਠ ਪਾਈ ਜਾਵੇ । ੭. ਜੇ ਮਾਲਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਰੰਗੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹੇ ਜੋ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਡਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ॥੨॥ ੮. ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੋਲੇ ਇਸ ਰੰਗ ਦੇ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੯. ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਕਹੁ । ੧੦. ਆਪੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ

ਹੈ । ੧੧. ਜੇ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਪਤੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਉਹ ਗਲੇ ਲਗਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥੪॥੧॥੩॥

ਤਿਲੰਗ ਮ: ੧ ॥

੧. ਇਆਨੜੀਏ ਮਾਨੜਾ ਕਾਇ ਕਰੇਹਿ ॥ ੨. ਆਪਨੜੈ ਘਰਿ ਹਰਿ ਰੰਗੋ ਕੀ ਨ ਮਾਣੇਹਿ ॥ ੩. ਸਹੁ ਨੇੜੈ ਧਨ ਕੰਮਲੀਏ ਬਾਹਰੁ ਕਿਆ ਢੂਢੇਹਿ ॥ ੪. ਭੈ ਕੀਆ ਦੇਹਿ ਸਲਾਈਆ ਨੈਣੀ ਭਾਵ ਕਾ ਕਰਿ ਸੀਗਾਰੋ ॥ ੫. ਤਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਜਾਣੀਐ ਲਾਗੀ ਜਾ ਸਹੁ ਧਰੇ ਪਿਆਰੋ ॥੧॥ ੬. ਇਆਣੀ ਬਾਲੀ ਕਿਆ ਕਰੇ ਜਾ ਧਨ ਕੰਤ ਨ ਭਾਵੈ ॥ ੭. ਕਰਣ ਪਲਾਹ ਕਰੇ ਬਹੁਤੇਰੇ ਸਾ ਧਨ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ੮. ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿਛੁ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ ਜੇ ਬਹੁਤੇਰਾ ਧਾਵੈ ॥ ੯. ਲਬ ਲੋਭ ਅਹੰਕਾਰ ਕੀ ਮਾਤੀ ਮਾਇਆ ਮਾਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੧੦. ਇਨੀ ਬਾਤੀ ਸਹੁ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ ਭਈ ਕਾਮਣਿ ਇਆਣੀ ॥੨॥ ੧੧. ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ

ਸੋਹਾਗਣੀ ਵਾਹੈ ਕਿਨੀ ਬਾਤੀ ਸਹੁ ਪਾਈਐ ॥ ੧੨. ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੋ ਭਲਾ ਕਰਿ ਮਾਨੀਐ ਹਿਕਮਤਿ ਹੁਕਮੁ ਚੁਕਾਈਐ ॥ ੧੩. ਜਾ ਕੈ ਪ੍ਰੇਮਿ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਈਐ ਤਉ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥ ੧੪. ਸਹੁ ਕਹੈ ਸੋ ਕੀਜੈ ਤਨੁ ਮਨੋ ਦੀਜੈ ਐਸਾ ਪਰਮਲੁ ਲਾਈਐ ॥ ੧੫. ਏਵ ਕਹਹਿ ਸੋਹਾਗਣੀ ਭੈਣੇ ਇਨੀ ਬਾਤੀ ਸਹੁ ਪਾਈਐ ॥੩॥ ੧੬. ਆਪੁ ਗਵਾਈਐ ਤਾ ਸਹੁ ਪਾਈਐ ਅਉਰੁ ਕੈਸੀ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ੧੭. ਸਹੁ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਸੋ ਦਿਨੁ ਲੇਖੈ ਕਾਮਣਿ ਨਉ ਨਿਧਿ ਪਾਈ ॥ ੧੮. ਆਪਣੇ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ਸਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਨਾਨਕ ਸਾ ਸਭਰਾਈ ॥ ੧੯. ਐਸੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੀ ਸਹਜ ਕੀ ਮਾਤੀ ਅਹਿਨਿਸਿ ਭਾਇ ਸਮਾਣੀ ॥ ੨੦. ਸੁੰਦਰਿ ਸਾਇ ਸਰੂਪ ਬਿਚਖਣਿ ਕਹੀਐ ਸਾ ਸਿਆਣੀ ॥੪॥੨॥੪॥

ਅਰਥ—੧. ਹੇ ਇਆਣੀਏ ! ਮਾਨ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀ ਹੈਂ ? ੨. ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਪਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਾਣਦੀ ? ੩. ਹੇ ਕਮਲੀਏ ਇਸਤਰੀਏ ! ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀ ਲੱਭਦੀ ਹੈਂ ? ੪. (ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ) ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ 'ਡਰ' ਰੂਪ ਸੁਰਮੇ ਦੀਆਂ ਸਲਾਈਆਂ ਪਾ ਲੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰ ਲੈ। ੫. ਤਾਂ ਪਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਸੁਹਾਗਣੀ ਜਾਣੀ ਜਾਏਂਗੀ, ਜਦ ਕਿ ਪਤੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੇਗਾ ॥੧॥ ੬. ਇਆਣੀ ਬਾਲੜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੀ ਕਰੇ। ਜਦ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ੭. ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕੀਰਨੇ ਤੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰੇ। ਪਰ ਇਸਤਰੀ ਆਤਮਾ ਪਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਗੀ। ੮. ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਭੱਜਦਾ ਫਿਰੇ। ੯. ਜੋ ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਡੁੱਬੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੧੦. ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਪਤੀ ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਤਰੀ ਆਤਮਾ ਬੇ-ਸਮਝ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ॥੨॥ ੧੧. ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਸੁਹਾਗਣੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛੋ, ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ ? ੧੨. ਜੋ ਕੁਝ ਪਤੀ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਭਲਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨੀਏ, ਚਤੁਰਾਈ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਛੱਡ ਦਈਏ ਤਾਂ ਪਤੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ੧੩. ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਹਰ ਇਕ ਪਦਾਰਥ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਚਿਤ ਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ੧੪. ਜੋ ਪਤੀ ਆਖੇ ਤਨ ਮਨ ਦੇ ਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਚੰਦਨ ਲਾਈਏ। ੧੫. ਉਹ ਸੁਹਾਗਵੰਤੀਆਂ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ—ਹੇ ਭੈਣੇ ! ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਪਤੀ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ੧੬. ਆਪਾ-ਭਾਵ ਛੱਡ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਤੁਰਾਈ ਕਾਹਦੀ ਹੈ ? ੧੭. ਪਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਕੇ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਜਾਣੋਂ

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਨੌਂ ਨਿਧਾਂ ਪਾ ਲਈਆਂ ਹਨ। ੧੮. ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਹਾਗਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਓਹੀ ਪਟਰਾਣੀ ਹੈ। ੧੯. ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਰੰਗ 'ਚ ਰੱਤੀ ਹੋਈ, ਸ਼ਾਂਤ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੨੦ ਓਹੀ ਸੁੰਦਰੀ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਤੇ ਸੋਹਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਓਹੀ ਸਿਆਣੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥੪॥੨॥੪॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥

੧. ਕਉਣ ਤਰਾਜੀ ਕਵਣੁ ਤੁਲਾ ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਸਰਾਫੁ ਬੁਲਾਵਾ ॥ ੨. ਕਉਣੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਹਿ ਦੀਖਿਆ ਲੇਵਾ ਕੈ ਪਹਿ ਮੁਲੁ ਕਰਾਵਾ ॥੧॥ ੩. ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਾ ॥ ੪. ਤੂੰ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਰਬ ਸਮਾਣਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਮਨੁ ਤਾਰਾਜੀ ਚਿਤੁ ਤੁਲਾ ਤੇਰੀ ਸੇਵ ਸਰਾਫੁ ਕਮਾਵਾ ॥ ੬. ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਸੋ ਸਹੁ ਤੋਲੀ ਇਨ ਬਿਧਿ ਚਿਤੁ ਰਹਾਵਾ ॥੨॥ ੭. ਆਪੇ ਕੰਡਾ ਤੋਲੁ ਤਰਾਜੀ ਆਪੇ ਤੋਲਣਹਾਰਾ ॥ ੮. ਆਪੇ ਦੇਖੈ ਆਪੇ ਬੂਝੈ ਆਪੇ ਹੈ ਵਣਜਾਰਾ ॥੩॥ ੯.

ਅੰਧੁਲਾ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਪਰਦੇਸੀ ਖਿਨੁ ਆਵੈ ਤਿਲੁ ਜਾਵੈ ॥ ੧੦. ਤਾ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਨਾਨਕੁ ਰਹਦਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮੂੜਾ ਪਾਵੈ ॥੪॥੨॥੯॥

ਅਰਥ—੧. ਤੱਕੜੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ? ਵੱਟਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਤੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਰਖੂ ਕਿਹੜਾ ਸੱਦਾਂ ? ੨. ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ ? ਕਿਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲਵਾਂ ? ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਮੁੱਲ ਕਰਾਵਾਂ ? ॥੧॥ ੩. ਹੇ ਮੇਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਾਲ ਜੀ ! ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ । ੪. ਤੂੰ ਜਲ, ਥਲ ਧਰਤ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਲੀਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ੫. ਮਨ ਨੂੰ ਤੱਕੜੀ ਤੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਵੱਟਾ ਬਣਾ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕਮਾਉਣਾ ਹੀ ਸਰਾਫ ਹੈ । ੬. ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਸ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵਾਂ । ਇਸ ਬਿਧੀ ਕਰਕੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾ ਲਵਾਂ ॥੨॥ ੭. ਆਪੇ ਕੰਡਾ, ਵੱਟਾ ਤੇ ਤੱਕੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੮. ਆਪੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਆਪੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਵਪਾਰੀ ਹੈ ॥੩॥ ੯. ਨੀਚ ਜਾਤ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਪਰਦੇਸੀ ਮਨ, ਖਿਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਤਿਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੧੦. ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਮੂਰਖ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਵੇਗਾ ॥੪॥੨॥੪॥

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧ ॥

੧. ਤੂ ਸੁਲਤਾਨੁ ਕਹਾ ਹਉ ਮੀਆ ਤੇਰੀ

ਕਵਨ ਵਡਾਈ ॥ ੨. ਜੋ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸੁ ਕਹਾ ਸੁਆਮੀ ਮੈ ਮੂਰਖ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥੧॥ ੩. ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ੪. ਜੈਸੇ ਸਚ ਮਹਿ ਰਹਉ ਰਜਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਆ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਝ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸਭ ਅਸਨਾਈ ॥ ੬. ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਮੈ ਅੰਧੁਲੇ ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ ॥੨॥ ੭. ਕਿਆ ਹਉ ਕਥੀ ਕਥੇ ਕਥਿ ਦੇਖਾ ਮੈ ਅਕਥੁ ਨ ਕਥਨਾ ਜਾਈ ॥ ੮. ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਆਖਾ ਤਿਲੁ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ॥੩॥ ੯. ਏਤੇ ਕੂਕਰ ਹਉ ਬੇਗਾਨਾ ਭਉਕਾ ਇਸੁ ਤਨ ਤਾਈ ॥ ੧੦. ਭਗਤਿ ਹੀਣੁ ਨਾਨਕੁ ਜੇ ਹੋਇਗਾ ਤਾ ਖਸਮੈ ਨਾਉ ਨ ਜਾਈ ॥੪॥੧॥

ਅਰਥ—੧. ਤੂੰ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੀਆਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਤੇਰੀ ਕਿਹੜੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ? ੨. ਹੇ ਸੁਆਮੀ ! ਜੋ ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ ਮੈਂ ਉਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਪਾਸੋਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ੩. ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਦੇਹ ਜੋ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ। ੪. ਹੇ ਰਜਾਈ ! ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਸੱਚ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਾਂ। ੫. ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਭ

ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਸਭ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੈ। ੬. ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕਾ! ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਮੈਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੀ ਕੇਹੀ ਚਤੁਰਾਈ ਹੈ ॥੨॥ ੭. ਮੈਂ ਕੀ ਕਹਾਂ? ਕਥਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਥ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਗੁੰਗੇ ਤੋਂ ਕਥਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ੮. ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਓਹੀ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਵੀ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਤਿਲ ਜਿੰਨੀ ਹੈ ॥੩॥ ੯. ਕਾਮਾਦਿ ਬਹੁਤੇ ਕੁਤਿਆਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਓਪਰਾ ਕੁੱਤਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਭੌਂਕਦਾ ਹਾਂ। ੧੦. ਜੇ 'ਨਾਨਕ' ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਵੀ ਖਸਮ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਂ ਮਿਟ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ॥੪॥੧॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ॥

੧. ਮਨੁ ਮੰਦਰੁ ਤਨੁ ਵੇਸ ਕਲੰਦਰੁ ਘਟ ਹੀ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ ॥ ੨. ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਾ ॥੧॥ ੩. ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ ਦਇਆਲ ਸੇਤੀ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥ ੪. ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਪੀਰ ਪਰਾਈ ॥ ਹਮ ਨਾਹੀ ਚਿੰਤ ਪਰਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੫. ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ਚਿੰਤਾ ਕਰਹੁ ਹਮਾਰੀ ॥ ੬. ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ

॥੨॥ ੭. ਸਿਖ ਮਤਿ ਸਭ ਬੁਧਿ ਤੁਮ੍ਾਰੇ ਮੰਦਿਰ ਛਾਵਾ ਤੇਰੇ ॥ ੮. ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਨਿਤ ਤੇਰੇ ॥੩॥ ੯. ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸਰਣਿ ਤੁਮ੍ਾਰੀ ਸਰਬ ਚਿੰਤ ਤੁਧੁ ਪਾਸੈ ॥ ੧੦. ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਚੰਗਾ ਇਕ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸੇ ॥੪॥੨॥

ਅਰਥ—੧. ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਤੇ ਸਰੀਰ ਹੀ ਫਕੀਰੀ ਭੇਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਤੀਰਥ ਵਿਚ ਨਹਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ੨. ਇਕ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ। ੩. ਦਿਆਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮਨ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੇ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ੪. ਪਰਾਈ ਪੀੜ ਨੂੰ ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ? ੫. ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਪਰਾਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੬. ਹੇ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਅਲਖ ਤੇ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। ੭. ਤੁਸੀਂ ਜਲ, ਥਲ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਅਭੇਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ। ੮. ਸਿਖਿਆ ਮਤਿ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਆਦਿ ਸਾਰੀ ਤੁਹਾਡੀ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਮੰਦਰ=ਸਰੀਰ ਤੇ ਆਸਰੇ ਵੀ ਸਭ ਤੇਰੇ ਹਨ। ੯. ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ੧੦. ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਭ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਕੋਲ ਹੈ। ੧੧. ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਦਾਸ 'ਨਾਨਕ' ਦੀ ਇਕ-ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ॥੪॥੨॥